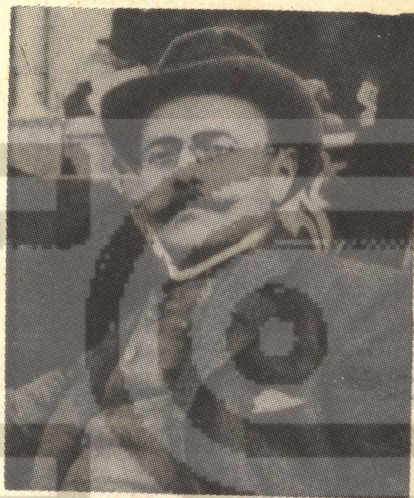
caragiale

«Caragiale este după Delavrancea scriitorul cel mai zolist, naturalistul nostru prin excelență. (...) Naturalismul lui Caragiale e radical și e de mirare că n-a fost luat în serios. E cu putință oare o nuvelă mai pozitivistă decît *O făclie de Paște?* I s-a zis des nuvelă psihologică, deși ea este mai mult fiziologică, etnologică, în sfîrșit într-un cîmp de relații ce depășesc cu mult conștiința.»

G. CĂLINESCU: **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent, 1941**

editura minerva

Lei 5

39

caragiale

caragiale

la hanul lui mînjoală

Ilustrația copertei : *Damian Petrescu*

i. l. caragiale

la hanul lui mînjoală

NUVELE ŞI POVESTIRI

PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC DE
M. PETROVEANU

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 197[illegible]
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Ediția a II-a (B.P.T.), revăzută și adăugită

Sumarul culegerii de față îl urmează pe cel al volumului I. L. Caragiale : *La hanul lui Mînjoală* („Biblioteca pentru toți", 1960) la care s-a adăugat povestirea : *O reparație.* Textele se reproduc după I. L. Caragiale : *Opere*, III, ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin (E.P.L., 1962) și *Opere*, II, ediție bibliofilă, Editura Minerva, 1971.
Ordinea titlurilor din volum este cea cronologică ; la sfîrșitul fiecărei nuvele sau povestiri a fost indicată data primei apariții (în periodic sau volum).

PREFAȚA

Transparent în țeluri, echilibrat în mijloace, Caragiale ascunde în arta lui solară zone de umbră. Cel mai lucid, mai despuiat de iluzii dintre creatorii literaturii române, criticul intransigent al mistificărilor de orice natură din viața social-politică sau cea individuală s-a simțit atras de pornirile sufletești obscure *(Năpasta, O făclie de Paște, Păcat)*, de ființele paradoxale *(Cănuță om sucit)*, de renghiurile destinului *(Două loturi)*, de situații cu miez enigmatic și cu halo magic *(La hanul lui Mînjoală)*. Nu e semnificativ că „Nea Iancu" cel îndărătnic de prozaic a tradus și din fantasticul Edgar Poe? Preocuparea sa pentru inexplicabil sau inexplicat, pe care, doar din pudoare, o masca prin ironie și autoironie, justifică însă ideea romantică, după care I. L. Caragiale ar fi găzduit, în făptura lui două ființe complet opuse? Una clarvăzătoare, disprețuind misterele ca „mofturi". Cealaltă, fascinată de jocul hazardului, al instinctelor, al subconștientului, într-un cuvînt de autoritatea „destinului", mai puternic decît factorii obișnuiți de modelare a vieții: caracterul sau împrejurările. Indiferent de răspuns, întrebarea subzistă: încă un semn al eternității clasicilor, calitate care nu este alt-

ceva decît aptitudinea lor de a ne intriga, de a ne pune probleme de fiecare dată cînd ne întoarcem la ei.

Chipul lui Caragiale prezintă netăgăduit două fețe: una de zi și alta de noapte. Înseamnă că tatăl lui Mitică ar fi avut ceva comun cu eroul lui Stevenson, cu doctorul Jekyll ce-și ignora alter-ego-ul, doctorul Hyde? În scriitorul nostru, insul rațional comunică cu fratele său demonic, îl tutelează chiar, ținîndu-l din scurt în măsuri variabile, uneori imperceptibil, nu mai puțin statornic. Lucru curios, Caragiale își exercită controlul în primul rînd pe teritoriul cel mai nevinovat al iraționalului, și anume în domeniul de acțiune a basmului. Numeroase minți lucide au cultivat miraculosul spre a se elibera de presiunea realităților, spre a se „înviora" în unda idealurilor și sensibilității populare. Căutînd și el în basm o destindere și, poate, o alternativă estetică la propria sa literatură realistă, I. L. Caragiale nu rabdă totuși prea mult respectul față de convențiile basmului. Am putea spune că le mimează, spre a se distra pe socoteala lor. Virtuosul reține din recuzita genului cît e necesar pentru a înșela ochiul, pentru a da iluzia seriozității sale în rol de ...Ispirescu. Va rosti formulele rituale introductive în timpul și spațiul basmului: „A fost odată un împărat și o împărăteasă", „zice că, odată, acu vreo sută și nu știu cîți ani", etc. Va construi un Verde și un Roșu-Împărat, din a căror ceartă nu va uita să arate că a biruit cel bun *(Poveste)*. Va vorbi despre trei feciori de împărat care, rîvnind la mîna aceleiași fete, acordă miresei dreptul de a-și alege după inimă mirele *(Poveste* subintitulată *Imitație)*. Va evoca o împărăteasă care, stearpă, adoptă un prunc din flori *(Mamă)*, ori un fiu de împărat care, printr-un schimb de atribute cu o fată de împărat, va cîștiga frumusețea dorită *(Făt-Frumos cu Moț-în-Frunte)*; În fine, în *Kir Ia-*

nulea, îl va travesti pe Aghiuță într-un chipeș și prea onorabil negustor. Și va isca, mai bine zis, va încerca să declanșeze acțiuni captivante prin lupta eroilor împotriva piedicilor din drumul lor, eroi înarmați cu virtuți și scule năzdrăvane. Însă, pe măsură, sau chiar de îndată ce ficțiunea se urnește, Caragiale surpă toate elementele menite să o sprijine. Cum procedează ? Cu o artă șireată.

Canavaua basmului, schema subiectului, conduita eroilor, cursul acțiunii sînt în linii mari prestabilite. Se poate vorbi atunci despre basm, ca de un gen cu mecanism fix. Acesta, odată declanșat, se mișcă de la sine parcă, înlăturînd amestecul substanțial, aportul original al creatorului la dinamica povestirii. Menționarea, din partea autorului însuși a metodelor împrumutate din folclorul național *(Poveste)*, oriental *(Abu-Hasan)*, renascentist *(Kir Ianulea)* și subintitularea unei povești *Imitație*, indică nu atît corectitudinea discipolului, cît primul avertisment dat de Caragiale asupra automatismului relativ al basmului, asupra zădărniciei eforturilor de invenție propriu-zisă. Comprimarea neobișnuită a dimensiunilor narațiunii, estomparea și chiar eliminarea a ceea ce constituie esența basmului (vitejiile eroului, grozăviile forțelor negative, în general extraordinarul în isprăvi și pasiuni), relatarea evenimentelor pe un ton de zeflemea indulgentă, dar marcînd distanța dintre conștiința critică și născociri, clipirile din ochi către cititori se înscriu pe aceeași linie de bagatelizare a canoanelor. Comentariul final din *Poveste* preîntîmpină reproșurile — de astă dată meritate ! — cu privire la lîncezirea acțiunii și la ratarea deznodămîntului (un erou piere), în numele dreptului fanteziei de a vagabonda în voie dacă e „cu meșteșug". În pledoaria pentru libertatea artistului trebuie să vedem o nouă confirmare a scepticismului lui Caragiale față de funcția lui de basmuitor.

Ieşind din pielea actorului, a mimului, Caragiale adoptă postura de regizor şi de creator de comedii, conform adevăratei sale naturi. In această calitate, el demontează complet mecanica basmului, alternînd, cu o savantă îndemînare, planul fantastic cu planul real. In acord deplin cu simţul său realist, de observare a vieţii neplăsmuite, simple, cotidiene, Caragiale incarnează eroii şi umanizează acţiunea. In împrejurări dramatice, în locul factorului supranatural, face apel la mijloacele omeneşti, elementare, sau rafinate, de influenţare a evenimentelor. Tronul soţului fiind în joc, împărăteasa îl consolidează pe căi „diplomatice", prin calcul şi intrigă, mai abitir decît împăratul prin războaie *(Poveste)*. Altminteri, dacă e vorba de afaceri curente, ca asigurarea moştenitorului sau căsătoria copiilor, sarcinile se rezolvă gospodăreşte. Viziunea de ansamblu e patriarhal-citadină, ca aceea a unui Creangă care, născut şi crescut la oraş, ar fi scris, el, *Conu Leonida, O noapte furtunoasă* sau *Momente*. Prin limbaj, mentalitate, apucături, împăratul şi împărăteasa îşi pierd rangul social, devenind un cuplu de tipul Leonida şi Efimiţa: „Eu stric, exclamă împăratul, că m-apuc să vorbesc politică cu nişte femei nebune". Stăpînii conversează între ei sau cu slugile familiar şi se ceartă slobod în faţa lor şi cu ele, fără nici o consideraţie pentru propriul rang domnesc. Sîntem în plină „mahala" caragialiană cu imprecaţii, ţipete, leşinuri, lacrimi abundente şi facile, jurăminte sau ocări crude. De altfel mijloacele artistice aparţin stilului oral (dialoguri, aparteuri), în care Caragiale e maestru. Aşa, de exemplu, un fecior de împărat răcneşte rîzgîiat şi teatral ca domnul Goe: „A răpus-o pe mama-doica!... Aoleu!!... nu mai e de rană". Pînă şi Dardarot, cît e el de împărat al dracilor, li se adresează acestora ca un tată mîniat. Tablourilor solemne sau patetice li s-au substituit deci scene de comedie autentic burgheză, în care protagonişti sînt împăraţii,

feţi-frumoşii şi diavolii. Basmele şi-au trădat originea, convertite în *momente* dramatizate, în mici şi repezi comedii *caragialeşti*, de un pitoresc savuros şi cu o vitalitate aproape ostentativă. De aici la *Kir Ianulea* nu mai e nevoie de tranziţie, după cum demonstrarea realismului ei esenţial este inutilă: G. Ibrăileanu a spus esenţialul. Istoria păţaniilor lui Aghiuţă cu Acriviţa, a dracului păcălit de un diavol mai diavol decît el (femeia), constituie un pretext, aţîţător ca un condiment, pentru o istorie a negustorimii, a burgheziei de la începutul secolului trecut. Desfăşurată într-o atmosferă de sarabandă, de „kief" oriental, într-o beţie de senzaţii de tot soiul, într-o continuă excitaţie a nervilor, „comedia" în care Acriviţa şi Kir Ianulea se realizează ca nişte mari personaje e un denunţ — disimulat — al stilului de viaţă corupt şi al unor suflete descompuse. Am adăuga la acestea că, înălţat din substratul social, sensul etic, de parabolă a risipitorului, pe care-l cuprinde nuvela, o leagă de alte povestiri cu tîlc moral, ilustrînd înclinaţia lui Caragiale, fiu al Orientului umanist şi descendent al lui Anton Pann, către meditaţia înţeleaptă pe marginea naturii omeneşti. Ce reprezintă — în *Abu-Hasan* — domnia de douăzeci şi patru de ore a neguţătorului din Bagdad, obţinută printr-un tertip al califului, decît o încercare a puterii de rezistenţă la mirajul măririi şi o verificare a capacităţii oamenilor mai de rînd de a conduce treburile statului?

În deplină cunoştinţă a mobilurilor şi forţelor ce determină ascensiunea unei clase, a Tipăteştilor şi Caţavencilor, Caragiale nu putea capitula nici înaintea unuia din miturile cele mai tenace, mai răspîndite cu privire la „misterul" destinului individual şi anume, mitul norocului sau ghinionului care ar decide în ultimă instanţă de viaţa noastră. Oricît de disimulată sub aparenţe complice, atitudinea lucidă răzbate şi în nuvela *Două loturi*

Compătimit, eroul rămîne totuşi vrednic de sancţiune. Pînă la un punct, vina sa e „tragică", adică indirectă sau inconştientă. În fapt, deşertăciunea şi îngustimea sa spirituală l-au împins să-şi lege viaţa de credinţa într-un factor iraţional. Din acest unghi, vina sa poate fi socotită *responsabilă*. Ipoteză întărită de faptul că Lefter, ademenit de perspectiva cîştigului, pierde măsura lucrurilor, căzînd pradă iluziei orgolioase de a fi alesul zeilor. Favoritul „norocului" îşi abandonează serviciul, devine prezumţios, arogant şi cu familia şi cu sluga. Bineînţeles, Lefter rămîne prizonierul unei pseudo-tragedii, al unei tragedii derizorii. Ca şi păţaniile lui Lefter, aventurile lui Cănuţă închid în ele o semnificaţie critică. Concluziile sînt însă altele. Cănuţă este în permanenţă obiectul neînţelegerii şi desconsiderării generale, începînd de la cei apropiaţi, de la familie, şi sfîrşind cu cei printre care îşi caută „norocul". Mediile traversate de Cănuţă sînt opace, inapte să descopere fondul deosebit, omenia sa, tandreţea şi resursele utile ale unui asemenea ins, care nu pricepe că izvorul rătăcirii sale este însăşi societatea nedispusă să se aplece asupra unor asemenea firi şi cu atît mai puţin să le valorifice. Eşecul lui Cănuţă este un eşec nemeritat. Totuşi este eşecul unui resemnat, în stare numai, cum se ştie, de răzbunări postume. Poate însă că, în sunetul ce însoţeşte căderea capacului pe sicriu sau în răsucirea lui Cănuţă în mormînt, trebuie să distingem şi un ecou al destinului artiştilor în lume, inclusiv al condiţiei lui Caragiale însuşi. Prea sînt înrudite, în intenţiile lor critice la adresa societăţii, *Cănuţă om sucit,* cu *Ion* şi *Partea poetului.*

Receptivitatea lui Caragiale la impresiile cele mai fine, sensibilitatea lui hipertrofică („simt enorm şi văd monstruos") i-au dat posibilitatea de a imagina stări de maximă încordare, aproape halucinatorii. În această însuşire se întîlneşte cu Edgar Poe, pentru care pragul fan-

tasticului coincide cu limita de sus a senzației. Totuşi, sentimentul misterului nu face decît să ațîțe în el demonul cunoaşterii. Stăpîn pe resorturile spiritului critic, Caragiale pătrunde cu instrumentele aceleiaşi facultăți în tehnica de acțiune a iraționalului, cunoaşterea neanulînd, ci sporind percepția. Încețoșat prin procedee rafinate, printr-o admirabilă ştiință a facerii şi desfacerii tainei, adevăratul motiv de nelinişte, de mister, este însă în cele din urmă dezvăluit. Bunul-simț sau șocul realității este instrumentul decisiv de dezlegare a tainei, de spulberare a vrajei. Echivocul planurilor, aşezarea diavolului în calea flăcăului *(La hanul lui Mînjoală* şi *La conac)* simbolizează ignoranța adolescenței despre propriile ei imbolduri, în cazul dat trezirea dragostei şi atracția jocului de noroc. Intuind „misterul" destinului sau al instinctelor, Caragiale s-a găsit în fața unei zone de întuneric mult mai dens decît acela din jurul crimei sau nebuniei. Mijloacele pentru a-l străpunge nu sînt toate adecvate. Soluțiile pozitivist-naturaliste, în legătură cu obîrşiile spaimei *(O făclie de Paşte)*, sau cu privire la incest *(Păcat)*, îl împiedică să domine rădăcinile complexe ale impulsurilor obscure din ființa noastră. Esențial e însă că şi pe acest teren Caragiale se supune imperativelor cunoaşterii. În descrierea carierei hrăpărețe a lui Stavrache din *În vreme de război*, ca unul din factorii ce l-au dus la însuşirea averii fratelui său, în scenele din cîrciuma aceluiaşi, în care cererea unei fetițe sărace este retezată nemilos, în evocarea modului cum şi-a agonisit averea Leiba Zibal (o agonisire prudentă), în episoadele biografiei necăjite ale eroului din *Păcat*, reîntîlnim, fie şi incidental, una din calitățile tipice ale artei lui Caragiale : atenția față de plasma socială în care trăieşte individul, față de condițiile vieții lui, față de clasa sa. În urmărirea scrupuloasă, cu o severitate de cercetător, a fenomenelor stranii şi, astfel,

În reducerea abisului dintre morbid şi normal, în arta de a reconstitui procesul încolţirii, creşterii paroxistice şi apoi a rezolvării neliniştilor, în sesizarea transformărilor unei atitudini psihologice într-alta opusă (frica în curaj), întîlnim pe artistul lucid care a fost I. L. Caragiale. De aceea, la chestiunea iniţială privind natura fiinţei intime a scriitorului, putem spune că important nu este atît să aflăm dacă insul său a fost unitar sau dual, cît să ştim că I. L. Caragiale a acţionat cu mijloacele artei sale, pentru conjurarea puterilor iraţionalului din afara ca şi dinlăuntrul său.

MIHAIL PETROVEANU

TABEL CRONOLOGIC

1852 Naşterea la 29/30 ianuarie în satul Haimanale, care poartă azi numele scriitorului, al lui Ion Luca, fiul lui Luca St. Caragiale, secretar al mînăstirii Mărgineni, şi al Ecaterinei, fiica lui Luca Chiriac Caraboa, negustor din Braşov.

Inaugurarea Teatrului cel mare din Bucureşti, sub direcţia lui Costache Caragiali, unchiul viitorului dramaturg.

1859—1860 Mutarea familiei la Ploieşti, în anul Unirii Principatelor. Primele noţiuni de scris şi citit, învăţate cu preotul de la biserica Sf. Gheorghe.

1860—1864 Urmează clasele primare la Şcoala domnească din Ploieşti.

Primele mari mişcări orăşeneşti (1860 : Craiova şi Ploieşti) şi ţărăneşti (reprimate, în 1861, cu forţa armată).

1864—1867 Examene gimnaziale, date ca elev particular, la liceul „Petru şi Pavel" din Ploieşti.

Apariţia revistei *Convorbiri literare*, în 1867, la Iaşi.

1868 Numirea prin decret domnesc a lui Luca Carageale (sic !) ca supleant la Tribunalul din Prahova.

1868—1870 Frecventarea, fără ştirea familiei, a Conservatorului de artă dramatică ; studiul mimicii şi declamaţiei cu unchiul său, Costache Caragiali.

1870 *28 martie.* Intrarea ca sufleur în trupa altui unchi, Iorgu Caragiale. Transcriere de piese pentru repertoriul acestuia.

20 iunie. Numirea în funcţia de copist la Tribunalul din Prahova.
8 august. Participarea la mişcările antidinastice şi la revoluţia republicană din Ploieşti, condusă de Al. Candiano Popescu.

10 septembrie. Moartea unchiului Luca Caragiali. Destituirea din slujbă, din pricina plecării la înmormîntare, a tînărului Ion Luca, singurul susţinător al familiei.

1871—1872 Sufleur şi copist al doilea, datorită lui Mihail Pascaly, concesionar al Teatrului Naţional din Bucureşti (loc ocupat anterior de Eminescu).

1873—1875 4 octombrie. Apariţia primelor *Versuri* în *Revista contimporană.* Publicarea primelor încercări satirice în *Ghimpele,* sub semnătura Car sau Palicar. Tipărirea fabulei antidinastice *Şarla şi ciobanii,* iscălită I.L.C.

1875—1876 Obţinerea postului de „girant responsabil" la *Alegătorul liber,* ziar de opoziţie liberală.

1876—1877 Numirea într-un post de corector la ziarul tinerilor liberali din gruparea „Unirea democrată", odată cu venirea la putere a liberalilor.
Editarea mini-revistei *Claponul,* cu un unic redactor : I. L. Caragiale.
Editarea, împreună cu Frédéric Damé, a ziarului *Naţiunea română,* suprimat după şapte numere, din pricina publicării unei ştiri inexacte cu privire la căderea Plevnei.
Tipărirea în *Calendarul Claponului* a unei anecdote prefigurînd acţiunea din *O noapte furtunoasă.*

1877—1878 Apariţia nesemnată a foiletoanelor celebre : *Cercetare a teatrului românesc* în *România liberă.*
Colaborare, alături de Ioan Slavici, la *Timpul,* al cărui şef de redacţie era Eminescu.
Traducerea, împreună cu Slavici, a tragediei *Roma învinsă* de Alexandre Parodi. Elogierea traducerii la „Junimea".

1878 28 mai. Prima apariţie a lui I. L. Caragiale la „Junimea".

12 mai. Lectura cu succes a *Nopţii furtunoase sau Numărul 9* la „Junimea".

1879 *18 ianuarie*. Premiera *Nopţii furtunoase* cu Gr. Manolescu (Chiriac), Ion Panu (Jupîn Dumitrache), Ştefan Iulian (Nae Ipingescu), Mihail Mateescu (Rică Venturiano), Aristizza Romanescu (Spiridon). Schimbarea finalului, fără avizul autorului, de către directorul general al teatrelor, Ion Ghica, în urma reproşurilor de imoralitate aduse de cronicari, printre care şi Slavici. Scoaterea piesei de pe afişul Teatrului Naţional. Succesul ei pe scenele particulare bucureştene. Polemică cu Damé, în jurul semnificaţiilor lui Rică Venturiano.
Călătorie la Viena, ca invitat al lui Titu Maiorescu.
Lectură, la „Junimea", a *Conului Leonida faţă cu reacţiunea* şi a *Aforismelor*.
Detaşarea la Craiova, pentru cîteva luni, în calitate de conducător al ziarului local, *Doljul*.

1881 Plecarea de la *Timpul*.
Inspector achizitor la Societatea de Asigurare Dacia-România.
Revizor şcolar al judeţelor Suceava şi Neamţ.
Apariţia ***Amintirilor din copilărie*** ale lui Ion Creangă în ***Convorbiri literare.***

1882 Mutarea revizorului în circumscripţia Argeş-Vîlcea.
18 februarie. Montarea farsei fanteziste *Soacră-mea Fifina*.

1883 Refuzarea direcției de scenă la Teatrul Național din Iași, oferită de Iacob C. Negruzzi. Scurtă idilă cu vara compozitorului Caudella.

Eliberarea din funcția de revizor.

Reluarea direcției *Doljului*, pe timpul campaniei împotriva revizuirii Constituției.

1 martie. Premiera operei bufe *Hatmanul Baltag*, în al cărei libret versurile sînt scrise de Iacob C. Negruzzi, iar proza aparține lui I. L. Caragiale.

17 martie. La „Junimea“ incident cu Alecsandri, iscat de o controversă, în jurul lui Eminescu.

Funcționar la Regie, unde o cunoaște pe lucrătoarea Maria Constantinescu.

6 octombrie. La „Junimea“, lectura cu mare răsunet a piesei *O scrisoare pierdută*.

13 noiembrie. Premiera cu succes, urmată de 11 spectacole în trei săptămîni, a aceleiași comedii, avînd în rolurile principale pe C. Nottara (Tipătescu), I. Panu (Dandanache), I. Petrescu (Trahanache), Aristizza Romanescu (Zoe).

1885 *25 ianuarie*. Decernarea unui premiu pentru comedia *D-ale carnavalului*, de către un juriu compus din Alecsandri, Hasdeu, Maiorescu, V. A. Urechia etc.

13 martie. Declararea la Primărie a nașterii lui Matei, fiul născut din legătura nelegitimă cu Maria Constantinescu.

8 aprilie. Premiera comediei *D-ale Carnavalului*. Autorul este fluierat, în urma unei intrigi pusă la cale de un critic dramatic. (D. D. Racovitză-Sphynx).

iunie—octombrie. Colaborare cu articole literare și politice la ziarul liberal *Voința națională.*
9 noiembrie. Moartea Ecaterinei Momolo Cardini, vară primară cu mama lui Caragiale şi văduva fostului restaurator şi antreprenor al Teatrului Mare. Moştenirea lăsată, între alții, și lui Ion Luca, declanșează un lung proces de succesiune.

1886 Predă lecţii la liceul particular Sf. Gheorghe, de sub direcția lui Anghel Demetriescu.

1887 Intrarea melomanului Caragiale în filiala română a Asociației „Prietenii lui Richard Wagner" („Wagner-Verein"). Apariția piesei *Roma învinsă* în „Biblioteca poporală a *Tribunei*", condusă de Slavici.

1888 *2 iulie.* Numirea ca director general al teatrelor de către ministrul instrucțiunii publice, Titu Maiorescu.
Conflict cu actorii, dintre care unii (C. Nottara, Aristizza Romanescu și Grigore Manolescu) părăsesc pentru un timp prima scenă a țării. Atacat în presă, chiar și de Delavrancea, sub pseudonim (în *Democrația*).

1889 *7/8 ianuarie.* Căsătoria cu Alexandrina Burelly, fiica arhitectului Gaetano Burelly.
Apariția volumului de *Teatru,* la Editura Socec, cu prefața lui Titu Maiorescu.
Publicarea celebrului necrolog *În Nirvana,* la moartea lui Eminescu, în *Constituționalul.*

Tot aici tipărește o serie de articole politice și literare, sub diverse pseudonime.

1890 *3 februarie.* Premiera dramei *Năpasta* cu C. Nottara (Ion), Gr. Manolescu (Dragomir), Aristizza Romanescu (Anca). Succes împărțit de public și presă. Elogii fără rezerve numai din partea lui Iorga și Gherea.

1891 *februarie.* Călătorie la Sibiu, în speranța stabilirii în orașul transilvan, ca profesor de limba franceză. Cererea, adresată societății „Astra", rămîne fără răspuns.
14 aprilie. Academia Română respinge propunerea de acordare a premiului „Ion Heliade Rădulescu" pentru *Năpasta*, în urma referatului nefavorabil al lui Hasdeu și a acuzațiilor de imoralitate și calomniere a sufletului național, aduse în special de secretarul general D. A. Sturdza (Singurul apărător, Iacob C. Negruzzi).

1892 Apariția volumelor de proză *Note și schițe ; Păcat..., O făclie de Paște, Om cu noroc (3 novele).*
Caragiale, în conferința *Gaște și gîște literare* de la Ateneul Român, consacră divorțul său public de „Junimea" lui Titu Maiorescu, căruia îi impută că, în calitate de editor, ar fi denaturat textele eminesciene și ar fi tras mari profituri. Reînnoirea acuzațiilor în articolul *Două note.* Încercare ratată de a se strămuta cu familia la Brașov, el ca „profesor de franceză și română pentru începători în familii", iar soția ca profesoară de engleză, franceză și pian.

1893 Apariţia ziarului *Moftul român*, seria I-a (24 ianuarie—31 iunie) scos împreună cu Anton (Tony) Bacalbaşa. Satirizarea obsesiilor spiritiste ale lui Hasdeu, parodierea poeziei lui Macedonski (denumit Macabronsky).

8 mai. O nouă conferinţă anti-maioresciană la „Clubul muncitorilor", sub titlul *Despre prostie şi inteligenţă*.

Constituirea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România.

Apare *Evenimentul literar* al Sofiei Nădejde.

Caragiale încearcă, fără succes, fondarea unui teatru muncitoresc cu actori neprofesionişti, recrutaţi chiar dintre lucrători.

Moartea de tuse convulsivă, la o vîrstă fragedă, a primilor copii (două fete), născuţi din căsătorie.

2 iulie. Naşterea fiului Lucky (Luca Caragiale).

Deschiderea unei berării în Gabroveni, împreună cu hotelierul şi restauratorul Mihalcea. Împrejurare care-l face pe Bacalbaşa să anunţe moartea literară a lui Caragiale, şi pe Macedonsky să reclame oficialităţilor mai multă grijă faţă de creatori.

1894 *1 ianuarie*. Apariţia revistei *Vatra*, sub conducerea lui Slavici, Coşbuc, Caragiale.

30 mai. Naşterea fiicei scriitorului, Ecaterina.

Ecouri în presă ale procesului intentat de un creditor cămătar.

Părăsirea berăriei din Gabroveni şi deschiderea, pe cont propriu, a localului de pe

strada Şelari, „Bene bibenti“, loc de întîlnire a artiştilor.

1895 Conducerea, împreună cu cumnatul Teodor Duţescu-Duţu, a restaurantului gării Buzău : o nouă aventură comercială, soldată cu falimentul localului.

aprilie. Plîngere în justiţie la adresa echipei de actori ai Teatrului Naţional, care, într-un turneu cu *O scrisoare pierdută* au arborat fără aprobarea sa, măştile unor politicieni în viaţă.

septembrie. Înscrierea în partidul radical al lui G. Panu, în programul căruia figurează votul universal şi exproprierea.

noiembrie-decembrie. Colaborare la ziarul liberal *Gazeta poporului.*

Atac, în *Moş Teacă* al lui Bacalbaşa, împotriva oscilaţiilor politice ale lui Caragiale.

Apariţia a două volume de *Teatru* în Editura librăriei Şaraga.

29 decembrie. Premiera în limba germană a *Năpastei*, la Cernăuţi, sub titlul *Unheil.*

1896 Colaborare la *Lumea veche*, revistă umoristică a doctorului Alceu Urechiă, sub pseudonimele Ion şi Luca.

Colaborare la *Ziua* lui G. Panu, unde publică, între altele, un reportaj la moartea lui Odobescu şi pamfletul *Culisele chestiunii naţionale*, apărut curînd şi în broşură.

Apariţia volumului *Schiţe uşoare*, în „Biblioteca pentru toţi“ (nr. 58).

aprilie—iunie. Conducerea publicaţiei *Epoca literară* (secretar de redacţie St. O. Iosif).

Impas financiar. Caragiale solicită zadarnic

lui N. Gane, primarul Iaşilor, postul de director al Teatrului Naţional local.
Colaborări la *Seara*, apoi la *Epoca*, cu articole politice de răsunet.

1897 *23 martie*. Omagiu adus lui Coşbuc, cu prilejul acordării premiului „Năsturel-Herescu" pentru tălmăcirea *Eneidei*.
13 aprilie. Pamfletul *O lichea*, îndreptat contra lui D. Sturdza, şeful guvernului liberal.
Apariţia în „Biblioteca pentru toţi" (nr. 121—122) a volumului *Notiţe şi fragmente literare* şi a unui volum de *Schiţe* la Editura librăriei Şaraga.
Calendarul Dacia pe anul 1898, redactat de Caragiale.
Luare de poziţie împotriva condamnării unui ziarist român din Ardeal.
Trecere de la *Epoca* la ziarul liberal *Drapelul*.

1898 *29 ianuarie—3 martie*. Apariţia unui şir de articole despre criza Teatrului Naţional bucureştean, în ziarul *Evenimentul* (Iaşi).
Somaţie, prin portărei, către Teatrul Naţional din Bucureşti, pentru sistarea reprezentării pieselor sale.
27 octombrie. Conferinţă despre *Seriozitate*, rostită la Constanţa, în folosul cercului literar local, „Ovidiu".

1899 *8 iunie*. Primirea unui post de registrator în administraţia centrală a Regiei.
noiembrie. Apariţia, cu începere de la 27

noiembrie, a *Notițelor critice* în *Universul*, care vor continua și în anul următor.
Numirea, la insistențele lui Delavrancea, ca membru în comitetul Teatrului Național.

1900 Încercare ratată de a fonda un teatru popular.
Participare la comitetul de organizare a aniversării semimileniului Gutenberg.
11 iunie. Conferință în fața tipografilor despre rolul cultural și necesitatea instruirii lor temeinice.

1901 *22 februarie*. Sărbătorirea a 25 de ani de activitate literară la Ateneu. Hasdeu îl proclamă „Molière al nostru".
1 aprilie. Pierderea postului de registrator, suprimat pentru motive de economie bugetară de către noul guvern liberal.
Apariția în aceeași zi a seriei a II-a din *Moftul român*, care va dura pînă la 18 noiembrie.
Montarea *Năpastei* la Teatrul Național din Budapesta.
10 octombrie. Apariția la Editura Socec a *Momentelor* („Nu momente, monumente" după G. Ranetti).
Lichidarea „Berăriei Cooperative" și deschiderea berăriei „Gambrinus".
Intentarea unui proces de calomnie împotriva lui C.A. Ionescu (Caion), susținut în presă, sub pseudonim, de Macedonsky. Caion îl acuzase a fi plagiat *Năpasta* după un autor maghiar, inexistent.
Tipărirea schiței *Două bilete pierdute*, ca supliment la *Moftul român* și, în întîmpinarea

Anului Nou, publicarea broșurii *Mitică* și a *Calendarului „Moftul român"*.

1902 Premiera *Năpastei* la Berlin, sub titlul *Anca*.

Anul montării lui *Vlaicu-Vodă* de Al. Davila la București.

1903 Turneu în țară al Teatrului Național cu *O scrisoare pierdută*.

1904 Călătorie cu familia în Italia, Franța, Germania, unde se instalează, după o nouă tentativă neizbutită de a găsi un „liman ocrotitor" la Cluj.

Debutul lui Mihail Sadoveanu (*Povestiri, Șoimii, Dureri înăbușite*).

1905 Strîngerea prieteniei cu ginerele lui Gherea, Paul Zarifopol, aflat pentru studii la Leipzig.

Lucrul la comedia (rămasă neterminată) *Titircă, Sotirescu et C-ie.*

Trimiterea în țară a lui Matei, ca sancțiune pentru absențele sale prelungite de la Facultatea de Drept, pe care tatăl a ținut s-o urmeze.

28 iunie. Apariția, în ziarul antidinastic *Protestarea*, a satirei *Mare farsor, mari gogomani*.

1907 *3 aprilie* Publicarea parțială a pamfletului *Din primăvară pînă în toamnă*, împotriva

reprimării răscoalelor țărănești, în *Die Zeit* (Viena), iscălit „Un patriot român". (Integral, pamfletul va fi publicat în țară, în broșură, în jurul căreia se organizează însă conspirația tăcerii.)
Tipărirea unor fabule cu același caracter protestatar în *Convorbiri critice*, revista lui Mihail Dragomirescu.
Contract cu Editura Minerva pentru tipărirea *Operelor complete*.

1908 Oferta lui Caragiale de a se ocupa de editarea postumă a literaturii lui Ronetti-Roman.
Înscrierea în partidul conservator-democrat al lui Take Ionescu.
Apariția *Operelor complete* la Editura Minerva *(Momente, schițe, amintiri; Novele, povestiri; Teatru)*.

1909 Activitate publicistică: foiletoane în *Universul*, schițe, povestiri, corespondența cu Vlahuță *(Politică și literatură* și *Morală și educație)*.
Retragerea „bietelor capodopere", în urma unui conflict cu directorul teatrelor, prof. Pompiliu Eliade. Salutul adresat, în *Noua revistă română* teatrului particular al lui Al. Davila, care își deschide stagiunea cu instantaneul caragialian *Începem*.

Anul apariției *Schițelor și amintirilor* lui D. D. Pătrășcanu, a scrierilor lui Ibrăileanu: *Spiritul critic în cultura românească* și *Scriitori și curente*, a primului volum de *Critice* de E. Lovinescu.

1910 Apariția unui volum de *Schițe nouă*, la Editura Adevărul *(Kir Ianulea, Calul dracului* ș.a.).

1911 Refuzul ofertei unui grup de intelectuali gălățeni de a-i susține candidatura ca deputat în Cameră.
februarie—mai. Colaborare la *Românul* din Arad.
28—30 august. Participare la serbările „Astrei", la Blaj.
Corespondență cu Emil Gîrleanu ca director al Teatrului Național din Craiova, în vederea organizării unei săptămîni Caragiale.
Refuzul de a lua parte la sărbătorirea celor 60 de ani ai săi și de a primi subscripția publică propusă de Rădulescu-Motru, cu acest prilej.
31 ianuarie. Deschiderea *Festivalului Caragiale* la Teatrul Comedia, în absența sa.

1912 *1 aprilie*. Apariția versurilor lui Matei I. Caragiale, la recomandarea, tatălui său, în revista *Viața românească*.
8/9 iunie. Moartea subită și înmormîntarea provizorie a lui I. L. Caragiale în capela cimitirului protestant Schönberger Friedhof, în prezența familiei, a lui Vlahuță, Delavrancea, Gherea, I. C. Bacalbașa.
1 septembrie. Deschiderea stagiunii cu *Săptămîna I. L. Caragiale*.
18 septembrie. Aducerea rămășițelor pămîntești în țară.
27 noiembrie. Reînhumarea la Bellu, lîngă Eminescu și Coșbuc.

1930—1932 Apariția volumelor I—III din *Opere,* îngrijite și prefațate de Paul Zarifopol.

1935 Șerban Cioculescu răspunde pamfletelor poetului N. Davidescu *(Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderența la spiritul românesc).* Premiera operei *O noapte furtunoasă* de Paul Constantinescu.

1938 Apariția volumelor IV și V din *Opere* sub îngrijirea lui Șerban Cioculescu.

1940 Publicarea biografiei *Viața lui I. L. Caragiale,* de Șerban Cioculescu. Reeditarea povestirilor *Kir Ianulea, La conac,* ediție îngrijită de Ion Pillat.

1942 Apariția volumelor VI și VII din *Opere,* sub îngrijirea lui Șerban Cioculescu.

1951 Monografia *I. L. Caragiale* de Silvian Iosifescu.

1952 Cu prilejul sărbătoririi naționale a centenarului nașterii, o nouă montare a comediei *O scrisoare pierdută* la Teatrul Național, în regia lui Sică Alexandrescu, cu Al. Giugaru (Trahanache), Gr. Vasiliu-Birlic și Radu Beligan (Dandanache), I. Finteșteanu (Farfuridi), C. Brancomir (Brînzovenescu), Niky Atanasiu (Cațavencu), C. C. Bărbulescu (Tipătescu), Elvira Godeanu, Carmen Stănescu

şi Cella Dima (Zoe). 171 spectacole într-o singură stagiune.

1953 Apariţia caietului de regie Sică Alexandrescu—Radu Beligan.
Tipărirea ediţiei festive a volumului *Teatru*, ilustrat de Corneliu Baba. Apariţia a două culegeri de *Momente şi schiţe*, cu ilustraţii de Jiquide şi, respectiv, Eugen Taru.
Publicarea ediţiei a II-a a *Operelor* revăzută, adăugită şi prefaţată de Silvian Iosifescu.
Editarea volumului de *Studii şi conferinţe*, cu prilejul centenarului, reunind semnăturile lui Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Perpessicius, Tudor Vianu, Zaharia Stancu, Mihai Beniuc, Cezar Petrescu, Ion Vitner, Gaál-Gábor ş.a.

1955 Studiul *Limba „eroilor" lui I. L. Caragiale*, de Iorgu Iordan (Societatea de ştiinţe istorice şi filologice).

1956 Turneu cu *O scrisoare pierdută* la Cairo.
Despre literatură. Culegere şi prefaţă de Liviu Călin, E.S.P.L.A. („Mica bibliotecă critică").

1957 *Momente şi schiţe*, Editura Tineretului, prefaţă de G. C. Nicolescu (Biblioteca şcolarului)

1958 *Momente şi schiţe*, E.S.P.L.A. (prefaţă de M. Petroveanu „Biblioteca pentru toţi").
Turneu cu *O scrisoare pierdută* în U.R.S.S. (Moscova, Zaporoje).

1959 *Momente și schițe*, ediție îngrijită și prefațată de Al. Rosetti și Liviu Călin, Editura Tineretului („Biblioteca școlarului").
O scrisoare pierdută se joacă, în limba română, în regia lui Sică Alexandrescu în Belgia, Finlanda, Polonia, iar în traducere, pe scenele teatrelor din Dresda, Milano, Sofia, Paris, Lima, Anvers, Tampere, Varșovia, Buenos Aires, Londra, Manchester, Istambul, Tokio ș.a.

1959—1965 Opere (vol. I—IV), ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin. (Introducere de Silvian Iosifescu), E.S.P.L.A. și E.P.L.

1960 *Teatru*, E.P.L., prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga („Biblioteca pentru toți", nr. 2).

1961 *Teatru*, ediție îngrijită, prefață și note de Al. Rosetti și Liviu Călin, Editura Tineretului („Biblioteca școlarului").

1962 Comemorarea a 50 de ani de la moartea lui Caragiale, în sesiunea festivă a Academiei R.P.R. și Uniunii Scriitorilor. Cuvîntul lui Athanase Joja. Noi studii, articole, evocări, semnate de Tudor Arghezi, A. E. Baconsky, I. D. Bălan, Geo Bogza, Vera Călin, C. Ciopraga, Paul Cornea, Al. Dima, Victor Felea, Mihai Gafița, Paul Georgescu, Al. Husar, Aurel Martin, D. Micu, Vicu Mîndra, I. Pervain, M. Petroveanu, Al. Piru, Mihail Ralea, Valeriu Râpeanu, O. Regman, Ion Roman,

Al. Săndulescu, D. I. Suchianu, N. Tertulian, T. Vârgolici, Mircea Zaciu.
Momentul Caragiale de Silvian Iosifescu, E.P.L.
Momente și schițe, Editura tineretului, prefață de Pompiliu Marcea (Biblioteca școlarului).
Caragiale dans la littérature universelle, Editura Meridiane, studii de Perpessicius, Tudor Vianu și Silvian Iosifescu.

1963 *Scrisori și acte*, culegere de Șerban Cioculescu, E.P.L. („Studii și documente").
Nuvele și povestiri, Editura Tineretului, prefață de Vicu Mîndra („Biblioteca școlarului").

1964 *Schițe și amintiri*, E.P.L. prefață de Șt. Cazimir, tabel cronologic de Șerban Cioculescu („Biblioteca pentru toți" nr. 216—217).
Ion Luca Caragiale, 1852—1912 — monografie de S. Sadovnik (în limba rusă) Leningrad-Moskova, Iskustvo.

1965—1966 Turneul Teatrului Național cu *O scrisoare pierdută* la Belgrad și Vîrșeț.
1966 Turneul Teatrului Național cu *O scrisoare pierdută* la Viena și Budapesta.

1967 *I. L. Caragiale* de Șerban Cioculescu, Editura Tineretului.
Modernitatea clasicului I. L. Caragiale de B. Elvin, E.P.L.
Caragiale. Universul comic de Șt. Cazimir, E.P.L.

1969 *Viața lui I. L. Caragiale* de Șerban Cioculescu, ediția a II-a revăzută, E.P.L. (în „Biblioteca pentru toți" — 1972, nr. 687).

1971 *Opere*, vol. I—II. Editura Minerva. Ediție bibliofilă.

1972 O nouă montare a comediei *O scrisoare pierdută*, în regia lui Liviu Ciulei, la Teatrul „Lucia Sturza Bulandra", cu Toma Caragiu (Tipătescu), Oct. Cotescu (Trahanache), P. Gheorghiu (Cațavencu), Ștefan Bănică (Pristanda), Rodica Tăpălagă (Zoe) etc. și a comediei *D-ale carnavalului*, la același teatru, în regia lui Lucian Pintilie, cu Ștefan Bănică (Iordache), Oct. Cotescu (Nae Girumea), Marin Moraru (Crăcănel).

Opere, 2 vol, prefață și antologie de Marin Preda, Editura „Cartea românească".
Noi contribuții la exegeza operei lui Caragiale semnate de Augustin Buzura, Matei Călinescu, Paul Cornel Chitic, Valeriu Cristea, G. Macovescu, Teodor Mazilu, George Munteanu, D. R. Popescu, Mircea Tomuș, Ion Vlad ș.a.

1973 *Dimensiuni caragialiene* de Silvian Iosifescu. Editura Eminescu.
O nouă montare a comediei *O noapte furtunoasă* la Teatrul de Comedie, în regia lui Lucian Giurchescu, cu A. Giurumia (Ipingescu), Cornel Vulpe (jupîn Dumitrache),

Sanda Toma (Zița), Vasilica Tastaman (Veta), Silviu Stănculescu (Chiriac), Iurie Darie (Rică Venturiano) etc.
Turneul Teatrului de Comedie cu *O noapte furtunoasă* în R.F.G. și Suedia.

M. P.

LA HANUL LUI MÎNJOALĂ

NUVELE ŞI POVESTIRI

O FĂCLIE DE PAȘTE

Leiba Zibal, hangiul de la Podeni, stă pe gînduri la o masă subt umbrarul de dinaintea dughenii, așteptînd dilijența, care trebuia să fi sosit de mult: e o întîrziere de aproape un ceas.

Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui Zibal ; dar așa cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rînd una cîte una fazele ei mai însemnate...

Precupeț, vînzător de mărunțișuri, samsar, cîteodată și mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor și ștergător de pete într-o ulicioară tristă din Ieși — toate le încercase după accidentul care-l făcuse să-și piarză locul de băiat într-o mare dugheană de vinaturi. Doi hamali coborîseră în beci un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O neînțelegere se ivi între dînșii la împărțeala cîștigului. Unul din ei luă un crîmpei de lemn ce-l găsi la-ndemînă și lovi în frunte pe tovarășul său, care căzu amețit și plin de sînge la pămînt.

Băiatul, văzînd sălbăticia, dete un țipăt de alarmă, dar mizerabilul se repezi să iasă din ogradă și, trecînd pe lîngă băiat, ridică mîna asupra-i... Zibal pică leșinat de spaimă. După o zăcere de

cîteva luni, cînd se întoarse la stăpîn, locul lui era ocupat.

Atunci începu lupta grea pentru viață, care se îngreună și mai tare prin căsătoria lui cu Sura... Răbdarea însă ostenește soarta rea. Fratele Surei, hangiu la Podeni, muri, și hanul rămase lui Zibal, care urmă negoțul pe seama lui.

Aci se află el acuma de cinci ani.

Are strînsă o avere bunicică în bani și vinaturi bine îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toți bolnavi, și el și femeia și copilul — frigurile de baltă.

...Și oamenii sunt răi și pricinași în Podeni!... Ocări... batjocuri... suduituri... acuzări de otrăvire prin vitriol... Dar amenințările !

Amenințarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină ușor decît chiar lovitura. Ceea ce muncește acu pe Leiba mai mult decît tremurătura frigurilor este o amenințare.

„A ! *goi* [1] ticălos !“ gîndește el oftînd.

Ticălosul este badea Gheorghe — pe unde o fi ! — un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într-o dimineață de toamnă la han, obosit de drum ; ieșea din spital — zicea — și căuta de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s-a arătat a fi un om prea brutal și prea ursuz... suduia mereu și mormăia singur prin ogradă. Era o slugă rea, leneș și obraznic... și fura.

Într-o zi a amenințat pe balabusta îngreunată, care-l ocărîse cu drept cuvînt, s-o lovească în pîn-

[1] Creștin.

tece... aldată a asmuţit un cîine asupra lui Strul cel mic.

Leiba i-a făcut numaidecît socoteala şi l-a trimis.. Dar Gheorghe nu voia să se ducă ; el pretindea cu violenţă că s-a fost tocmit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătăşei ca să-l alunge.

Gheorghe a vîrît repede mîna în sîn strigînd : „Iudă !" şi a voit să se năpustească asupra stăpînului.

Din norocire, sosea atunci o haraba încărcată cu muşterii. Gheorghe a început să rînjească, zicînd :

„Ce, te-ai spăriet, coane Leiba ?... Iaca mă duc".

Şi apropiindu-se crunt peste tarabă de Leiba, care se dete cît putu înapoi, îi şopti :

„Să mă aştepţi în noaptea Paştelui, să ciocnim ouă roşi, jupîne... Să ştii că ţi-am făcut şi eu socoteala !"

Atunci intrară muşteriii în dugheană.

„Să ne vedem sănătoşi la Înviere, coane Leiba !" adăogă Gheorghe depărtîndu-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunţe pe ameninţător, cerînd să fie păzit. Subprefectul, un tînăr foarte vesel, a primit întîi peşcheşul „modest" adus de Leiba, pe urmă a început să rîză de jidanul fricos şi să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înţelege gravitatea lucrului, cum era hanul izolat departe de sat şi chiar de şosea. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povăţuit să fie cuminte : nici să nu mai pomenească de aşa ceva, ca să nu deştepte în adevăr, într-un sat unde oamenii sunt răi şi săraci, pofte de călcare.

Mai tîrziu, peste cîteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic [1] şi doi călăraşi : era bănuit pentru o pricină.

Ce bine era să-l mai fi răbdat Leiba măcar pînă la sosirea acestor oameni !... Dar Gheorghe era acu cine ştie unde...

Deşi asta se petrecuse demult, totuşi, în mintea omului prins de friguri, se repeta bine impresia figurii lui Gheorghe, a mişcării lui vrînd să scoată ceva din sîn şi a cuvintelor lui ameninţătoare. Cum se deştepta aşa de limpede acea amintire ?

Era sîmbăta Paştelui.

Sus pe deal, în satul depărtat ca la doi kilometri printre bălţi, se auzeau clopotele bisericii... Şi se aude aşa de ciudat cînd ai friguri : aci foarte tare, aci aproape de loc... Noaptea care venea era noaptea Paştelui : scadenţa făgăduielii lui Gheorghe...

„Dar poate că l-au prins pînă acuma !"

...Oricum, Zibal mai stă la Podeni doar pîn' la cîştiul [2] viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoţ frumos în Ieşi... În tîrg, Leiba o să fie sănătos, o să şază aproape de comisie... O să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent... Cine plăteşte bine este bine păzit.

Într-un tîrg aşa mare, noaptea e zgomot şi lumină, nu întuneric şi tăcere ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Ieşi — acolo în colţ, ce loc bun pentru o dugheană ! — un han unde toată noaptea cîntă fetele la *café-chantant*. Ce viaţă zgomotoasă şi veselă ! Acolo găseşti la orice ceas, zi şi noapte, pe domnul comisar cu fetele şi cu alţi *poreţi* [3].

---

[1] Funcţionar care administra o plasă.
[2] De obicei : rata semestrială de plată sau de încasare.
[3] Oameni distinşi.

Ce mai trebuie multă bătaie de cap aici, unde, mai ales de cînd cu drumul-de-fier, care ocoleşte foarte pe departe mlaştinele, *gheşeftul* scade mereu ?...

— Leibă ! strigă Sura dinăuntru, soseşte dilijenţa, s-aud zurgălăii.

Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părţi de dealuri păduroase. În partea despre miazăzi, mai cufundată, se adună, din şipotele ce izvorăsc de sub dealuri, nişte băltaie adînci, deasupra cărora se ridică ca nişte perii stufişuri dese de rogoz. Între partea băltoasă şi partea mai ridicată despre miazănoapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba : e o clădire veche de piatră, sănătoasă ca o mică cetăţuie ; deşi terenul e mlăştinos, hanul are zidurile şi beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoi de pe scaun, întinzîndu-şi membrele obosite ; el cată lung în zare către răsărit : nici pomeneală de dilijenţă.

— Nu vine ; ţi s-o părut... răspunde el balabustei, şi se lăsă iarăşi jos.

Foarte trudit, omul îşi încolăceşte braţele pe masă şi-şi aşează pe dînsele capul, care-i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă faţa mlaştinelor, o moliciune plăcută cuprinse nervii omului, şi gîndul începu să depene pe fusul conştiinţei bolnave mai rar şi tot mai rar şi înmuind treptat formele şi colorile închipuirilor...

Gheorghe... Noaptea Paştelui... Talhar... Ieşii... O crîşmă în miezul tîrgului... O dugheană veselă, care merge bine... Sănătatea...

Şi aţipi...

...Sura lipseşte cu copilul de mult d-acasă.

Leiba iese în uşa dughenii să se uite în calea ei.

Pe uliţa mare e o circulaţie vie, o nentreruptă fîşiitură de roate pe răzoare[1], acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulaţia se opreşte, şi dinspre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulînd şi strigînd foarte mişcaţi. Mulţimea pare că escortează pe cineva : militari, o streajă şi fel de fel de public. La toate ferestrele caselor, la toate uşile dughenelor se înghesuiesc privitorii curioşi.

„Aha ! gîndeşte Leiba, o pus iar mîna pe un talhar !"

Cortejul se apropie. Sura se dezlipeşte din mulţime şi urcă lîngă Leiba pe treptele crîşmii.

„Ce e, Sură ?" întreabă el.

„E un nebun scăpat de la Golia."

„Să închidem dugheana, să nu deie peste noi..."

„E legat acuma bine ; dar adineaori scăpase. S-a bătut cu toţi soldaţii... Pe un jidan, pe care un *goi* răutăcios din mulţime l-a îmbrîncit peste nebun, nebunul l-a muşcat de obraz."

Leiba de pe trepte vede bine ; cu o treaptă mai jos, priveşte Sura cu copilul în braţe.

Este în adevăr un nebun furios, pe care-l ţin cîte doi oameni de fiecare parte ; pumnii îi sunt strîns legaţi unul peste altul cu o curea tare. E un om cu o cherestea uriaşe : un cap ca de taur, părul negru, des, barba şi mustăţile aspre şi împîslite. Prin cămaşa-i, sfîşiată de luptă, se vede pieptul lat acoperit ca şi capul de un stuf de păr. E cu picioarele goale ; gura i-e plină de sînge, şi stu-

[1] Resorturi (etimologie populară).

peşte mereu firele pe care le-a smuls cu dinţii din barba jidanului.

Toată lumea s-a oprit... De ce?

Jandarmii dezleagă mîinile nebunului. Mulţimea se dă într-o parte făcînd un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii şi-şi opreşte privirile care ard spre uşa lui Zibal; scrîşneşte din dinţi, se repede ţintă pe cele trei trepte, şi-ntr-o clipă, apucînd în palma dreaptă capul copilului, în cea stîngă pe al Surei, le izbeşte pe unul de altul cu atîta putere că le confundă [1] ca pe nişte ouă moi...

Un zgomot s-auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara, la întîlnirea celor două titve smăcinate una de alta.

Leiba, cu inima înnodată, ca un om ce cade dintr-o nemăsurată înălţime, dete să ţipe:

„O lume întreagă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun!"

Dar glasul mut nu se supuse voinţii.

— Scoală, jidane! strigă cineva trosnind tare cu o nuia pe masă.

— Proastă glumă! zise Sura din pragul crîşmii; să sparii aşa omul din somn, ţărănoi mojic!

Leiba sări drept în picioare.

— Te-ai spăriet, jidane? întrebă rîzînd glumeţul. Dormi la nămiez, ai?... Scoală că-ţi vin muşterii... soseşte harabaoa poştii.

Şi, după prostul său obicei, care irita rău pe jidan, voi să apuce pe Zibal în braţe să-l gîdile.

— Lasă-mă-n pace! strigă hangiul smucindu-se şi îmbrîncindu-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă-n pace!

[1] Amestecă (fr. *confondre*).

Diligența sosește în sfîrșit cu aproape trei ceasuri de întîrziare. Sunt doi călători, care se așează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeași masă.

Din convorbirea călătorilor se lămurea bine împrejurarea. La tactul [1] de mai sus al poștii, se întîmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorît ținea și schimbul cailor. Tîlharii îi furaseră, și pînă să se găsească alții în sat, călătorii curioși putuseră cerceta în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele ! Daca nu s-ar fi găsit casa prădată, s-ar fi crezut că a fost o cruntă răzbunare, sau fapta nebuniei religioase. În anecdotele despre sectarii iluminați, se povestesc cîteodată executări de așa absurdă sălbăticie.

Leiba tremura scuturat de un puternic acces de friguri și asculta aiurit.

Apoi urmă ceva, care trebuia neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasajeri erau doi studenți, unul în filozofie, altul în medicină : mergeau să petreacă sărbătorile în orășelul lor natal. Între ei se încinse o înaltă dezbatere academică despre crimă și cauzele ei, și daca trebuie să fim drepți, medicinistul era mai bine preparat decît filozoful.

Atavismul... Alcoolismul cu urmările-i patologice... Vițiul de concepție... Deformarea... Paludismul... Apoi nevroza ! Atîtea și atîtea cuceriri ale științei moderne... Dar cazul de reversie !

Darwin... Haeckel... Lombroso...

La cazul de reversie, conductorul face niște ochi mari, în cari strălucește o profundă admirație pentru cuceririle științei moderne.

[1] Sau *taht* : stație.

— Este evident, adaogă medicinistul. De aceea, criminalul propriu-zis, luat ca tip, are brațele peste măsură lungi și picioarele prea scurte, fruntea îngustă și turtită, occiputul tare dezvoltat; chipul lui e de o caracteristică asprime și bestialitate, bătătoare la ochii deprinși : e un rudiment de om; e, cum am zice, fiara, care de-abia de curînd a reușit să stea numai pe labele dinapoi și să-și ridice capul în sus, spre cer, către lumină !

La vîrsta de douăzeci de ani, după atîta emoție, după o bună ospătare cu un vin așa de bine născut și așa de bine crescut ca vinul lui Zibal, o frază de o nuanță lirică, fie chiar din partea unui medicinist, șade bine.

Entuziastul tînăr, între Darwin și Lombroso, găsise vreme să miroasă și puțin Schopenhauer — „spre cer, către lumină !"

Zibal era departe de a fi priceput „luminoasa" teorie. Pentru întîia oară poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoleau așa de înalte vorbe, așa de nobile subtilități de gîndire.

Ceea ce pricepuse însă Leiba mai bine decît oricine, mai bine decît chiar conferențiarul, era ilustrația izbitoare a teoriei; cazul de reversie el îl cunoștea în carne și în oase : era portretul lui Gheorghe. Acest portret, din care pînă mai adineaori păstra numai trăsăturile fundamentale, i se redeștepta acum în spirit cu o perfectă palpabilitate pînă în cele mai nensemnate amănunte.

Dilijența era departe. Leiba o urmărise cu privirile pînă ce, cotind la stînga, ea se pierduse pe după deal. Soarele scăpătase și el după coasta de la apus, și seara începea să-mpăienjinească dulce formele din valea Podenilor.

Hangiul, posomorît, se puse să rumege în minte tot ce auzise.

...În tăcerea nopții, pierduți în întuneric, un bărbat, două femei și doi copii fragezi, smulși fără veste din brațele binefăcătorului somn de mîna fiarei cu chipul omenesc și jertfiți unul cîte unul... Țipetele nebune ale copilului retezate de junghiul care-i despică pîntecele... Gîtul spart de secure, prin deschizătura căruia iese, după fiece gîlgîitură de sînge, o horcăială surdă... Și cea din urmă jertfă, care, năucită într-un colț, asistă la toate astea așteptîndu-și rîndul... Procesul mai grozav decît execuția jidanului fără apărare în mîna *goilor*... țestele prea slabe pentru mînile năprasnice ale nebunului de-adineaori.

Buzele lui Leiba fripte, de friguri, urmau machinal gîndul tremurînd repede. O scuturătură puternică îl apucă dintre spete ; el intră cu pasul împleticit în gangul hanului.

„Fără îndoială — gîndește Sura — Leiba nu e bine de loc, e tare bolnav ; Leiba are «idei la cap»... Căci ce înțeles poate avea tot ce face el de cîteva zile și mai ales ce a făcut astăzi ?“

Crîșma a închis-o înainte de aprinsul lumînărilor, tocmai cînd se isprăvea *șabăsul*. De trei ori au bătut mușteriii în ușa dughenii, strigînd cu glasuri cunoscute să le deschiză. La fiece bătaie, el a tresărit și a oprit-o șoptindu-i încet și cu ochii speriosi :

— Nu te mișca... Nu voi să între *goi* aici.

El a trecut apoi sub gang și s-a pus s-ascută pe treapta de piatră a pragului securea de tăiat lemne. Tremură de nu se poate ține pe picioare și nu vrea să se odihnească. Ce e mai îngrijorător decît toate, el, Leiba, la întrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru și a trimis-o să se culce, porun-

cindu-i să stingă numaidecît lumina. Deocamdată, ea s-a împotrivit; dar aşa de scurt i-a repetat omul porunca, încît dînsa, cu toată obida, a trebuit să se supună, resemnîndu-se să amîne pentru mai tîrziu lămurirea acestor împrejurări.

Sura a stins lampa, s-a culcat şi acuma doarme alături de Strul.

Femeia avea dreptate... Leiba e în adevăr bolnav.

*

E noapte deplină. Zibal şade de mult pe pragul ce dă în gang şi ascultă...

Ce?

Zgomote nehotărîte vin din depărtare... Parcă sunt tropote de cai, bubuituri de mai înfundate, convorbiri misterioase şi agitate. O încordare înaltă a atenţiei ascute simţirea auzului în singurătatea nopţii; cînd ochiul e dezarmat şi neputincios, auzul pare că luptă să şi vază.

Dar nu e o părere... Pe drumul care abate din şosea încoace se aud venind paşi de cai. Zibal se scoală şi vrea să se apropie de poarta mare a gangului. Poarta este bine închisă cu o bîrnă grea d-a curmezişul, ale cărei căpătîie stau în cîte-o bortă în ziduri. La întîiul pas, nisipul strivit sub papucul lui face o scîrţîitură prea indiscretă. Zibal scoate picioarele din papuci şi rămîne în colţuni. Aşa, fără vreun zgomot apreţiabil de o ureche neprevenită, el merge la poarta gangului tocmai cînd călăreţii trec prin dreptul ei în pasul cailor. Dînşii vorbesc încet de tot, însă nu atîta încît Leiba să n-apuce foarte bine aceste cîteva vorbe.

— S-a culcat devreme...

— Dar dacă o fi plecat?

— I-o veni rîndul aldată... Da eu aş fi vrut...

Nu se mai poate înțelege nimica ; oamenii acela s-au prea depărtat.

De cine era vorba ?... Cine să se fi culcat sau să fi plecat ?... Cui o să-i vie rîndul aldată ?... Cine e acela care ar fi vrut altceva ?... Și ce altceva vrea acela ?... Și ce căutau pe drumul de lături — un drum pe care nu intră cineva decît anume ca să se abată la han ?...

O osteneală zdrobitoare se lăsă pe cerbicea lui Zibal...

„Să fie Gheorghe ?"

Leiba simți că i se sting puterile și se așeză la loc pe prag. Între frînturile de gînduri ce se rostogoleau în capul său, el nu putu prinde un gînd întreg, o hotărîre... Aiurit, intră în dugheană, trase un chibrit și aprinse o lampă mică cu petrol.

E o idee lumină ; fitilul e așa de jos lăsat încît flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă ; numai prin gratia mașinii apar de jur împrejur niște bendițe verticale foarte subțiri de-o lumină aproape cu totul moartă... Dar este destul pentru ca să vază bine în ungherele cunoscute ale dughenii... A ! e cu mult mai mică deosibirea între soare și cea mai de nimic scînteie, decît între aceasta și întunericul orb !

Ceasornicul țăcănea în perete. Zgomotul acesta monoton supăra pe Zibal. Omul nostru puse mîna pe limba ce se legăna și-i stinse mișcarea.

Gura lui era uscată. Îi era sete. Spălă un păhăruț în cada cu trei picioare de lîngă tarabă și voi să-și toarne rachiu bun dintr-un șip ; dar gîtul șipului începu să clănțănească tare pe buzele paharului. Aceste sunete erau și mai supărătoare. A doua încercare, cu toată voința lui de a-și birui slăbiciunea, nu avu mai mult succes.

Atunci, renunţă la pahar, lăsîndu-l să cază domol în apă, şi înghiţi de cîteva ori din şip. Puse după aceasta la loc şipul, care atingînd scîndura produse o ciocnitură de speriat. Un moment, se opri înecat de această impresie. Apoi luă lampa şi o puse pe firida ferestrii, care da în gang : pe poartă, pe paveaoa şi pe zidul din potrivă al gangului se zugrăvită nişte bande late de-o lumină cu prea puţin mai deasă decît o închipuire.

Zibal se aşeză iar pe prag întinzîndu-şi urechea la pîndă...

Clopote în deal... Toacă pentru Înviere... Care va să zică a trecut de miezul nopţii ; ne apropiem de ziuă... A ! daca ar trece şi restul acestei lungi nopţi ca jumătatea întîia !

...O trosnitură de nisip strivit sub talpă !... Dar el e în colţuni şi nici n-a mişcat măcar piciorul... A doua trosnitură... Mai multe... E desigur cineva afară, aci, foarte aproape. Leiba se scoală apăsîndu-şi pieptul cu mîna şi căutînd să întoarcă înapoi un nod rebel ce i se ridică în gît.

...Sunt mai mulţi oameni afară... Şi Gheorghe !... Da, el e ; da, a bătut în deal ceasul Învierii.

Vorbesc încet :

— Daca-ţi spun eu că doarme. Am văzut cînd a stins lumina.

— Mai bine ; prindem cuibul întreg.

— Poarta o deschiz eu ; îi ştiu meşteşugul. Să-i croim ferestruica... Bîrna trece pe-aici...

Şi se simţiră pipăiturile cu care omul de afară măsura distanţa pe lemn...

Un sfredel mare se aude rozînd ţesăturile uscate ale blănii bătrîne de stejar... Zibal are nevoie să se rezeme : el se sprijineşte în palma stîngă pe poartă şi cu dreapta îşi acopere ochii.

Atunci, printr-un capriţiu neexplicabil al intimelor jocuri, se produse în urechea omului dinăuntru foarte tare şi lămurit :

„Leiba ! soseşte dilijenţa !"

Era neîndoios glasul Surei... O caldă rază de speranţă... un moment de fericire... este iar un vis !... Dar Leiba îşi trage repede mîna stîngă : vîrful instrumentului, pătrunzînd de partea asta, l-a înţepat în palmă.

A mai gîndi la scăpare ?... Absurd !...

În creierul care ardea, imaginea sfredelului lua nişte dimensii nemaiînchipuite. Unealta, învîrtindu-se mereu, creştea la infinit, şi borta devenea tot mai mare şi mai mare, aşa de mare în sfîrşit, încît, în cadrul ei rotund, monstrul putea s-apară în picioare fără să se aplece. Ceea ce se petrecea în acel creier ieşea din sfera gîndirii umane : viaţa se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau, se auzeau, se pipăiau enorme, de proporţii haotice.

...Lucrarea din afară urmează cu metodă şi stăruinţă. Leiba a văzut acuma de patru ori pe rînd dintele răsucit de oţel pătrunzînd în partea lui şi trăgîndu-se înapoi afară.

— Amu, adu heresteul... zise Gheorghe.

O limbă îngustă de herăstrău trece prin borta întîia şi începe să ronţăie în mişcări dese şi regulate... Planul era uşor de înţeles : patru borte în patru unghiuri ale unui pătrat ; între ele herăstrăul trage liniile ; în centrul pătratului s-a înfipt sfredelul mai dinainte ; cînd bucata va fi cu totul dezlipită de trupul întreg al lemnului, se trage afară ; prin golul rămas, o mînă puternică se introduce, apucă bîrna, o dă-ntr-o parte şi.. *goii* sunt la Leiba în casă.

Şi acelaşi sfredel, peste cîteva minute, are să fie instrumentul caznei lui Zibal şi a tutulor ai lui... Doi gîzi or să ţină victima răstignită jos, şi Gheorghe, cu cîlcîiul pe pîntecele ei, o să vîre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului, adînc, mai adînc, pînă să atingă inima, pe care s-o oprească din zvîcniturile-i nebune şi s-o ţintuiască pe loc.

O sudoare de moarte scăldă tot trupul lui Zibal ; omul se-nmuie din încheieturi şi încet se lăsă să cază în genuchi, ca o vită ce-şi pleacă sub lovitura din urmă grumazul, pătrunsă că de acuma ea însăşi trebuie să se părăsească pe ea însăşi.

„Da ! s-o ţintuiască pe loc !... gîndi el pierdut... da ! s-o ţintuiască pe loc !"

Şi rămase tîmp cu ochii holbaţi pe lumina de la fereastră... Cîteva momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată :

„Da, repetă ei surîzînd cu o clipire fieroasă ; da ! s-o ţintuiască pe loc !"

Se petrecu atunci în această fiinţă un fenomen ciudat, o completă răsturnare ; tremurătura lui se opri, abaterea dispăru şi figura-i, descompusă de-o atît de îndelungă criză, luă o bizară seninătate. El se ridică drept, cu siguranţa unui om sănătos şi puternic, care merge la o ţintă lesne de ajuns.

O linie, între cele două puncte superioare ale pătratului, era pe sfîrşite. Leiba se apropie curios să vază jocul uneltei. Surîsul său se caracteriza acum şi mai tare. Mişcă din cap, ca şi cum ar fi zis :

„Mai am încă vreme".

Herăstrăul roase cele din urmă fibre de lîngă borta către care tinsese, şi începu lucrul între bortele inferioare.

„Mai sunt trei“, gîndi Leiba, şi cu precauţia celui mai încercat vînător intră binişor în dugheană. Căută sub tarabă, luă ceva, ieşi înapoi cu acelaşi tact, ascunzînd obiectul ce-l ţinea în mînă, ca şi cum se temea de indiscreţia zidurilor, şi se duse în vîrful deştelor la poartă.

Dar ceva grozav ! lucrarea de afară s-a oprit cu desăvîrşire... nu se mai simte nimic.

„Ce-i asta ?... Să fi plecat ?... S-a dus ?“ fulgeră prin mintea omului dinăuntru. Şi la această închipuire, el îşi muşcă buza de jos, cuprins de o nepomenită dezolare...

„Haha !“ fusese o urîtă amăgire : lucrarea începe din nou, şi el se pune a o urmări cu bătăile de inimă a celui mai cald interes. Hotărît, omul nostru era muncit de-o neînţeleasă dorinţă de a vedea lucrul cît mai degrabă sfîrşit.

„Mai iute ! gîndi Leiba cu nerăbdare... mai iute !“

Acum se auzeau iar clopotele în deal.

— Mai iute, bre, ne-apucă ziua ! zise un glas de afară, îmboldit parcă de voinţa omului dinăuntru.

Lucrătorul porni cu multă activitate. Încă puţine mişcări, şi toate punctele pătratului sunt unite.

În sfîrşit !

Sfredelul trage încetinel în afară bucata în patru colţuri... O mînă mare şi vînjoasă intră... Pînă să 'n-atingă însă bîrna pe care o caută, se aud două răcnete, pe cînd Zibal înfăşură cu putere căpătîiul liber al laţului de butucul fix de la uşa gîrliciului...

Laţul era ingenios combinat : o frînghie lungă legată cu un căpătîi de un butuc : la o lungime potrivită, pe locul unde era să dispară pătratul scobit, un ochi, pe care Leiba îl ţinea deschis cu mîna stîngă, în timp ce cu mîna dreaptă ţinea

strîns celălalt căpătîi. La momentul cerut, Zibal dete drumul ochiului şi, apucînd repede cu amîndouă mîinile căpătîiul liber, cu o smucitură supremă trase înăuntru braţul întreg.

...Într-o clipă operaţia fusese gata... Două răcnete o însoţiseră, unul de pierzare, altul de triumf : mîna era „ţintuită pe loc".

Se auziră apoi paşi depărtîndu-se grabnic. Tovarăşii lui Gheorghe părăseau lui Zibal prada prinsă cu atîta isteţie.

Jidanul se repezi în dugheană, luă lampa şi cu o învîrtitură sigură ridică fitilul sus de tot : lumina captivă între gratii ieşi deasupra veselă şi victorioasă, redînd viaţă hotărîtă formelor nebuloase din preajmă-i.

Zibal trecu cu lampa în gang. Tîlharul gemea greu ; după încordarea braţului se vedea că renunţase la o inutilă zbuciumare. Mîna era umflată şi degetele încovoioate... părea că vrea s-apuce. Jidanul apropie de ea lampa. Un fior : frigurile se întorceau iar. Aplecă lumina prea aproape, încît, tremurînd, atinse mîna tîlharului cu sticla fierbinte : o crispaţie violentă a degetelor se produse urmată de un vaiet surd...

La vederea acestui fenomen, Zibal tresări... prin ochii lui scăpărase o inspiraţie excentrică. Începu să rîză cu un hohot care zgudui bolta gangului şi intră repede în dugheană.

Mijea de ziuă.

Sura se deşteptă deodată... parcă auzise prin somn nişte ragete îngrozitoare... Leiba nu era în odaie. Toate cele din ajun îi reveniră în minte. Se petrecea ceva rău. Sări jos din pat şi făcu lumină. Patul lui Leiba era nedesfăcut. El nu se culcase deloc.

Unde era ?... Femeia își aruncă ochii pe fereastră : pe dealul din față se plimba un stol de lumini mici și vioaie, care se mișcau, săltau, aci ascunzîndu-se, aci ivindu-se iarăși... Ieșeau de la Înviere. Sura deschise oleacă fereastra ; atunci auzi gemete înfundate la poartă. Înfiorată, coborî iute pe scăricică. Gangul era luminat. Ieșind pe gang, femeia fu izbită de o grozavă priveliște.

Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genuchi și cu barba rezemată în mîini, sta Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căuta să prinză un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă și-l necăjește, Zibal ține ochii ațintiți asupra unui lucru spînzurat, negru și inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălțime, arde o făclie mare.

Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere a mîinii ce desigur nu l-ar fi cruțat pe dînsul. El n-auzise urletele de-afară ale nenorocitului : era acuma prea interesant ce vedea ca să mai și auză. Zibal urmărise cu nesațiu toate contorsiunile, toate crispațiile stranii ale degetelor, apoi amorțeala cuprinzîndu-le încet pe unul cîte unul — erau parcă labele unui gîndac, care se zgîrcesc și se întind, se agită în mișcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot și apoi înțelenesc sub jocul unui copil crud.

Era sfîrșit. Mîna cocea și se umfla încetinel fără mișcare.

Sura dete un țipăt.

— Leiba !

Zibal îi făcu semn să nu-l deranjeze... Un miros gras de carne arsă se răspîndea în gang ; o fîșiitură se auzi și mici plesnituri.

— Leiba ! ce e ? repetă femeia.

Se făcea ziuă bine... Sura se aruncă şi trase bîrna. Poarta se deschise de perete tîrînd trupul lui Gheorghe spînzurat de braţul drept. Mulţimea sătenilor, toţi cu făcliuţele de Paşte aprinse, năvăli înăuntru.

— Ce e ? Ce e ?

Îndată înţeleseră ce fusese.

Zibal, care stătuse pînă aci nemişcat, se ridică grav în picioare. El îşi făcu loc să treacă, dînd cu linişte lumea la o parte.

— Cum a fost pricina, jidane ? întrebă unul.

— Leiba Zibal — zise hangiul cu tonul înalt şi cu un gest larg — merge la Ieşi să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan... Leiba Zibal este *goi*... pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Cristos !

Şi omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care ştie că la un drum lung nu se porneşte cu pasul pripit.

Convorbiri literare, 1 august 1889.

PĂCAT...

I

Un băietan voinic — barba de-abia-i mijește, și sub căciula de oaie părul creț și des... și niște ochi blînzi — și mintos tînăr. Cînd a plecat de-acasă să meargă la București p-atîția ani în școli, mama lui — de treabă femeie ! — l-a sărutat de-atîtea ori, i-a potrivit părul, i-a netezit căciula și iar l-a sărutat, și i-a zis :

— Niță, mamă, te duci frumos și sănătos ; să-ți ajute Dumnezeu și Maica Domnului să-mi vii înapoi tot așa !

Și cît era de cuminte bătrînica nu s-a mai putut stăpîni... a biruit-o plînsul. De multe ori a dat el să plece, și ea l-a ținut să-l mai mîngîie încă. Lui i-ardea să se ducă, și măcar că-i era dragă mama, parcă avea acum necaz pe ea că-i prea întîrziază plecarea. A plîns și el, ce-i drept, de plînsul ei ; dar pe cînd ochii-i erau triști, închipuirea zbura cu bucurie pe drumul ce i se deschidea lung și necunoscut înainte.

Trei ani de-o neclintită monotonie... Aceleași ceasuri... aceiași pași... trei ani întregi ! Al patrulea, deși se anunțase de la început a urma aceeași ne-

abătută cale, păstra pentru mai tîrziu o noutate, o ciudată surprindere.

Alături cu seminarul, o casă veche boierească... De la ferestrele şi de pe pridvorul din spatele ei, se vedea peste zid în curtea de recreaţie a şcolii. Odată, într-o zi de sărbătoare, Niţă se plimba singur pîn curte cu o carte în mînă : rămăsese în şcoală să se prepare de examenele apropiate. Era o dogmă încîlcită ; el ocolea curtea repeţind pe de rost cu cartea-nchisă-n mînă. Anevoie se putea ţine minte aşa fraze torturate... Deschise iar cartea...

Trecînd prin dreptul zidului, seminaristul tresări : un ghemotoc de hîrtie îl lovi pe mînă şi alunecînd peste cartea deschisă sări cît colo înaintea lui. Niţă se opri pe loc... Neapărat iar o glumă a vreunui camarad... un miez de pîine muiat în cerneală... sau cine ştie ce.

Se uită-mprejur... în curtea şcoalii nimeni... Lovitura venise dinspre casele de-alături... Ridică ochii-n sus şi văzu la cea mai apropiată fereastră vecină, care era deschisă, perdelele mişcîndu-se ca şi cum ar fi fost cineva ascuns îndărăt... Ce-o fi ? Să vedem... Seminaristul s-aplecă şi luă ghemotocul : era ceva înfăşurat înăuntru... Voi să-l desfacă... o înţepătură... Un ac cu gămălie ! Ce păcăleală proastă !... Supărat, trînti ghemotocul şi începu să şteargă degetul împuns, în vîrful căruia, după fiece storsătură, creştea repede la loc o mărgea mare roşie.

Ghemotocul izbit cu necaz de pămînt se desfăcu... între cutele lui o floare !... Cu mirare şi cu mai multă luare-aminte ca-ntîia oară, el ridică binişor hîrtia... În adevăr era o garoafă — ca sîngele ce-i curgea din deget — ruptă de curînd...

Desfăcu atunci mai bine... Ceva scris...

Trupul tînăr se simţi furnicat din creştet pînă-n tălpi de un fior fierbinte... Căldura toată i se urcă la frunte.. Ascunse în sîn hîrtia şi floarea, cercetă de jur împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din şcoală cele petrecute, şi fugi înăuntru fără a mai cuteza să ridice ochii la fereastra unde se mişcau perdelele.

Bolnav... Friguri şi bătaie de inimă, încît nu se putea ţine pe picioare. Părintele-directorul s-a convins că e rău băiatului şi l-a trimis să se odihnească. Niţă s-a suit în dormitor, s-a aruncat în pat, a scos din sîn floarea şi biletul ş-a citit încă o dată, iar, şi mereu :

„Eşti frumos... Dacă ai vrea, te-aş iubi mult“.

...Dacă ar vrea !...

Cine să fie ? El nu e copil ; e flăcău de douăzeci şi trei de ani... Cine ?... O femeie !

Bolnavul sare din pat, iese din dormitor şi fără să mai anunţe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă. Pe dinaintea caselor vecine, el îşi potoleşte pasul şi trece peste drum ca să poată apuca toată faţada dintr-o singură căutătură. Ferestrele de la pod sunt toate închise şi perdelele lăsate.

El ştie că e frumos... Mama i-a spus-o adesea, poate mai adesea fetele din sat, dar desigur mai mult decît toate sora lui Cuţiteiu, Sultana, care nu i-a spus-o niciodată... Cu dragoste amestecată şi cu puţină mîndrie zîmbeşte el cînd îi vine acu în minte mama lui.

S-a înserat bine şi seminaristul tot se plimbă de colo pînă colo pe dinaintea casii unde se află acea femeie care l-ar iubi mult „daca ar vrea el“...

Clopotul pentru cină sună la școală. Asta-l deșteaptă ; el grăbește și intră.

Sunt toți la masă ; lui nu-i e foame... Merge și se culcă, așezînd sub pernă biletul și garoafa, după ce iarăși privește îndelung icoana acelor vorbe, pe care de-acu nu le mai poate uita vreodată.

Zgomotul celorlalți băieți venind în dormitor îl supără foarte. La intrarea lor, el vîră iute mîna sub căpătîi, apucă bogăția ascunsă și stă nemișcat... Unii îl întreabă cîte ceva... nu înțelege bine ce... el nu suflă, prefăcîndu-se adormit.

Aproape de miezul nopții... Dorm în sfîrșit toți. Niță se scoală încetinel și cu cea mai mare precauție iese ; găsește ușa sălii pe pipăite și coboară în curte... La fereastră lumină... geamurile deschise și perdelele lăsate. El rămîne cu ochii pironiți acolo, rătăcind în altă lume, pe care o visase parcă adesea, dar nu spera s-o vază vreodată.

Flăcăul își umflă pieptul, întinzîndu-și brațele, amorțite de friguri, pînă-i trosnesc încheieturile, cînd perdelele se dau într-o parte și o femeie pune mîna pe geamuri să le închiză. Seminaristul îngheață ; vrea să strige, dar nu poate, și, pînă să treacă efectul loviturii, fereastra e închisă, perdelele lăsate la loc și lumina stinsă.

Se apropie de ziuă cînd tînărul se hotărăște să se-ntoarcă-n dormitor... Se trîntește pe brînci în pat, își reazimă inima, în care simte o strînsoare nedefinită, pe mîna dreaptă, și pe cea stîngă fruntea caldă — adoarme și doarme dus pînă la clopotul de gustare.

Trei nopți de pîndă... patru... cinci... și tot atîtea zile mai grele ca nopțile ; ceasuri de cursuri și de meditații... zgomotul camarazilor, neputința de a

sta singur cu închipuirea lui... şi frigurile... şi ferestrele tot închise... şi perdelele vecinic lăsate.

Doctorul, un om de spirit, cînd părintele-directorul i-a prezentat pe Niţă, l-a mîngîiat pe tînăr, apucîndu-l în glumă de tuleile din barbă, ş-a zis :

— N-are nimic, părinte ; ...să se plimbe mai des... şi-i trece.

Duminica... În sfîrşit !

Niţă a fost îndemnat de camarazi şi de părintele-directorul să iasă la plimbare ; el a preferit să stea la şcoală ca să se poată ajunge cu lecţiile, rămase-n urmă din pricina frigurilor... Fireşte că superiorul a fost încîntat de atîta sîrguinţă.

Dejunul s-a isprăvit... Acum şcoala este iar deşartă. Silitorul seminarist trece către curtea din fund... Dar dacă ferestrele or fi tot închise ?... Nu — şi n-apucă să ridice ochii doritori şi vede venindu-i prin aer un nou ghem, care-ntr-o clipă îi cade la picioare... Asta nu mai e prins cu un ac — e legat cu o cordeluţă roşie :

„Treci la miezul nopţii... Te aştept... O să vezi cît te iubesc.“

Şi nici o mişcare la perdele... nici o arătare !... Ziua trece încet... e însă uneori atîta dulceaţă şi-n chinul aşteptării ! Dar noaptea ! niciodată n-au adormit seminariştii aşa de tîrziu !... Din norocire, mai pe urmă nici o piedecă.

Sare peste poartă fără zgomot şi se-ndreaptă sigur către ţinta ştiută. O femeie în umbra gangului !... El se opreşte înecat. Ea îi şopteşte : „Vino, te aşteaptă !...“ Atunci... nu e chiar asta !

El se lasă să-l ia de mînă şi să-l ducă pîn întunerec încetişor... O scară strîmtă... încăperi întunecoase... iar cîteva trepte. Voinicul merge machinal, lăsîndu-se tîrît ca un copil somnoros de

mîna femeii. La fiece pas nesigur, la fiece șovăire, o oprire de un moment, o povățuire discretă, o șoptă de încurajare și înainte !

Se opresc... Femeia îl lasă de mînă... O clipă, părăsit în locul orb și necunoscut, el e-n pierzare — o coloană aplecată căreia i s-ar smulge propteaua de siguranță — aude urechile cum îi țiuiesc de tare și simte genunchii părăsindu-l.

Acum femeia lovește surd cu vîrful unghiilor pe o ușe — sunt lîngă o ușe — care îndată se deschide.

E lumină înăuntru — lumină albastră... un albastru molcom și leneș... Femeia care l-a condus pîn întunerec îl împinge binișor în lumină. Coloana cedînd se apleacă, cu toată greutatea trupului puternic de douăzeci și trei de ani, în albastru... și ușa se-nchide pe dinafară.

Vorbe ?... Încap vorbe ?

Cum o femeie știe alinta — cum degetele ei delicate se înfig în mușchii încordați — și gura ei rece ca gheața — și ochii ei beți — și puful mărunt de pe obrajii aprinși zbîrlit de fiori — încovoiala lîngedă a trupului — izbiturile inimii ei de pereții sînului — și mirosul fără nume ce-i radiază din rădăcinile părului — și cît e de bine să te părăsești în stăpînirea acestor atîtea simțiri ce te-nvăluiesc din toate părțile ca niște vîrteje de aburi calzi saturați de esențe adormitoare...

Cu vorbe să le spun ?... Astea se simt și se gîndesc, de spus nu se pot spune... A fost o smăcinare a sufletului dulce și dureroasă, o exaltare a simțirii îngrozitoare și delicioasă.

Multe nopți asemenea și fiecare neasemănate... Libațiuni sub razele lămpii albastre ; toate nebuniile închipuite și neînchipuite ; anecdote picante

de care el avea un repertoriu popular aşa de bogat; scene de gelozie fără cuvînt şi din chiar senin; şi jocuri, şi muşcături; şi lupte, atît de inegale, pentru ea ca putere, pentru el ca farmec... ş-apoi, după atîta oboseală, povestirea reciprocă a celor întîmplate mai-înainte de-a se cunoaşte.

El avea puţin de povestit... Aşa era de strîmt satul unde trăise şi aşa de puţin însemnată viaţa lui pînă cînd „l-a înţepat un ac cu gămălie!"... Şiret ţăranul — ţinea mult la această cădere de frază; ştia el bine că, însoţită de sugerea degetului înţepat şi de o privire pe sub sprincenele posomorîte cu bunătate, are să fie cu prisos răsplătită.

Ea însă avea mai multe de spus, şi povestea ei era destul de tristă. Cinci ani de viaţă cu un om istovit, apoi nebun şi paralitic; în urmă, văduvă, cu un copil bolnav şi căpiu — o fetiţă, care roade şi mănîncă lucrurile din casă şi care trebuie păzită foarte de aproape să nu dea foc. Interese mari... o avere colosală... consiliu de familie... soacră şi cumnaţi — nişte creaturi aspre şi brutale, care fac împrejuru-i o poliţie dezgustătoare.

Şi aci, faţă cu fraza lui de predilecţie, venea aşa de potrivit:

— Închipuie-ţi ce sete mi-e de viaţă! ce dor mi-era de tine!

Căldura strînsă atîta vreme în fiinţa aceea frumoasă se revărsa acuma-n afară cu o pornire nebiruită: a fost pentru el scurtă, dar plină acea vreme fericită.

S-a sfîrşit însă.

El a trebuit să renunţe la ea, cînd între ei s-a ridicat zidul consiliului de familie. Acesta fireşte nu putea îngădui o aşa rătăcire... Plîngeri... revoltă — de prisos. O ultimă sforţare din partea

desperatului a fost întîmpinată într-un chip decizîv.

Cînd seminaristul a îndrăznit să nesocotească recomandaţiile imperioase ce-i fuseseră comunicate şi să calce pragul, pe care aldată păşea la fericirea ce-o socotea un drept cîştigat, scump a trebuit să-şi plătească pasul imprudent. A fost o maltratare meritată poate, dar oricum prea sălbatică. Zbirii însărcinaţi cu corecţiunea cutezătorului au făcut exces de zel : nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri... capul spart, pieptul pisat cu călcîiele. În stare de completă nesimţire, a fost aruncat în poarta şcolii, unde l-au găsit, a doua zi dimineaţa, oamenii de serviciu, mai mult mort decît viu.

Toate alergăturile şi stăruinţele părintelui-directorul ca să facă a se descoperi şi pedepsi criminalii, care atentaseră aşa de crunt la viaţa elevului favorit, au trebuit să înceteze. Bătrînul a fost chemat înaintea înaltelor feţe păstoreşti. Acelea i-au adus aspre mustrări că nu-şi vede de datorie, că nu îngrijeşte destul de serios de moralitatea şcolarilor, şi l-au făcut să înţeleagă că, daca voieşte să mai rămînă director, n-are să se amestice în cele ce se-ntîmplă afară de poarta seminarului : asta e treaba obrazelor judecătoreşti, nu a celor bisericeşti !

Niţă a stat mult între viaţă şi moarte ; luni întregi au trecut pînă să se poată întrema. El n-a murit din asta ; dar poate că nopţile pe care mama, chemată în grabă, le-a petrecut la căpătîiul nenorocitului, să-i fi scurtat cu mult zilele bietei bătrîne. De atunci el a rămas cu o boală de inimă, care i-a cauzat pînă la moarte multe momente neplăcute.

Dar era întremat... El porni să caute norocul pierdut... Prea tîrziu... Casele se dărîmau şi lucrarea începuse din aripa unde aldată era odaia albastră... Femeia murise... Copila bolnavă era într-un institut de educaţie în străinătate... Consiliul de familie nu stetea cu mîinile-n sîn.

Mai întîi o resemnare sfîntă, apoi puţin cîte puţin, daca nu uitarea, cel puţin potolirea dorului sub grămădirea anilor. Zece ani!... Seminaristul este acuma preot — preotul Niţă din Dobreni — om aşezat şi foarte bine văzut de toată obştea.

De dimineaţă oraşul de reşedinţă al judeţului e foarte animat — tîrgul anual. Preotul Niţă umblă prin strada mare cum se umblă la tîrg de colo pînă colo, oriîncotro, fără o ţintă hotărîtă...

Înaintea cafenelii din centru e strînsă lume multă, care priveşte la ceva şi rîde în gura mare... Poate un animal savant, care denunţă vîrsta şi viţiile spectatorilor; ori vreo paiaţă... ori altceva. Grămada de lume sporeşte necontenit... Popa urmează după mulţime. Pe trotuarul cafenelii pe scaune şi-n picioare stau notabilii oraşului — reprezentanţii judeţului în vacanţă parlamentară, membrii tribunalului, funcţionari de la prefectură, primărie, casierie, ofiţeri; de jur împrejur lumea pestriţă de toate treptele stă în semicerc. În mijloc se petrece comedia. Popa Niţă se vîră şi el.

Ce este? Ce face atîta senzaţie?

Un copil de vreo opt-nouă ani, zdrenţeros şi murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite — un gheroc mare, a cărui talie îi vine pînă la glezne, în cap un cilindru turtit — face caraghiozlîcuri.

Este un mititel măscărici foarte destrăbălat — jigărit, sfrejit şi galben; pulpele-i uscate care

se văd prin sfîşiitura nădragilor sunt pline de jupuituri. Aşa de prăpădit, este totuşi foarte îndrăzneţ. Fumează o ţigară lungă, se strîmbă-ntr-un chip straniu, păcăleşte şi-njură pe boieri chemîndu-i dupe porecla ştiută. Începe să cînte un cîntec ruşinos jucînd ciamparalele, făcînd gesturi şi mişcări neiertate... Lumea face un haz nespus... O ţărancă bătrînă, care e-n rîndul întîi al spectatorilor, ruşinată de refrenul pe care copilul i-l aruncă ei cu o intenţie diabolică, îşi caută loc să scape de privirile întoarse asupră-i, se-nchină şi zice depărtîndu-se :

— Cine ştie ce păcate ! Să ferească Dumnezeu pe orice copil !

Mititelul, obosit, s-a oprit: merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm pe boieri, şi s-aşează pe un scaun picior peste picior alături cu domnul senator... Altă ţigară... Domnul senator îl tratează cu cafea şi rom. Alt „amic“ îl mai îmbie încă cu un păhărel... şi încă unul...

Copilul se scoală şi-ncepe iar jocul... Acu mişcările şi gesturile sunt şi mai deşuchеate... Cu-ncetul însă membrele pierd siguranţa şi simetria mişcărilor ; cîntecul e surd, articularea inegală... Încă o strofă !... Dar gîfîiala îl îneacă... Cîntăreţul se opreşte un moment clătinîndu-se, moale de mijloc : e galben ca ceara ; ochi-i crucesc stinşi în fundul capului... O sforţare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor !... Oftează adînc, dă să ridice piciorul, se-nvîrteşte în loc şi trupşorul zdrobit atîta se prăbuşeşte greu pe marginea trotuarului. — Beat mort !

Se grămădise lume prea multă... circulaţia din obor în oraş era întreruptă... Poliţaiul chemă pe un vătăşel care ridică de acolo pe micul desfrînat, ca să risipească aglomeraţia.

Popa Niță, cu pumnii încleștați, se sui pe trotuar și apostrofă, cu accentul celei mai mari indignări, pe cei ce rîdeau :

— E păcat, domnilor ! gîndiți-vă ! Creștini !... Frumos !... Mare păcat !

Se-nțelege că lumea care se amuzase așa de bine n-a găsit nicidecum la locul ei apostrofa moralistului și i-a plătit-o cu sarcasme groase. Popa nu-și putea găsi liniștea : el bătea nervos cu degetele pe tabla de marmură a mesii, mormăind între dinți fel de fel de exclamații de indignare.

Cafegiul, care știa multe, fu gata ca să-i dea toate amănuntele asupra acelui copil. De necrezut, dar adevărat... și popa ascultă încremenit :

E un copil de familie bună. — O văduvă a unui boier nebun. — Înamorată cu un băiat de la țară, un seminarist. — Însărcinată. — Rușinea lumii. — Merge să nască la moșie. — Moartă din facere. — Copilul e aruncat ; crește la o țărancă bătrînă care moare ș-aceea și el rămîne pe drumuri. — Aci în oraș e pripășit de vreo șase luni : a venit să cerșească și, fiind drăcos de fel, din jucărie-n jucărie a ajuns în halul ăsta. — O fată bolnavă, fugită de la școală prin străinătăți, ajunsă rău pe-acolo ; găsită pe urmă de epitropi și-ntoarsă în București ; aci fuge cu un ofițer, de la ofițer pleacă cu altul. — Cu băiatul a vrut să-și facă pomană un cizmar : l-a luat ucenic : aș ! pungașului nu-i ardea de lucru — soi rău ! învățat să ceară, să fumeze și să bea. Meșterul l-a bătut odată părintește ; neprocopsitul a fugit, și de atunci trăiește așa : spune obrăznicii, măscări, caraghiozlîcuri, și capătă și el o bucățică de pîine ; se-nțolește de la unul ș-altul de pomană, și doarme Dumnezeu știe unde-l ajunge oboseala. —

Istoria asta de-aminteri tot oraşul o ştie ; de-aia-l şi cheamă „Mitu Boierul".

Popa, cu coatele pe masă, strîngîndu-şi tîmplele-n pumni, rămase, înecat de sudoare, cu ochii ţintiţi la o muscă ce umbla mărunţel pe tabla de marmură albă ; el urmări insecta pînă la marginea mesii. Ce socoteală s-o fi făcut în capul cel mic cît un bob de mac nu se poate spune ; destul că musca stete pe loc, îşi dezmorţi labele de dinapoi împleticindu-le una de alta, îşi netezi frumos mustăţile cu labele de dinainte, apoi deodată se-nălţă şi pieri. Omul, deşteptat, se ridică de pe scaun şi ieşi.

Cercetări zadarnice... Nu putea găsi copilul. Toate informaţiile vătăşeilor de noapte erau greşite : la cazarma pompierilor, nu era... în gangul poştii, nu... sub şopronul primăriei asemenea : nici aici, nici acolo. Trei-patru ceasuri de goană după o ştire exactă. În piaţă, vătăşelul ştie sigur că Mitu Boierul a intrat adineaori cu mai mulţi ofiţeri şi funcţionari la cafeneaua din colţ, unde „cîntă fetele teatru".

A făcut o nemaipomenită senzaţie popa intrînd cu figura lui sperioasă în localul muzelor profane.

— Uite şi părintele ! a strigat procurorul cu tonul de satisfacţie cu care se-ntîmpină de regulă un musafir întîrziat. Iar una dintre cîntăreţe, care şedea pe genunchii casierului la aceeaşi masă cu tînărul magistrat, a adăogat :

— Blagosloveşte, taică părinte !

Atunci s-a pornit un hohot, aplauze, tropăituri, şuiere, răcnete : „Bravo, popa ! Bis, popa !" — Infernal ! o menajerie care arde...

Succesul colosal şi spontaneu n-a afectat cîtuşi de puţin pe omul nostru : zgomotul din fundul

acestui suflet covîrşea furtuna veselă de-afară. Popa a-naintat hotărît pînă în mijlocul sălii, a căutat cu ochii în toate părţile şi a plecat grăbit de sub ploaia de rîsete, de glume răutăcioase şi de huiduieli...

Nu e nici aici... Dar nu se poate să se întoarcă la gazdă singur... Peste putinţă... Înainte!... Încă un vătăşel: poate la Sfîntul Ion în curtea bisericii; doarme băiatul uneori şi acolo, cînd e vreme bună...

...Era în adevăr acolo...

La spatele altarului, unde un felinar din răspîntie aruncă razele-i afumate, se odihnea mototolit, cu capul pe un mormînt fără nume nici îngrădeală, un om mic... Tocmai acuma luă seama preotul cît umblet făcuse şi se aşeză binişor jos să-şi potolească mişcările inimii. El întinse cu sfială mîna spre capul băiatului: atunci simţi distinct la arătătorul drept o înţepătură de ac. Da — era aci lîngă el pe pămîntul gol rodul nopţilor petrecute în lumina albastră. Copil în război cu lumea aşa de timpuriu, el parcă-ntr-adins poposise lîngă altar, doar o putea intra pe furiş sub ochiul lui Dumnezeu, care, de cînd îl împinsese la viaţă, nu se-ndura să-i arunce o dată măcar o căutătură.

„Doamne! şopti popa plin de obidă; uite-te la el, Doamne, uite-te şi la el!"

Şi apucînd bine în braţe mototolul adormit, se sculă puternic în picioare şi porni. Băiatul, deşteptat de zguduială, mormăi somnoros o înjurătură şi adormi iarăşi în braţele care-l strîngeau cu atîta patimă.

Pe stradele întunecate ale oraşului, omul care-şi ducea comoara avu norocul să nu dea de

nici o piedică : era ceasul cînd şi felinarele pot fi stinse, cînd şi vătăşeii trebuiesc să doarmă. Ajunse la gazdă, deşteptă vizitiul şi pe hangiu, plăti şi plecă. A doua zi, înainte de nămiez, erau în Dobreni acasă.

Preoteasa nu putea fi tocmai mulţumită de ce-i adusese bărbatul de la tîrg. Nu-i puţină greutate să aduci la o stare cuviincioasă un aşa gunoi de copil. Tot trupul i-era numai jupuieli şi bube din pricina scărpinăturilor şi necurăţeniei. Cîte lăuturi, cîte leşii şi alifii au trebuit pentru ca să ridice treptat de pe fiinţa părăsită coaja în care o înveliseră atîţia ani de mizerie !

Copilul s-a lăsat bucuros să facă cu el ce-au vrut. Mai greu de tămăduit decît bubele erau apucăturile şi năravurile... Pînă la urmă însă şi acestea au fost să fie învinse : poveţele, blîndeţea, o vorbă aspră la soroace, devotamentul oamenilor buni care-l luaseră la sînul lor cald, şi mai ales o boală îndelungată au gonit, daca nu cu desăvîrşire, cel puţin în cea mai mare parte şi pornirile şi deprinderile rele. Nu e peste putinţă grădinarului priceput şi răbdător să îndrepteze un copăcel fraged pornit să crească strîmb.

Cînd, scăpat cu totul de vermină, l-au îmbrăcat într-o duminică în haine nouă — mintean cu şireturi de fir, iţăraşi albi cu şnur negru de mătase şi pălărie cu panglicuţă tricoloră, şi i-a zis părintele : „Să le porţi sănătos, Mitule ; să creşti mare, cu minte şi noroc !“ copilul a pus mîinile în buzunare, s-a privit serios şi-ndelungat în oglindă şi s-a pornit pe un rîs... şi rîzi ! De rîsul lui a-nceput să rîză şi femeia şi bărbatul. Dar cînd s-a-ntors copilul cu faţa la ei şi li s-au întîlnit privirile, părintele l-a luat în braţe, l-a sărutat de

multe ori și s-a pornit pe un plîns... și plîngi !... ș-a-nceput și copilul și femeia.

S-au dus pe urmă la biserică. Mitu în hainele nouă a făcut senzație... Mai ales femeile care mai de care l-au alintat, că era ș-un copil curățel.

Atîta numa rău de tot : Mitu era bolnav — tuse seacă, dureri la lingurea, nu mînca nimic și cîtu-i ziua-l trăgea la somn... Friguri ?... Deochi ?... Lingoare ?...

Era boala cîinească... zăcea pe prispă la soare... d-abia se mai tîra... Doftorii, descîntece, degeaba : se gunoia, se istovea văzînd cu ochii !... Scurtă căuta să fie bucuria, și cu cît omul o vedea scurtîndu-se, cu atît îi creștea fioroasa închipuire că azi, mîine o să se sfîrșească fericirea găsită pe neașteptate... Iată acum se stingea de tot lumina ce-i răsărise în cale fără veste... vopaița era pe isprăvite.

Preotul ațipise despre ziuă îmbrăcat... Femeia sta tot deșteaptă lîngă bolnav, care dormea de o zi și mai bine. Ea puse mîna pe obrazul copilului — rece ; aplecă urechea la gura lui deschisă — nimic !

— Scoal', părinte ! țipă ea îngrozită... Nu mai suflă !

Omul sări în picioare, luă băiatul în brațe și fugi în curte strigînd :

— Săriți, oameni buni ! săriți !

Se arăta peste culmea dealului soarele... O mulțime de bărbați și mai ales de femei se strînse. Preotul pusese copilul țeapăn pe prispă și-l bocea în genunchi... O femeie ținea lumînarea.

Dar nu-i mort încă... Un descîntec cu apă nenceputǎ... Copilul pare că mișcă... Îl ridică de mijloc încetinel... El deschide lin ochii, răsuflă și zice cu glas stins :

— Mi-e foame !

Bun doftor aerul Dobrenilor ! Acea ființă curățită pe dinafară trebuia și pe dinăuntru premenită : asta era treaba lui și a luat-o foarte binevoitor asupră-și. A fost dureroasă și crudă operația ; dar era neapărată și din norocire a izbutit. Băiatul scăpat cu desăvîrșire, sînge proaspăt începu să-i rumenească obrajii, așa de veștezi mainainte, și să umple ochii lui, posomorîți și-ntunecoși pînă aci, de lumină și veselie. Fusese o luptă extremă înfricoșată ; viața pășea acuma-nainte strălucitoare și mîndră de așa biruință.

Pe cînd preoteasa Sultana atîrna în biserica din Dobreni o icoană frumoasă dăruită Maicii Domnului pentru că-i dăruise ce a fost rugat-o ea, în orășelul de reședință era oarecare mișcare la cafeneaua din centru : se aflase de urma lui Mitu Boierul.

Dispariția lui nu putuse trece neluată-n seamă : era o pagubă reală pentru atîția amatori de giumbușuri. Nu se știa ce să fie : fugise ?... murise ? În sfîrșit se aflase adevărul. O notiță publicată în gazeta locală arăta că, în vremea bîlciului, un popă de țară, care umblase noaptea beat pe la *café-chantant*, întrebase din vătășel în vătășel despre băiat... Popa desigur îl luase.

Procurorul luă afacerea în mînă și, „cu o inteligență și un zel care-i fac adevărată onoare“, descoperi că „victima raptului“ se află la popa Niță din Dobrenii-de-plai. Atunci tînărul magistrat, însoțit de forța publică, a plecat la cuvenita cercetare locală.

Revoltat că vrea să-i ia băiatul, preotul a făcut o elocuentă apărare a cauzei sale...

Un copil bîntuît de foame ; în prada unor porniri rușinoase și omorîtoare chiar pentru un om copt ; desfrînat prin îndemnul lumii batjocoritoare, nesățioasă de petreceri... Scăpat de așa vitregă soartă, întors de la o atît de rătăcită cale — de la moarte la viață... Dormea pe pămîntul gol, bolnav și îmbătat, cu trupul fript din creștet pînă în tălpi de pecingine murdară, cu inima smintită de ticăloșie... Ce-ar fi făcut copilul ăsta fără adăpost nici milă, cînd ar fi început zloata și gerul ? Ar fi murit pe o grămadă de gunoi, ca un cîine hărbar fără stăpîn. Și să zici c-ar fi putut înfrunta atîta vijelie înverșunată ! ce-ar fi ajuns ?... Spitalul de nebuni... Temnița... Ocna !

Cuvîntul oratorului cîștigase aproape pe toți asistenții... Se vedea pe chipurile tutulor o impresie binevoitoare. Procurorul însă a răspuns scurt și răspicat :

— Popo, nu poți secuestra minorul ! minorul trebuie restituit cui de drept ; legea e cu el, legea protege pe minor !... *Dura lex, sed lex !*

Tonul magistral și sever, cuvintele înalte și demne ale procurorului, neapărat că trebuiau să răstoarne impresia ce preotul obținuse cu elocuența-i sentimentală. Și notarul începu să scrie, sub dictarea omului legii, procesul-verbal.

Era hotărît : îi lua copilul ! El nu-l putea lăsa însă !... Dar... i-l ia !

Popa clipi aiurit și văzu înainte sînge... Chiar pentru o faptă sau numai pentru o demonstrație — însuși n-ar fi putut-o spune — el se repezi-n odaie și luă pușca din cui, cînd cumnatu-său Cuțiteiu, primarul, om văzut și umblat prin multe, intră după el și-l apucă de mînă... Și popa înțelese că niciodată, în clipe așa de înalte, inspirația nu trebuie căutată la un kilometru ; ea ne stă sub

nas — cine se uită departe fireşte n-o s-o vază...
Popa puse puşca-n cui — descuie lada, scotoci în fund, şi lăsă cu multă discreţie capacul, aşezînd la loc velinţa pe deasupra.

Primarul trecu iarăşi unde se scria procesul-verbal... Omul legii dicta :

„Dispunem dar..."

Cuţiteiu întrerupse, cerînd foarte respectuos iertăciune magistratului să-i spuie ceva... şi ieşiră amîndoi în tindă.

— Domnule procuror — şopti primarul cu o anume privire — popa este un om foarte de treabă... Nu-l cunoaşteţi... Poftiţi, poftiţi !

Şi deschizînd uşa, introduse foarte politicos pe junele licenţiat în odaia unde-l aştepta nerăbdător părintele... Şi aşa... se făcură toate bune... Procesul-verbal nici nu trebuia schimbat : totul sta în încheiere. Procurorul întrebă pe notar :

— Unde am ajuns ?

— „Dispunem dar..." răspunse notarul cu toată gravitatea.

— Nu aşa, zise procurorul : „dispunem *însă*."

Şi spre mulţumirea tutulor, reprezentantul ministerului public dictă :

„Dispunem însă — considerînd informaţiile cele mai amănunţite, care unanim arată pe sfinţia-sa părintele Niţă din Dobrenii-de-plai ca pe un om cu cele mai frumoase calităţi ; considerînd pe de altă parte progresele fizice şi morale realizate, sub îngrijirea sfinţiei-sale, de către minorul Mitu, supranumit «Boierul» — dispunem a rămînea susmenţionatul minor, în completă lipsă de ascendenţi, sub paza şi răspunderea acestui meritos şi caritabil preot."

Seara a fost masă mare la popa Niţă. Domnul procuror a trebuit să cedeze rugăciunilor tutulor

şi să-şi amîne plecarea pe a doua zi. El „s-a crezut dator“ să facă la prînz cele mai sincere şi mai călduroase laude sentimentelor umane ale părintelui, „al cărui exemplu nu s-ar putea îndeajuns recomanda“. Domnul procuror vorbea mult şi frumos — era foarte vesel; diplomatul Cuţiteiu zîmbea cu mult înţeles făcînd preotului cu ochiul, pe cînd acesta ţinea între genunchi pe Mîtu şi, cu gîndul pe altă lume, îi trecea încet cu mîna prin părul bălan şi moale.

Unei femei ca preoteasa Sultana, aşa de bună cu un copil sîrman străin, trebuia să-i dea Dumnezeu o bucurie — şi i-a dat-o: în acelaşi an a avut o fetiţă... Dar ce bucurie! Multă bătaie de cap şi trudă i-a trebuit ca s-o crească — pentru că era şi un copil ciudat! De mirare cum dintr-o mamă atît de blajină şi supusă să nască aşa fire!...

Aveau odată un viţel; îl scoseseră din necaz — se prăpădise vaca şi rămăsese bietul fără ţîţă... Cine-l îngrijea? — Ileana — să fi fost p-atunci fetică de vreo doisprezece ani. Cine-l hrănea? Cine se rugase cu cerul şi cu pămîntul de mă-sa s-o lase să culce viţelul plăpînd cu ea în casă? — Ileana. Era o dragoste nemaipomenită. Într-o dimineaţă însă, ea se sculă bufnind: nu vrea să vorbească nici cu mama, nici cu tata; ei, ca părinţii, văzînd-o iar în toane rele, o ocărîră; ea fugi în grădină. Aici s-apucă să se joace ca de obicei cu Priian ăl mic: îl prinse să-l mîngîie şi, încleştîndu-şi dinţii, îl strînse tare de bot. Ori n-avea nici el chef de joc în dimineaţa ceea, ori îl supărase prea tare semnul ei de dragoste, animalul se smuci şi se depărtă ţîfnind. Ea îl chemă — el n-ascultă... Merse după el — el nu vru... Se răsti la el — Priian fugi... Şi tot aşa şi iar aşa...

încăpățînarea lui creștea potrivit cu stăruințele ei. Nu vrea și pace... Obosită, cu tot sîngele-n obraji, tremurînd de ciudă, ea se duse, luă o bucată de mămăligă și o bardă și se-ntoarse iar... Cum o văzu venind, Priian se-nfipse în copite și bîrligă coada... Ea se apropie binișor-binișor... cu mîna stîngă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate, spunînd prietenului ei, care o necăjise, vorbe mîngîioase... El ținti asupră-i ochii mari și proști, și cu și fără încredere, aruncîndu-i din afundul nărilor umede duhoarea dulce de lapte... Stete nemișcat... Fata înaintă lin mîna... Priian întinse botul fraged, dar, pînă s-apuce bucățica, Ileana îi trase una cu sete în stuful creț din frunte : tăișul se-nfipse adînc în osul încă necopt. Capul drăguț al lui Priian se-necă în sînge... Sîrmanul se tăvăli și începu să zvîcnească grozav din picioare...

Mama o văzu venind întunecată și stropită de sînge pe obraz, pe mîini, pe piept.

— Ce e ?

— Am tăiat pe Priian în fundul grădinii... Ai să-ți arăt !

Cînd ajunseră, Priian se isprăvise de tot.

— Haină, haină ! strigă mama... De ce ?

— Iac-așa !

A bătut-o rău ; ...ea a răbdat — nici o vorbă, nici o lacrimă. Mama însă s-a văicărat mult de mîhnire și de grije...

Dar cînd s-a supărat pe tat-său și i-a trîntit candela din cui și a umblat fugară trei zile pîn pădure, de nu mai știau und' s-o caute ?...

Dar mai tîrziu — fată mare ! — cînd, dintr-o vorbă de nimica, a înșfăcat în brațe pe Stanca Radii, și nici una nici alta s-o arunce de sus de pe tăpșan, unde se făcea hora, de rîpă ?... Au tre-

buit doi flăcăi să lupte s-o scape pe Stanca... Păcat de așa frumusețe și mîndrețe de femeie să fie așa de cruntă și dîrje !

Pe biata preoteasa Sultana a chemat-o Maica Domnului devreme... A plîns-o mult bărbatul pe blînda femeie, pe care o iubise atîta pentru sufletul ei cel bun, pentru mila ei de sîrmanul cules de pe drumuri.

Văduvul nemîngîiat și-a măritat fata curînd după moartea nevestii : nu mai era de trai — trebuia odată căpătuită.

E un om de treabă ginerele ; dar e slab de înger... urît și moale de genuchi... vorbește peltic... pricepe greu... Bun om, cumsecade... dar nu e ce-ar fi să fie — mai ales pentru astfel de femeie, alt bărbat trebuia.

Mitu a crescut mare și voinic... Astăzi el este învățător în Dobreni. Părintele Niță a dorit mult să-l aibă aproape și a izbutit să-l permute aici de acum șase luni, ca să-l poată însura și așeza.

II

Toate acestea trec acum prin minte părintelui Niță și de aceea bătrînul e foarte mîhnit. Zadarnic luptă să gonească gîndurile care-l frămîntă — cîntecul de-afară i le încarcă și mai tare : Ileana, fata lui, nevasta lui Matache, șade în curte cu bărbia rezemată în mînă și cîntă.

Ileana cîntă frumos, e știută ; dar acuma căldura cîntecului este deosebită ; glasul ei arde. Omul, care învățase atîtea, asculta mușcîndu-și buzele : el bănuia... nu, înțelegea bine ce putere a ridicat așa de înalt coardele cîntăreții.

O melodie simplă şi monotonă — dar cîte înțelesuri, cîtă pierzare de suflet, cîte făgăduieli fără margini şi poftă oarbă ! Fata cînta tinerețele lui. Cîntecul acela îl lua în sus, ca pe nişte aripe largi şi puternice, şi-l ducea îndărăt cu treizeci de ani... Întorcîndu-se de-acolo-ncoace către clipa de față, număra el unul după altul exact toate belciugele ce-i făcuseră lanțul vieții.

Cîntecul Ileanii durea prea mult ; nu mai era de suferit : trebuia năbuşit. Tatăl ieşi pe prispă şi-o chemă brusc. Ea tăcu şi s-apropie.

— Ileano-Ileano ! zise popa mustrător şi fulgerînd-o cu privirea. E păcat !

— Taică !

— E păcat, adăogă popa şi mai apăsat. Ruşine şi păcat ! şi ieşi pripit din ogradă, fără să se uite înapoi.

El merse drept la învățător... Omul acesta scotea pe Ileana din minți... da, el !

Aici s-a urmat o scenă foarte neplăcută : amare imputări de nerecunoştință de o parte, de alta protestări călduroase de nevinovăție. Tînărul jura că n-au fost decît poate glume umflate de gura răuvoitoare a oamenilor sau mai bine a femeilor din sat, care dacă nu bîrfesc, nu trăiesc. Bătrînul ținea-ntr-una, fără s-asculte, că un bărbat în toată firea nu se cuvine să se rătăcească după o minte slabă de femeie. Şi la urmă scurt : o voință hotărîtă pînă la sînge a împiedica ruşinea şi păcatul... Numaidecît învățătorul trebuia să ceară permutarea în alt județ ; preotul avea mijloace să capete aprobarea imediată. Îi dedea o sumă însemnată ; îi găsea o fată bună să-l însoare... îl iubea ca pe un scump copil al lui... cu mult mai mult decît pe Ileana... Ş-asupra cuvintelor din urmă bătrînul, simțind că-i scade energia, se grăbi să

plece făr-a mai răspunde la observațiile tînărului, care nu se știa să merite această izgonire.

Preotul porni spre casă ; dar deodată se opri... un moment nehotărît... apoi își întoarse pașii — nu vrea să vază pe Ileana... să meargă la Cuțiteiu... Nu că doar avea să-i spuie ceva, dar simțea nevoia să nu fie singur.

Primarul era acasă. Bătrînii prieteni se așezară pe pălimar... De mîncare n-avea părintele poftă ; dar un pahar de vin bun e bun oricînd... Cuțiteiu scoase din beci o cană cu spumă... Primarul era foarte vesel și fiindcă nu-i era somn, ca de obicei, avea poftă de lafuri [1].

Între un om și altul este adesea ca de la o stea la alta. Arde acolo un soare uriaș și dincolo altul. Printre învîrtitoarea pulbere de lumini, colos de flacări d-abia zărește pe celălalt ca o scînteie ce clipește pierdută în negura fără fund... Ba cîți încă nu se mai zăresc deloc și unul de altul nici măcar nu bănuiesc. Adesea tot așa se pricep oamenii-ntre ei și pot înțelege unul altuia sufletul.

Steteau aci față-n față cei doi bătrîni și buni prieteni, dar era atît de nemăsurată depărtarea dintre ei ! și aceasta reducea pentru Cuțiteiu la proporții ce nici nu mai merită socotite spaimele părintelui. La urma urmelor, ce lucru mare și grozav ?... E ceva să se-ntîmple mai des și mai lesne ?... Ce ?... Se iubesc doi oameni tineri... Ei ! ș-apoi ?... Lume nu e ?

— Eu știam de la-nceput că o să fie-ncurcătură, zise Cuțiteiu cu zîmbetul lui obicinuit... Nici că se putea altfel... Întîi numai bănuiam — acu mi-aș pune capul... Stăi să vezi... Duminecă vreo două săptămîni, nu știu ce roboteam pîn grădină...

[1] Palavre.

Numa ce să-i vezi : venea amîndoi dinspre gîrlă, trecea pe lîngă gard încet şi vorbea şoptit... N-am putut auzi mai nimic... Atîta doară mi s-a părut că zicea ea: „Nu te crez !“, da el zice: „O să vezi!“ Am sărit repede din grădină şi pînă s-ajungă ei pe linie, cum umbla domol şi se tot oprea pe loc, le-am ieşit înainte la poartă... Se legăna alături parcă mergea pe o apă... Era să treacă pe lîngă mine făr' să mă vază.

„Bună dimineaţa, fină“, zic ; zice : „Sărut mîna, naşule“. „Da-ncotro ?“ „Mergeam şi noi la biserică... Ne-am întîlnit mai colea cu neica Mitu...“ I-am tras cu ochiul, şi zic : „Cale bună, fină“. El a tăcut şi s-a făcut roşu ca ardeiul ; da ea, diavoloaica, a-nceput să rîză ; zice : „Sărut mîna, năşicule !“ şi-a plecat amîndoi înainte.

M-am uitat lung după ei pînă a intrat în curtea bisericii... aşa mîndri !... Ei ! ce să mai vorbim degeaba, taică ? Dacă aşa a făcut Dumnezeu lumea noastră... Am zis şi eu : aşa da, aşa-mi place şi mie !...

...Ş-apoi, adică ce-ar fi — adăogă Cuţiteiu după o scurtă tăcere — ce ar fi să-l lase pe pîrlitul de Matache şi să ia pe Mitu ?

— Cît oi trăi eu asta nu se poate, zise popa.

— Ce se potriveşte !... De ce ?

— Că nu voi eu !... Şi popa înghiţi în sec şi, simţindu-şi gîtul uscat, bău două pahare unul după altul... ş-apoi încă unul.

— Ei ! asta-i... Or să te-ntrebe ei pe tine !... Şi dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decît ţiitoare... Uite popa cum se miră ! parcă-ntîia oară a văzut d-alde astea... Ce, mă, tu n-ai fost tînăr niciodată ? Nu ţi s-a-ntîmplat... Iacă mie, cum mă vezi, mi s-a-întîmplat... şi încă la mine... a a fost ca nelumea... Acuma poci să-ţi spui ca la

un duhovnic, c-a trecut de mult... Eu mă-ndrăgisem de cumnată-mea...

Popa făcu o mişcare.

— Da, da, de nevasta lui frate-meu răposatul... Să murim şi eu şi ea şi mai multe nu... Satul tot ştia şi frate-meu nimic... Bietul răposatul !... bun om, da prost ! parcă-l împingea dracul să m-ajute el. Ţiu minte odată zor-nevoie să mă duc eu la tîrg cu ea, că el avea treabă la deal... Bucuria noastră ! Mă şi suisem în căruţă cu Smaranda, cînd iacătă maică-ta... Venise s-o luăm şi pe ea cu noi. Ce să faci ? Am luat-o... O zi întreagă n-a fost chip s-o rătăcim pîn tîrg...

Taica mă dăscălea pe-o parte, maică-ta pe alta... Şi unul ş-altul o păzea pe Smaranda... Unde să te apropii ? Ce mi-a dat păcatu-n gînd ? Să fug cu ea-n lume... Cine să le fi spus... cum or fi aflat-o şi p-asta... nu ştiu... ştiu numai atîta că m-a vîndut alde taica — să scape de mine şi pe mine de păcat.

— Cum ?

— Iaca lesne... M-am pomenit într-o dimineaţă cu larmă mare-n sat, chiote, ţipete de muieri şi de copii... Ce e ? ce e ? Alergau aleşii [1] cu ceauşii să prinză flăcăi la miliţie... N-apucasem să-mi pui minteanul, şi numai iacă Smaranda într-un suflet : „Fugi, Costandine ! după tine umblă... fugi că te ia !“ Odată mi-a scăpărat pîn cap : „Tii ! asta hoţul de taica mi-a făcut-o !“ că-mi spusese cu vreo cîteva zile mai-nainte : „Mă, Costandine. tu ai fi bun de dorobanţ... ce nu vrei tu să te bagi la miliţie ?“ „Acu, zic, tot mă ia ei, încai...“ Am apucat-o pe Smaranda ş-am smucit-o înăuntru-n odaie... Ţi-ai găsit !... Nici n-am atins bine clanţa,

[1] În fiecare sat se alegeau patru „aleşi“, iar din rîndul acestora căpetenia lor : „logofătul“.

și iacă și taica cu toporul ridicat: „Ticăloșilor, vă trăsnește Dumnezeu! vă crăp capul ca la niște cîini!..."

Aia intraseră în curte... Îi dau brînci bătrînului — Dumnezeu să-l odihnească! — cît colo, ies pe prispă și pui mîna la brîu pe prăsele: „Mă! zic; ăl dintăi de-o pune mîna pe mine... îi vărs mațele!" ș-o iau la fugă spre pîrleaz... Ei după mine. Un ceauș de dorobanți venea înainte mîncînd pămîntul și-nvîrtea peste cap ștreangul... parcă-l văz ș-acu nalt și spătos cît o namilă. „Dă-te!... nu te da!... ține-aci!" Cînd să pui piciorul peste gard, mi-a și aruncat lațul de gît și m-a întors înapoi lat pe spate. M-am zbătut cît am putut... da-mi luase apa. Ce să mai lupți cu beregata strînsă-n ștreang! M-a legat cot la cot... și m-a dus...

— Ei, și?

— Ei! și m-a dus. Cine era să mă plătească? taica?... M-a dus la tact și d-acolo la oraș... Am fugit odată cu gîndul să viu să iau pe Smaranda și să m-apuc de hoție. A pus mîna pe mine, m-a bătut și m-a închis... Am sărit într-o noapte peste zid... A prins de veste straja, s-a luat după mine și m-a-mpușcat în picior — ș-acu am semnul... Mi-a tras o bătaie strașnică... Am stat închis multă vreme pînă a venit să mă scape — și cu ce cheltuială! — cine te gîndești?... Bietul neica, frățină-meu!...

M-am întors acasă... Smaranda avea doi copii... fusese bolnavă... se făcuse urîtă... Cînd ne-am văzut, ne-a apucat și pe mine și pe ea o rușine...

— Pe urmă?

— Pe urmă m-am căsătorit ș-am trăit cum mă știi... Bodaproste lui bietu taica: el m-a mîntuit de păcat... că după cum eram nebun, îl făceam — îl făceam și era făcut...

Venise popa să caute chipurile linişte la cumnatul Cuţiteiu! nu cu vin, cu otravă-l cinstise. Şi de aceea se întorcea părintele într-un tîrziu cam pe două cărări, căutînd o inspiraţie luminoasă şi neputînd apuca în mintea-i turburată calea spre o hotărîre. O oboseală nespusă, un fel de dezgust mai zdrobitor decît chiar deznădejdea apăsa greu pe amîndoi umerii bătrîni.

Care va să zică el cerea o jertfă — ştia de alminteri şi el asta tot aşa de bine ca şi Cuţiteiu — o jertfă care nu se dă de bunăvoie, care trebuie luată cu de-a sila... „Cu de-a sila!..." Şi omul grăbi pasul... Ajunse acasă, luă din fundul lăzii şi vîrî în sîn un pachet învelit într-o basma, încălecă şi porni... Cînd răsărea soarele era departe.

Drumul a fost şi scurt şi lung, lung de neastîmpăr, scurt de gînduri... O să se-nvoiască prefectul?... Un învăţător nu poate fi luat în armată... Cum să propuie? ce să zică? cum să înceapă?... Dar dacă n-o izbuti?... Daca nu s-o putea?... Ei! numai să vrea prefectul şi se poate...

Prefectul era o veche cunoştinţă — procurorul de odinioară. Fost deputat, om bogat acuma, cu putere şi influenţă nemăsurată... S-ar putea daca ar vrea el... În mîna omului aceluia stetea liniştea călătorului. Acesta şi-aducea aminte cît de bun fusese acela cu el... Da, dar acu nu mai era tînărul vesel de p-atunci: trebuia să fie un om matur... Lucrul poate că n-o să meargă aşa de uşor ca aldată...

Şi astfel, bătîndu-se cu socotelile, călăreţul se trezi înainte-i cu sclipeala turnurilor de tinichea din oraş... Încă o fugă de cal... În sfîrşit!

Intră pe aceeaşi barieră pe unde acu mai bine de douăzeci de ani ieşise ducînd în căruţă comoara găsită lîngă altarul lui Sfîntul Ion... Călă-

rețul ocoli cu dinadinsul stradele principale și piața, nevoind să mai vază locurile ce fusese odinioară teatrul talentelor micului bufon.

Prefectul locuia la marginea orașului într-o casă de jur împrejur cu o grădină mare... La prefect era lume multă... Preotul așteptă în sală. D-abia se așezase cu sfială pe un colț de scaun și auzi deodată în o odaie de-alături un zgomot grozav : ceartă, palme, bușeli, țipete ; ușa odăii se deschise smucit, o slujnică urîtă și lălîie, răgind ca o bestie, cu nasul și gura pline de sînge, ieși zăpăcită ; după ea numaidecît, o damă mititică și uscată, cu capul plin de funde de hîrtie, fierbînd și spumegînd, cu un clește de sobă în mînă, și strigînd : „S-o puie la coteț ! la coteț !“ Una după alta pieriră-ntr-o clipă pe altă ușe.

Popa se ridică-n picioare mai mult de frică decît de respect. Pînă să-și dea bine seama de ce văzuse, auzi un hohot de rîs strașnic ș-apoi alte țipete, de astă dată jalnice și sfîșietoare — o femeie se chinuia parcă să-și dea sufletul. Ușa se deschise înapoi, și un ungurean intră purtînd în brațe pe dama cu capul înfășurat în hîrtii... Membrele-i erau înțepenite, gîtul și mijlocul strîmbe, fața ca varul, și din ochii ei mari deschiși peste măsură se vedeau numai gogoșile albe... Gemea și scrîșnea din dinți. Slugoiul, ajutat de două femei, o duse în odaia ei. Peste un moment, el ieși ștergîndu-se pe mîini — îl mușcase.

— Ce e ? îndrăzni popa aiurit.

— Iacă niște păcate !

Și fără multă stăruință, popa află cît e de rea și de bolnavă stăpîna casii, nevasta prefectului... O scorpie !... bate slugile pînă la sînge, le-nțeapă cu ace, le frige cu fierul de frizat roșit în spirt... și cînd ostenește, o apucă : rîde, plînge, țipă și

rămîne ceasuri întregi țeapănă... Trebuie frecată cu perii aspre, bătută cu nuiele subțiri și afumată cu niște doftorii tari pînă să-și vie iar în fire.

Popa își făcu cruce și s-așeză la loc s-aștepte. Tocmai tîrziu, prefectul ieși să conducă pînă la scară pe un boier bătrîn. Isprăvind, dete cu ochii de preot, care sta umilit în picioare. Din două vorbe cei doi vechi cunoscuți se recunoscură. Preotul zise încet :

— Aș vrea, să trăiți, domnule prefect, să vă spui un foc al meu... între patru ochi... dar între patru ochi...

Fiindcă mai avea doi musafiri, prefectul pofti foarte politicos pe popa, cu toate protestările de rigoare ale acestuia, în salonul de-alături, și intră în birou să expedieze pe cei doi.

Popa trecu în salon și se opri un moment la ușe... De mult nu mai intrase în așa apartament ! de mult nu-i mai lovise vederile așa combinație de forme și colori ! Era în adevăr minunat. Salonul da în grădină, și reflexul copacilor, trecînd prin perdeluțele de rățea, dedea și mai mult farmec acestui interior și bogat și de gust.

Omul făcu un pas, înaintînd ca un călător într-o vale plină de încîntătoare amintiri, pe care o revede deodată după o îndelungată pribegire... Uimit, privi de jur împrejur ; dar cînd ajunse cu privirea în colțul unde bătea-n plin lumina verzuie de la trei ferestre mari, călătorul rămase trăsnit. Un strigăt i se-necă în piept : ochii lui întîlniseră căutăturile unui portret mare...

Era o arătare din altă lume — mai dulce, mai bună... fericită ! Zîmbea cu același zîmbet neuitat, în care se amesteca multă blîndețe cu multă patimă, atîta inteligență limpede cu atîta oarbă pornire... Bătrînul stete mult... mult înaintea ei, și,

voind parcă s-aprinză cu privirea lui ochii nemişcaţi de sus şi să-i facă să clipească o dată măcar, măcar o dată, clătină din cap şi şopti : „Ei !... să ştii tu ce e acuma pe sufletul meu !"

— Poftim, părinte, zise prefectul.

Bătrînul tresări :

— Cine e ? întrebă el, întinzînd mîna spre chipul din perete şi fără să se uite la omul ce-l trezea aşa de brusc din vis.

— Soacră-mea... mama nevesti-mii... O femeie nenorocită : a murit tînără, sărmana !

Bătrînul se-ntoarse machinal.

— Ei ! ce e ? spune-ţi păsul, adăogă prefectul ; poftim de şezi.

Popa şezu şi tăcu.

— Ai vreo pricină ?... vreo daraveră ?... spune.

Popa nu zise nimic.

— Suntem singuri, n-ai nici o sfială... Nu ne-aude nimini... Spune, zise foarte binevoitor, deşi cu oarecare nerăbdare, prefectul. Dacă e posibil, te cunosc ce om eşti, fac tot pentru sfinţia-ta.

Bătrînul alunecă de pe scaun şi căzu mototol pe covorul moale... Poliţaiul, care aştepta afară ordine, era din norocire aci, gata la chemarea superiorului, să ajute pe omul bolnav : l-a descheiat la gît, la sîn, la brîu... l-a frecat cu oţet la tîmple şi la inimă... Cînd îşi veni în fire, preotul era întins în birou pe canapea... Se încheie degrabă, îşi ceru iertăciune — era bolnav, bătăi de inimă şi ameţeli — simţise cum îl ia ca p-o apă, cum i se-ntunecă tot împrejur şi cum adoarme... Se ridică, salută şi porni să plece.

— Bine, nu mi-ai spus nimic, zise prefectul, făcînd semn poliţaiului să iasă.

Poliţaiul ieşi foarte mulţumit de serviciul umanitar ce realizase... Popa se căuta mereu în sîn,

la brîu, prin buzunare, fără să spuie o vorbă... Prefectul, obosit, zise :

— Ei ! spune-mi odată...

— Am pierdut-o ! răspunse popa naiv, salută şi ieşi grăbit.

Prefectul dete din umeri... Chemă pe poliţai... Poliţaiul lipsea, dar trebuia să se întoarcă la moment : plecase în fuga mare — „uitase raportul de noapte la canţilerie !"

Oricît era de tînără Ileana, înţelesese că taică-său citea în sufletul ei tot aşa de bine ca-n cărţile lui de la biserică...

Dacă-i aşa, care va să zică ştie şi el... Ş-apoi ?... să ştie ! Cine ce treabă are ?... Frică ?... de cine ? de ce ? De Matache ?... tontul ?... cîrpa ? O să-l lase şi pace bună : trai cu de-a sila nu se poate. Cinste ?... Vorbe. Ruşine ?... N-are. Da, să ştie tot satul !... I-ar părea rău să nu ştie lumea toată !... Are să spuie chiar dînsa... Da, pentru că nu mai poate ascunde focul ce-o arde ; trebuie odată să-l dea afară... şi cîntecul şi plînsul pe-nfundate nu-i mai ajung pentru asta. Are să iasă pe drum... nu ; are să meargă la biserică şi, cînd o fi tot vileagul strîns, o să strige-n gura mare că-i plesneşte inima de atîta chin mut, că fără omul ăsta innebuneşte, omoară pe cine i-o ieşi înainte şi se strînge singură de gît cu ghearele ca o fiară nebună !

Şi cu mîinile înfipte în păr, femeia îşi legăna ca de durere capul frumos într-o parte şi-n alta... De din dosul caselor porni — aşa de tîrziu ! — semnalul cunoscut : fiara nebună dintr-o săritură fu de gîtul prăzii.

— Ci vino odată ! gemu ea. De ce mă chinuieşti ? Ce vrei ? să mor ? Zi tu că vrei să mor... Pe sufletul mamii din groapă — s-ajung să mă gunoiesc la

garduri pînă or fugi şi cîinii de mine! să-mi pice carnea putredă de pe oase! să mi se macine oasele pînă la măduvă! jigăniile pămîntului să mi se-ncuibe în coşul pieptului şi-n ţeasta capului: zi tu că vrei să mor... acuşica, acilea, mor!

Ochii i se-nchiseră, obrajii şi gura îi îngheţară, şi căzu moale în braţele lui. Cînd de suflarea bărbatului femeia îşi căpătă iar glasul, se puse să-i spuie cît de nedrept se supărase el pe ea, cît de copilărească şi fără temei fusese cearta lor şi cît suferise ea de lipsa lui.

...Se zbăteau de mult unul în braţele altuia, cînd se auzi portiţa trîntită: sosea părintele călare. Amîndoi rămaseră nemişcaţi. Călătorul descălică, luă şaua şi dete drumul calului să pască... De departe, din fundul grădinii unde erau ei, se văzu fereastra de la odaia bătrînului luminîndu-se.

— Să ştie el că sunt aici — zise Ileana rîzînd înfundat şi strîngîndu-se ca de teamă lîngă Mitu — m-ar omorî!

Preotul stinsese lumina şi se trîntise pe pat să-şi adune gîndurile şi să facă un plan nou, altă socoteală...

Deşi obosit de atîta drum călare, de-atîtea ş-atîtea, nu putea adormi... Încet-încet însă p-aci să aţipească. Era tocmai să păşească hotarul fericit dincolo de care gîndurile scapă din ştirea noastră ca să alerge şi să-şi ţopăie libere danţurile bizare...

...El sări în sus.

...Umblă cineva pîn curte... O uşe se deschide şi se-nchide în casele din faţă ale fie-sii... Vorbă tainică!... Bătrînul ieşi repede... Nimic.... S-auzea numai prin răcoarea nopţii ronţăiala calului... Fusese o părere bolnavă... Ocoli împrejurul caselor... Iar nimic... Beznă... Nici o mişcare...

Bătu la fereastra Ileanii... încă o dată... mai tare... tare de tot... Nici un răspuns...

...Să spargă uşa !... Se duse, luă toporul şi se-ntoarse ; dar cînd pipăi să găsească clanţa, dete cu mîna de verigă : era pusă şi-ncuiată cu lacătul... Nimeni !... Cu capul gol, cu pletele-i cenuşii desfăcute şi lăsate-n voia vîntului, bătrînul ieşi pe poartă-n goana mare... La şcoală încuiat cu lacătul... Îndărăt !... Era lumină la Ileana : se dezbrăca să se culce... Înapoi !... La şcoală lumină ! El sui dintr-un pas cele trei trepte ale prispii şi se uită pe fereastră : Mitu sta la masă cu capul rezemat pe mînă... Frumuseţea tînărului, privirile lui pierdute cine ştie unde, aerul extatic care-i lumina capul încremeniră pe omul de-afară : acesta-şi acoperi ochii să nu mai vază spăimîntătoarea icoană. O clipă stete aşa, apoi bătu hotărît în uşe, intră desfigurat, se înfipse în prag şi izbucni :

— Ce ai tu cu mine ? ce ? om fără suflet, fără lege şi fără Dumnezeu !... Nu răspunzi... ai ?... Te-am strîns de pe drumuri, te-am încălzit la sînul meu, şi tu vrei necinstea casei mele ? tu vrei să mă omori pe mine ?... Ce rău ţi-am făcut eu ţie ? Cu ce ţi-am greşit ? Spune : să mă căiesc şi să mă ierţi !... Iartă-mă !... Fie-ţi milă de un biet păcătos de bătrîn... Mitule, copilul meu !...

Şi bătrînul cu părul despletit se tîra în genuchi şi lupta să-i apuce şi să-i sărute mîinile cu zorul...

— Părinte ! zise tînărul tremurînd şi căutînd să-şi scape mîinile. Tu să mă ierţi pe mine... Iartă-mă !... Eu nu uit ce-ai fost pentru mine ; nu voi să-ţi fac nici un rău, nici o ruşine. Ea nu mai poate trăi cu bărbatu-său... ea dacă se desparte, eu... o iau.

— S-o iei tu ?

— Da, eu ; nu mai poci trăi fără ea...
— Omule, ţi-e soră !
— Pentru că m-ai crescut.
— Nu !... ţi-e soră bună !
— Cum ?
— Tu eşti copilul meu adevărat... Carnea mea !
— Părinte... vrei să mă amăgeşti...
— Nu, nu te amăgesc... Am greşit... am păcătuit, şi Dumnezeu a vrut să mă bată, şi te-a trimis pe tine să mă baţi... Trebuia de mult să-ţi spui taina asta : erai tînăr şi eu eram duhovnic... mă puteam eu spovedi unui copil ?... Dar atîta dragoste cîtă ţi-am purtat eu ţie... niciodată n-ai înţeles, n-ai bănuit măcar că eu îţi sunt tată cu adevărat ?... Pentru că n-ai înţeles, iacătă viu eu, duhovnicul, la tine şi mă spovedesc ţie şi te rog : nu-mi lăsa sufletul în frică de moarte !... Dacă simţi că nu poţi birui păcatul care te tîrăşte, pleacă, fugi departe : aici e iad şi pentru tine şi pentru ea şi pentru mine !... Să ştiu eu numai unde eşti... Lasă... ţie o să-ţi treacă... o să te-nsori cu o fată frumoasă.. o să ai copii... Las tot aici... şi vine taică-tău bun să trăiască lîngă tine şi să moară fericit, fără buba asta grozavă care-mi roade inima !

Bătrînul se opri pentru că nu mai putea. Mitu asculta galben. Fără să răspunză sărută mîna preotului, care-l strînse ca şi odinioară la piept stropindu-i capul cu lacrimi bogate şi calde.

— Acu mă duc, taică, zise el ; mă duc !

Şi se duse.

De două zile... Acu e a treia noapte de cînd părăsita anină la fereastră semnul ştiut, ştergarul înnodat, degeaba... Nu vine. Ea geme în chinurile aşteptării, nesiguranţii, deznădejdii.

Bolnav pîntre străini ?... Răpus ?... Cu altă femeie !...

Să-l caute ? unde ?... Să aştepte ? cît ?... Să moară ? cum ?

Unde e ?... Unde ?

E aici foarte aproape... Se-ntoarce din depărtări la locul lui... El a cugetat atîta vreme pe drumuri, şi-a ajuns să vază că nu poate lăsa pe nenorocita în necăinţă, fără să-i zică o vorbă, fără să plîngă amîndoi împreună păcatul săvîrşit din neştiinţă... Dar dacă preotul, pentru cuvinte de bigotism ori de eresuri sociale, o fi inventat o poveste de fantazie ?... Caldă speranţă ! dragostea lui atunci n-ar fi neiertată !... Dar dacă ar fi adevărat ?... Ei, şi ? La urma urmei el strică ?... Ea ? Soarta !... Şi de aci o întreagă filozofie păgînă, în faţa căreia orice convenţie e eres, superstiţie orice credinţă.

Aşa filozofînd, a sărit pîrleazul şi trage cu urechea... Nu poate păşi înainte... i-e frică... Un moment voieşte să se-ntoarcă şi să plece... acu pentru totdeauna... Pune piciorul pe pîrleaz... Dar se socoteşte mai bine... Coboară iar îndărăt şi stă ţintuit pe loc... Stă pe loc de mult între două căi, fără să poată intra nici pe una : trebuie tîrît ca să se urnească... şi are să fie tîrît.

Lumina de la fereastra părintelui s-a stins. Tînărul lasă să mai treacă timp, apoi face un pas într-o parte ca să vază dacă la Ileana e aprins... Nu e... Se apropie binişor... Cîinele începe să latre... Omul îl cheamă şoptit pe nume ; animalul se gudură şi se potoleşte... Acum s-aprinde iar lumina la bătrînul. Tînărul se retrage lîngă pîrleaz. Preotul iese... merge la poartă... se-ntoarce, şi Mitu îl vede cum trece prin bătaia luminii de la fereastră şi se-ndreaptă după cîine, ca după o călăuză, cercetînd, cătră fundul grădinii. Uşor, învă-

ţătorul trece afară peste gard şi se pitulă în dosul crucii mari de sub deal, la răspîntie... Cîinele sare şi el şi vine să dea din coadă pe lîngă cruce.... Preotul se-ntoarce în casă şi stinge iar lumina. A început acu o luptă aşa de-ncordată, încît între zvîcnelile repezi ale inimii nu mai încape nici un moment pentru căinţă... Cîinele, gonit, ia drumul de ocol ; omul sare înapoi în grădină... Ce face femeia ? Să fie bărbatul acasă ?... Nu e probabil... căruţa nu e-n şopron şi-n grajd nici un zgomot... Lumină deodată la fereastra Ileanii... ştergarul înnodat... Îl aşteaptă... Inima-n dinţi !... şi freacă cu mîna pe uşe foarte discret.

Un ţipet năbuşit înăuntru... Ileana suflă-n lumînare şi iese. Tremură scuturată din rărunchi de friguri... Ea îl tîraşte în grădină la locul ştiut, unde de-atîta vreme aşteaptă velinţa întinsă. Femeia se acaţă de gîtul lui... El o strînge-n braţe cu putere şi dă să-şi apropie buzele de ale ei... dar îl cuprinde un fior de groază ş-o împinge departe.

Acum porneşte potopul ei de vorbe — jurăminte, blesteme, fără şir, dar pline de înţeles ; bănuieli de necredinţă... teama de saţiu... ameninţări de crimă şi sinucidere... plînsete şi rugăciuni de milostivire. El rătează grav cuvîntarea ei monstruoasă... şi-i spune tot, tot... Ea rămîne-ntîi înlemnită... apoi începe să rîză înecat şi din ce în ce mai nervos şi mai nervos, pînă cînd izbucneşte cu hohot şi, lovindu-l brutal peste braţul vînjos, pe care i-l apucă şi-l striveşte sub degete :

— Prostule ! A rîs de tine !... Ai crezut ? Nu-i adevărat ! Minte !

Şi se năpusteşte asupra lui şi-l îngenuche jos la pămînt...

O sprînceană alburie se iveşte pe coama dealului de către răsărit... Pe lîngă crucea din răspîntie scîrţie roatele căruţelor ce pleacă din vreme să nu le-ajungă zăduful pe drum... Mitu tresare din somn.

— Se face ziuă, Ileano, scoală degrab !

Sprînceana albă creşte şi alte roate venind din deal la vale se aud apropiindu-se... o doină din frunză, cîntec de drumeţ fără griji... şi vorbă... Tînărul ridică femeia de jos ş-o ajută, cum era ameţită, să ajungă pînă la uşa casii...

E grea despărţirea... O să fie chiar peste putinţă !

...Bătrînul a dormit rău : bătăile inimii l-au deşteptat prea de multe ori... Se ridică năbuşit din pat ; îi trebuie aer ; merge să deschiză fereastra, dă perdeluţa-ntr-o parte, şi i se năzăreşte că vede-n pragul din faţă două umbre albe ce vor parcă să se topească una-ntr-alta... Se şterge la ochi şi se uită mai bine... Da !... Ia puşca din cui şi iese-n prag :

— Cine-i ?

O flacără roşcată, un trosnet, la care răspunde împrelung deal după deal — Mitu a picat fulgerat.

— Ce-ai făcut, nebunule ?! răcneşte femeia şi porneşte un pas.

A doua ţeavă ! Ileana cade-n genuchi... se zbuciumă în zadar să se scoale... Vrea să strige... o gîlgîitură de sînge o podideşte pe gură... Se moaie de la junghietură şi tîrîndu-se cît colo, se aşază de-a binelea.

Popa aruncă jos puşca, a cărei guri tot fumegă mirosul necăcios de silitră... Trece gardul, suie în clopotniţă, se atîrnă cu amîndouă mîinile de funiile de tei şi-ncepe să le smucească cu o înaltă

energie : cele trei clopote mici şi sărace se pornesc deodată să ţipe şi să se vaite cu o jale nebunească...

Se strînge multă lume.

Popa ia de mînă pe Cuţiteiu şi porneşte urmat de obştea satului. El merge cu toţi la locul unde zac cei doi copii nenorociţi... Sprînceana mică alburie cîtă vreme s-au jelit clopotele s-a făcut trandafirie şi mare.

— Eu i-am împuşcat, zice bătrînul liniştit... Întîi pe el şi pe urmă pe ea... Da, eu !

Şi se-ntoarce să-i privească... Ileana a adormit, strîngînd în braţe genuchii lui frate-său... Popa se apleacă la ea :

— Nu aşa, căţea ! zice el zîmbind crud... Nu aşa, că-i păcat !

Şi descleştîndu-i mîinile calde încă, o dă greoi mai la o parte... A zburat în sfîrşit surîsul înţelept de pe chipul prietinului Cuţiteiu... Omul îşi acopere prosteşte buzele învineţite cu o mînă, cu alta ochii uzi... Toţi stau cu capul gol... Nici o suflare.

Popa se ridică, se-ntoarce spre mulţime cu privirea ţintă şi-nfricoşat de-ngrijată.

— Inima !... zice el. I... ! şi se culcă să doarmă somnu-ăl bun lîngă copiii săi.

Universul literar, 27 ianuarie şi 3 februarie 1892.

NOROCUL CULEGĂTORULUI

A fost odată un băiat sîrman; şi făcîndu-i-se Maichii Precistii milă de el, s-a prefăcut călugăriță şi i-a ieşit înainte cînd bătea el hoinar drumurile.

— Mă băiețele, ce tot umbli tu, de colo pînă colo, fără rost? Uite, o să vie iarna; tu n-ai părinți, adăpost n-ai, haine nu, n-ai de nici unele... Vrei tu să te procopseşti?

— Vreau, sărut mîna, maică...

— Atuncea... vino cu mine.

Şi a plecat băiatul dupe maica starița. Ea l-a dus la o tipografie şi l-a băgat ucenic; i-a dat ceva măruntele pentru covrigi, l-a blagoslovit şi s-a dus.

A început atunci pentru băiatul sărac frecuşul jugului vieții: vînzarea puterilor de azi pe o bucățică de pîine pentru mîine, de mîine pentru poimîine, ş-aşa tot mereu, muncă zdrobitoare cîtu-i ziulica de lucru, de sărbătoare, ba şi de duminică pînă-n amiaz! asprimea celor mari; uşoare greşeli plătite cu vorbe şi lovituri prea grele, şi silință niciodată răsplătită cu o vorbă bună măcar, şi dureri de dinți prăpădiți de otrava plumbului, şi usturături de urechi trase la corecturi date prost... şi

cîte şi mai cîte... Avea de ce să mulţumească maichii stariţii, nu-i vorbă.

Dar... le-a răbdat toate.

A crescut băiatul canonit şi muncit şi a ajuns, după ucenicie, culegător. Ş-a stat el aşa lucrător multă vreme — şi multă şi grea. Într-o seară, amărît rău de sărăcie şi osteneală, tocmai cînd trecea să se ducă acasă pe drumul pe unde se-ntîlnise în copilărie cu maica stariţa, şi-a adus aminte cu dor şi cu obidă de ea, ş-aşa s-a gîndit de adînc la dînsa, că numai iacăt-o înaintea lui, tot aşa de blîndă şi de tristă ca ş-odinioară, tot aşa de tînără şi de frumoasă, de parcă nu trecuseră valurile vremii şi peste ea ca peste toată lumea.

— Te gîndeai la mine ?

— Da, maică, mă gîndeam la sfinţia-ta, că tare mi-e sufletul acrit şi m-am săturat să mă chinuiesc atîtea ceasuri pe zi şi să nu mă procopsesc toată viaţa... şi-mi dam cu socoteala că sfinţia-ta trebuie să ai trecere în lumea asta...

Da maica stariţă zîmbi cu mîhnire şi-i tăie vorba cu bunătate :

— În lumea asta ?... nu prea am trecere de la o vreme.

— Şi de aia vream să te rog, zise lucrătorul, să-mi faci şi mie rost de vreun noroc mai bun.

— Să vedem... să mă rog poate de fiu-meu.

— Da ce e fiul sfinţiei-tale ?... are vreo putere ?

— Apoi de ! eu aşa gîndesc... Da ce ai vrea tu ?

— Ştiu eu ? aş vrea să nu mai lucrez aşa de mult pentru atît de puţin cîştig.

— Bine, zise maica stariţa... Atuncea, dacă-i aşa, o să mă rog de fiu-meu să te norocească.

Şi ridică ochii ei sfinţi şi dulci cum îi cerul senin, în sus şi zise :

— Fiul meu, fiul meu! fă-mi pe gînd şi dă omului ăstuia necăjit, că e omul nostru, ce mă rog eu: scuteşte-l de atîta oboseală, şi dă-i şi lui un dar: pentru fiece bîrfire ce-a trecut pîn degetele și pîn vingalacul[1] lui cîte trei parale, cîte două pentru fiece minciună şi cîte o para pentru fiecare două nerozii.

— Aoleu! maică, zice culegătorul, iar cu paraua? văz eu că tot neprocopsit o să rămîi.

— Taci, tu, răspunse ea, și aibi credinţă — vorba fii-meu: „Credinţa ta te va mîntui..." Noapte bună.

— Noapte bună, maică!

Şi s-a dus maica stariţa.

Lucrătorul a pornit şi el spre casă. Cînd să intre, ce să vază?... Nevastă-sa — că uitasem să vă spui, de degrabă ce mi-e să isprăvesc, că se şi însurase — nevastă-sa aprinsese o sumă de lumînări şi ţopăia pîn odaie singură.

— Ce e, femeie? zise omul; ce! ai înnebunit de joci tontoroiul singură, fără flaşnetă măcar?

Aş! femeia n-aude, n-a vede: dă-i nainte! ba încă sare şi-l ia de gît şi pe el şi-l tîrăşte şi-l învîrteşte, dă-i la dreapta, dă-i la stînga, mă rog, ca nebunii, pînă ce cad amîndoi pe cîte un scaun gîfîind. Bietul om începe să-şi facă cruce ca de alte alea.

„Să ştii că mi s-a smintit femeia de necazul sărăciei!"

După ce s-a mai odihnit ea şi a răsuflat niţel, s-a sculat de pe scaun şi zor-nevoie să-l ia iar ia danţ. El, de frica tontoroiului, zbuchi pe uşe-afară! Ea dupe el!... şi-i spune toată pricina veseliei ei, pecum că pe la toacă se trîntise puţin

[1] Unealtă tipografică.

obosită de spălatul rufelor şi i se arătase în vis Maica Domnului şi-i zisese :

„Femeie, să scobeşti cu un cuţit sub vatra din tindă, şi o să găseşti acolo o oală, şi ce-o fi în oala aceea al vostru să fie."

— Şi uite ! zice nevasta, şi ridică plapuma... Ce să vezi ! Poli, galbeni, patace [1], franci, băncuţe, hîrtii de 20, de 100, ba şi de 1.000 ! pe care le vărsase din oală în pat.

Şi astfel s-a procopsit culegătorul nostru şi a mulţumit maichii stariţii că-i menise aşa de bine.

Pe urmă, mai tîrziu, i s-a deschis lui capul şi s-a dumirit cine să fi fost călugăriţa, că aici stătuse putere dumnezeiască la mijloc şi că el se procopsise aşa fiindcă de atîta amar de vreme era culegător la un ziar mare cotidian :

Trei parale bîrfirea, două minciuna, şi nerozii... două de-o para !

Note şi schiţe, Bucureşti, 1892.

---

[1] *Patacă* — veche monedă cu valoare de o sută de parale.

O INVENŢIE MARE

A venit într-o duminică Aghiuţă la Dumnezeu, şi zice :

— Doamne ! ce tot îţi mai baţi capul cu oamenii ăştia ?... Nu-i vezi sfinţia-ta ce secături sunt ?... Dă-mi-i mie odată şi te mîntuie de ei ! Păcat de grija sfinţiei-tale : sunt răi şi proşti !

Da Dumnezeu — nu prea avea chef de vorbă în ziua aia — zice răstit :

— Piei d-aici, negrule şi hainule, că nu voi s-ascult astăzi duminică aşa vorbe de pîră...

— Doamne...

— Cum au să fie proşti, bre ! dacă i-am făcut eu întocmai după chipul şi asemănarea mea ? ai ?

— I-ai fi făcut după chip, dar i-ai greşit la cap, să nu fie cu supărare sfinţiei-tale.

— Taci şi piei, pesimistule ! zise Dumnezeu foarte aspru, să nu mă necăjesc !... Ce-mi umbli cu minciuni, şi cu ponigreli, şi cu iscodiri de-ale tale ?... Cum sunt proşti ?... eu nu-i văz proşti !

— Ei ! sfinţia-ta, zise Aghiuţă, nu-i vezi, că nici nu prea umbli de la o vreme pe la ei, de cînd ai păţit-o — adică să mă ierte sfinţia-ta c-ndrăz-

nesc — cu istoria dè... cînd te-au necinstit, fie cinstită fața sfinției-tale...

— Care istorie, bre ? întrebă Dumnezeu, încruntat, făcîndu-se că nu ține minte — ori, mai știu eu, poate că și uitase, că, la Dumnezeu, ce nu se poate ?

— Ei ? care istorie ?... cu ăi doi tîlhari... la mijloc... pe Golgota, dè...

— Bine, bine, zise Dumnezeu, vrînd să schimbe vorba... Tu... ai mai fost p-acolo, pe la ei ?

— Da unde-mi fac eu vacul, stăpîne ? la ei și cu ei : ziua și noaptea nelipsit, nici în somn nu-i las... Cine-i crește ? cine-i îngrijește ? cine-i îndeamnă la bine ? Da dacă-s proști ?... De cînd îi tot dăscălesc eu ? geaba : sunt grei de cap.

— Bine, bine, zise Sîmpietru, văzînd pe Dumnezeu necăjit, te știm noi ce procopsit ești ; da Dumnezeu vrea dovezi, nu vorbe... Haide, nu ne mai împuia capul ! cară-te, cît e cu cinste, că-ți mai lungesc urechile o toană !

Ce să facă bietul Aghiuță ? A plecat, că știa că Sîmpietru nu glumește. Da ce și-a zis în gîndul lui, demonul ?

„Dovezi poftiți ? o să vă dau eu și dovezi... să vă satur."

Și s-a dus... s-a tot dus pînă a ajuns la o cetate nemțească între două ape mari și frumoase, tocmai pe la soare-apune... Cînd să intre pe poartă, numa iacătă aude clopotul de seară.

S-a cutremurat Aghiuță și s-a oprit pe loc. A stat el așa, cu coada bîrligată și cu ghearele înfipte-n palmi, pînă s-a stins de tot, de tot auiala din urmă a acioaii[1].

---

[1] Clopot.

Atunci a intrat tipa-tipa în cetate şi numaidecît a şi-ntîlnit pe un neamţ c-o barbă lungă pîn' la brîu.

— *Guten Abend!* — *Guten Abend!* — *Wie gebt's wie steht's, Herr von Gutenberg?*[1] (Vezi dumneata, Aghiuţă îi ştia limba şi numele omului!)

Şi... s-a-mprietenit amîndoi şi, de colea pînă colea, mai una, mai alta, s-au dus la berărie.

Ce-or fi vorbit ei acolo, ce s-or fi sfătuit, ce i-o fi şoptit neamţului — Aghiuţă ştie; destul că neamţul n-a putut dormi toată nopticica de gînduri... Pe urmă ş-altă noapte, şi altele multe tot aşa; nu putea omul să-nchiză ochii. S-a bătut cu ideile şi cu planurile, s-a sucit, s-a-nvîrtit, s-a chinuit pînă i-a dat de rost şi... a născocit în sfîrşit tipografia.

Pe urmă... ţin'te, hîrtie, să nu te rupi! Trage-i, şi trage-i...

La-nceput a mers, cît a mers, încet. Pe urmă, ce-i plesneşte pîn cap lui Aghiuţă? pune o roată la maşină, şi cînd vede că roata merge moale, numai odată se repede, îşi încîrligă coada de o spiţă şi-ncepe un vîrtej, de sfîrîie că nu se mai văd spiţele, şi ajunge de trage astăzi cîte 500.000 de coale numărul 12 pe ceas; le tipăreşte, le pune număr, le făţuieşte, le lipeşte adresele şi timbrele, şi haida! la poşte şi pe urmă la drumul-de-fier, şi aicea Aghiuţă iar cu coada pe o spiţă, şi face pe ceas şase poştii şi mai bine, de degrabă ce-i e să-şi împarţă bunătăţile.

---

[1] Bună seara! Bună seara! Ce mai faci? cum o mai duci, domnule Gutenberg! (germ.).

Şi numa ce să se pomenească odată Sîmpietru? Un zgomot şi o tevatură la poarta raiului, de gîndeai că vin tătarii, nu altceva — fluiere, sforăituri, uruieli, clopote şi un fum...

Ce e? Ce e?

E Aghiuţă cu un tren de marfă încărcat cu fel de fel de *Biblii, Filozofii, Legiuiri, Gazete, Reviste vechi, Reviste nouă*, şi altele şi altele — le descarcă pe toate şi drept la Dumnezeu cu ele. Zice Dumnezeu:

— Iar ai venit, răule?

— Iar, Doamne.

— Ce mai veste-poveste?

— Ce să fie, Doamne? iaca venii cu hîrţoagele astea: dovezi aţi cerut, dovezi v-am adus. Ia uitaţi-vă! ia poftim, sfinte Petre: pune-ţi ochelarii şi vezi...

Şi se porni Aghiuţă să-i arate lui Dumnezeu şi lui Sîmpietru marfa. Dumnezeu se uită, sfîntul apostol se uită, şi-ncepură amîndoi să se scarpine-n barbă şi să se privească adînc cu ochii lor înţelepţi.

— Aşa e, Doamne? întrebă Aghiuţă.

Da Dumnezeu nu răspunse.

— Aşa e, sfinte Petre?

Sîmpietru... nimic.

— Ei? şi ce vrei acu? întrebă Dumnezeu.

— Să mi-i dai, după cum ne-a fost vorba.

— Bre, ia-i odată şi mă lasă-n pace! zice Dumnezeu plictisit...

Aghiuţă, vesel, dă să plece.

— Stăi! und' te duci, necuratule?

— Mă duc să-i iau.

— Cum?... Apoi terfeloagele astea cui le laşi? Ia-ţi-le d-aici şi să nu te mai văz cu aşa prostii, că pui pe Petre să-ţi taie coada! Auzitu-m-ai?

Cînd a auzit Aghiuţă asta, şi-a luat degrabă marfa şi ţuşt ! p-aci ţi-e drumul ! a venit înapoi cu coada-ntre picioare.

Ş-aşa a învăţat pe oameni să facă Biblioteci şi Academii naţionale, ca nu cumva vremea să le prăpădească înţelepciunile !

Moftul român, 30 mai 1893.

POVESTE

Imitație

A fost odată un împărat ș-o împărăteasă, care aveau trei feciori : ăl mai mare să fi avut șapte anișori, ăl mijlociu vreo șase și Prîslea vreo patru. Și erau frumușei și cuminți de ți-era mai mare dragul să-i vezi.

Odată, împăratul pleacă la vînat după fiare cu o sumedenie de curteni ; și merg ei cît merg călări pîn păduri, pîn munți, și numa-ntr-o livede răcoroasă, cînd se opresc să mai răsufle caii de atîta urcuș, aud niște miorlăituri, să fi zis că e vreun cotoi sălbatic, or cine știe ce lighioană.

Au început să sforăie caii și să-și ciulească urechile înspre partea de unde venea zgomotul. Împăratul zice : „Ce să fie ?“ că nu se vedea nici o mișcare în iarba înaltă a pajiștii și miorlăiturile îi dedeau zor înainte.

Un curtean tînăr, mai îndrăzneț, zice : „Nu dați drumul cîinilor !“ sare jos de pe cal și, pîș-pîș pîn iarbă, merge binișor cu arcul gata către locul bănuit. Aproape de tot, se oprește și-ntinde arcul... Altă miorlăitură... Trage, săgeata vîjîie și se pierde în desișul ierbii care se clatină încet din vîrf... Altă miorlăitură tot pe loc. În sfîrșit, vînă-

torul mai face un pas, doi, se uită bine şi rămîne încremenit.

În iarbă, la un loc bătătorit într-adins, o copăiţă şi-n copăiţă un copilaş — el miorlăia aşa. Cine-l lepădase tocmai aici ? Norocul lui... A vrut el împăratul să meargă-nainte la vînat, că la asta plecase, da unde a fost chip de ţipetele broscoiului, că făcea o gălăgie, un tărăboi de nu-l încăpea pădurea.

Aşa, zice întîiul sfetnic, ăla era un prietin vechi şi bun al împăratului :

— Măria-ta şi boieri dumneavoastră, eu zic să ne mulţumim cu atîta pe ziua de astăzi. Hai să ne-ntoarcem acasă, să dăm poşîndicul ăsta pe mîna unei femei, că cu aşa trîmbiţă nu mai întîlnim noi vînat cît am umbla.

S-au întors cu copilul încet la pas, şi, or de oboseală cît ţipase, or de zăngănitul armelor, or de legănătura mersului domol călare, copilul a adormit în braţele sfetnicului, care i-a cîntat tot drumul.

În sfîrşit, ce s-o mai lungim degeaba ! pune-te biata împărăteasa, biată să nu fie ! cu cocoanele din casă, ia-l pe copil, desfaşă-l, spală-o — că era fetiţă — premeneşte-o, aleargă de-i caută sîn... mă rog, toate celea multe cîte trebuiesc la un pui de om. Şi feciorii împăratului, bucuria lor, că aveau acuma o păpuşe vie să se joace cu ea !

Hrănită, îngrijită, alintată ca o fată de-mpărat, cum nu era să crească bine ? Creştea mare şi frumoasă, dar frumoasă, nu aşa — frumoasă ! Au crescut feciorii şi fata pînă a ajuns ea de vreo optsprezece ani şi ei care de cîţi era.

O iubeau împărăteasa şi-mpăratul pe fată de-o pierdeau din ochi, cît era de mlădioasă cînd umbla de colo pînă colo pe covoarele moi, de nu

s-auzea păşind, şi cu trandafiri în păr şi rîdea de toate celea, parcă era, cînd s-arăta în faţa bătrîneţelor lor, ca un luceafăr scînteietor şi vesel în faţa unui drumeţ ostenit.

Şi erau toţi fericiţi. Da numa, ce să se pomenească odată împăratul şi-mpărăteasa, tocmai cînd şedeau amîndoi de vorbă şi puneau la cale că ce rost să-i facă fetii ăsteia, să-i găsească un voinic, un om de neam pe potriva ei, ca fată de suflet a unei case împărăteşti — ce să se pomenească? Vine feciorul ăl mai mare şi zice cu glasul tremurat :

— Măriile-voastre, taică şi maică, vă sărut mîinile, vreau să vă spui o vorbă şi să vă fac o rugăciune mare !

Zice împăratul :

— Ce e, fătul meu ? Spune.

Băiatul zice :

— Sărut mîinile măriilor-voastre, am venit... să-ndrăznesc... dacă nu vă e cu supărare... să-mi... să-mi daţi mie pe Ileana de nevastă... că... mi-e dragă şi fără ea nu pot trăi.

Împăratul răspunde :

— Fătul meu, asta nu se poate. Eşti fecior de împărat şi ai să fii împărat. Nici inima ta n-are voie să bată cum îi place şi nici tu n-ai voie s-o asculţi cum bate. Dacă vrei s-o iei pe Ileana, lapădă-te de tronu-mpărătesc, pe care ar fi să mi-l moşteneşti tu cînd o vrea Dumnezeu să mă cheme de aici ; lapădă-te de tron, şi atunci, rămîneţi : tu bărbatul Ileanii şi frate-tău ăl mijlociu împărat pe bun drept în locul tău la vremea ta... Gîndeşte-te bine toată noaptea şi mîine să-mi dai răspuns !

Dar cînd a zis vorbele astea, împăratul s-a posomorît rău de tot — adică : să nu te socoteşti

că-i glumă ce-ţi spui eu. A plecat tînărul pe gînduri. N-apucă împăratul să se-ntoarcă spre împărăteasă, s-o întrebe ce zice de asta, și iacătă feciorul ăl mijlociu intră, se-nchină pîn' la pămînt, sărută mîna tatii şi mamii şi zice :

— Taică şi maică, măriile-voastre, am venit să vă fac o rugăminte : eu vreau să mă-nsor şi vă rog să-mi daţi pe Ileana, că fără Ileana eu mor.

— Fătul meu, zice împăratul supărat, asta nu se poate.

— De ce, măria-ta ?

— De ce, de ne-ce... Uite pentru că nu vreau eu ! zice împăratul răstit. Ieşi afară ! ieşi, că se-ntîmplă nu ştiu ce !

— Ai văzut, măria-ta ? zise împărăteasa, după ce a plecat flăcăul mîhnit.

— Am văzut, răspunde împăratul încruntat.

— E un lucru mare, măria-ta, zise împărăteasa ; şi încă mie mi-e frică şi de altceva.

Şi cum zice vorba asta, hop şi Prîslea, de douăzeci şi doi de ani, de-abia cu cîteva tuleie în barbie, iar : „Ileana şi Ileana, că de unde nu, îmi fac seamă singur !" şi-ncepe să plîngă şi să cază în genunchi la părinţi, că-i era mai mare milă mă-sii de el.

Se scoală împăratul necăjit foc şi şart ! o palmă lui Prîslea de a răsunat tot palatul :

— Ieşi afară, mucosule !

Plîngi Prîslea şi fugi ! Împărăteasa plînge, şi împăratul turbat trimete să cheme numaidecît pe întîiul sfetnic. Cum soseşte bătrînul, împăratu-i spune tot.

— Măria-ta — zice sfetnicul — nu trebuie să te superi aşa de tare. Cine n-a trecut prin asta ? La tinereţe, e boală cu leac. Să-i trimetem pe copii să se plimbe prin lume un an ; un an să n-aibă

voie nici unul să puie piciorul pe pămîntul împărăţiei noastre, şi peste un an să mai vorbim: boală trecătoare... Ochii care nu se văd se uită. Împăratul chemă pe unul cîte unul dintre feciori, şi fiecăruia le spuse porunca hotărîtă, scurt şi apăsat, aşa că nu mai era chip să mai zică băiatul nici cîrc.

— Ai înţeles?

— Am înţeles, măria-ta!

Şi au sărutat fiecare mîna taichii şi maichii şi şi-au luat rămas bun de la Ileana, şi-au plecat tustrei călări tot uitîndu-se-napoi, cît au putut să mai vază, cum fluturau în vîrful turnului, de departe, două năframe albe. S-au despărţit la răspîntie şi au apucat care pe unde.

Au umblat ei cît au umblat, aşa hoinar, multă vreme în lumea largă de colo pînă colo, şi ce să vezi? Cînd mai erau vreo trei luni pînă să li se-mplinească termenul, ajung ei, fără să se caute, într-un tîrg mare, unde se ţinea iarmaroc vestit o dată la zece ani. Şi ţinea iarmarocul ăsta o sută de zile în cap. Se strîngeau acolo la vreme toate bogăţiile de mărfuri din patru părţi ale lumii, bunătăţile şi leacurile pămîntului, şi minunile iscodeniilor toate, şi comèdii şi solomonii [1], ghicitori, cîntăreţi şi panglicari şi paiaţele ăi mai dintîi: veneau toţi să-şi arate care mai de care meşteşugul... şi lume... lume de toate neamurile şi limbile din depărtări.

Umblînd aşa pîn iarmaroc, feciorul nostru ăl mai mare dă peste un negustor care vindea un plocat frumos cu părul creţ şi dulce ca mătasea porumbului fraged. Plocatul cela era vrăjit, că cine şedea pe el, pînă să se stîngă o scînteie, ajun-

[1] Vrăjitorii, vicleşuguri.

gea unde gîndea. Ce mai încape tocmeală multă ? — l-a cumpărat.

Tot în vremea asta, al doilea frate găsește pe un pusnic de la Sfîntul Munte, ori de unde o fi fost, care vindea o iconiță făcătoare de minuni a Maichii Precistii, și iconița aceea avea puterea că cine ar fi fost pe moarte, dacă o atingea cu credință de buze, îi trecea boala și se ridica-n picioare bun zdravăn, parcă nu l-ar fi fost durut în călcîie măcar.

— Cîte parale ?

— Atîtea.

— Poftim.

A luat iconița ș-a plecat.

La o înghesuială nerăzbită, cum e la orice iarmaroc, iacă se-ntîlnesc cei doi frați și nu le vine să crează ochilor, și se iau în brațe — că pasămite își tăinuise unul altuia șiretenia de-acasă. Cînd să-și spuie cîte toate le văzuseră și cît li e dor de maica și de taica de-acasă, iacătă un zgomot grozav : un tînăr alerga prin iarmaroc plîngînd și căutînd cai să zboare ca vîntul și ca gîndul, că el trebuie numaidecît să plece acasă. Fuga și ei, să vază ce e. Cînd colo era chiar Prîslea. Cum îi vede, dă un țipăt :

— O, frații mei iubiți, ia uitați-vă în oglinda asta, gîndiți-vă la părinții noștri acasă și să vedeți grozăvie ! Doamne ! Doamne ! ce să facem?

Și cum se uită ei în oglindă și se gîndesc acasă, ce să le vază ochii ? Văd aievea pe Ileana culcată-n pat cu părul despletit, albă cum îi varul, cu ochii ca sticla duși în fundul capului fără o rază de viață — broboane mari de sudoare pe frunte — stîrlici[1] la-ncheietura mîinilor încrucișate pe

[1] Pată mare pe pielea muribunzilor.

piept — şi sughite rar — sfetnicul bătrîn îi ţine lumînarea, şi mitropolitul în sfită[1] de aur s-apleacă şi apropie buzele ei fripte de linguriţa cu grijanie ; şi la o parte şi alta a patului, în genunchi, plîng înfundat împăratul şi împărăteasa cu capetele lor bătrîne pe picioarele răcite ale bietei fete...

Repede, flăcăi ! toţi pe plocat...

Au ajuns...

Iconiţa la buzele moartei...

Se mişcă fata... clipeşte din ochi... îşi ridică mîna la frunte... îşi dă frumos părul într-o parte... zîmbeşte... se scoală...

E sănătoasă... sărută pe părinţii şi pe fraţii ei, şi-ncepe iar să rîză ca mai-nainte şi să umble de colo pînă colo ; fuge-n grădină, taie trandafiri, şi-i pune-n păr şi spune la copilării şi rîde de parcă s-a sculat o ciocîrlie din somn şi-şi cîntă cîntecul de dimineaţă.

A pus împăratul să clădească o biserică mîndră cum nu mai fusese pînă atunci în toată împărăţia, spre lauda Fecioarei, care făcuse o aşa minune. Şi a mîncat şi băut la sărbători mari trei săptămîni lume după lume pe socoteala curţii împărăteşti.

Acu, toate bune : fata a scăpat ; să fie sănătoasă, să trăiască, şi Maica Domnului buna, care a păzit-o, să-i dea noroc... Da... fata ca fata : ce te faci cu flăcăii ? că de a doua zi au început iar să vie unul cîte unul la împăratul să-şi spuie păsul.

Cui s-o dea ?

Care are mai mult drept s-o ia ?

---

[1] Odăjdii.

Fără oglindă n-ar fi văzut-o în ce hal era și n-ar fi îndrăznit să calce porunca împăratului, să vie înainte de termen.

Fără plocat, n-ar fi sosit la vreme.

Fără iconiță ar fi dus-o toți la groapă.

Au stat seara la sfat împăratul, împărăteasa și sfetnicul cel bătrîn, și pînă-ntr-un tîrziu n-au putut să se-nțeleagă cei doi bătrîni cuminți cui trebuie dată fata : ba unuia, ba altuia, ba lui Prîslea ; ba să se tragă la sorți, norocul s-aleagă !

Împărăteasa, dacă văzu și văzu că nu se mai isprăvește vorba și ea cam picotea de somn, zice :

— Doamne ! măria-ta, cum sunteți dumneavoastră bărbații ! vă pricepeți la împrejurări mari, și la ale mici vă pierdeți cumpătul și rostul... Război mare să fi fost de făcut și pînă acu îl puneați la cale... Stau și v-ascult de-atît amar de vreme... am căscat de mi-a trosnit fălcile. Ce mai tura-vura... vorbă lungă degeaba ? Iacă, o s-o ia ăl de l-o iubi fata, că dreptul lui e !

— Ei ? întrebă cine a ascultat povestea, care dintre flăcăi a luat-o pe Ileana ?

— Nu știi dumneata — răspunde povestitorul — cum se isprăvesc toate poveștile cu trei feți logofeți ? Pe cine era să iubească fata ?... Pe Prîslea.

— Dar ceilalți cum au rămas ?

— Au rămas destul de bine. Al mare a rămas cu topuzu-mpărătesc ; ăl mijlociu cu iconița... Puțin lucru e să împărățești ? Nu-i destul să nu mori niciodată ? Dar era și drept să fie a lui Prîslea, pentru că el, dacă nu o lua pe Ileana, rămînea cu oglinda, și s-ar fi tot uitat în ea, ar fi

văzut-o pe fată mereu cu altu-n brațe și s-ar fi prăpădit băiatul... Și dacă se prăpădea el, se prăpădea și fata, se prăpădea și mă-sa, împărăteasa, care tot pe el îl iubea mai mult, că era Prîslea, și ar fi fost mai mare păcatul să se-tîmple atîtea nenorociri pentru o biată dragoste de tinerețe [1].

Vatra, nr. 2, 1894.

---

[1] În revista *Vatra* povestea a fost însoțită de următoarea notă a autorului : *„Subscrisul roagă pe onorata și competenta critică română să nu-i denunțe acest plagiat. E o poveste veche, pe care o iscălește numai întrucît i s-a părut că nu-i rău s-o înnoiască."*

O REPARAŢIE

Pierdut în mijlocul unor dealuri păduroase, pe o movilă cu clină repede de toate părţile, stă Schitul-Mărului — o chinovie mică : un paraclis în mijloc şi de jur-împrejur patru chilii.

Curtea este încunjurată cu gard. Jos în vălceaua despre miazănoapte, e un şipot — aşa apă rece şi bună se găseşte numai la Schitu-Mărului. Prin partea aceea este şi întrarea principală — un pîrleaz ţapăn în dreptul potecii care suie de la şipot.

În mijlocul curţii, dinaintea paraclisului, se înalţă un măr a cărui vîrstă nu se ştie şi care face nişte mere domneşti de o mărime şi de un gust extraordinare.

Locuitorii chinoviei sunt cu toţii patru : trei călugări bătrîni şi un ţigan mut şi palavatic — şi are şi boala copiilor. Dar tot e bun la ceva. Cară apă, taie lemne, mătură, fierbe fasolea, face mămăligă şi aduce în spinare cu desagii tîrguielile de la satul cel mai apropiat, de unde am venit noi, cale de trei-patru ceasuri.

E un zaplan grozav de neţesălat : barba şi ple-

tele încîlcite ; picioarele goale, nişte labe noduroase ; îmbrăcat numai cu o pereche de iţari ce putrezesc pe trupu-i, cu o ghebă de piele, lăsînd să se vază pieptul jupuit de scărpinături, şi încins cu un crîmpei de frînghie... Şi e şi ţîfnos !

Mutul e acum în toane rele. Umblă foarte îndîrjit de colo pînă colo prin curte : se bate mereu cu pumnul în piept scrîşnind dinţii ; bolboroseşte şi nu vrea să facă nici o slujbă.

Stariţul, bolnav de podagră, stă cu blăni pe picioare, înţepenit într-un jeţ. Ceilalţi doi bătrîni ne-au pus la dispoziţie una dintre chilii, păstrată anume pentru rarii musafiri ai acestei singurătăţi, În vara asta, suntem d-abia al doilea rînd care vine la schit.

Chilia noastră e o odaie mare, văruită, foarte luminoasă : două mese şi două scaune de tei şi în fund de-a lungul zidului o sofa călugărească, unde de-a curmezişul pot dormi în bunăvoie zece inşi. Pe fereastra zebrelită despre miazănoapte, se vede toată vălceaua — jos şipotul şi poteca suind pînă la pîrleaz.

Cei doi bătrîni nu sunt posaci deloc : ba unul, Ieronim, e chiar foarte limbut. A călătorit mult pe la Sfînta Agora şi pe la Ierusalim, a văzut multe şi povesteşte şi mai multe. Această apucătură a bătrînului monah ni s-ar părea prea ciudată dacă el nu ne-ar spune că-n tinereţe a fost bărbier.

Oricît de interesante însă să fie povestirile părintelui, obosiţi de atîta umblat, ne e foame. Deschidem proviziile pe cari nu ne căim deloc că le-am purtat în spinare — aminteri, trebuia să ne mulţumim cu fasole şi mămăligă rece.

Părintele ne-a adus după masă mere. Nu ne-am putut opri să aducem laude minunatului pom. Dar bătrînul a oftat :

— Ei ! pomul ar fi bun, dacă n-ar fi tîlharul !

— Care tîlhar ?

— Ursul !

Şi părintele ne-a povestit cum, de cîtăva vreme, de cînd a-nceput să se coacă poamele, vine ursul regulat peste pîrleaz şi dă iama-n ele... Pentru aceea părintele a pus de gînd să meargă la sat s-aducă pe cheltuială un vînător bun, ca să-i scape de fiară.

Pe la două după amiaz, înainte de vecernie, s-aude mormăind devale. Suie de la şipot pe potecă, sare pîrleazul şi merge direct la pom. Bătrînii se-nchid în chilii, şi tîlharul pradă cît îi place. După ce se satură pleacă pe unde a venit.

Ieri a vrut mutul să-l gonească, dar ursul s-a repezit şi i-a tras mutului o palmă după ceafă de l-a trîntit cît colo pe brînci. De aceea e mutul aşa de supărat acuma.

— Iată, zice părintele Ieronim, se apropie de toacă... Să vedeţi — acu trebuie să sosească.

Am închis uşa cu zăvorul şi ne-am dus la fereastra deschisă să ne uităm toţi printre zăbrele.

Dar ce vedem ?... Mutul cu un măr în mînă sta pe vine pitit la pîndă lîngă pîrleaz... E nebun ! voieşte pesemne să se măsoare cu namila ! o să-l sfîşie fiara la sigur !... Îl chemăm. El, încruntat, ne face semn să tăcem, ameninţîndu-ne cu parul.

Au trecut cîteva minute de cînd aşteptăm încordaţi.

În sfîrşit auzim bine o mormăială. Ţeasta enormă a fiarii apare deasupra gardului. Fiara

se-nalță în labele dinapoi și încalecă pîrleazul. O clipă, dînd cu ochii de fereastra noastră, se oprește pe loc stînd pe gînduri. Dar, pînă să nu facă altă mișcare, mutul s-a ridicat în fața ei și a plesnit-o drept în frunte. Am auzit un hî! din fund de rărunchi și un trosnet surd. Ursul s-a clătinat și s-a prăbușit în afară; mutul a scăpat parul din mînă și a căzut lung pe spate înăuntru.

Am stat mult să vedem ce are să urmeze... Nimic... Nici o mișcare afară... mutul, lungit, nu mișcă nici el.

Într-un tîrziu, văzînd că fiara nu se mai întoarce, îndrăznim să ieșim din chilie. Binișor ne apropiem de omul lungit: e mort... nasul și gura pline de spumă sîngerată. Ne ducem la pîrleaz cu multă băgare de seamă; fiara e lîngă gard, pe spate, cu labele în sus și cu capul despicat.

Într-o singură lovitură mutul și-a cheltuit toată rezerva de energie; dar cel puțin a spălat în sînge ofensa din ajun.

Il ridicăm pe mort și-l ducem în chilie, unde părintele Ieronim îi aprinde deocamdată o lumînare la cap zicînd:

— Dumnezeu să-l ierte pe nebunul! bine că ne-a scăpat de fiară!

Dar e ceasul vecerniei. Părintele Ieronim apucă funia de tei și-ncepe să tragă clopotul uitîndu-se cu drag la mărul cel bătrîn.

Niciodată viteaz n-a avut, ca mutul nostru atîtea glasuri de aramă să vestească lumii vrednicul lui sfîrșit!

Schitul-Mărului are un singur clopot, și nu mare... dar e destul. Cînd sunetul acioaiei pornește limpede să rupă nemărginita tăcere a acestei săl-

batice singurătăți, sute de alte glasuri unul după altul înviază în toate dealurile ca să-i răspunză pe-ntrecute, şi cînd s-a stins uietul din urmă în curtea chinoviei, şi cînd limba s-a oprit inertă din legănatul ei, încă tot se mai aud răspunsuri jalnice stingîndu-se unul după altul încet-încet în depărtatele adîncuri păduroase.

Povestea vorbii, 28 noiembrie 1896

CĂNUȚĂ, OM SUCIT

A fost odată un om care toată viața lui nu s-a putut potrivi cu lumea — un om sucit.

Mă-sii i-a abătut să-l nască tocmai despre ziuă la lăsata secului de postul mare, cînd se pornise o zloată grozavă. Paștele în anul acela cădea în iarnă de tot. Tată-său a alergat cu brișca la moașa satului tocmai în margine. Moașa dormea ; d-abia se-ntorsese acasă de la arendașul moșiei, unde fusese chef. A trebuit vreme pînă s-o deștepte, pînă să se-mbrace femeia, pînă să se urce-n brișcă. Copilul a așteptat cît a așteptat și, pînă să-și piarză răbdarea mă-sa, care se văita cumplit, și-a pierdut-o el p-a lui și s-a repezit așa fără socoteală în lume, tocmai cînd s-auzeau clopoțeii de la brișca lui tată-său la scară.

Peste vreo patru săptămîni, a venit vremea să-l boteze : Radu, Răducanu, Cănuță — fără praznic la călindar. După ce s-a lăpădat de trei ori de Satana nașu-său pentru el, popa satului a luat copilul în mîini și l-a vîrît o dată-n cristelniță : „...În numele Tatălui !..." copilul a răbdat ; pe urmă înc-o dată : „...ș-al Fiului !..." copilul a-nceput să urle de apă rece parcă-l băga în foc ; iar cînd

l-a vîrît a treia oară : „...ş-al Sfîntului Duh!..." copilul s-a smucit dintre degetele popii ca o vîrlugă, şi a scăpat în fundul cristelniţii. Popa a scos mîinile goale din apă, iar naşa a început să ţipe :

— Se-neacă, părinte, copilul!... Ce faci ?

Popa şi-a sumes iute mînicile şi l-a scos cît a putut mai degrab la aer. Mititelul era vînăt ca un ficat de bivol bătrîn ; nici miau nu mai zicea ; clipea numai din ochişorii lui cîrpiţi ca un broscoi în pierzare.

L-au luat de picioare, l-au învîrtit, l-au scuturat, l-au frecat, pînă i-a venit iar sufletul la loc.

— Măă ! zice popa ; mulţi copii am botezat de cînd sunt preot... să vă trăiască ! dar aşa copil sucit n-am mai văzut !

Cănuţă a rămas sărman de părinţi tocmai cînd se făcuse copil de-nvăţătură... De una, mai bine pentru ei : mare bucurie n-aveau să capete după urmările lui.

Bunică-sa despre tată l-a luat pe copil la oraş şi l-a dat la şcoală. A-nvăţat Cănuţă cît a-nvăţat, pînă a ajuns cu chiu cu vai în clasa a patra. Într-o zi, dascălul, un om foarte serios, a venit supărat. Cum a intrat în clasă, s-a aşezat pe catedră încruntat, a strigat catalogul şi pe urmă :

— Cănuţă !

— Prezent !

— Cîţi domni a avut ţara românească ?

— Mulţi, domnule.

— Mulţi, mulţi ! da cîţi... neghiobule !

— ...Cîţi, domnule ?

— Dar tu mă-ntrebi pe mine ? ori eu pe tine, prostule ?

— Să-i numărăm, domnule...

— Dar pîn-acu ce-ai făcut, neghiobule ?

— Am învăţat la ar'metică, domnule.
— Mergi la loc! nătărăule! Aldată să-i numeri.

S-a dus Cănuţă la loc şi s-a apucat să numere şi iar să numere.

A doua zi a venit dascălul şi mai supărat:
— Cănuţă!
— Aici.
— Cîte feluri de numere complexe avem?
— Multe, domnule.
— Cîte, dobitocule?
— Cîte, domnule?
— Răspunde tu, boule!
— Să le numărăm, domnule!
— Acu să le numeri? pînă acum ce-ai numărat, măgarule?
— Am numărat domnii, domnule!
— Mergi la loc, vită! Altădată să le numeri.

Iar s-a dus la loc şi s-a apucat să numere cîte feluri de numere complexe avem.

A treia zi, dascălul intră turbat:
— Cănuţă!
— Prezent!... Numerele complexe...
— Nu te-ntreb de numerele complexe...
— ...Domnii ţării româneşti...
— Stăi, întîi să te-ntreb, loază... Cîte rîuri are Europa?
— Mă duc să le număr, domnule...

Şi a plecat Cănuţă. S-a dus la bunică-sa acasă şi i-a spus că nu mai merge la şcoală măcar să-l taie. Bunică-sa a alergat la dascăl, şi dascălul i-a spus:

— Babo, dă-l la meşteşug. Poate meşteşugul să-i dea de căpătîi, că nu-i de şcoală, e copil sucit, una-l întrebi şi alta răspunde.

S-a mîhnit bătrîna, dar s-a gîndit: de unde știi ? nu e toată lumea făcută să se procopsească-n școală... să-l dau la stăpîn ; poate acolo să-i fie norocul lui.

L-a dat pe Cănuță la un băcan. A slujit băiatul cît a slujit, cînd mai bine, cînd mai rău. Într-o seară, băcanul a încărcat un coș mare cu fel de fel de mezeluri și cu vreo douăzeci de sticle de vin, să le trimeață la un mușteriu. Afară era polei grozav. Cănuță s-a aplecat și d-abia a putut ridica greutatea pe loc limpede în prăvălie.

— N-o să aluneci cu el, mă ? a-ntrebat jupînul.

— De ! jupîne ; știu eu ?

— O să-l poți duce ?

— E greu...

— Haide ! s-a răstit jupînul. Dar să dormi și să mănînci, știi ? leneșule !

Cănuță a dat să ridice coșul și n-a putut. Jupînul ca să-l îmbărbăteze i-a dat un pumn în ceafă ; pe urmă, jupînul și încă un băiat au ridicat greutatea și i-au pus-o lui Cănuță în cîrcă. Copăcel-copăcel, băiatul a mers cîțiva pași pînă la colțul stradei pe unde presăraseră negustorii cenușe pe dinaintea prăvăliilor ; dar cînd să apuce pe o ulicioară mai neumblată, ca să mai scurteze din drum, tocmai venea o birje cu caii răscăcărați de teama alunecușului. Băiatul s-a ferit repede-n lături și odată, bîldîbîc ! și sdrong ! Cănuță într-o parte cît colo și sarcina din spinare într-alta. Băiatul s-a lovit la cot de i-a secat sufletul ; dar s-a ridicat degrab să vază ce s-a făcut coșul. L-a apucat vîrtos de toartă și l-a smucit cu putere. Ciudat lucru ! Coșul era acum mai ușor. Cînd l-a ridicat de la pămînt, a-nceput să curgă din fundul coșului ca dintr-o stropitoare ciuru-

ită : se spărseseră sticlele și acum se scurgea rămășița vinului. Ce să facă ? La mușteriu, cu cioburi de sticlă nu putea merge. Să fugă ? Unde să se ducă ?... Să se-ntoarcă la prăvălie !... N-are să-l omoare doar.

De omorît nu l-a omorît jupînul, că jupînul nu era om așa de rău... Dar...

— Unde ai căzut, ticălosule ?

— În colț la ulicioară.

— Pentru ce ai apucat pîn ulicioară, afurisitule ? Nu puteai merge pe Podul Mogoșoaii, pe unde e măturat și cu cenușe pe jos ? Ai ?

— Ca să nu mai ocolesc, jupîne !

— Să nu mai ocolești ?... Ți-e lene să umbli, mișelule !... Patruzeci de franci !... Face pielea ta cîtă pagubă mi-ai făcut tu mie ?

Și trage-i, și trage-i... I-a tras atîta, încît bietul Cănuță, după ce s-a-nchis prăvălia, nici n-a mai mîncat. S-a culcat îmbrăcat pe mindir și a dormit tun pînă la ziuă, parcă făcuse un ziafet.

A treia seară îl trimite iar cu marfă la alt mușteriu. Acuma era coșul foarte ușurel.

— Măă ! să vii degrabă.

— Viu, jupîne.

— Bagă de seamă să mai spargi ceva iar !...

Peste cîteva minute vine-n prăvălie o damă și tîrguiește fel de fel de trebuincioase pentru casă.

— Să-mi dai un băiat să mi le ducă numaidecît cu mine și cu contul, să-l plătesc acasă.

— Care dintre băieții ăi mici e aicea ? întreabă jupînul.

— Nici unul ! răspunde tejghetarul. Sunt toți duși.

— Dar Cănuță ?

— N-a venit încă.

— Veni-i-ar numele...

Dama-şi pierde răbdarea ; se uită la ceas :

— Atunci — zice — iau o birje, că m-aşteaptă la masă ; am musafiri ; şi trimite dumneata pe băiat mîne, ori poimîne cu contul.

Jupînul, negustor vechi, care cunoştea cît se-ntinde poimînele cocoanei, zice dulceag :

— Dar... ştiţi că... mai este un contişor...

— Ce contişor ? zice dama. Orice-o fi, plăteşte bărbatu-meu cînd o trece pe aici.

— E cam de mult, zice jupînul zaharisind şi mai tare tonul. De! cu vremea asta, şi la noi, negustorii, nu prea merge... Eu zic, coniţă, mai bine să aşteptăm băiatul... zău ! mai bine să aşteptăm băiatul.

— Care va să zică nu am atîta credit la dumneata ?

— Mă iertaţi, sărut mîna, răspunde cu glasul ca miambalul jupînul, frecîndu-şi mîinile.

Apoi schimbînd deodată tonul, aspru către tejghetar, pe cînd intră mai mulţi muşterii :

— Băiete ! vezi ce-a poftitără domnii.

— Mersi, zice dama foarte înţepată şi iese trîntind uşa.

Orişicît, să laşi să plece aşa un muşteriu supărat, o damă, nu face pentru un negustor... Tocmai cînd se gîndea jupînul la asta cu părere de rău că s-a-ntîmplat, iacătă şi Cănuţă, alb de măzăriche.

— Unde ai stat pînă acuma, nemernicule ? zbiară jupînul.

— Am fost la d. Popescu.

— La d. Popescu ?... un ceas pentru o palmă de loc ?

— Am dat pe Podul Mogoşoaii, jupîne ; pîn ulicioară alunecă.

— Pe Podul Mogoşoaii ?... ca să caşti gura la prăvălii !...

Şi șart ! part ! o pereche de palme fierbinţi peste urechile degerate.

Desigur numai din pricina firii lui pe dos, i s-a părut lui Cănuţă două palme mult mai dureroase decît bătaia de deunăzi. Deunăzi, după atîta pisăgeală, se culcase fără să se plîngă de șale şi dormise ca o buturugă ; acuma n-a putut s-adoarmă de usturimea urechilor. A plîns înfundat toată noaptea pe mindirul lui pînă despre ziuă.

Se împlinea acu, peste o minută, a treisprezecea învîrteală a pămîntului împrejurul soarelui de cînd tînărul Cănuţă se grăbise a ieși să se bucure de razele acestuia. Un neastîmpăr nesuferit ridică pe băiat de pe mindir. Cănuţă oftă adînc ca şi cum ar fi răsuflat întîia dată, își șterse repede ochii ca și cum ar fi văzut întîia oară lumina. În perete ardea o lămpşoară afumată. Toţi băieţii ceilalţi dormeau adînc. Își luă într-o basma lucrușoarele lui, mai nimic, și ieși.

Mijea de ziuă cînd, rupt de oboseala trupului și mai ales de a sufletului, îngheţat de atîta umblet pe frig, bătea în geam la cocioaba bunică-sii, în fundul unei mahalale de la marginea orașului. Baba se deşteptase, îşi aprinsese candela la icoane şi se-nchina.

— Cine e ?

— Eu, bunico.

I-a deschis.

— Ei ! ce cauţi tu pînă-n ziuă ?

— Am fugit de la jupînul.

— De ce ? a-ntrebat bunica încruntată de cine știe ce urît gînd i-o fi fulgerat prin mintea ei veche.

— ...Pentru că... nu mai vreau să stau.
— Nu-ţi dă demîncare ?
— Ba da.
— Munceşti prea mult ?
— Mult... dar... nu mult.
— Te bate ?

Băiatul dete din cap şi-ncepu să plîngă. A vrut bunica să-l mustre, să-l îndemne la supunere — ba, că aşa bate stăpînul, să-nveţe băieţii minte ; ba, că trebuie să aibă copilul răbdare dacă e la stăpîn ; că dacă n-a vrut să-nveţe carte şi nici la stăpîn nu vrea să stea, atunci ce-o să facă el ? s-ajungă vagabond, ori pungaş, ori să se prăpădească pe drumuri ; că de ! e băiat mare acuma, de treisprezece ani... de treisprezece ani !... Şi şi-a adus aminte baba că adineaori, acu, a împlinit copilul copilului ei d-abia atîta, şi că e destul de mîhnit el şi de bătut la ziua lui, cînd alţi copii cine ştie ce bunătăţi şi ce mîngîieri au la ziua lor ; ce să-l mai mustre şi ea ?... şi tot uitîndu-se la el cum plîngea ca un prost, şezînd pe marginea lăzii, cu legătura-ntr-o mînă, şi se ştergea cu căciula la ochi, a-nceput şi baba să plîngă ca o proastă...

Cînd răsărea soarele mare pe un cer limpede ca sticla, Cănuţă dormea la căldură în patul bunică-sii. Tot fire sucită ! omul cînd doarme fără grije, doarme pe-o ureche, nu pe brînci ; nici pe una nici pe cealaltă nu voise să doarmă, fiindcă-i erau prea simţitoare de cu seară.

Tot aşa şi iar aşa, pentru nimicuri, a schimbat Cănuţă mulţi stăpîni. Istoria lui se poate asemăna cu istoria unui pahar care rabdă să-l umpli cu litra şi pentru o picătură se supără şi dă pe-afară. Şi lumea vede măcar ce se petrece cu paharul ; dar putea lumea-nţelege ce se petrecea în sufle-

tul lui Cănuţă ? Paharul stă de faţă ; sufletul lui Cănuţă şta ascuns şi pesemne era prea mic, prea strîmt — dedea repede pe dinafară.

Multe şi de toate a-ncercat el în viaţa lui, ca să şi-o poată cîrpi de azi pe mîne. A făcut, fiindcă şi el era român, a făcut şi politică : a părăsit totdeauna opoziţia, din cauza nemărginitei şi injustei ei violenţe, în ajunul venirii ei la putere, şi s-a alipit totdeuna de guvern, care-n definitiv nu era aşa de vinovat, cu cîteva zile înainte de trecerea acestuia în opoziţie. Şi pe urmă iar aşa şi tot aşa.

Ducînd viaţă destul de grea, i-a venit şi lui ceasul, şi s-a însurat ca toată lumea. L-a înşelat la început soacră-sa, nu i-a dat zestrea făgăduită — el a zis şi n-a prea zis ceva. L-a înşelat nevasta întîia oară — el a zis prea puţine. A doua oară — n-a zis nimic. Dar odată, la Blagoviştenii, a făcut ce-a făcut şi din toată sărăcia a cumpărat un crap mare şi borţos, ceva rar : patru chile şi plin cu icre. L-a dus acasă şi a rugat pe nevastă şi pe soacră să i-l facă umplut la cuptor cu stafide şi coconari. Femeile, din una-ntr-alta, mai cu treabă, mai cu vorba, au uitat să scoată peştele la vreme. Cînd l-a dat la masă — sfarog. Cănuţă şi-a ieşit din pepene. Fără nici o vorbă şi-a lăsat nevasta şi a pornit divorţ a doua zi cu probe de altă dată ; ar fi pornit numaidecît, dar nu se putea, era sărbătoare, mîncare de peşte, nu se ţinea tribunal.

Femeia era însărcinată... A-nceput să plîngă, că ce o să se facă ea fără Cănuţă. El n-a vrut s-asculte. De necaz, de mîhnire, femeia a lăpădat la mă-sa şi cît pe-aici să piară de boală şi de mizerie. A alergat soacră-sa la el :

— Cănuţă, maică, fie-ţi milă ! e nevastă-ta, iart-o ! se prăpădeşte fata, moare ! ce Dumnezeu ! Cănuţă maică, pentru un crap !

Aș ! Cănuță, bărbat strașnic, o ținea într-una :
— Crap necrap, nu se poate, cocoană ! am pornit hîrtie, s-a isprăvit.
În sfîrșit a scăpat femeia după o îndelungată suferință.
Într-o dimineață, cînd plecase după daraveri, Cănuță se-ntîlnește cu nevastă-sa, slabă, legată pe sub fălci : se plimba în Piața Teatrului de colo pînă colo ca o desperată. O durea îngrozitor o măsea de sus. Fusese la dentist, dînsul dormea. Îi aștepta să se deștepte ; dar nu putuse sta locului ; ieșise să se plimbe ; stînd în salonul de așteptare, i-era frică să nu-nnebunească de durere.
Pe cînd vorbeau amîndoi — c-aminteri nu erau supărați — iată că vine în fuga mare feciorul de la dentist și-i spune să poftească. Femeia pornește hotărîtă ; dar după un pas se oprește și, întorcîndu-se către bărbatu-său :
— Ai și tu cu mine, Cănuță ; mi-e frică.
Omul merge după ea. Ajung în salonul de așteptare. Femeia cade zdrobită pe un jeț, legănîndu-și capul strîmbat și aiurit de suferință.
— Poftiți, zice doctorul deschizînd o ușă.
Femeia se scoală și ia de mînă, dîrdîind ca de friguri, pe Cănuță ; amîndoi intră după doctor. Ea, albă ca hîrtia, se așază pe scaunul de operație. El se face că fluieră ca pentru el singur, ținînd mînile la spate și uitîndu-se la o cadră din perete. Dar n-are răbdare, vrea să se-ntoarcă... Atunci un țipăt... Gata !
— Haha ! zice doctorul. Bine-ai făcut c-ai venit ! aveai un abces care se putea sui la ochi, și pe urmă...
— Ei, domnule doctor ! zice femeia cu tonul blînd al celei mai hotărîte scîrbe de viață, după

ce se clăti bine în gură... Cîte supărări am eu, mă mir cum nu mi-a copt pînă acu și inima!

Cănuță nu mai fluiera. A plătit vizita doctorului. A plecat cu nevastă-sa. A tratat-o cu cafea cu lapte la Fialcowsky, că nu pusese femeia nimic în gură de trei zile. Pe urmă s-au suit amîndoi într-o birje; au mers acasă, s-au împăcat și au trăit încă destulă vreme împreună.

Ar mai fi trăit încă bine, daca nu i se-ntîmpla lui Cănuță să moară. Într-o zi, dintr-un nimic, iarăși pentru un moft — ceruse împrumut o mică sumă unui prietin pe care l-a fost îndatorat pe vremuri cu mult mai mult, și acesta îl refuzase — s-a iritat așa de grozav din ceartă încît i-a venit un fel de necăciune... Rău... rău... pînă seara a murit. L-au îngropat a doua zi ca pe toți morții.

La șapte ani, i-au făcut după obicei parastas, ca să-i scoată oasele și să i le spele. Era de față la slujbă nevasta și cîteva rude. Cînd au dat groparii de cosciugul lui și i-au ridicat binișor capacul putred, ce să vezi! În loc să stea oasele lui Cănuță de-a lungul și cu fața-n sus, hîrca sta-n sus cu ceafa și țurloaiele erau pornite către grătarul coastelor.

— Ăsta n-a fost mort bine cînd l-au îngropat, a zis popa.

— Aș! a răspuns femeia. M-aș fi mirat, Dumnezeu să-l ierte, să-l găsesc la loc... Sfinția-ta nu l-ai cunoscut pe răposatul Cănuță... om sucit!

Gazeta săteanului, 20 decembrie 1897 și 5 ianuarie 1898.

LA HANUL LUI MÎNJOALĂ

Un sfert de ceas pînă la hanul lui Mînjoală... de-acolea, pînă-n Popeştii-de-sus, o poştie : în buiestru potrivit, un ceas şi jumătate... Buiestraşu-i bun... dacă-i dau grăunţe la han şi-l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert şi cu trei, un ceas, şi pînă-n Popeşti unul şi jumătate, fac două şi jumătate... Acu sunt şapte trecute : ăl mai tîrziu pînă la zece, sunt la pocovnicu Iordache... Am cam întîrziat... trebuia să plec mai devreme... dar în sfîrşit !... de aşteptat, mă aşteaptă...

Aşa socotind în gînd, am şi văzut de departe, ca la o bătaie bună de puşcă, lumină multă la hanul lui Mînjoală, adică, aşa-i rămăsese numele ; acuma era hanul Mînjoloaii — omul murise de vreo cinci ani... Zdravănă femeie ! ce a făcut. ce a dres, de unde era cît p-aci să le vînză hanul cînd trăia bărbatu-său, acuma s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, şi încă spun toţi că trebuie să aibă şi parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară... alţii, că umblă cu farmece. Odată au vrut s-o calce tîlharii... S-au apucat să-i spargă uşa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cît un taur, a ridicat toporul şi cînd

a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut — amuțise. Erau patru inși. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, şi ceilalţi doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Cînd să iasă din curtea hanului, Mînjoloaia începe să strige pe fereastră : hoţii ! şi-n faţă-le, iacă zapciul cu mai mulţi inşi şi cu patru dorobanţi călări Strigă pomojnicul : „Cine-i ?“ Hoţii cei doi, fugi care-ncotro ! rămîne mutul cu frate-său mort în cîrcă. Acu, ce te faci la cercetare ! Toată lumea știa că mutul vorbeşte ; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface ? L-au bătut pînă l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc — degeaba. De atunci li s-a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul...

Pînă să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de cară poposesc în curtea hanului ; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se-ncălzesc pe lîngă focuri... de aceea se vedea atîta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cîrciumă, unde fac refenea[1] oameni mulţi, pe cînd doi ţigani somnoroși, unul cu lăuta şi altul cu cobza, țîrlîie într-un colţ olteneşte. Mi-e foame şi frig — m-a răzbit umezeala.

— Unde-i cucoana ? întreb pe băiatul de la tarabă.

— La cuptor.

— Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu și trec, printr-o săliţă, din cîrciumă în bucătărie...

Foarte curat în bucătărie... și abur, nu ca în cîrciumă, de cojoace, de cizme şi de opinci jilave

[1] Ospăţ, chef, petrecere (turc.).

— abur de pîne caldă. Mînjoloaia priveghea cuptorul...

— Bine v-am găsit, cocoană Marghioalo.

— Bine-ați venit, cocoane Fănică.

— Mai s-o fi găsind ceva de mîncare?

— Pentru oameni de omenie ca dumneata, și la miezul nopții.

Și repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroanțe să puie de masă-n odaie, și pe urmă s-apropie de cotlon la vatră, și zice:

— Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de cînd o cunoșteam — ș-o cunoșteam de mult; trecusem pe la hanul lui Mînjoală de atîtea ori, încă de copil, pe cînd trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la tîrg — niciodată nu mi se păruse mai plăcută... Eram tînăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decît curățel. M-am apropiat pe la stînga ei, cum era aplecată spre vatră, și am apucat-o peste mijloc; ajungînd cu mîna de brațul ei drept, tare ca piatra, m-a-mpins dracul s-o ciupesc.

— N-ai de lucru? zice femeia și s-a uitat la mine chioriș...

Dar eu, ca s-o dreg, zic:

— Strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

— Ia nu mă-ncînta; mai bine spune ce să-ți dau.

— Să-mi dai... să-mi dai... Dă-mi ce ai dumneata...

— Zău...

Și eu, oftînd:

— Fie, că strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

— Da dacă te-aude socru-tău?

— Care socru?... de unde știi?

— Dumneata gîndeşti că, dacă te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimini ce faci... Nu te duci la pocovnicu Iordache sa te logodeşti cu fata a mai mare ?... Aide, nu te mai uita aşa la mine ; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate şi odihnite am văzut în viaţa mea, dar ca odaia aceea... Ce pat ! Ce perdeluţe ! ce pereţi ! ce tavan ! toate albe ca laptele. Şi abajurul şi toate cele lucrate cu igliţa în fel de fel de feţe... şi cald ca subt o aripă de cloşcă... şi un miros de mere şi de gutui...

Am vrut să m-aşez la masă şi, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul, să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toţi pereţii — nici o icoană. Zice cocoana Marghioala :

— Ce te uiţi ?

Zic :

— Icoanele... Unde le ţii ?

Zice :

— Dă-le focului de icoane ! d-abia prăsesc cari şi păduchi de lemn...

Femeie curată !... M-am aşezat la masă făcîndu-mi cruce după datină, cînd deodată, un răcnet : călcasem, se vede, cu potcoava cizmii, pe un cotoi bătrîn, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede şi deschide uşa de perete ; cotoiul supărat dă năvală afară, pe cînd aerul rece năpădeşte-năuntru şi stinge lampa. Caută chibriturile pe bîjbîite ; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace — ne-am întîlnit piept în piept pe-ntunerec... Eu, obraznic, o iau bine-n braţe şi-ncep s-o pup... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsa ; îi ardea obrajii, gura-i era rece şi i se zbîrlise pe lîngă urechi puful piersicii... În sfîrşit iacă jupîneasa aduce tava cu demîncare şi cu o lumînare. Pesemne om fi căutat mult chi-

briturile, că ţilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar...

Bună mîncare! pîne caldă, raţă friptă pe varză, cîrnaţi de purcel prăjiţi, şi nişte vin! şi cafea turcească! şi rîs şi vorbă... halal să-i fie cocoanii Marghioalii! După cafea, zice cotoroanţii:

— Spune să scoată o jumătate de tămîioasă...

Grozavă tămîioasă!... Mă apucase un fel de amorţeală pe la încheieturi; m-am dat aşa-ntr-o parte pe pat, să trag o ţigară cu ale din urmă picături chihlimbarii din pahar, şi mă uitam pîn fumul tutunului la cocoana Marghioala, care-mi sta pe scaun în faţă şi-mi făcea ţigări. Zic:

— Fie, cocoană Marghioalo, straşnici ochi ai!... Ştii ce?

— Ce?

— Dacă nu te superi, să-mi mai facă o cafea; da... nu aşa dulce...

Şi rîzi!... Cînd vine jupîneasa cu cafeaua, zice:

— Cocoană, dumneavoastră staţi de vorbă aici... nu ştiţi ce-i afară...

— Ce e?

— S-a pornit un vînt de sus... vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare şi m-am uitat la ceas: zece şi aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri şi jumătate! Vezi ce e cînd te-ncurci la vorbă?

— Să-mi scoaţă calul!

— Cine?... Argaţii s-au culcat.

— Mă duc eu la grajd...

— Ţi-a pus ulcica la pocovnicu! zice cocoana pufnind de rîs şi ţinîndu-mi calea la uşe.

Am dat-o binişor la o parte şi am ieşit pe prispă În adevăr, era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni şi vite dormeau pe

coceni, vîrîndu-se cuminţi unii-ntr-alţii jos la pămînt, pe cînd pe sus prin văzduh urla vîntul nebun.

— E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată şi apucîndu-mă strîns de mînă ; eşti prost ? să pleci pe vremea asta ! Mîi de noapte aici ; pleci mîne pe lumină.

— Nu se poate...

Mi-am tras mîna cu putere ; am mers la grajd ; cu mare greutate am deşteptat un argat şi mi-am găsit calul ; l-am închingat, l-am tras la scară şi m-am suit în odaie să-mi iau noapte bună de la gazdă. Femeia, dusă pe gînduri, şedea pe pat cu căciula mea în mînă, o tot învîrtea ş-o răsucea.

— Cît am de plată ? am întrebat.

— Îmi plăteşti cînd treci înapoi, răspunse gazda, uitîndu-se adînc în fundul căciulii.

Şi pe urmă se ridică în picioare şi mi-o întinse. Mi-am luat căciula ş-am pus-o în cap, aşa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, care-i sticleau grozav de ciudat :

— Sărut ochii, cocoană Marghioalo !

— Umblă sănătos !

M-am aruncat pe şea ; jupîneasa bătrînă mi-a deschis poarta, şi am ieşit. Rezemat cu palma stîngă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul : peste zaplazul înalt se vedea uşa odăii deschisă, şi în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-şi cu mîna arcurile sprîncenelor. Am ţinut la pas încetinel, fluierînd un cîntec de lume ca pentru mine singur, pînă cînd, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrii. Am zis : hi ! la drum ! şi mi-am făcut cruce ; atunci, am auzit bine uşa bufnind şi un vaiet de cotoi. Gazda mea ştia că nu o mai văz,

intrase degrab în căldură și apucase pe cotoi cu ușa, desigur. Afurisit cotoi ! se tot vîră pîntre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creștea scuturîndu-mă de pe șea. În înalt, nori după nori zburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, cînd mai gros, cînd mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea ; simțeam că-mi îngheață pulpele și brațele. Mergînd cu capul plecat ca să nu mă-nece vîntul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tîmple fierbințeală și bubuituri în urechi. Am băut prea mult ! m-am gîndit eu, dîndu-mi căciula mai pe ceafă și ridicîndu-mi fruntea spre cer. Dar vîrtejul norilor mă amețea ; mă ardea sub coastele din stînga. Am sorbit în adînc vîntul rece, dar un junghi m-a fulgerat pîn tot coșul pieptului de colo pînă colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula parcă mă strîngea de cap ca o menghinea ; am scos-o și am pus-o pe oblînc... Mi-era rău... N-am făcut bine să plec ! La pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea ; m-or fi așteptat ; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n-am fost prost să plec... Am îndemnat calul care se-mpletecea, parcă băuse și el...

Dar vîntul s-a mai potolit ; s-a luminat a ploaie ; lumină cețoasă ; începe să cearnă mărunt și-nțepos... Îmi pun iar căciula... Deodată sîngele începe iar să-mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot ; gîfîie de-necul vîntului. Îl strîng în călcîie, îi dau o lovitură de biciușcă ; dobitocul face cîțiva pași pripiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedică neașteptată.

Mă uit... În adevăr, la cîțiva pași înaintea calului zăresc o mogîndeață mică sărind și țopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mîna pe revolver; atunci auz tare un glas de căpriță... Îndemn calul cît pot; el se-ntoarce-n loc și pornește-napoi. Cîțiva pași... și iar stă sforăind... Iar căprița... Îl opresc, îl întorc, îi dau cîteva lovituri, strîngîndu-l din zăbală. Pornește... Cîțiva pași... Iar căprița... Norii s-au subțiat de tot: acuma văz cît se poate de bine. E o căpriță mică neagră; aci merge, aci se-ntoarce, aruncă din copite; pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbița în piept și cu fruntea înainte să-mpungă, și face sărituri de necrezut și mehăie și fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și-l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine-n jos: „Ța-ța!“ și chem căprița cu mîna parcă aș vrea să-i dau tărîțe. Căprița se apropie zburdînd mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească; mă pune în genunchi, dar îl țiu bine. Căprița s-a apropiat de mîna mea; e un ied negru foarte drăguț, care se lasă blînd să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. În vremea asta, calul se cutremură și dîrdîie din toate încheieturile ca de frigurile morții.

Am încălecat... Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă ducea. În goana asta, cînd la fiece clipă îmi puteam frînge gîtul, cu trupul înghețat și capul ca-n foc, mă gîndeam la culcușul bun pe care-l părăsisem prostește... De ce?... Cocoana

Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea... Iedul se mişca în desagă să se aşeze mai bine ; mi-am întors privirea spre el : cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uita şi el la mine. Mi-am adus aminte de alţi ochi... Ce prost am fost !... Calul se poticneşte : îl opresc în silă ; vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genunchi. Deodată, printr-o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rînă. Arătarea ei m-a ameţit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în faţă... Atunci sunt două luni pe cer ! eu merg la deal : luna trebuie să-mi fie-n spate ! Şi mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată... Am greşit drumul ! merg la vale... Unde sunt ? Mă uit înainte ; porumbişte cu cocenii netăiaţi ; la spate, cîmp larg. Îmi fac cruce, strîngînd de necaz calul cu pulpele amorţite, ca să se ridice — atunci, simţ o zvîcneală puternică lîngă piciorul drept... Un ţipăt !... Am strivit iedul ! Pun mîna iute la desagă : desaga goală — am pierdut iedul pe drum ! Calul se scoală scuturîndu-şi capul ca de buimăceală ; se ridică în două picioare, se smuceşte-ntr-o parte şi mă trînteşte-n partea ailaltă ; pe urmă o ia la goană pe cîmp ca de streche şi piere-n întunerec. Pe cînd mă ridic zdruncinat, auz foşneală pîntre coceni şi un glas de om din apropiere, tare :

— Tiu ! Ţa-ţa ! Ptfiu ! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii !

— Care-i acolo ? strig eu.

— Om bun !

— Care ?

— Gheorghe !

— Care Gheorghe ?

— Nătruţ... Gheorghe Nătruţ, care păzeşte la coceni.

— Da nu vii încoace ?

— Ba, iaca viu.

Şi, dintre coceni, se arată umbra omului.

— Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea ?... am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

— Da unde vrei dumneata să mergi ?

— La Popeştii-de-sus.

— Ehei ! la pocovnicu Iordache.

— Ei, da.

— Apoi, n-ai rătăcit drumul... da mai ai de furcă pînă-n Popeşti... Aicea eşti d-abia în Hăculeşti.

— În Hăculeşti ? am zis cu bucurie. Atunci, sunt aproape de hanul lui Mînjoală...

— Uite-l colea ; sîntem la spatele grajdului.

— Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gîtul tocm-acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri...

În cîţiva paşi am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, şi umbre mişcă pe perdea... A avut parte cine ştie ce alt drumeţ mai înţelept de patul cel curat ! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviţă lîngă cuptor. Dar noroc ! cum am ciocănit, m-a şi auzit. Jupîneasa bătrînă a alergat să-mi deschiză... Cînd să intru, mă-mpiedic pe prag de ceva moale — iedul... tot ăla ! era iedul gazdii mele ! A intrat şi el în odaie şi a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui ? Ştia femeia că mă-ntorc ?... ori se sculase de dimineaţă ?... Patul era nedesfăcut.

— Cocoană Marghioalo ! atît am putut să zic, şi vrînd să mulţumesc lui Dumnezeu că m-a scăpat cu viaţă, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mîna și, dîndu-mi-o în jos, m-a luat cu toată puterea în brațe.

Parcă văz încă odaia ceea...

Ce pat!... ce perdeluțe!... ce pereți!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca subt o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...

Aș fi stat mult la hanul Mînjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă și m-am întors la han, pînă cînd, bătrînul, care vrea zor-nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins și m-au dus legat cobză la schit în munte : patruzeci de zile, post, mătănii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit : m-am logodit și m-am însurat.

Tocma-ntr-un tîrziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe cînd ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești : arsese pînă-n pămînt hanul lui Mînjoală îngropînd pe biata cocoana Marghioala, acu hîrbuită, subt un morman uriaș de jăratic.

— A băgat-o în sfîrșit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu rîzînd.

Și m-a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu cîta oară. Pocovnicul o ținea într-una că în fundul căciulii îmi pusese cocoana farmece și că iedul și cotoiul erau totuna...

— Ei aș! am zis eu.

— Era dracul, ascultă-mă pe mine.

— O fi fost — am răspuns eu — dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune...

— Întîi te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce...

— Da dumneata de unde știi?

— Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrînul; asta-i altă căciulă!

Gazeta săteanului, 5 februarie 1898.

DOUĂ LOTURI

— Asta e culmea!... culmea!... strigă d. Lefter, ştergîndu-şi fruntea de sudoare, pe cînd madam Popescu, consoarta sa, caută fără preget în toate părţile... Nu e şi nu e!...

— Femeie, trebuie să fie-n casă... Dracu n-a venit să le ia!...

Dar ce au pierdut? ce caută?

Caută două bilete de loterie, cu cari d. Lefter Popescu a cîştigat.

Însă oricine mă poate întreba:

Bine, daca a pierdut biletele, de unde ştie d. Lefter de cîştig?

E lucru simplu. Biletele le-a fost cumpărat cu bani împrumutaţi, ca de càbulă [1], de la d. căpitan Pandele, fiindcă-i spuseseră mulţi, cînd se tot plîngea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de-mprumut... Şi a făcut învoială, pe onoare, faţă de martori, să dea din cîştig, dacă s-o-ntîmpla, zece la sută căpitanului.

Cînd a cumpărat biletele, d. Lefter a rîs pesimist:

— Ţi-ai găsit! eu şi noroc!

[1] Superstiţie de jucător.

Dar d. căpitan Pandele, mai optimist :

— De unde ştii dumneata norocul meu?

Ş-a pus pe d. Lefter să-i însemneze în carnet numerele biletelor.

A trecut mult de la aceasta. Lotăriile, amînate de atîtea ori, s-au tras în sfîrşit amîndouă în aceeaşi zi. La prima (Lotăria „Societăţii pentru fundarea unei Universităţi Române în Dobrogea, la Constanţa“) lotul cel mare de 50.000 lei l-a cîştigat numărul *076.384*; iar la a doua (Lotăria „Asociaţiunii pentru fundarea şi înzestrarea unui Observatoriu Astronomic la Bucureşti“) lotul cel mare tot de 50.000 lei l-a cîştigat numărul *109.520*.

D. Lefter, pînă adineaori, habar n-avea că se trăseseră ieri amîndouă loteriile. Era seară; omul şedea la masă cu consoarta sa în săliţa de intrare, vorbind în ticnă despre cum se scumpeşte viaţa din zi în zi, cînd, aude o birjă oprindu-se-n poartă, apoi paşi apăsaţi în curticică şi pe urmă bătînd cineva tare grăbit la geamlîcul d-afară. D. Lefter sare să deschidă, bănuind în gînd: „Hait! iar ne cheamă deseară la serviciu extraordinar turbatul (turbatul e şeful), să ne canonească pînă la miezul nopţii, ca să se recomande ministrului că e grozav!“ — iar madam Popescu se repede în odaie, fiindcă era în *négligé*. D. căpitan Pandele intră ca o furtună şi, vorbind din ce în ce mai tare, ca şi cum d. Lefter ar fi surd:

— Bine, nene, păcatele mele! de ce n-ai venit la berărie?... se poate să fii aşa de indiferent?... te caut ca un nebun de atîtea ceasuri!

— Ne-a ţinut pînă adineaori turbatul la canţilerie... De ce?

— Leftere!... nu ştii nimica?

— Ce?

— Ieri s-a tras lotăriile noastre!

— Ei?

— Am cîştigat!

— Nu mă-nnebuni!... Cît?

— La amîndouă am cîştigat loturile mari! ale mari de tot!

Şi căpitanul pune pe masă listele oficiale şi alături carnetul său. În adevăr, carnetul sună tocmai ca-n liste: *076.384 Universitate-Constanţa, 109.520 Bucureşti-Astronomie.*

Cititorul a înţeles acuma ce caută de trei zile pe brînci soţii Popescu.

D. Lefter a trimes turbatului o scrisoare, cerînd, cu tot respectul, un congediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte de loc bine. Aşa şi e; e bolnav.

După o muncă zadarnică de atîta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată de zece ori, cînd aşa, cînd aminterea, d. Lefter a căzut pe o canapea sfărîmat de oboseală; a simţit că i se taie încheieturile şi aşa, un fel de slăbiciune la lingurea, parcă-l lua o apă; a moţăit de cîteva ori ş-a adormit. Femeia a şezut şi ea pe un scaun, că nu mai putea de picioare şi de mijloc — se-nţelege, de atîta alergătură şi de-atîtea ridicături. Să fi aţipit d. Lefter ca vreun sfert de ceas şi, deodată, se scoală drept, cu faţa luminată de raza adevărului...

— Ştiu unde sunt! acuma ştiu!... uf!... le-am găsit!

— Unde?

— În jacheta mea a cenuşie de vară... Cu ea eram la berărie cînd le-am cumpărat. Ţiu minte bine; le-am pus în buzunarul de la piept înăuntru... Acolo sunt!... sigur!... Adu-mi jacheta!

Pe cît își aducea mai limpede aminte domnul Lefter, pe atît madam Popescu se turbura, se roșea, se-ngălbenea...

— Care jachetă ? întreabă ea aiurită, ca de pe altă lume.

— A cenușie.

— Leftere ! zice femeia punînd mîna la sînul stîng, ca și cum ar fi simțit un junghi grozav.

— Ce ?

— Am... dat-o.

— Ce ai dat ?

— Jacheta !

— Care jachetă .

— A cenușie !

— Cui ?

— N-ai spus tu că n-o mai porți ?

— Cui ? cui ai dat-o, nenorocito !

— La o chivuță.

— Pentru ce ?

— Pe farfurii.

— Cînd ?

— Alaltăieri...

— Alaltăieri !... fără s-o cauți pîn buzunare !

— Am căutat-o, răspunde femeia îngrozită de vina ei ; nu era nimic.

— Taci ! strigă crunt d. Lefter... Pe cîte farfurii ai dat-o ?

— Pe zece... Destul m-am tocmit : n-a vrut să-mi dea o duzină întreagă, răspunde ea fără să mai știe ce spune.

— Unde sunt farfuriile ?... Voi să văz farfuriile ! Adu farfuriile ! poruncește strașnic d. Lefter.

Consoarta sa, fără să mai zică o vorbă, se supune ; i le aduce și le pune pe masă. Frumoase farfurii ! cu chenar dublu, unul conabiu lat pe

muche, şi altul pembè îngust pe buză. Domnul Lefter ia una ş-o sună — porţălan.

— Bravo! bun gust ai! zice rînjind sardonic.

Şi, pac! trînteşte una jos... ţăndări! şi pe urmă paf! alta asemenea.

— Leftere!

— Aşa sunt eu, galant, cocoană! cînd am chef, sparg; sparg, cocoană, cînd am chef, farfurii de cîte zece mii de franci una! sparg, mă-nţelegi, sparg al dracului!

Şi iar pac! paf! pînă la a din urmă, pe cînd cocoana se scutură la fiecare, parcă ar arde-o cu un bici de foc. După ce le isprăveşte pe toate, d. Popescu îşi scoate batista, îşi şterge sudoarea frunţii şi se aşază grav pe scaun, apoi, cu tonul sever, dar calm, al judecătorului nenduplecat către criminalul care-i stă de faţă-n picioare:

— La care chivuţă? o ştii?

— La Ţîca, aia tînără frumoasă, care vine totdeauna pe aici, răspunde vinovata, plîngînd cu inima frîntă de tîrzie căinţă.

— Ştii unde se află această chivuţă?

— Zice că stă tocmai la margine, în mahalaua Farfurigiilor.

— Destul, nenorocito!

Peste un ceas, pe-nserate, o birje trece în goana mare prin strada Emancipării din Farfurigii: pe capră, alături cu birjarul, un sergent; în fund, d. Lefter, şi d. căpitan Pandele; iar, dinainte, încă un sergent şi d. comisar al secţiei respective, Turtureanu, deja cointeresat cu cinci la sută asupra cîştigului — se-nţelege, cîştig, dacă se vor găsi cele două bilete. Comisarul ştie unde stă chivuţa Ţîca.

Birja, trecînd din greu prin noroi, se opreşte în sfîrşit în apropierea unei cocioabe de pămînt,

care șade singuratică într-un peș pe un maidan. Comisarul postează pe sergenți, pitulați, în dosul cocioabei, după regula strategică consacrată de călcări de viziuni ; le face semnul clasic al lui Harpocrates [1], ș-apoi trece, urmat de d. căpitan și de d. Popescu, să bată la ușe... O fetică zdrențuită vine să deschidă. În sălița luminată de pălpăiala a cîtiva tăciuni de pe vatră, miroase strașnic a carne cu prune : o țigancă bătrînă pregătește de cină. Toți trei vizitatorii se dau înapoi pe prispă punîndu-și mîna la nas.

— Unde-i mă-ta, fa ? întreabă d. comisar.

— Trebuie să vie acuma, zice copila uitîndu-se sperios cu ochii ei mari la cei trei domni.

— Aprinde-un muc de lumînare și hai de ne du în odaie, s-o așteptăm.

Fata stă la-ndoială.

— Haide ! se răstește d. Turtureanu... și toți trei intră, împingînd pe fată-nainte.

— Da ce e ? întreabă bătrîna, ridicîndu-se de la vatră, unde sta stîrcită.

— Avem treabă cu fie-ta, cu Țîca...

— Lipsește ceva dintr-o casă... știe ea ce lipsește, adaogă d. Lefter.

— Vai de mine ! boiarule, zice bătrîna... N-are Țîca obiceiul... La toate casele boierești o cunoaște pe Țîca... la toate cocoanele mari o știe pe Țîca...

— Haide ! nu mai lungi vorba, comandă d. căpitan Pandele, ș-aprinde ! cît vrei să mă ții în picioare ?

— Iac-aprinz... Da nu se poate Țîca, boiarule ! să ferească Dumnezeu ! eu, pîntru Țîca, poci să-mi pui mîna-n foc pîntru Țîca... Poate, altă chivuță...

---

[1] Degetul la gură.

Şi zicînd acestea, baba a aprins o lumînare de seu ş-a trecut în odaie, urmată de boieri. Odaia are două paturi, o masă, o laviță, un scaun și o sobiță de tuci. Pe amîndouă paturile, stau grămezi de haine, încălțăminte, pălării, şaluri purtate, pe sub paturi şi pe laviță fel de fel de mărfuri de farfurărie şi sticlărie...

La vederea mormanelor de vechituri, d. Lefter tresare ; se repede şi-ncepe să scotocească, luînd şi examinînd pe rînd bucățică cu bucățică, fir cu fir. Cîte reflexiuni ironice, picante, sentimentale, se pot face asupra unei aşa grămezi pestrițe de vechituri, cu privire la zădărnicia lumii trecătoare prin care au trecut şi ele o clipă, nouă, neveştejite ! Dar d. Lefter n-are vreme să filozofeze... el caută... caută mereu... Fatalitate ! jacheta cenuşie nu se află. Cînd gînduri peste gînduri îi clocotesc în cap, iacătă şi Țica, d-abia ducîndu-şi coşul plin de vechituri nouă, foarte obosită de alergătura zilii-ntregi şi flămîndă : de departe i s-au umflat nările ca răspuns la chemarea generosului miros de pe vatră.

Cum intră, o înconjură toți trei musafirii ; d. Lefter o ia de piept :

— Unde mi-e jacheta ?

— Care jachetă ?

— Jacheta a cenuşie...

— Care jachetă cenuşie ?

— Jacheta cu biletele...

— Care belete, boiarule ?

— Te faci că nu ştii, gaşperiță !

— Sa mă trăsnească Dumnezeu ! sa hie al dracului !

— Mai bine, spune drept, zice d. Turtureanu.

— Dacă spui, ai bacşiş bun, adaogă d. căpitan Pandele.

— Ce sa spuie, boiarule ! zice bătrîna apilpisită: ce sa spuie ! vai de pacatele noastre, daca nu ştie... auzi colo ! ce sa spuie ?

— Taci tu ! zbiară d. Turtureanu şi-i dă brînci babei cît colo în săliţă.

Baba îşi face cruce, iar copila tremură ca varga lîngă vatră, unde prunele sfîrîie tare-n cratiţă.

— Sa n-aibă parte ! dă să zică Ţîca.

— N-ai fost tu — o-ntrerupe d. Lefter — în strada Pacienţii numărul 13, la madam Popescu, madam Lefter Popescu, o damă naltă, subţirică, frumoasă, oacheşe, casele ale verzi cu geamlîc, care are o aluniţă cu păr dasupra sprîncenii din stînga şi se poartă legată la cap cu roşu ?

— Ba, am fost.

— Atunci, de ce minţi ?

— Ba, nu minţ, boiarule ; am fost. Ei ?

— Nu ţi-a dat pe zece farfurii, că n-ai vrut să dai o duzină-ntreagă, cu chenar conabiu lat pe muche şi altul pembè îngust pe buză, o jachetă cenuşie ?

— Ba, mi-a dat.

— Atunci, de ce minţi ?

— Nu minte boiarule ! zice bătrîna din săliţă.

— Taci tu !... Unde e jacheta ?

— E pa mine... o port pa dedesubt.

— Ca să nu te prinz !

— Ba, să hie al dracului care n-o poartă de frig... Sunt borţoasă, boierule... alerg toată ziulica pîn zloată — bogdaproste, îmi ţîne cald la pîntece şi la şale.

— Dezbracă-te ! porunceşte d. Lefter.

— Iaca...

Şi Ţîca începe a-şi lăpăda ţoalele de pe ea. Tocmai dedesubt de tot, peste cămaşe, se vede jacheta cenuşie. D. Lefter repede o caută-n buzuna-

rul de la piept ; chivuța se strîmbă, că se gîdilă la sîn. În buzunar, nimic ; dar în fund are o descusătură... desigur o fi căzut în căptușeală. Țîca scoate jacheta și o dă d-lui Lefter, care o descoase cu briceagul din toate tighelurile... În căptușeală, nimic și iar nimic.

— Ce mi-ai făcut biletele ? răcnește îngrozitor cu pumnii-ncleștați d. Lefter, pe cînd ceilalți doi o strîng de-aproape într-un colț.

— Care belete ? zbiară și chivuța ca o nebună ș-apoi, schimbînd tonul, strigă tare către baba din săliță în țigănește : „Săi, că se sfarojesc prunele de tot !"

— Ce ai spus pe țigănește ? urlă d. Lefter.

— Haoleu ! încep să se bocească baba și copila, ce năpaste a fost să cază pe noi !

— Să-mi scoți biletele ! scrîșnește d. Lefter ; să-mi scoți biletele, hoațo ! că te omor, mă-nțelegi ? te omor !

Și-i trage Țîchii o palmă, s-o năucească. Atunci, toate trei femeile se pornesc pe răgete, să crezi că s-a aprins o cușcă cu pantere. D. Turtureanu dă-ntr-o parte pe d. Lefter și cu gravitate :

— Las-o, mă rog... Las' că spun dumnealor la secție.

Apoi iese-n ușe, dă un țignal ; sergenții răsar ca din pămînt, și haide ! le-au pornit pe nemîncate...

Toată arta d-lui Turtureanu a rămas infructuoasă... Femeile nu știau nimic despre bilete... Cu tot zelul său, nu putuse depăși limitele prudenții ; de aceea, el spunea seara la berărie d-lui Lefter și căpitanului :

— Cu baba și cu fata, de ! merge să le mursici mai zdravăn ; dar cu Țîca, nu prea, fiindcă e, par-

don, în poziție : daca se-ntîmplă la secret vreun avort... Nu știi dumneata ? Astăzi nu mai poți conta pe inferiori... și nici pe superiori ! S-aude... Gazetele atît așteaptă ca să ne persecute... Dar îți spun eu că nu e... Biletele n-au fost în jachetă, pot face prinsoare pe ce poftești... Să vezi, cînd ți-o mai trece nițel asta... cum zic ? amorul propriu — așa e tot omul la-nceput cînd îi vine o surpriză de așa un cîștig — să vezi, ai să dai peste ele acasă.

D. Lefter susține că Țîca i-a furat biletele — chivuțele și jidanii nu sunt proști : cînd cumpără haine vechi, le purică pîn toate-ndoiturile.

— Ia, dă-mi-le, mă-nțelegi, la discreție, să stau eu cu dumnealor în *tête-à-tête* la secret... Să vezi cum scot biletele.

Și zicînd aceasta, se uită cruciș fioros și scrîșnește din dinți.

D. Turtureanu răspunde făcînd teorii asupra instrucțiunii criminale pe temeiul îndelungei d-sale experiențe în serviciul siguranței publice. Așa, femeile rabdă mai mult, sunt mai piloase [1] decît bărbații. Dintre bărbați, bulgarii întrec pe toți la răbdare ; mai puțin ca toți rabdă țiganii, și țigancele mai puțin decît toate : cum le strîngi puțin în corset „stai, ca spui, mînca-te-aș !"

De aceea, le slăbise pe chivuțe, lăsîndu-le însă tot la secret nemîncate, să se mai gîndească — poate !... dar nu-i vine să crează.

Pe cînd vorbește d. Turtureanu d. căpitan Pandele citește gazeta de seară, iar d. Lefter ascultă dus pe gînduri. La un moment, d. Popescu se face palid : un domn a intrat în berărie și trece pe lîngă masa lor cătră fund. Este șeful său de la minister,

[1] Regional : tari, rezistente, răbdătoare.

un tip foarte posomorît şi din cale-afară aspru. D. Lefter se scoală şi salută ; şeful d-abia moţăie din cap şi se aşează la o masă puţin mai departe.

— Uite, zice d. căpitan şi arată celorlalţi gazeta, care scrie :

„Precum se ştie, cele două mari lotării s-au tras zilele trecute. Numerele cari au cîştigat loturile cele mari, de cîte 50 000 lei sunt : la Constanţa-Universitate, 076 384 ; — la Bucureşti-Astronomie, 109 520.

Un lucru curios însă ; pînă acuma, fericiţii posesori ai numerelor cîştigătoare nu s-au prezentat să-şi reclame dreptul. Pentru numeroşii noştri cititori şi gentilele noastre cititoare, în rîndurile cărora am dori din suflet să se afle cîştigătorii, amintim că, după şase luni de la trageri, nu se mai poate sub nici un cuvînt reclama vreun cîştig. Sumele nereclamate pînă la termenul fatal trec de drept la fondurile societăţilor respective.“

Cu tot respectul ce i-l însufla d-lui Lefter şeful său, care-l ochia pe sub sprîncene din cînd în cînd cu privirea plină de mustrare — adică : „Dumneata ne tragi pe sfoară ; scrii că eşti bolnav, ca să-mi lipseşti de la datorie, şi pe urmă-mi baţi berăriile... Bravo !“ — cu tot respectul acela foarte legitim, d. Popescu nu se putu stăpîni la propoziţia finală din notiţa gazetei, şi izbucni într-un hohot de rîs, un rîs vînăt :

— Hahaha ! să ştii, nene Turturene, că le găsim tocmai a doua zi după termen... Îmi cunosc eu norocul !... Hahaha !

Rîsul şi vorbele acestea au făcut pe d. căpitan Pandele să sară din loc. El, care pînă aci păstrase

o atitudine calmă, mai presus de orice laudă, a trebuit în sfîrşit şi el să izbucnească... Imputări amare de neglijenţă, de indiferenţă, de imprudenţă ! Cînd are cineva hîrtii de valoare aşa de mare, nu le lasă să se tîrîie astfel de colo pînă colo... Trebuie să fie cineva prea sec ! Aşa trebuie să paţi cînd faci afaceri de o sută de mii de franci cu un zevzec ! ş.c.l. ...Şi asupra acestora, d. căpitan pleacă, spunînd şi înjurînd ca un grad inferior. D. Lefter parcă n-a auzit nimic ; bate toba încetinel cu deştele pe marmura mesii.

Peste cîteva momente, domnul şef, care a plătit paharul său de bere, se scoală şi, trecînd spre uşe pe lîngă masă, zice :

— Domnule Popescu, dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, atunci te rog, cel puţin trimite mîne cheia sertarului, unde ai acte publice în întîrziere.

— Am fost bolnav, domnule şef.

— Mofturi !...

— Parol, domnule şef ; mîne viu negreşit.

— Te rog ! zice scurt şi apăsat şeful şi pleacă fără să salute.

D. Turtureanu se uită la ceas... Tîrziu ! Trebuie să meargă la serviciul de noapte : peste un ceas trece inspectorul pe la secţie. Pleacă ; d. Lefter pleacă după el. Se aruncă-ntr-o birje ; d. Lefter se aruncă după el.

— Merg şi eu la secţie, nene Turturene, s-o mai văz pe hoaţa !

D. Turtureanu se-nvoieşte numai după ce amicul îşi dă cuvîntul solemn de onoare că n-are să mai fie violent, n-are să mai facă nimica femeilor arestate. Pe drum, d. Popescu promite amicului

său să-i ridice partea din cîştig de la cinci la zece la sută, dacă se găsesc biletele.

— Pe viitorul şi pe onoarea mea! nene Turturene!

Au sosit... Nenorocire!... Inspectorul trecuse pe la secţie adineaori; cercetase la secret, notase ceva, foarte supărat, în portofel, şi liberase pe cele trei femei, îmbunîndu-le cu vorbe blînde.

— De mare belea mi se pare că m-ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale! a zis d. comisar.

D. Lefter atunci a-nceput să se vaite.

— Prin urmare, care va să zică, dacă nici dv., poliţia, nu ne protejaţi contra banditilor, atunci, mă rog, ce mai rămîne? Am înţeles, care va să zică, cum merge chestia! Nu vă săturaţi nici cu zece la sută? Cît vreţi, cît poftiţi, domnule? şaptezeci? nouăzeci? sută la sută?

Şi apoi o cascadă, un torent de invective la adresa autorităţii, care e compusă din pungaşi, din zbiri complici cu briganzii! exemplu: d. inspector, care s-a-nvoit cu ţigancele...

— Frumos! sublim! adaogă, după o pauză de resuflu, d. Popescu, cu un ton de acră ironie.

Ş-apoi, schimbînd tonul, cu glas tunător:

— Ruşine pentru acest început de secol! de trei ori ruşine!

Prudenţa şi amiciţia au oprit pe d. Turtureanu să nu-i dreseze cuvenitul proces-verbal pentru insultă adusă autorităţii în exerciţiul funcţiunii, şi poate că tot i l-ar fi dresat, dacă, asupra ultimelor cuvinte, d. Lefter n-ar fi ieşit în fuga mare ca un nebun, strigînd că se duce să reclame la parchet.

Era cam pe la rîndul al treilea al salipgiilor; mijea bine de ziuă, cînd d. Lefter, după ce rătă-

cise atîta vreme prin mahalale, ajunsese în sfîrşit în maidanul din strada Emancipării, în faţa cocioabei, de unde ridicaseră aseară pe cele trei chivuţe...

Poate... poate că rugămintea să biruie ce n-a putut birui violenţa... şi d. Popescu bate cu sfială la uşa sîrmanei locuinţe... Nici un răspuns... Mai bate o dată, tot aşa de discret... Acelaşi rezultat... Să bată mai cu inimă !... Dar mai multă inimă n-are... Se apropie în vîrful galoşilor de ferestruică şi ascultă ce să fie înăuntru... În tăcerea dimineţii umede şi neguroase, se aud bine horcăieli... Femeile, zdrobite de împrejurările prin care trecuseră, dormeau duse.

D. Lefter şezu pe marginea de lemn a prispii şi aprinse o ţigaretă... Şezu cît şezu aşa, meditînd un discurs bine simţit pentru a convinge pe chivuţe că nişte femei muncitoare pot cîştiga o avere într-un chip onorabil, fără să caute a ruina pe un om, de la casa căruia au cîştigat totdeauna o bucăţică de pîne... Ar fi păcat ! şi mai la urmă, el a dat de ştire : biletele sunt anulate ; dar zece, cincisprezece la sută, da ! o avere necalculabilă, care le pică din cer : bogate, independente şi... oneste, şcl...

Deodată, se aude zgomot uşor în casă... În sfîrşit, s-au deşteptat... Musafirul se scoală-n picioare, tuşeşte şi pune mîna pe bordul pălăriei. În acelaşi moment, uşa se deschide şi se arată-n prag chipul neţesălat al fetii :

— Haoleu, mamă ! săriţi c-a venit hăla iar !

Femeile sar degrab :

— Iar ai venit, nebunule ! ţipă Ţîca.

— Ai venit iar la belete, ai ? urlă bătrîna.

Şi, pînă să n-apuce d. Popescu să salute măcar,

se pomenește fleașc drept în ochi, o strachină cu prune sleite :

— Na belete !

— Sa pui să ne omoare, nevinovate, la poliție, ai ? oțule !

Și după ce i-au luat văzul, trage-i, pumni, palme, și pe urmă care cu ce apuca, baba cu o cratiță, fata cu o scurtătură de lemn și femeia cu un tîrn, și dă-l tava pîn noroi :

— Na belete ! na belete ! ! na belete ! ! !

Cînd au ostenit bine chivuțele, a plecat și d. Lefter, destul de ostenit și dumnealui, dar repede, și cu capul gol, de degrab ce-i era — și chivuțele după el :

— Ho ! Ho ! nu mai vrei belete ? sa mai vii la belete ! ho ! oarrba ! !

Pe la șapte jumătate d. Popescu era acasă. Consoarta sa nu dormise toată noaptea de grije. Cocoana, văzînd halul omului, s-a pornit pe plîns... De cu seara, venise un prieten de la minister și lăsase o scrisoare...

O citește :

Dragă Lefter.

Astăzi, cînd am plecat de la cantilerie, d. Georgescu, șeful, mi-a zis să te anunț că, dacă mîne nu vii la serviciu, poți să nu mai vii deloc, căci face raport de destituire și pune să spargă broasca sertarului tău, unde ai încuiat dosarul cu afacerea Goldstein. Au venit astăzi trei deputați și au făcut gură că se tărăgănează lucrările. De mîne, începem, pe cît o ține Camera, canțileria la 8 dim. Te rog, în interesul tău, vino negreșit. Șeful e turbat rău.

Al tău fidel amic,
Mitică“

La opt și cinci, d. Lefter, spălat și premenit, suie treptele ministerului. Întreabă pe aprod :

— Șeful a venit ?

— Acușica, răspunde aprodul. A ordonat să mergeți imediat la dumnealui.

D. Popescu grăbește și intră foarte umilit. Șeful. care se plimbă de colo pînă colo, cu mînile în buzunar, cum îl vede, se oprește :

— Ai venit, domnule ?

— Da, domnule Georgescu...

— Aici nu sunt domnul Georgescu, domnule ! aici sunt domnul șef... Să-mi aduci la moment dosarul afacerii Goldstein... și aldată, să știi că te dau afară ? Statul nu plătește impiegații, ca să facă beții noaptea și ziua să zacă — uite ce prăpădit ești ! — în loc să vie la datorie... M-ai auzit ?... Mergi de-mi adu dosarul !

Impiegatul iese împleticindu-se. Se duce la masa lui de lucru, descuie sertarul și apucă nervos un vraf de hîrtii. Cînd dă să pună vraful pe masă, scapă pintre degete jos o hîrtiuță mică îndoită. S-apleacă — o ridică — o privește lung — dă un țipăt...

Toții zeii ! toți au murit ! toți mor ! numai Norocul trăiește și va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca și el !... Sunt aci !... aci, biletele !... aci era soarele strălucitor căutat atîta timp orbește pe-ntunerec !

D. Lefter e liniștit — acea liniște a mării, care, înțelenită în fine, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan : fața ei este senină fără creț, pe cînd în fundu-i zac atîtea sfărămături de corăbii înghițite pe de-a pururi înainte de a fi putut ajunge la liman !

El ascunde-n sîn, între flanelă și piele, într-un plic de pînză, cele două bucățele de hîrtie tipărite

conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci. Surîzînd de această reminiscență vizuală, se încheie la jiletcă fără pripă, se așează bine în jilțul său de mușama și așterne cu mîna sigură, pe o coală de hîrtie ministerială, următoarea compoziție, care, sub forma-i laconică, ascunde atîta bogată ironie :

„Domnule Ministru,

Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul ale serviciului. Vă rog dar respectuos să binevoiți a-mi primi demisia din postul ce ocup la acest onor. minister.

Binevoiți, etc.

Eleutheriu Poppescu“

Ia apoi dosarul și demisia și intră hotărît la șeful, care lucrează cu nasul vîrît în hîrtii :

— Domnule șef, iată dosarul Goldstein.

— Bine, răspunde superiorul, fără să ridice capul. Lasă-l aici.

— Și mai iată, „domnule Georgescu“, vă rog foarte, mult, și demisia mea.

— Bine... Las-o aici.

— Vă salut.

— Bine... du-te.

După zece minute, omul care a scuturat în fine jugul nesuferitei robii intră la bancherul unde au fost depuse biletele *en gros*.

— Mă rog, unde se-ncasează cîștigurile de la lotăriile cari s-au tras alaltăieri ?

— Fondul e depus la Casa de depuneri, dar poate cineva să le-ncaseze și prin noi. Aveți vreun bilet cîștigător ?

— Am... două cîştigătoare, răspunde fără afectare. d. Popescu, şi arată de departe biletele, ţinîndu-le graţios între două degete.

— Sunt cîştiguri mari ?

— Măricele... Am amîndouă cîştigurile mari !

Bancherul deschide niste ochi plini de admiraţie şi zice, dînd să ia biletele :

— Daţi-mi voie, mă rog.

Dar d. Lefter retrage încetinel mîna, dezdoieşte biletele şi întreabă :

— N-aveţi listele oficiale ?

— Ba da. Iată-le.

— Mă rog — zice d. Lefter cu vorbă răspicată — avem o dată : zero-şapte-zeci-şi-şase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-şi-patru — Universitate-Constanţa.

— Nu, răspunde bancherul : una-sută-şi-nouă-mii-cinci-sute-douăzeci.

— Dă-mi voie, nu mă-ncurca : una-sută-şi-nouă-mii-cinci-sute-douăzeci — Bucureşti-Astronomie.

— Ba, pardon, zice bancherul... Bucureşti-Astronomie — zero-şapte-zeci-şi-şase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-şi-patru.

D. Lefter nu-şi dă seama bine de ce, dar simte o sfîrşeală şi cade, alb ca porţălanul, pe un scaun lîngă contor [1], întinzînd machinal mîna cu biletele. Bancherul le ia : se uită bine la liste, la bilete, la posesorul lor, şi zîmbind şi el fără afectare, zice d-lui Lefter, care ascultă stupid :

— Uite ce e, stimabile : v-aţi înşelat... şi iacă de unde provine... Dumneata ai... Ciudat lucru, ce-i drept... Cum s-a-ntîmplat !... Al dracului !... Dumneata ai la una tocmai numărul care a cîştigat la cealaltă şi...

— Şi... ce ?

---

[1] Casă (de plată).

— ...şi viceversa.

Cum aude cuvîntul viceversa, d. Lefter se face vînăt ca ficatul şi se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă :

— Viceversa ! Nu se poate, domnule ! peste poate ! Viceversa ! Asta-i şarlatanie, mă-nţelegi ! Vă-nvăţ eu minte pe dv. să umblaţi d-acu-ncolo cu infamii, şi să vă bateţi joc de oameni, fiindcă este o exploatare şi nu vă mai săturaţi ca vampirii, pierzînd toată sudoarea fiecare om onest, deoarece se-ncrede orbeşte-n mofturile dv. şi cu tripotajuri ovreieşti de bursă, care suntem noi proşti şi nu ne-nvăţăm odată minte ca să venim, mă-nţelegi, şi să ne revoltăm... da ! să ne revoltăm ! Aşa să ştiţi : proşti ! proşti ! proşti !

Ş-a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi şi cu pumnii în cap şi să tropăie din picioare, făcînd aşa un tărăboi, încît a trebuit bancherul să ceară ajutorul forţei publice ca să scape de d. Lefter...

*

Dacă aş fi unul dintre acei autori cari se respectă şi sunt foarte respectaţi, aş încheia povestirea mea astfel...

...Au trecut mulţi ani la mijloc.

Într-un tîrziu, cine vizita mănăstirea Ţigăneşti putea vedea acolo o maică bătrînă, oacheşe, înaltă şi uscată ca o sfîntă, cu o aluniţă mare păroasă dasupra sprîncenei din stînga şi cu privirea extatică. Ea nu scotea un cuvînt, nu voia să răspunză la nici o întrebare ; nu făcea nici un rău, era dimpotrivă foarte blîndă. O singură apucătură denunţa oarecum că, sub fruntea ei senină, clipea o minte cu reazimul dezrădăcinat : toată ziulica, maica Elefteria culegea, te miri pe unde le mai

găsea, cioburi de străchini, pe cari le ascundea cu scumpătate în scunda ei chiliuţă.

Tot într-un timp, colo departe, în haosul zgomotos al Bucureştilor, trecătorii puteau vedea un moşneag micuţ, intrat la apă şi scofîlcit, plimbîndu-se liniştit, cu acea linişte a mării, care, potolită în sfîrşit, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan. Bătrînelul se plimba, regulat — dimineaţa, de colo pînă colo pe dinaintea Universităţii — seara, cum răsăreau astrii, de jur împrejurul Observatorului pompierilor de la bifurcarea bulevardului Pake — şoptind mereu, cu un glas blajin, acelaşi cuvînt : „Viceversa !... da, viceversa !...“ — cuvînt vag ca şi vagul vastei mări, care, sub faţa-i fără creţ, ascunde-n tainicele-i adîncuri stîncoase cine ştie cîte corăbii, zdrobite înainte de a fi ajuns la liman, de-a pururi pierdute !

Dar... fiindcă nu sunt dintre acei autori, prefer să vă spun drept : după scandalul de la bancher, nu ştiu ce s-a mai întîmplat cu eroul meu şi cu madam Popescu.

Gazeta săteanului, XV, 1898—1899.

ÎN VREME DE RĂZBOI

Schiță

I

În sfîrșit, ceata de tîlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo cîțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte-ndrăzneți și foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Întîi începuseră cu hoție de cai ; apoi, o călcare, două cu cazne ; pe urmă omoruri. Între altele, făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mînă ; rămas văduv, deși foarte tînăr, trăia cu maică-sa. Îi mergeau treburile cît se poate de bine. În timp de un an și jumătate, cumpărase două sfori de moșie, ridicase un han și o pereche de case de piatră ; vite multe, oi, cinci cai, și mai avea, se zice, și bănet. Astea băteau la ochi : toată lumea credea că popa găsise vreo comoară. La așa stare, trebuia, se-nțelege, să se oprească ochii tîlharilor.

Într-o seară, părintele Iancu a făcut prostia să rămînă acasă de tot singur : pe bătrîna a trimis-o cu trăsura la tîrg, cu un băiat ; pe un argat l-a mînat la cîmp ; pe alți doi, cu carăle, după lemne, la pădure. Pe la două după miezul nopții, iacătă oaspeții negri : l-au legat, l-au schingiuit și i-au luat o groază de bani. Norocul bătrînii că lipsea :

făcea poate greşeala să ţipe, şi tîlharii o omorau, cum s-a şi-ntîmplat în altă parte cu o babă, peste cîteva zile.

De mirare însă un lucru — popa avea un buiestraş minunat şi două iepe de prăsilă : nu i le-au luat. Dar ceva şi mai curios — cîinii din curte, nişte dulăi ca nişte fiare, nu dedeseră măcar semn de viaţă ! Hoţii au fel de fel de meşteşuguri ca să adoarmă cîinii cei mai sălbatici — le dă, pesemne, un fel de mîncare descîntată, ori cine ştie ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într-un tîrziu legat butuc, cu muşchii curmaţi de strînsura frînghiilor, cu căluşu-n gură, d-abia mai putînd geme. L-au dezlegat degrab, şi bietul om a povestit, gîfîind şi cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură două săptămîni şi se auzi de altă călcare — aceea, în adevăr, spăimîntătoare.

Arendaşul de la Dărmăneşti a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrînă, o babă, care-i îngrijea de casă. Baba a făcut neghiobia să ţipe, şi arendaşul, şi mai neghiob, a tras cu revolverul. Atîta le-a trebuit ! I-au chinuit, i-au fierăstruit pînă i-au isprăvit. Nu se putea şti cît jefuiseră, desigur însă fusese o sumă însemnată — arendaşul vînduse de curînd o cătăţime mare de bucate.

Dar în sfîrşit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiţi cu negru căzuseră în lanţurile dreptăţii az-noapte, tocmai cînd porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se-mprăştiase într-o clipă ca o lumină liniştitoare peste cîtetrele hotarele bîntuite.

Către seară se-ntorcea acasă, călare pe buiestraşul lui, popa Iancu. Şi calul şi omul erau zdro-

biţi de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie — vindea vite şi cumpăra porci. Pe unde umblase n-aflase nimica de prinderea tîlharilor lui. Maică-sa îl aştepta cu masa; fiul n-avea poftă de mîncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare.

Hangiul era foarte mulţumit: om cu dare de mînă, cu han în drum — mare greutate i se luase de pe suflet. Cîte nopţi nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgînd cu urechea şi aşteptînd cu inima sărită pe musafirii de noapte! negreşit trebuia să-i vie şi lui rîndul odată ş-odată.

Preotul intră în cîrciumă, tocmai cînd d. Stavrache se pregătea să-nchiză.

— Neică — zise el privind ciudat şi sperios în toate părţile — aş vrea să-ţi spui ceva numaidecît.

— Ce?

— Ai să vezi. Închide şi aide-n odaie amîndoi... am venit la d-ta ca la un duhovnic...

După aerul şi tonul tînărului, fratele mai mare nu ştia ce să crează; totuşi înţelese că preotul avea lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi şi pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei şi poarta hanului, şi, după ce toată lumea se linişti, intră în odăiţa unde-l aştepta popa trăgînd ţigară şi oftînd greu.

— Ce e, mă?

— Am venit la d-ta ca la un duhovnic... N-aude nimini?

— Aş! cine s-auză?

— Neică Stavrache — zise popa înecat — m-am nenorocit!

— De ce ?

Popa a-nceput să plîngă cu hohot şi să se bată cu pumnii-n cap. Neica Stavrache nu înţelegea deloc.

— Ce să mă fac ?... ce să mă fac, neică ?... spune d-ta, că mi-eşti frate mai mare...

Ce avea preotul pe suflet ? Ce să aibă ? Lucru greu de-nţeles, fireşte ; aşa de greu că d. Stavrache, mai întîi, nici n-a voit să crează.

Cum s-a putut ?... Omul cu greutate, proprietarul cu atîtea acareturi şi cuprins, mai bogat decît multă lume dimprejur ! — frate-său ! preotul — să fi fost capul bandei de tîlhari ! Şi cu toate astea era adevărat. Dracu-l împinsese ! Şi nenorocitul îşi povesti din fir în păr toate isprăvile. Călcarea de la el fusese un marafet ca să adoarmă bănuielile. Cu cîteva zile înainte, un notar de sat — era cam beat — duşman vechi al popii, întîlnindu-l la un han pe drum, i-a zis : „Bun buiestraş ai, părinte ! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poterile-n urmă !" şi pe urmă : „Bine-ţi merge, părinţele ! mai cumpăraşi o sfoară de moşie ! cum de nu ţi-e teamă să te calce tîlharii ! pesemne că eşti dres !"

Neica Stavrache ascultă în sfîrşit şi povestirea isprăvii din urmă de la arendaşul Dărmăneştilor... Dar nu popa-l omorîse ; el luptase cît putuse să-i oprească de la aşa crudă faptă ; ce era să le faci însă ? erau îndîrjiţi : baba ţipa şi arendaşul a tras cu arma — nu mai era chip să stăpîneşti pe băieţi.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întîmplare : aminteri puneau mîna poteraşii şi pe el... Dar toţi cetaşii sunt prinşi... Or să-i pună la cazne... ei au să spună tot... tot... Or să pună mîna şi pe el. Şi popa, apucat de cutremur, îşi smulgea părul din cap.

— Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă.

— Cum?... Nenorocitule! să fugi! să piei! să te-neci mai bine decît să puie mîna pe tine! în fundul ocnii îți putrezesc oasele!

Pe cînd vorbea d. Stavrache, deodată s-aud afară zgomot, strigăte și bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amîndoi rămîn încremeniți.

— Nu deschide! zice popa scoțînd un revolver de sub anteriu.

Dar bubuiturile se-ndesesc — sunt oameni mulți afară. D. Stavrache, fără să mai asculte de stăruințele popii, care tremură ca varga, îl împinge cît colo și trece-n prăvălie. Trăgînd bine cu urechea, hangiul înțelege că are a face cu o lume veselă: o ceață de răufăcători e mult mai serioasă și mai tăcută; nu rîde și nu chiuiește așa cu chef pe la miezul nopții. Și d. Stavrache a ghicit bine. Strigînd: „Numaidecît!" aprinde lampa și merge să deschiză.

În adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri, claie peste grămadă în cîteva trăsuri, conduși de un ofițer și doi sergenți rezerviști către Dunăre — la război. Poposesc două-trei ceasuri aci, să odihnească și caii; despre ziuă or să se pornească; trebuie s-apuce trenul militar care trece dimineața la stația cea mai apropiată — cale de vreo patruzeci de kilometri. Sînt mușterii buni, băieți cu dare de mînă, și cîntă și rîd și fac fel de fel de nebunii.

D. Stavrache face tot ce poate ca să-ndatoreze pe bravii tineri. După ce au băut binișor, se aștern unul lîngă altul, ticsiți în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiți, tinerii fără grije dorm buștean. Hangiul, posomorît, stă cîteva

minute la gînduri adînci; dar dodată fața i se luminează: înăuntrul frunții a scînteiat o mare inspirație. Omul trece repede în odaia unde-l așteaptă cu atîta nerăbdare cainicul.

Ce și-au vorbit cei doi frați nu se poate spune, atît de-ncet și de discret și-au șoptit. E destul a arăta numai ce au făcut. Preotul Iancu s-a așezat pe scaun în mijlocul odăiții. D. Stavrache a luat o pereche de foarfece și a început să-i reteze pletele; apoi tot mai scurt și mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscălește. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine și la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte degrabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s-au deșteptat, s-au pus la rînd și s-au numărat. D. Stavrache le-a făcut socoteala, a încasat suma de douăzeci și cinci de lei și, mulțumindu-le, le-a zis:

— Uite ce e... este aici un tînăr care ar vrea să meargă și el volintir cu dv... Îl primiți?

— E vîrstnic?...

— Da.

— Are părinți? ori copii?

— N-are nimic.

— Are formele gata? a întrebat ofițerul

— Forme n-are; dar... să le faceți dv.

— Asta nu se poate; trebuie să se prezinte la divizie.

— Da nu s-ar putea să-l luați cu dv. și să-și facă formele acolo unde vă duceți?

— Ba... s-ar putea.

— Atunci...

Și d. Stavrache aduse în fața camarazilor pe domnul Iancu Georgescu — un tînăr foarte voinic,

frumos şi curat, ras proaspăt — o înfăţişare demnă şi severă. Camarazii l-au salutat cu un „ura" puternic de s-a cutremurat hanul, şi d. Iancu Georgescu, după ce s-a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite-napoi.

*

De mult nu se mai pomenea acum în sat de preotul Iancu... Se-necase? Îl răpusese cineva? Nici urmă nu lăsase, parcă intrase-n pămînt. În locul lui se orînduise alt preot; nu-l putuseră aştepta oamenii cît lumea; nu putea rămînea sat de creştini fără liturghie.

Cînd d. Stavrache se-ntorcea de la parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la-nceputul lui dechemvrie — (bătrîna, după ce zăcuse de inimă rea vreo cîteva săptămîni, murise dimineaţa la 28 noiemvrie) — se-ntîlni cu factorul rural... O scrisoare cu timbrul de la Turnu-Măgurele şi cu data din ajunul morţii bătrînii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede, omul, deprins a nu mai aştepta zadarnic veşti de la acela pe care-l credea pierdut de-a binelea, se închise în odăiţă şi desfăcu nervos plicul:

„Iubite neică, mai întîi nu lipsesc a cerceta despre scumpa dv. sănătate, a dumitale şi a maichii..."

D. Stavrache îşi şterse ochii cu colţul şorţului şi, foarte înduioşat, urmă semnele pe peticul de hîrtie, sosit aşa de departe ca să aducă în liniştitul sat un fel de răsunet al zbuciumului din locurile războiului. Fugarul era dinaintea Plevnei. Se bătuse cu mare curaj şi cu mult noroc în trei rînduri; luase un steag de la inimic, într-o încăierare unde ai noştri erau aproape zdrobiţi, fusese numit

sergent pe cîmpul de onoare, căpătînd „Virtutea militară“ şi o decoraţie rusească. În curînd Plevna era să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru ! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunînd că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înţelesuri din chipurile omeneşti, ar fi rămas în mirare pricepînd bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petrecea nimic analog cu bucuria la citirea veştilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototoli hîrtia după ce mai privi bine data : în adevăr, scrisoarea era expeduită cu trei zile mai-nainte de luarea Plevnei. Dar acuma... Plevna era luată — asta se zvonise oficial în toate unghiurile ţării.

Primarul mai ştia, tot din izvor oficial, că voluntarii au să fie liberaţi zilele acestea spre a se-ntoarce pe la căminuri, fiindcă războiul s-a sfîrşit.

— Dar... întrebă distras d. Stavrache, ce s-o mai fi făcut cu tîlharii prinşi astă-primăvară ?

Tîlharii fuseseră osîndiţi la diferite pedepse şi desigur acum erau şi aşezaţi la locurile de muncă.

„Care va să zică, clipi gîndul hangiului, nici vorbă n-a fost la judecată despre popa, despre capul şi gazda tîlharilor. Aoleu ! ce mai judecători !

...Dar o să-ndrăznească să se mai întoarcă ?

...Dar daca îndrăzneşte şi se-ntoarce ?... Atunci, ce-i de făcut ?

...Da ! dar sergentul se poate întoarce ; popa, ba !

...Dar dacă-i vine aşa o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpînul averii, întîmple-se orice s-o-ntîmpla ! că odată a purtat barbă şi plete...

...Da, dar atunci procurorul îl rade şi-l tunde de-a binele.

...O veni ?... n-o veni ?..."

Pe cînd d. Stavrache își ridică așa de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iacată altă scrisoare : e tot de la Turnu-Măgurele — de astă dată însă e slovă străină... Slovă străină !... Ei ! lucru dracului !...

„Salutare, domnule Stavrache, 'n-avem onoare să vă cunoaștem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat din grad în grad în timp de campanie, mort pe cîmpul de onoare de trei gloanțe inimice primite în pîntece. Am stat la căpătîiul lui plîngînd pînă cînd a închis ochii. Mare păcat că s-a prăpădit așa viteaz soldat ! Un moment nu a arătat lașitate ; deși foarte slăbit de atîta durere și pierdere de sînge, tot glumea ; zîmbind și-a cîntat singur popește foarte frumos : vecinica lui pomenire ! apoi ne-a dat adresa dumitale și ne-a rugat să-ți scriem negreșit să-l ierți, fiindcă acuma s-a spălat în sînge, și să-i spui maică-sii, bătrînii, pe care o cunoști, să-i poarte regulat de grija sufletului. Pe urmă a nceput să aiurească și s-a sfîrșit.

Salutare : subloc. Marin Dobrescu ; sergent-major George Popescu".

D. Stavrache a plîns mult, mult, zdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebuie să-și facă inimă ! nu trebuie să se lase copleșit așa de durere. A strîns bine scrisoarea ; s-a spălat frumos pe ochi ; a pus caii la brișcă și a plecat repede la tîrg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpînirea averii unui frate bun pierdut, care n-are alt moștenitor.

II

De mult acuma, d. Stavrache stăpîneşte mirazul[1] rămas de la frate-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s-a mai putut da şi despre care nici nu se mai pomeneşte.

Avocatul povețuise destul de limpede pe hangiu...

Un om stăpîneşte o avere; cu drept ori fără drept, o stăpîneşte. Cîtă vreme nu-l supără nimini, cîtă vreme nu se ridică nici o pretenție asupră-i, el n-are nevoie să ia nici o măsură legală. Şi mai la urmă situația d-lui Stavrache este mai limpede decît a oricărui proprietar.

— Averea a fost a popii?

— Da, a popii.

— Făcută de el, din munca lui...

— Cea mai mare parte.

— Popa are copii?

— N-are.

— Are femeie?

— Nu.

— Are părinți?

— Nu.

— Mai are alt frate?

— Nici unul, decît pe mine.

— Atunci... stăpîneşte sănătos, a adăogat avocatul, şi daca te-o supăra cineva, atunci vino la mine... Numai unul singur pe lume te-ar putea călca...

— Cine? întrebă d. Stavrache.

— Popa.

Moştenitorul zîmbi şi cu siguranță răspunse:

— Aş! nu mai poate călca, săracul!

---

[1] Moştenirea.

Apoi, văzînd că răspunsul său prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbi s-adaoge cu tonul cel mai duios :

— Cine știe unde s-o fi prăpădit bietul frate-meu, dacă n-a mai venit el la avutul lui de atît amar de vreme !

Au trecut cinci ani de la război și nimini, în adevăr, n-a supărat pe d. Stavrache, afară decît popa Iancu volintirul, care venea din cînd în cînd de pe altă lume să turbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să neliniștească pacinica stăpînire a hangiului.

Dar orice se-ntîmplă des nu ne mai mișcă ; orice minune a treia oară trebuie să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea, hangiul primi fără multă emoție vizita înstrăinatului, care venea cine știe de unde, de departe.

D. Stavrache sta în odăiță căutînd să desfacă niște socoteli încurcate, cînd intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu fața hiravă și cu ochii-n fundul capului ca în clipa morții, ocnașul era-mbrăcat în haina vărgată de la ocnă, de unde scăpase, ca prin minune, pilindu-și lanțurile.

Umblase prin codri nemîncat ; trecuse prăpăstii ; haina și nădragii îi erau numai zdrențe ; opincile sfîșiate ; palmele și tălpile picioarelor și gleznele pline de sînge. Dar în sfîrșit, ajunsese la frate-său.

— Ticălosule ! strigă d. Stavrache, ne-ai făcut neamul de rîs ! să piei să nu te mai văd ! Pleacă ! Du-te înapoi de-ți spășește păcatele !

Fugarul a plecat oftînd și cînd a ajuns în prag :

— Nene — zice — fă-ți pomană, dă-mi o bărdacă de apă.

Atîta a putut să zică și a picat jos moale ca o cîrpă.

Lui d. Stavrache i s-a făcut milă ; s-a repezit să-l ridice ca să-l puie pe pat : nu-l putea lăsa să moară ca un cîne. Ocnaşul, în luptă cu moartea, s-a acăţat de frate-său cu o mînă de gît şi cu alta de braţul stîng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos ; a încercat o dată, de două, de mai multe ori din răsputeri — degeaba : toate opintelile şi sudorile fuseră de prisos ; trupul greu ca plumbul era peste putinţă de dezlipit de la pămînt.

Hangiul, simţind că se frînge de la mijloc, voi să dea drumul murindului şi să se ridice-n picioare ca să resufle şi să-şi recapete puterile. Dar încercarea aceasta fu şi mai grea decît cea dintîi : ocnaşul, în ceasul morţii, se-ncleştase cu o putere covîrşitoare de gîtul şi de braţul hangiului.

„Lasă-mă !" vru să strige acesta înecat, dar glasul i se opri în gît.

Se opinti încă o dată cu supremă energie, ridică de la pămînt pe nenorocit ; dar acesta fu apucat de un cutremur grozav, se zbătu din toate încheieturile şi, biruind cu greutatea-i de mortăciune cea din urmă putere de-mpotrivire a lui Stavrache, îl îngenunchie, îl trînti jos şi-i puse, ca un luptător teafăr, biruitor, genunchiul pe piept. Apoi, începu să rîză ca un nebun scrîşnind din dinţi şi-i zise :

— Gîndeai c-am murit, neică ?

A stat mult astfel d. Stavrache supus sub călcăiul ocnaşului ; mult a suferit în ochi rînjeala acelei fiare. Dar cînd nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit şi el de frica morţii, a făcut o săritură deznădăjduită... Ocnaşul a sărit cît colo ca un mototol, a bufnit în uşă, uşa s-a deschis de perete, şi mototolul a pierit în întunericul nopţii.

D. Stavrache era-n picioare, în mijlocul odăii, tremurînd din toate încheieturile şi făcîndu-şi

cruci peste cruci... Dor de frate — bine; dar urîtă vizită!

Pînă la ziuă, d. Stavrache s-a plimbat pîn odaie de colo pînă colo; s-a-nchinat într-una rugîndu-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaților, și a băut mereu rachiu bun, ca să-și îndepărteze gîndurile rele.

A doua zi s-a dus la biserică și a aprins lumînări pentru sufletele morților. Apoi, deși zdruncinat, și-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea... mai cu seamă și-a mai petrecut vremea cu niște vin care pornise să se turbure și să se oțetească... acu era limpede ca undelemnul franțuzesc și dulce ca mustul năsprit. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză; tocmai înspre seară de tot a gustat nițel pește sărat cu usturoi ș-a băut cîteva pahare de vin nou. Pe urmă s-a-nchinat frumos și s-a culcat cu gîndul la cine știe ce.

Afară ploua mărunțel ploaie rece de toamnă, și boabele de apă prelingîndu-se de pe streșini și picînd în clipe ritmate pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într-adins la umezeală, făceau un fel de cîntare cu nenumărate și ciudate înțelesuri. Legănate de mișcarea sunetelor, gîndurile omului începură să sfîrîie iute în cercuri strîmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol în cercuri din ce în ce mai largi, și tot mai domol și tot mai larg. Cînd cercul unui gînd ajunse-n fine așa de larg încît conștiinții îi era peste putință din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărta — omului i se pare c-aude afară un cîntec de trîmbițe... Militari, desigur.

Hangiul ascultă mai bine: cîntecul strălucește din ce în ce mai tare. Se apropie.

D. Stavrache iese afară pe prispa cîrciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

În adevăr sunt nişte militari, o companie care urcă la deal în marș de paradă. Tot satul : oameni, femei, copii, cîini fac alai după militari.

Au ajuns în fața hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămîne trăsnit : Căpitanul !

Căpitanul bagă sabia-n teacă și-naintează către d. Stavrache ; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi pînă în cîrciumă, închide repede uşa şi-ncearcă s-o încuie ; dar pînă să clipească, uşa sare din țîțîni și căpitanul s-arată-n prag și, rîzînd cu hohot, strigă :

— Gîndeai c-am murit, neică ?

Stavrache trece-n tindă — căpitanul după el ; fuge în odăiță — degeaba : nesuferita arătare îl urmărește de aproape.

Nemaiputînd răbda prigonirea, hangiul se repede sălbatic și apucă de gît pe căpitan ; acesta se lasă fără a face o mişcare.

Hangiul se-ndîrjeşte şi-l strînge de gît, îl strînge din ce în ce mai tare : simte cum degetele-i pătrund în muşchii grumazului strivindu-i, afundînd beregata, sfărîmînd încheietura cerbicii. Dar cu cît strînge mai tare, cu atît chipul căpitanului se luminează ; cu cît el scrîşneşte, cu atît militarul rîde mai zgomotos și mai vesel. Și cînd d. Stavrache își descleştează dejtele amorțite şi cade pe o laviță, căpitanul îl întreabă :

— Gîndeai c-am murit, neică ?

Și rămase multă vreme în picioare, cu mîinile-ncrucișate și cu privirea țintă asupra lui Stavrache. Apoi îi făcu un semn poruncitor, la care hangiul se supuse. Ieșiră amîndoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trîmbițele

sunară, soldații își ridicară armele și urmată de obștea satului compania plecă, în frunte cu căpitanul, al cărui rîs acoperea cîntecul trîmbițelor și zgomotul mulțimii.

Dis-de-dimineață, d. Stavrache, tremurînd de friguri, era la popa satului rugîndu-l să vie negreșit pînă seara să-i facă sfeștanie acasă.

III

Era o zloată nepomenită : ploaie, zăpadă, măzărică și vînt vrăjmaș, de nu mai știa vita cum să se-ntoarcă să poată răsufla. Deși aproape de nămiez, în tot satul era astîmpăr desăvîrșit ca-n puterea nopții ; ba nici glas de cîne nu se mai auzea — cine știe în ce adăposturi se odihneau paznicii curților ! Drumul parcă era pustiu : care om cuminte să-nfrunte așa tărie de vreme ? Pe la toacă, s-a hotărît vîntul să bată numai dintr-o parte ; ploaia a contenit ; a-nceput ninsoare măruntică și deasă, și s-a pornit crivățul s-o vîrtejească. Așa vreme ține trei zile și trei nopți : halal de cine n-are nici pentru vatră, nici pentru căldare !

D. Stavrache n-a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă, ce să facă omul ? Mai bea un rachiu, mai morfolește un covrig uscat și se gîndește mai la una, mai la alta. Dar e frig în prăvălie. Mai înțeleg să se canonească negustorul cînd știe pentru ce ; dar așa, degeaba ! Pe așa vreme e de prisos să mai aștepte mușterii. D. Stavrache încuie cicmigeaua [1], pe urmă prăvălia și trece-n

[1] Sertarul tejghelii unde se țineau banii.

odaie la căldură : călătorii n-or să mai treacă, şi toată lumea din sat ştie să intre pe portiţă-n curte şi să bată la uşa din dos.

În adevăr, după ce se dezmorţeşte bine d. Stavrache la gura sobii, iacătă, pe-nseratele, că bate cineva la uşă.

— Care-i acolo ? întrebă hangiul.

— Eu, dom' Stavrache, răspunde un glas slab de copil... Deschide...

Hangiul trage veriga. Vîntul de-afară duhneşte pe uşă aruncînd înăuntru o fetiţă foarte rebegită. Copila d-abia poate vorbi ; fălcile i sunt înţepenite de frig, deşi, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată : are peste cămăşuţă minteanul lui tată-său ; pe picioarele goale nişte cizmuliţe vechi ale mă-sii, şi pe cap un testemel.

— Ce vrei ?

— M-a trimes maica, să-i dai de un ban gaz, şi taica, de doi bani ţuică.

Şi fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

— Da... zice să nu mai pui gaz în a de ţuică şi ţuică-n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate... şi... să măsori bine...

— Da bani ai adus ?

— Ba !... zice că să scrii.

— Iar să scriu ?

Şi d. Stavrache, urmat de fetiţă, trece-n prăvălie bolborosind :

— Scrie-v-ar popa să vă scrie, de pîrliţi !

În prăvălie d-abia se mai vede. Fetiţa, apropiindu-se de d. Stavrache, care-i toarnă ţuică, rămîne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s-apleacă sub tarabă să ridice tinicheaua cu gaz ; în clipa aceea, fetiţa întinde mîna, la covrigul şi dă să-l vîre iute sub mintean ; dar

d. Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori știa că fusese un covrig pe tarabă și acu pierise ? — că, fără vorbă, lip ! o palmă peste fălcuța-nghețată :

— Lasă covrigul jos, hoațo !... De mici vă-nvățați la furat, fire-ați ai dracului !

Fata a lăsat covrigul și a pus mîna la fălcuța-ncălzită. Apoi, a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean și a pornit afundîndu-se în negura nopții viscoloase.

Hangiul a încuiat ușa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruț, a mai cotrobăit pîn odaie... Să fi trecut așa ca la vreun ceas, cînd, prin urletul viforului, i se pare c-aude glasuri de oameni afară... Ascultă cu dinadinsul — urechea nu l-a amăgit. De astă dată se aud și bătăi în ușa de la drum a prăvăliei. Mușterii... Călători... Cine dracu mai umblă pe vremea asta ! Hangiul aprinde o lumînare și trece-n prăvălie la ușe, unde cei de-afară bat mereu.

— Care-i acolo ?

— Oameni buni !

E o sanie cu clopoței afară. D. Stavrache deschide.

— Bună vreme ! zise o momîie de om înalt și spătos, cu o glugă mare, și intră, pe cînd altul, tot așa îmbrobodit, stă în fața cailor, cari nu se pot astîmpăra locului de bătaia vremii.

— Bună să-ți fie inima ? răspunde gazda.

— Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte ; caii, prăpădiți ; noi, degerați. Să punem caii la grajd și nouă să ne dai un colțișor pînă la ziuă.

— Bucuros, zise hangiul... Dar dacă o fi poarta nemețită, e greu de deschis.

Din nenorocire, poarta era nemețită, însă pe dinafară ; pe dinăuntru, fiind adăpostit dinspre partea hanului, locul era limpede. Doi argați ieșiră din grajd, poarta trosni spărgîndu-și lipiturile de gheață, sania fu trasă-n curte și caii puși la iesle.

Cei doi musafiri suiră pe prispă, își scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă și intră-n căldură. Se vedeau, pe cît se poate vedea pe-ntunerec, oameni cu dare de mînă, cirezari, orzari, ori cine știe ce...

Cînd d. Stavrache se-ntoarse peste cîteva minute în odaie, aducînd pe tavă vin și pahare, găsi pe unul din musafiri în picioare încălzîndu-se lîngă sobă, acela care intrase întîi ; celălalt era culcat pe pat cu fața la perete : drumeț obosit, se-ntinsese să-și dezmorțească oasele.

— N-ai ceva mezelic ?

Se afla... Măsline, costițe de rîmător afumate, pastramă și telemea... Pe cind gazda căuta în prăvălie, cu ușa de la mijloc deschisă, auzi pe musafiri vorbind așa de încet că nu putu înțelege un cuvînt. Dar întorcîndu-se cu mezelicul, văzu că fusese o părere. Amîndoi musafirii erau tot la locurile de mai-nainte ; ba cel culcat începuse să sforăie.

— Lasă-l să se odihnească : e foarte trudit ! zise cel din picioare, și așezîndu-se singur la masă, începu să guste cu mare poftă.

Mîncînd, firește, începu vorba.

— Strașnic viscol, domnule !

— Da de unde sunteți dumneavoastră ?

— De departe...

— Și încotro vă duceți ?

— Nu ştiu... Să mă crezi că nu ştiu. M-a luat prietenul cu el aşa, tovarăş de drum, şi uite ce sfîntă de vreme ne-a apucat.

— Ciudată vorba dumitale! zise hangiul, ridicînd sprîncenele; să umble omul aşa pe drumuri fără să ştie unde merge...

— Ei de! răspunse simplu musafirul; vezi?

Şi-şi urmă gustarea liniştit. După ce se gîndi niţel, gazda:

— Dumneavoastră sunteţi... negustori?

— Nu.

— Focţionari...

— ...Ştii, nici tocma funcţionari; dar... cam aşa.

— Am înţeles: vorba vine, umblaţi la inspecţii.

— Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul bău unul după altul două pahare de vin:

— Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

— De unde ştii că mă cheamă Stavrache?

— Mi-a spus prietinul.

— Da... dumnealui... de unde ştie?

— Ştiu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-era frică să nu înnoptăm pe aşa vreme; zice: n-ai grije; mînem aici aproape, la han la neica Stavrache.

— Pesemne că m-o fi cunoscînd dumnealui! zise hangiul şi dete să se apropie de pat, să vază mai bine pe omul care dormea cu faţa la perete. Cînd, deodată:

— Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem fraţi buni? zise omul de pe pat, rîzînd şi ridicîndu-se drept în picioare în faţa hangiului.

Tot viforul care urla în noaptea grozavă să fi năpădit dintr-o dată în ţeasta lui Stavrache nu l-ar fi clătinat mai cu putere decît înfăţişarea şi vorbele acestea!

Hangiul deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să scoată un sunet nu se mai putu închide; ochii clipiră de cîteva ori foarte iute și apoi rămaseră mari privind țintă, peste înfățișarea aceea, în depărtări nenchipuite; mînile voiră să se ridice, dar căzură țepene d-a lungul trupului, care se-ntinse-n sus, nălțîndu-și gîtul afară din umeri, ca și cum o putere nevăzută l-ar fi tras de păr vrînd să-l desprindă de la pămînt, unde parcă era înșurupat... Dar după acest moment dintîi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decît fusese, apăsîndu-și gîtul în umeri, ca și cum puterea nevăzută îl scăpase de păr; mînile se ridicară și-n-cepură să frămînte-n sec din degete; ochii-și întoarseră privirile din adînci depărtări de-afară afundîndu-le treptat înăuntrul bolții capului, în alte depărtări mai adînci poate; gura se-nchise și fălcile se-ncleștară.

— Șezi, neică, zise fratele mai mic, așezîndu-se la masă.

Hangiul ascultă.

— Te miri, firește, că mă vezi...

Hangiul zîmbi.

— Mă credeai mort, nu-i așa?... Aș! scrisoarea din urmă a fost o glumă...

Hangiul începu să rîză.

— Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi... E vorba de dreptate frățească... Dumneata ai la mînă chezășie averea mea. Eu... de! pînă acuma m-am învîrtit în lume cum am putut; de aproape doi ani nu te-am supărat... Acu... ce să-ți mai spui?... Am umblat cu banii reghimentului... și de-aia am venit... Să nu mă lași! nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai... Nu bei și dumneata cu noi?

Zicînd acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul; îl duse spre gură, dar gura rămase-ncleştată. Tremurînd şi, ca şi cum ar fi băut, deşertă paharul peste bărbie pe sîn.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

— ...Dacă pînă poimîine n-am cinsprezece mii, trebuie să mă-mpuşc... Neică! adăogă omul cu multă căldură; neică! să nu care cumva să mă laşi... Nu zici nimic?

Drept orice răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniştit; se duse drept la icoane; făcu cîteva cruci şi mătănii; apoi se sui în pat şi se trînti pe o ureche, strîngîndu-şi genunchii în coate.

Pe cînd musafirii steteau nedomiriţi, uitîndu-se cînd unul la altul, cînd la omul ghemuit, acesta începu să horcăie tare şi să geamă.

Dormea?... Visa urît?... Aşa de repede s-adoarmă?... Se preface?...

Dar n-apucară să-şi pună din ochi atîtea-ntrebări, şi horcăielile se porniră ca un clocot, întrerupte de gemete din adînc, în timp ce trupul adormit tremura tot mai tare şi mai tare clănţănind din dinţi.

Fratele se apropie de pat şi atinse cu mîna umărul omului chinuit de cine ştie ce vis. La acea uşoară atingere, un răcnet! — ca şi cum i-ar fi-mplîntat în rărunchi un junghi roşit în foc — şi omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu părul vîlvoi, cu mîinile-ncleştate, cu gura plină de spumă roşcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa şi o trînti de duşumea, făcînd tot ţăndări.

Lumînarea căzînd se stinse, şi odaia rămase luminată numai de candela icoanelor şi de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mîinile ridicate cît mai înalt, dete alt răcnet zguduitor şi se năpusti asupra lui frate-său : îl dobori la pămînt, năruindu-se peste el.

— Săi, că mă omoară!

Tovarăşul voi s-apuce pe Stavrache de la spate ; acesta părăsi pe cel trîntit, se-ntoarse-n loc şi-nhăţă pe celălalt de gît : într-o clipă la pămînt.

— Mă strînge de gît! vrea să mă muşte!

Atunci începu o luptă crîncenă. Pe lîngă o necovîrşită putere faţă cu amîndoi uniţi, hangiul mai avea şi o repeziciune de mişcări nenchipuită. S-ar fi sfîrşit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dedea fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua de la brîu... Stavrache, ocupat cu tovarăşul, nu luă seama că i se întîmpla ceva la picioare ; fratele i le apucă, le-nfăşură de două ori strîns bine şi închise capătul curelii în cataramă ; apoi îl apucă pe la spate dîndu-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăş, dete să se-ntoarcă în loc ; dar picioarele nu se mai putură cumpăni. Fratele îi trase un pumn straşnic în furca pieptului, aşa că Stavrache şovăind nu-l mai ajunse cu mîinile şi se prăbuşi ca un taur, scrîşnind şi răgind.

Viscolul afară ajuns în culmea nebuniei făcea să trosnească zidurile hanului bătrîn.

Pînă să se ridice hangiul într-un cot, îl răstigniră jos. Îi prinseră fiecare cîte o mînă, i le răsuciră-n loc, frîngîndu-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amîndouă din susul capului şi i le legară strîns cu brîul tovarăşului, pe cînd Stavrache îi scuipa şi rîdea cu hohot. Acu era legat butuc.

— Caută lumînarea! zise fratele stins de puteri, ştergîndu-se de sudoare.

Tovarăşul se sui în pat, luă candela de la icoane, să caute luminarea printre lucrurile risipite pe jos. O găsi ş-o aprinse. Cum îi dete lumina-n ochi, Stavrache începu să cînte popeşte.

— Ce-i de făcut? zise tovarăşul cu groază.

— N-am noroc! răspunse fratele.

Zdrobit de luptă şi de gînduri, omul se aşeză încet pe pat şi privi lung asupra celui ţintuit jos, care cînta-nainte, legănîndu-şi încet capul, pe mersul cîntecului, cînd într-o parte cînd într-alta.

Gazeta săteanului, 5 şi 20 decembrie 1898; 5 şi 20 ianuarie 1899, 5 martie 1899.

LA CONAC

Din Poenița vine domol la vale un călăreț tînăr în buiestru țăcănit...

N-are de ce să gonească : soarele nu s-a ridicat nici de două sulițe ; înainte de nămiez, are să ajungă la conac, la Sălcuța, dincolo de jumătatea drumului... Acolo stă un ceas, să dea grăunțe calului ; pînă la toacă, e-n oraș, la boierul. Gîndindu-se la boierul, se pipăie-n sîn — legătura cu banii stă bine.

A trecut de cotul dealului la cîmp deschis.

E a doua zi de Sfîntul Gheorghe. Ceru-i fără pată cît de slabă în tot largu-i de jur împrejur. La vale, în zare adîncă, sclipește undoind aerul dimineții calde, iar în păduriștea de mesteacăni de pe poala din bătaia soarelui, păsările primăverii se-ngînă și care de care se-ntrec în feluri de glasuri.

— Da-ncotro,-ncotro, flăcăule ? întreabă cineva din urmă pe tînărul călăreț.

Acesta întoarce capul. Din urmă îl ajunge un alt călăreț. De unde a răsărit omul acesta ? fiindcă, tot drumul, tînărul, măcar că și-a întors privirile de multe ori pe calea umblată, nu a luat seama să mai vină cineva după el ; chiar a gîndit : cîtă

singurătate de dimineață pe un drum așa de căutat întotdeauna !

— La vale... răspunde tînărul. Da dumneata ?

— Tot la vale.

Și cu vorba aceasta strîngîndu-și calul în pulpe, trece alăturea înaintașului.

— Drum bun, flăcăule !

— Și dumitale !

— Bine că te-ntîlnii !... Mi-e urît să fiu singur, mai ales la drum.

Călătorul după chip și port e un negustor, vreun orzar ori cirezar, de cari umblă pîn sate după daraveri ; un roșcodan grăsuliu, cu fața vioaie ; cîrn și pistrui ; dar om plăcut la înfățișare și tovaroș glumeț ; numai atîta că e șașiu, și cînd se uită drept în ochii tînărului, îi face așa, ca o amețeală, cu un fel de durere la apropietura sprîncenelor.

Merg ei astfel domol alături în buiestru țăcănit, vorbind mai de una, mai de alta, și rămîne lucru hotărît că se opresc împreună la conac pentru o gustare ; și din vorbă-n vorbă, nici nu prind de veste cînd ajung aci aproape să intre-n Sălcuța. Cotind la stînga, de după tufișul movilei pe care stă biserica, li se arată, ca la o bătaie de glonț, coperișul nou de tinichea al turnului strălucind în soare.

Tînărul îndeamnă calul ținînd scurt zăbala. Tot așa și negustorul. Calul ia vînt. Trecînd prin fața bisericii, flăcăul își face cruce. Atunci aude pe tovaroșul, rămas cîțiva pași înapoi, rîzînd grozav. Întoarce capul : tovaroșul, nicăieri... Mare minune !... Unde a putut pieri ? a intrat în pămînt ?

Nu... E la han... Îl așteaptă subt umbrar...

Flăcăul nu a luat seama că negustorul i-a fost trecut înainte. Firește că așa a trebuit să fie : în pămînt n-ar putea intra un călăreț cu cal cu tot...

La conac, tingirile şi căldările clocotesc, grătarele sfîrîie, cîntă lăutarii, forfoteală şi larmă mare, şi clopote şi clopoţei, pe cari le sună vite şi cai mişcîndu-şi capetele.

Tovarăşii de drum, după ce atîrnă de gîtul cailor trăistile cu grăunţe, se aşază la o masă. Negustorul scoate din geanta lui un şip cu rachiu şi cinsteşte pe tînărul... Bun rachiu !... O căldură plăcută cuprinde măruntaiele, şi ce poftă de mîncare !... Mîncarea e bună şi vinul şi mai bun... Negustorul bea şi-mbie pe tînăr, şi tînărul, voinic, se ţine bine: pahar la pahar şi duşcă la duşcă...

Încet-încet, tovarăşii s-au înfierbîntat bine... Dar... le trebuie vin, şi degeaba bat în masă şi strigă : nimeni nu-i aude. E îmbulzeală mare înăuntru în prăvălie şi afară subt umbrar. Pierzîndu-şi răbdarea, negustorul se scoală de la masă şi merge-n cîrciumă. Tînărul stă foarte aprins la locul lui, se şterge de sudoare şi suflă din adînc. Celălalt se-ntoarce mînînd înainte o fată voinică şi frumoasă, care, cu mînecile cămăşii sumese pînă la subţiori, aduce pe o tavă uscătură şi udătură. Ajungînd prin îmbulzeală la masă, şaşiul se uită lung la tînăr, ba-i mai face şi cu ochiul către fată.

Fata lasă tava pe masă şi porneşte. Flăcăul vrea s-o apuce de braţ ; ea scapă şi pleacă ; el o cheamă-napoi ; ea-şi întoarce capul rîzînd, dă din umeri, parc-ar zice : „acu n-am vreme de jucării!" şi intră-n prăvălie. Şaşiul se uită la flăcău şi iar îi face cu ochiul : „după ea !" Flăcăul se scoală hotărît drept în picioare şi urmează calea ce i-o arată ochiul tovaroşului...

A trecut de mult de nămiez şi încet-încet au plecat, unii cîte unii, cărăuşi, negustori şi drumeţi

alții, care la deal, care la vale, și lăutarii au tăcut și s-a liniștit de tot și s-a limpezit locul.

La conac a mai rămas prea puțină lume... Într-o odaie, ațipesc așa după masă cei doi tovaroși, fiecare pe cîte un pat... Fata le aduce cafele... Acu nu-i mai e degrabă ; poate sta și de vorbă cu un drumeț. Negustorul se uită șașiu la fată, se uită șașiu la băiat și merge să vază ce mai e pe dincolo, pîn odaia unde s-au pus niște orzari să-nvîrtească un ștosișor...

Acu, ce mai una-alta ? Multă vreme nu poate sta de vorbă o fată care are atîta treabă... N-apucă să plece fata, și roșcodanul intră-napoi. Tînărul s-a culcat de-a binele... Aș ! E vreme de dormit acuma ? Trebuie să meargă îndată după tovaroș în odaia d-alături, unde e pont mare de cîștig : orzarii sunt și mai buni de iubit — joacă și prost și gros.

— Hai, scoală !

Între orzari, cine să fie ? — Neica Dincă, unchiul, frate bun cu taica flăcăului nostru.

Nu stau mult la vorbă ca să înțeleagă unchiul de unde vine și unde se duce tînărul. Vine de acasă și se duce la oraș, să plătească boierului cîștul întîrziat, cinzeci de galbeni, pentru sfoara de moșie din Poenița, pe care o ține taică-său în arendă.

Și jocul pornește iar...

Tînărul se vîră și el... și joacă.

— Mă, țîngăule — zice unchiul — ia-ți calul și mergi de-ți caută de treabă !... Ai auzit ?...

Dar țîngăul se uită în ochiul tovaroșului, care-i stă în față, și se face că n-aude. Merge-nainte și bine merge ; are un noroc nemaipomenit.

— Mă, secule ! zice unchiul. Ţi-e destul... Pleacă !...

Aş !... S-a-nserat de tot ; nu se mai vede cartea; se aprind lumînări.

— Mă, băiete ! a-nnoptat... Ce faci ?...

— Lasă-mă, unchiule !

— ...Bine ! răspunde omul bătrîn şi joacă-nainte...

Dar jocul e joc şi norocul noroc... Începe cartea flăcăului să se schimbe şi să meargă tot de-a-ndăratele... Sudori peste sudori... Tînărul se opreşte şi stă la gînduri, uitîndu-se ca-n gol ; dar întîlneşte ochiul tovaroşului, care-i dă o povaţă mai tare decît cea mai tare poruncă... Pune mîna-n sîn şi scoate legătura... Înainte... Unchiul ridică ochii spre nepot, zîmbind cuminte, şi, fără să mai zică o vorbă, îi apleacă cu multă luare-aminte asupra mesei.

E trei după miezul nopţii... S-a dus arenda !... şi două inele şi ceasul !... S-ar fi dus şi calul şi şaua, dacă unchiul şi orzarii n-ar fi suflat la lumînări şi n-ar fi mers să se odihnească... Cine a cîştigat ?... Cine a ştiut să joace, fireşte : unchiul şi cu unul dintre orzari, tovarăşul lui ; alţi doi orzari au pierdut, nu tocmai cît nepotul, adică nu tot ce aveau ; dar au pierdut şi ei destul de frumos pe potriva unor negustori nu tocmai tari.

Acu, toţi jucătorii dorm, fiecare la odaia lui. S-a-nnorat de pe la miezul nopţii şi e întunerec adînc.

Flăcăul nostru stă pe prispă cu fruntea-ntre mîni, pe cînd, în picioare, drept, în faţă-i, stă tovaroşul său de drum. Înecat de gînduri, tînărul ridică fruntea-n sus şi-i pare că vede în întunerecul nopţii strălucind ochiul ciudat care l-a stăpînit toată ziua.

— Ce-i de făcut? întreabă.

— Dorm toţi butuc, şopteşte cald şaşiul... Uşa e scoasă din ţiţîna de jos... Dacă o ridici binişor, poţi intra pe dedesubt; poţi pe urmă s-o descui pe dinăuntru şi să ieşi frumos. Intră încetinel; lasă-te pe vine; mergi pe dibuite la paturi; ascultă bine unde răsuflă, şi trece-le cu basmaua asta pe la nas fiecăruia... O dată să tragă-n suflet din mirosul ăsta, şi nu se mai deşteaptă pînă la ziuă, să-i tai cu ferestrăul.

Şi zicînd acestea, îi dă basmaua-n mînă şi-l împinge pe flăcău încet-încet spre uşă. Băiatul trece basmaua în mîna stîngă şi, ştergîndu-se de sudoare:

— Doamne! Doamne! suspină el şi cu dreapta-şi face cruce.

Atunci un hooht straşnic se aude.... Flăcăul se-ntoarce-n loc. E beznă-mprejuru-i, şi nicăieri ochiul luminos al tovaroşului. Tînărul se moleşeşte din toate-ncheieturile şi se prăbuşeşte pe prispă.

...Se face ziuă...

— Scoală, mă! aici ai adormit, procopsitule? zice un glas cunoscut.

Flăcăul se trezeşte buimăcit.

Unchiul îl cheamă în odaie; nepotul ascultă d-abia tîrîndu-se pe picioare.

— Cît ai pierdut, mă?

— ...Tot.

— Cît tot?

— Ce-am avut eu... şi...

— Şi ce mai?

— Şi... arenda.

— Cincizeci de galbeni?

Nepotul dă din cap punînd ochii-n pămînt.

— Cine te-a pus să joci, dacă nu ştii jocul?

— Dracul m-a pus!
— Nu ți-am spus de trei ori să pleci?
— Da.
— N-ai înțeles că te luam la sigur?
— Nu.
— Prostule!

Şi unchiul trage din brîu un pungoci mare, scoate o mînă de bani şi numără pe masă.

— Numără-i şi tu. Sunt cinzeci?
— ...Da.

După o tăcere, în timp ce băiatul a strîns banii, i-a legat şi a vîrît adînc legătura în sîn:

— Cu mine să joci tu, mă! țîngăule mucos?

Şi-i arde părinteşte două palme straşnice.

— Altă dată să nu te mai apuci să joci cu oameni bătrîni, dacă nu ştii juca! Ia-ți acu banii şi pleacă degrabă la boierul... Uite... mai ține doi lei de parale, să ai ce mînca pe drum.

— Sărut mîna!

În cîteva clipe, băiatul e călare...

— Ei! ce stai? nu pleci?
— ...Unchiule, să-ți faci pomană, să nu spui taichii, că mă omoară!
— Dacă te faci băiat de treabă, nu-i spui.
— Mă fac... sărut mîna!

Şi flăcăul dă călcîie buiestraşului.

— Mă! strigă după el unchiul. Ia seama, că te ia dracul dacă te mai iei după el, nătărăule!

Către seară, tînărul, flămînd şi-nsetat, trece pe dinaintea conacului de la Sălcuța în buiestru-mbăşicat. O fată naltă şi voinică cu mînecile sumese pînă la subțiori, stînd rezemată de un stîlp al prispei, se uită lung după călăreț. El apleacă bărbia-n piept, strînge scurt zăbala şi îndeamnă calul la iuțeală. Vrea şi el să se uite o dată înapoi, dar a

apucat să cotească la dreapta pe după movila bisericii, şi prispa conacului nu se mai poate vedea.

Ajungînd la cotul dealului, unde apucă drumul spre Poeniţa, buiestraşul gîfîind îşi potoleşte puţin mersul la urcuş.

Soarele, scăpătînd la apus, se uită îndărăt cu stăruinţă caldă la păduriştea de mesteacăni, unde atîtea păsări ale primăverii se cheamă, se-ntreabă şi-şi răspund, se-ngînă şi se-ntrec în fel de glasuri, întorcîndu-se fiecare pe la cuibul său.

Gazeta săteanului, 5 martie 1900.

FĂT-FRUMOS CU MOȚ-ÎN-FRUNTE

A fost odată ca niciodată o împărăteasă tare frumoasă şi voinică, şi împărăteasa ceea, cînd i-a venit ceasul, a născut un prunc aşa slut de chip şi la trup aşa pocit, că nu-i venea nimînui să-l socotească făptură de om. Dar cînd s-a născut el, ursitoarea lui le-a spus, împărătesei şi femeilor din casă, să nu se sperie, fiindcă băiatul ăsta o să iasă foarte plăcut om ; o s-ajungă vestit de cuminte şi de deştept, şi-ndrăzneţ nevoie mare ; cum am zice, un om şi jumătate. Ba, a mai spus că băiatul are să poată hărăzi ființei pe care o iubi-o el atîta minte cîtă şi a lui.

S-a mai mîngîiat puţintel cu făgăduielile astea biata împărăteasă, care era, fireşte, destul de amărîtă că adusese pe lume aşa spurcăciune de broscoi. Şi, adevărat, nici n-a-nceput copilul să gîngurească bine, că numaidecît s-a pornit să spună fel de fel de vorbe cuminţi şi pline de duh, şi tot ce făcea îl prindea ş-avea haz, că o lume-ntreagă se minuna de el. Uitam să vă spun că se născuse mititelul cu un şomoiog de păr dasupra capului, şi de aceea îl porecliseră : Făt-Frumos — că de ! era doar şi el fecior de-mpărat — Făt-Frumos cu Moț-în-Frunte.

La vreo şapte-opt ani după astea, împărăteasa din împărăţia de-alături a născut două gemene. A care a văzut mai întîi lumina era mai frumoasă ca ziua. Atîta s-a bucurat mama de frumuseţea copilei, încît le era tutulor teamă să n-o deoachie, şi să se întîmple, Doamne fereşte, cine ştie ce. De faţă, la naştere, stetea tot ursitoarea care ursise mai anţărţ[1] şi pe Făt-Frumos cu Moţ-în-Frunte; şi ca să mai potolească bucuria împărătesei, ursitoarea i-a spus că fetiţa asta n-o să aibă minte deloc; că, pe cîtu-i de frumoasă, tot pe-atîta o să fie de neroadă. I-a păsut tare împărătesei de aşa vorbe; dar ce să vezi mai pe urmă! Pe lîngă mîhnirea d-întîi, i-a venit a doua, şi mai mare; că de-ndată a mai născut o fetiţă — urîtă, da urîtă de mama focului!

— Vai de mine, Doamne, a strigat *lehuza*, ce sluţenie mai făcui!

— Nu trebuie să te mîhneşti pînă-ntr-atîta, măria-ta, i-a zis ursitoarea; copila asta o să aibă parte pe lume de altă podoabă: o să fie înzestrată cu multă deşteptăciune, aşa că n-are să ia seama nimeni la cusurul ei.

— Să te-audă Maica Precista! a zis împărăteasa... Da... n-ar fi chip, a mai mărişoară, să capete şi dînsa puţintică minte? că-i păcat de frumuseţea ei!

— Eu, măria-ta, nu pot nimica despre partea minţii, i-a răspuns ursitoarea; da despre partea frumuseţii, da! pot orşice; şi, fiindcă doresc a face un hatîr măriei-tale, iacătă, o să-i dau copilei darul să poată hărăzi frumuseţe fiinţei care i-o plăcea ei.

[1] Acum doi ani.

Au crescut copilele şi au ajuns fete mari ; şi cu vîrsta le-au crescut şi darurile : lumea-ntreagă povestea de frumuseţea celei mai mari şi de mintea mezinei. Dar fireşte că şi cusururile le-au crescut cu vîrsta. Mezina din ce în ce se făcea mai slută ; a mai mare din zi în zi mai neroadă ; ori nu răspundea deloc dacă o-ntrebai ceva, ori îţi trîntea te miri ce neghiobie boacănă ; şi unde mai pui că era şi tare nendămînatecă : dacă apuca-n mînă două străchini, trebuia să spargă măcar una ; dacă aducea la gură o bărdacă de apă, peste poate să nu se facă leoarcă de sus pînă jos.

Mare-i darul frumuseţii, nu-ncape vorbă, la tinereţe mai ales! Dar în adunări şi la petreceri, tot mezina îi trecea înaintea sorii-si. Toţi se duceau mai întîi lîngă a frumoasă s-o privească de-aproape şi să se minuneze; da, pe urmă, dădeau năvală lîngă mezina, să asculte la cîte toate le mai spunea. Şi te mirai că încet-încet a frumoasă rămînea la o parte părăsită, şi lumea toată sta grămadă cu gura căscată împrejurul celei sfătoase ; aşa că a mai mare, cît era de neroadă, a băgat şi ea de seamă ; şi biata copilă şi-ar fi dat bucuros toată frumuseţea, numai să fi putut căpăta barem pe sfert din deşteptăciunea sorii-si. Împărăteasa, măcar că era preaînţeleaptă, îşi pierdea şi dînsa răbdarea uneori ; o apuca gura pe dinainte de ciudă, şi-i zicea :

— Valeu, fată, că tare neroadă te-am mai făcut !

Şi asta o amăra pe copilă pînă-n fundul sufletului : să moară de mîhniciune şi mai multe nu !

Aşa, odată, cînd se plimba singură printr-o pădure bătrînă şi plîngea de nenorocul ei, se pomeneşte fata că-i iese înainte un prichindel de om şchiop şi cam ghebos, o pocitură ; dar foarte stră-

lucit îmbrăcat din cap pînă-n picioare : ăsta era Făt-Frumos cu Moț-în-Frunte. De mult ce tot auzise pîn lume despre frumusețea fetei, și fiindcă-i mai văzuse și chipul făcut de un meșter mare zugrav, îi căzuse tînărului fata la inimă, și acuma pornise de la părinți s-o caute ; s-o vază aievea și să-i vorbească măcar o dată. Cum a dat cu ochii de ea, așa singură, a și cunoscut-o : s-a apropiat uimit de astfel de minune și i s-a închinat pîn' la pămînt. Dar, după ce i-a spus cîteva vorbe tare fierbinți ca s-o încînte, a luat seama cît era ea de plînsă, și i-a zis :

— Nu pot pricepe, domniță, de ce o făptură minunat de frumoasă cum ești să fie așa de amărîtă cum te arăți ; căci eu, nu ca să mă laud, sute și mii de ființe frumoase am văzut pe lume, da pînacuma încă așa mîndrețe ca măria-ta nu mi-a fost dat să-ntîlnesc.

— Ei aș !

Atîta i-a răspuns tînăra, și pe urmă n-a mai zis o boabă. Dar el, tot mai fierbinte :

— Este prea de-ajuns cuiva, domniță, să aibă darul frumuseții ; peste acest dar nu mai are ce dori, și dacă-l are, apoi nimica nu trebuie să-l mai mîhnească.

— Ba, mie, drept să spun, a zis fata, mi-ar părea mai bine să fiu slută și pocită ca dumneata și să am și eu puțintel duh, decît să fiu așa de frumoasă și toantă cum sînt.

— Nimica, domniță, nu dovedește mai bine că are cineva duh decît credința că nu cam are ; așa-i darul ăsta : de ce-l ai mai mult, de-aia ți se pare că n-ai deajuns, și de ce-l ai mai puțin, d-aia ți se pare că nu-ți mai trebuie deloc.

— De-alde astea nu știu eu, a răspuns domnița, dar de proastă, știu că sunt destul și prea destul ;

așa că, uneori parcă-mi vine să-mi fac seama singură de necaz și de amărăciune.

— Dacă-i pe aceea, domniță, apoi eu pot să pun capăt necazului și amărăciunii măriei-tale.

— Zău? se poate? cum?

— Foarte lesne. Eu, domniță, a zis tînărul, eu am puterea să dau cît de multă deșteptăciune ființei pe care oi iubi-o, și fiindcă măria-ta ești acea ființă, rămîne să dorești, și capeți atîta duh cît se poate pe lume — numa... de m-ăi vrea de bărbat.

A rămas domnița cam la îndoială și nimica n-a răspuns. Iar tînărul a urmat înainte:

— Văz bine că ți-e greu, domniță, să primești, și nu mă mir de asta; dar iacă, îți dau un an de zile ca să te hotărăști.

Domnița avea atît de puțină minte și totodată atîta dor s-o capete, încît și-a închipuit că n-are să se mai împlinească anul cît e lumea; așa că s-a învoit să urmeze după dorința tînărului... Și n-apucă să-i făgăduiască bine că peste un an de zile în cap are să-l ia de bărbat, și deodată se simte cu totul schimbată: pe loc începe să-i turuie gurița, și oricîte îi trec pîn gînd să le toace iute, ușor și cu haz. Și întinde-te la vorbă și la șagă cu Făt-Frumos — mă rog ca orce tînără dezghețată cu flăcăul care înțelege ea că o place — pe întrecutele, care mai de care; el îi spune una; ea îi răspunde două; el două, ea patru; așa că la urmă tînărul zice în gîndul lui:

„Uite, mă! îi detei ei toată deșteptăciunea, și eu nu rămăsei cu nimic.“

Cînd s-a-ntors domnița acasă la palat, părinții și toți curtenii împărătești nu știau ce să mai

gîndească despre aşa repede şi minunată schimbare ; că, de unde pînă azi-dimineață o auziseră spunînd numai la prostii şi neghiobii nemerite ca nuca-n perete, acuma, ce să te pomeneşti ? tot vorbe care de care mai cu şart și mai cu haz : mărgăritare scotea din gură, nu altceva. Bucurie pe toată lumea, cum nu-ți poți închipui ! Numai mezina nu s-a prea bucurat, fiindcă, nemaiavînd cu ce s-o întreacă pe soră-sa, rămînea pe lîngă ea spaimă curată.

Împăratul nu se mai mişca, nu mai făcea un pas fără povețele domniței, ba cîteodată aduna sfatul împărătesc chiar la ea în odaie. Cînd s-a împrăştiat în toate părțile vestea despre prefacerea asta, toți coconii împărăteşti, care de pe unde, alergară să se înfățişeze dinaintea fetei, doar-doar or face-o să-i iubească, şi apoi de-acolea, ține-te, pețitori peste pețitori. Dar fata pe nici unul nu-l plăcea, fiindcă nici unul nu i se părea atît de deştept cum poftea ea ; pe toți îi asculta, dar n-o-ndemna inima să se lege cu vreunul. Mai la urmă veni unul — n-avea ce-i mai zice — viteaz şi bogat, om voinic, binefăcut și tare deştept — încît fata, ha-ha ! gata-gata să-l primească. Văzînd împăratul asta, ia spus domniței că o lasă stăpînă să-şi aleagă ea pe cine i-o plăcea, şi să spuie fără sfială pe cine. Fiind însă că, de ce are cineva mai multă minte, de-aia nu se poate hotărî aşa degrabă să-și lege capul pe o viață întreagă, tînăra îi mulțumi întîi tătini-său, și pe urmă îl rugă să-i îngăduie măcar două-trei zile să se mai gîndească.

Aşadar, tocmai ca să se poată gîndi ea mai în ticnă, a plecat să se plimbe iar singură pîn pădu-

rea bătrînă unde aldată întîlnise pe Făt-Frumos cu Moț-în-Frunte. Și, pe cînd se plimba binișor dusă pe gînduri, numa iacătă aude dedesubtul picioarelor un zgomot din afund, parcă erau mai mulți oameni umblînd forfota de colo pînă colo, vorbind, cotrobăind și lucrînd de zor. A stat pe loc, s-a aplecat să tragă cu urechea mai de-aproape și a auzit limpede cum zicea unul : „Măi ! dă-ncoa tingirea !“, iar altul : „Curăță-mi degrabă tigaia și îngrijește de frigare !“ și altul : „Nu lăsa să se potolească focul“. Și deodată i s-a deschis înainte pămîntul și a văzut domnița la picioarele ei o cuhnie plină de bucătari și de ajutoare și de fel de fel de slujitori, și tevatură mare, ca de obicei la orice zaiafet împărătesc. Iar dintre ei au ieșit vreo douăzeci și mai bine de inși cu frigări încărcate și s-au dus de s-au așezat într-un luminiș al pădurii, împrejurul unor cotloane cu jarul potrivit, și s-au pus să învîrtească frigările, și din cînd în cînd să ungă fripturile cu pene-nmuiate-n grăsime, să le rumenească în coaje, ca să nu li se prelingă mustul în spuză.

S-a mirat domnița de așa privelişte, și i-a întrebat că pentru cine gătesc ei atîtea bunătăți.

— Măria-ta, domniță, i-a răspuns unul care era pasămite mai mare peste toți, gătim pentru stăpînul nostru Făt-Frumos cu Moț-în-Frunte, că mîne face nunta.

Domnița se miră și mai mult de vorbele astea ; dar îndată își aduse aminte că se împlinea tocmai anul de cînd făgăduise să ia de bărbat pe Făt-Frumos cu Moț-în-Frunte, și-i veni nu știu cum. Firește că nu se mai gîndea acum la asta, fiindcă atunci cînd făgăduise era neroadă, și după ce

căpătase atîta minte de la băiat, îşi uitase fata toate prostiile de mai nainte.

Dar n-apucă să pornească mai încolo la plimbare şi în faţă-i dă, de cine? de Făt-Frumos cu Moţ-în-Frunte, mîndru şi strălucit, ca orce cocon de împărat cînd merge gătit la cununie.

— Iacă-mă, domniţă, la ziua sorocită, îi zise tînărul, ca să mă ţin de cuvînt, şi nu mă-ndoiesc că şi măria-ta vii, după cuvîntul ce mi-ai dat, să mă faci omul cel mai fericit de pe lume.

— Drept să-ţi spun, i-a răspuns domniţa, încă nu sînt hotărîtă la aşa ceva, şi nici nu prea crez să mă pot vreodată hotărî după dorinţa măriei-tale.

— Mă mir foarte! a zis tînărul.

— Te-i fi mirînd, cred, a răspuns fata, şi fireşte, dacă aş avea a face cu vreun om de rînd, necioplit şi fără duh, ce să zic? mi-ar veni destul de greu... Parcă-l aud zicîndu-mi: „Făgăduinţa unei domniţe nu e vorbă aruncată-n bătaie de joc: trebuie să mă iei de bărbat, odată ce ţi-ai dat cuvîntul!..." Dar vorbesc unui om tare deştept şi de neam mare; n-am teamă că vorbesc în vînt... Măria-ta ştii că, nici pe vremea cînd eram proastă, nu m-am hotărît aşa deodată să te iau. Acuma, am minte, pentru care, nu zic, măriei-tale trebuie să-ţi fiu mulţumitoare; dar, din pricina ei, de! am şi gusturi mai grele; cum vrei dar să mă hotărăsc mai iute acum decît mă puteam hotărî odinioară? Dacă ţi-a fost atîta la inima măriei-tale să mă iei de soţie, nu trebuia să mă mîntui de prostia mea şi să mă faci a vedea mai limpede decît mi-era ursit să văd.

— Aşadar, a răspuns Făt-Frumos, un om prost, păcum ai spus măria-ta, ar avea drept să te învinuiască de călcarea făgăduinţei, iar eu n-am, cînd e la mijloc tot norocul vieţii mele... Apoi ce judecată-i asta ? Care va să zică, proştii folosiţi şi deştepţii păcăliţi ! Şi să spui asta tocmai măria-ta, care ai acuma atîta deşteptăciune, după ce din tot sufletul ai dorit-o ? Dar, ia să ne-ntoarcem şi altfel, mă rog... Afară de sluţenia mea, spune-mi ce alt cusur mai am... Ce nu ţi-o fi pe plac la mine ? neamul meu ? ori mintea, ori apucăturile sufleteşti, ori purtările mele, ori... ce ?

— Doamne fereşte ! a răspuns domniţa ; dimpotrivă, toate îmi plac destul...

— Dacă-i aşa, a zis tînărul, atunci o să fiu norocit, fiindcă măria-ta mă poţi preschimba din cum sunt în cel mai plăcut om din lume.

— Se poate asta ?

— Se prea poate... numa să mă iubeşti. Şi, în sfîrşit, ce să vorbim mai multe, domniţă ?... să-ţi spun pe faţă tot. Află că tot ursitoarea mea te-a ursit şi pe măria-ta : mie mi-a dat darul să pot înzestra cu deşteptăciune pe cine l-oi iubi, iar măriei-tale ţi-a dat darul pe cine l-ăi iubi să-l poţi înzestra cu frumuseţe.

— Apoi, dacă e aşa, zise domniţa, doresc din toată inima şi din tot sufletul să te prefaci îndată şi să fii cel mai frumos şi mai mîndru fecior de împărat din toată lumea ! Îţi fac din toată inima darul întreg cît stă în puterea mea !

Pîn-a isprăvi domniţa vorba, Făt-Frumos cu Moţ-în-Frunte s-a şi arătat dinaintea ei, desăvîrşit din creştet pînă-n tălpi, aşa cum îl dorea dînsa, cel mai mîndru tînăr pe care-l văzuseră ochii ei vreodată.

Spun unii ş-alţii că n-ar fi fost la mijloc puterea ursitoarei, ci că numai vraja dragostii a făcut aşa prefaceri minunate. Şi mai spun că domniţa, gîndindu-se bine la statornicia tînărului, la bunele lui daruri şi la frumoasele lui purtări, nu i-a mai luat seama la poceala trupului şi la slutenia chipului ; că gheba din spatele lui i s-a părut ei doar încovoiarea unui om înţelept care stă mereu pe gînduri adînci, şi că, de unde-l vedea mai nainte schiopătînd grozav, acuma i se părea că tînărul se leagănă într-adins cînd umblă, ca să se arate şi mai nostim. Ş-apoi mai spun că domniţei i se părea ochii lui saşii straşnic de strălucitori ; crucişătura privirilor lui, semn de văpaie a dragostii ; în sfîrşit, nasul lui borcănat şi roşu, nas de voinic, de bărbat războinic... şi cîte şi mai cîte nu spun. Ş-apoi, dacă spun ? Lasă-i să spuie ! parcă avem noi cu ce astupa gura lumii ! Orcum să fi fost, destul că domniţa, fără mai multă vorbă, i-a spus că-l ia de bărbat, numai de s-o-nvoi şi împăratul. Dar se putea împotrivi bătrînul ? că şi el îşi dedese fetei cuvîntul. Ba, cum a aflat că tînăra are atîta aplecare către Făt-Frumos cu Moţ-în-Frunte, pe care, şi fără asta, îl ştia ca vestit de înţelept şi de duhliu, a primit cu dragoste să-l ginerească. Şi aşa, precum pusese de mult la cale tînărul, a doua zi chiar s-a făcut o nuntă mare împărătească să rămînă pomina veci de veci.

Doamne ! bine trebuie să fi petrecut cîţi au avut parte să se afle p-atunci acolo, dacă nu mai la faţă, barem pe la coada meselor de la margini !... Dar nouă să nu ne pară rău că n-am avut aşa noroc, şi să ne mulţumim că încai, din povestea lui Făt-Frumos cu Moţ-în-Frunte, ne alegem

cu o adevărată-nvățătură, fiindcă tîlcul poveștii acesteia vine cam așa :

Zi că-i dragoste, și pace !
Te-a vrăjit ? atît ți-a fost :
Din pocit, frumos îți face,
Și deștept din ăl mai prost. [1]

Convorbiri critice, 15 decembrie 1908.

---

[1] Cu privire la această poveste Caragiale a inclus la sfîrșitul volumului *Schițe nouă*, București, 1910, următoarea notă : *Traducere după* Riquet à la Houppe, *cunoscuta poveste a lui Charles Perrault, apărută întîi la Paris, chez Claude Barbin, 1697.*

În fruntea volumului *Schițe nouă*, Caragiale notase următoarele : *„Dintre poveștile de față, unele — precum arătăm în notele de la sfîrșitul cărții — se mai găsesc și în alte limbi ; pe cît putem ști însă, apar astăzi pentru întîia oară în românește.*

Asupra felului cum sunt date aci, autorul își păstrează întregi drepturile de proprietate literară, căci, fără îndoială, de cînd lumea poveștile sînt ale lumii, însă, firește, felul povestirilor rămîne orcînd al povestitorului — precum Maica Precista este a tuturor creștinilor, dar o icoană cu chipul ei e a meșterului care a zugrăvit-o în felul lui.

Îndură-te, tu, preasfîntă și pururea curată Fecioară, de toți zugravii și ajută-i să nu prăpădească vreme și văpsea degeaba !“

MAMĂ...

A fost odată un împărat şi o-mpărăteasă sănătoşi şi voinici, dar tot mîhniţi, fiindcă de aproape zece ani, de cînd se luaseră, duceau degeaba dorul unui copil măcar.

Venind vremea să plece împăratul la război departe, cum trebuie să se-ntîmple oricărui împărat într-o poveste, după ce şi-a sărutat soţia, i-a zis :

— Măria-ta, eu acuma plec şi numa Cel-de-sus ştie cînd m-oi întoarce. Să te găsesc sănătoasă ! Dar să ştii că la-ntoarcere trebuie să găsesc şi copil în casă ; de unde nu, pîine şi sare cu mine nu mai mănînci !

Pe urmă a-ncălecat şi a plecat cu oştile.

A trecut de la astea o lună... au trecut trei... cinci... aproape nouă — suna a pace — şi nici un semn.

De grijă şi de supărare, sta biata împărăteasa în odaia ei, fără să mai vază pe nimini decît pe o bătrînă credincioasă, care o crescuse pe ea de mică, de cînd rămăsese fără mamă ; sta închisă cu bătrîna, ofta şi se jelea... Ce o să se facă ea cînd o da cu ochii de soţul ei ?

Văzînd că se prăpădeşte de atîta inimă rea, i s-a făcut bătrînei milă, şi s-a gîndit cum i-ar mai

risipi gîndurile negre. Şi aşa, într-o zi pe la scăpătatul soarelui, a luat-o, şi amîndouă, îmbrăcate ca nişte cocoane de rînd, să nu le cunoască nimini, s-au dus la plimbare într-o pădure.

Acolo umblînd ele încet, duse pe gînduri, iată că găsesc o ţigăncuţă zdrenţeroasă şi lihnită, stînd jos pe o buturugă în acea singurătate, cu un dănciuc aproape gol în braţe... Îi dedea ţîţă ; el sugea şi ea plîngea.

— De ce plîngi, fetico ? a-ntrebat-o bătrîna.

— Cum să nu plîng, coconiţă ?... M-a amăgit hoţul, şi după ce şi-a bătut joc de mine, a fugit în lume şi m-a lăsat să umblu aşa, gonită de la părinţi, cu pruncu-n braţe !... Nu mai mă ţin picioarele de nemîncată... şi pruncul nu vrea să ştie — cere... Şi n-am încai inimă să-mi fac seama singură : să-l omor şi pe el şi să mă omor şi pe mine... că dă Dumnezeu prunci cui nu-i trebuie, la o păcătoasă ca mine, şi la cine trebuie nu-i dă !

Împărăteasa a oftat adînc auzind vorbele astea atît de duioase.

— E băiat ? a-ntrebat cocoana a bătrînă.

— Băiat, săru'mîna !

— De cîte luni ?

— La noapte e de zece zile.

Bătrîna stă la gînduri o clipă şi, pe urmă, zice :

— Fetico, eşti tu cuminte ?

— N-am fost pîn-acuma, coconiţă, săru'mîna ; da de-acu-ncolo, să fie ea a dracului care o mai...

De prisos să ne mai lungim la povestit cu de-a-mănuntul toate... Destul să spunem că, peste un an de la plecare, întorcîndu-se împăratul biruitor de la război, a găsit acasă mare mulţumire : cocon împărătesc de trei luni în vîrstă, dar crescut

cît unul de un an... şi doica, o mîndreţe de fată oacheşe, îmbrăcată numa-n mătăsării, ca orce doică de cocon împărătesc... şi sînul!... şi s-a bucurat foarte mult împăratul despre toate.

S-a făcut botez cu paradă mare şi s-anveseli norodul întreg, că, fireşte, soarta împărăţiilor este legată de a împăraţilor — şi l-au botezat Florea-voievod.

Creştea voinicelul, şi nu mai putea o lume după el, că, ce-i drept, mare minune de băiat! iar doica, la care mulţi se uitau lung, le spunea :

— Ia, nu vă mai uitaţi aşa, parcă n-aţi mai văzut copil! să nu mi-l deochiaţi!

Cînd a ajuns băiatul la vreo şase anişori, împăratul a-nsărcinat pe un curtean de credinţă să-l înveţe mînuirea armelor, călăria, înotatul, jocurile felurite şi cîntarea din harfă şi din gură — în sfîrşit toate cîte trebuiesc pentru desăvîrşirea unui tînăr care va să-mpărăţească.

Doica, iubind foarte pe băiat, îl însoţea mereu la ceasurile de-nvăţătură ; astfel, învăţătorul, care preţuia şi el mult pe şcolarul său aşa de deştept şi cu frumoase apucături vitejeşti, văzînd-o zi cu zi, a ajuns să o placă atîta, încît, a răbdat cît o răbdat, pînă n-a mai putut, şi a cerut-o în căsătorie ; iar dînsa plăcîndu-l asemenea, că era om de seamă şi mîndru, şi-l vedea că ţine şi el mult la băiat, bucuroasă l-a luat.

Şi i-au cununat chiar împăratul cu împărăteasa, dîndu-le mare cinste şi daruri scumpe.

Cînd a intrat în biserică mireasa — gătită de nună-sa sub ochii nunului — cu flori şi beteală de aur în păru-i negru, cu chipul şi trupul, şi cu zîmbetul şi mersul acelea, păşind aşa de cuminte. nici îndrăzneaţă, dar nici sfioasă — a rămas toată

lumea-ncremenită, nu altceva, că-n adevăr era o arătare.

Mai mulțumit ca oricine de această căsătorie a fost tînărul Florea-voievod ; el îi iubea mult, și pe mama-doica şi pe învățătorul lui ; avea şi de ce : şi ei îl iubeau pe el destul.

Cînd îl vedeau aruncîndu-se pe cal sălbatec prins de coamă-n fuga mare, şi cînd se-ntorcea cu calul, adineaori nebun, acu domolit şi plin de spumă ; cînd îl vedeau săgetînd rîndunica din zbor ; cînd îl auzeau, pe urmă, cîntînd din gură şi cu harfa, de te sfințea — amîndoi soții nu mai puteau de mîndrie, îl luau în brațe şi-l sărutau, şi femeia zicea :

— Mulți feciori de-mpărat or mai fi, da ca şi ăsta al nostru, nu mai crez altul !... s-a isprăvit !

Au trăit ei aşa cu toții, la curte, în bună pace, liniştiți şi fericiți, fiecare cu partea şi gîndul lui, pîn-a-mplinit Florea-voievod douăzeci şi doi de ani— un flăcău ca un brad.

Dar într-o zi, iată că vine de la palat curteanul, învățătorul lui, acasă, şi zice vesel :

— Ştii tu un lucru, dragă nevastă ?

— Ştiu, dacă mi-ei spune...

— S-a hotărît ! îl însurăm pe Florea...

— Pe băiatul nostru ?... cum asta ?

— Ei ! cum !... iac-aşa, cum se-nsoară toți flăcăii.

— Cine-l însoară ?

— Ei cine !... împăratul şi împărăteasa.

— Cu cine ?

— Cu fata unui crai vecin.

— Asta nu se poate ! auzi ? coşcogea fecior de-mpărat să ia o fată de crai... Asta nu se poate.

— De ce nu ?

— Fiindcă trebuie să ia fată tot de-mpărat, p
potriva lui... Nu! asta nu se poate, în rupt
capului!

— Dar bine, femeie, dacă așa au hotărît părinț
lui ?...

— Or fi hotărît ei... Dar eu ?... eu unde sunt

Și repede s-a gătit și-nvăpăiată s-a dus la pal
să dea ochi cu împăratul și cu-mpărăteasa, să
întrebe : cum se poate, fără știrea și a ei, care l-
crescut pe băiat, să hotărască dînșii așa de soart
lui ? și, răspicat, le-a spus că Florică al ei nu poat
lua pe oricine, că lui Florică al ei îi trebuie p
puțin o fată de-mpărat ; de unde nu, nu trebuie
că, slava Domnului ! tînăr e, frumos e, voinic e
fecior de-mpărat mare e! Are vreme să mai aș
tepte pîn-o găsi una pe potriva lui.

Împăratul a zis una, împărăteasa două, doic
nouă... au început să se-nteţească femeile la vorbă
și din vorbă la-mpunsături, și de-acolea, ceartă l
toartă... Împărăteasa, supărată de-atîta tevatură, c
s-o taie scurt, zice :

— În sfîrșit, așa a hotărît politica măriei-sal
împăratului, așa am hotărît eu — așa trebuie să s
facă ! destulă vorbă !

— Ba, nu !

— Ba, da !

Doica, înfierbîntată grozav, a țipat o dată, ah
și a leșinat.

Sări, toți... O descheie la sîn și dă-i cu oțet d
trandafir.

Vine și Florea :

— Mamă-doică !

Și-ncepe să se vaiete ca un copil mic și să se bată
cu pumnii-n cap :

— A răpus-o pe mama-doica!... Aoleu!... nu mai e de rană!

Împărăteasa — leşină şi ea.

Împăratul, straşnic de turburat de toate astea, strigă:

— Eu stric, că m-apuc să vorbesc politică cu nişte femei nebune!

Împărăteasa se deşteaptă şi pleacă foarte mîhnită de asemenea cuvinte.

Se deşteaptă şi doica; se uită la-mpăratul şi, lovindu-se cu pumnul peste sînul gol, începe să se bocească flăcăului:

— Nu-se poate, maică! nu voi, maică, moartă tăiată! Nu te dau, Florică, decît după fată pe potriva ta! Să nu mă faci de ruşine, Florică, mamă, că mă omor!

Florică o mîngîie plîngînd şi zice:

— Nu, mamă, nu! fără voia ta nu fac nimica!

Împăratul, ţinînd şi el foarte mult la doică şi auzind şi vorbele băiatului, nu s-a-ndurat să le strice hatîrul, şi le-a zis:

— Dacă nu vreţi voi, bine!

S-a făcut război pentru asta; căci craiul vecin, care avusese făgăduială de căsătorie pentru fiică-sa, n-a putut suferi o astfel de nesocotire. Războiul s-a sfîrşit, ca toate războaiele, cu pace. Iar peste un an, plimbîndu-se pe la curţile din lume, Florea-voievod, însoţit de doica şi de-nvăţătorul lui, s-a dat în dragoste — că era ochios — cu o tînără vestită de frumoasă, fata unui împărat, mai mare chiar decît tatăl lui; şi numaidecît între cele două curţi s-a pus la cale căsătoria.

Cînd s-a făcut nunta aceea strălucită cu mari petreceri în grădinile-mpărăteşti, toată lumea s-a-nveselit; dar mai mult ca toţi, doica.

A privit lung la mire și mireasă, cum se plimbau prin grădină, încet, strîns alături, șoptindu-și unul altuia cine știe ce nimicuri tinerești, i-a arătat soțului ei și, strălucindu-i ochii de mulțumire, a zis :

— Așa da, Floric-al mamei ! așa-nțeleg și eu !... Să ia fiecare pe potriva lui !... așa trebuie!

Universul, 6 martie 1909.

ION...

Pe un zăduf de nămiez, la un han, cum erau în vremuri hanurile, a poposit un flăcău, drumeț sărac, ostenit și prăfuit. Cum a sosit, răsuflînd greu de oboseală, a dat bună vremea la toată lumea și s-a așezat cuviincios pe o laviță, la un colț de masă subt umbrar, unde ospătau călători mulți care treceau unii la deal și alții la vale ; și a cerut hangiului să-i dea și lui un sfert de pîine, brînză și o bărdacă de vin mai ieftior.

Stînd așa la un loc cu atîția inși, l-au întrebat unul și altul : cum îl cheamă, dincotro vine, încotro se duce, cu ce rost și daraveri, dacă are părinți și rude ; în sfîrșit, cum fac toți drumeții cînd se întîlnesc care de pe unde.

El le-a răspuns bucuros...

că pe el îl cheamă Ion ;

că mai are o soră gemenă, cu care de mititel nu s-a putut împăca ; iar părinții, văzîndu-i că necontenit se ceartă, și, cu cît cresc, din ce în ce mai rău se ocărăsc și se bat pîn' la sînge, i-au gonit pe amîndoi de-acasă, să se ducă-n lume, unu-ncoace, altu-ncolo, încotro i-o lumina Dumnezeu ;

că soră-sa a avut noroc ; iar el, ba : ea ajuns procopsită, doamnă mare, primită pe la curți împărătești ; iar el, umblînd de colo pînă colo, slujind, cînd la un stăpîn, cînd la altul, este, precum se arată, un... neprocopsit.

Și a oftat adînc de nedreptatea norocului.

— De, mă băiete ! zice un bătrîn ; poate că și tu ăi fi vinovat ! ăi fi avînd și tu cine știe ce cusur or slăbiciune, de schimbi mereu la stăpîni, și nu te poți tu, băiat voinic, sălta din nevoie.

— Poate oi fi avînd și vrun cusur, ce să zic ?... dar despre slăbiciune, alta nu mă știu să am decît că nu pot suferi pe soră-mea... Și nu fac pas, să nu dau de ea, tot de ea și iar de ea. Și, cum o-ntîlnesc, nu mă pot stăpîni... mă reped ș-o apuc de piept... Chiar aseară am avut o întîmplare cu dumneei... M-au bătut ei, prietenii dumneei, strașnic, nu-i vorbă... halal să le fie !... așa mîngîietură, n-am ce zice, de mult n-am mai căpătat ; dar... nu-mi pare rău ; încai mi-am sărat sufletul — i-am dat eu dumneei ce i se cuvenea...

Pe urmă, după ce soarbe din bărdacă, povestește, cui are vreme să-l asculte, întîmplarea.

Ieri, plimbîndu-se pîn cetatea de scaun, a auzit sunînd trîmbițe ; a alergat să vază ce e... La o răspîntie, unde se strînsese multă gură-cască, un pristav [1], cu o chivără mare de hîrtie, striga din fundul bojocilor că „să vie diseară orcine poftește în grădina împărătească, s-auză acolo fără plată cum cîntă un vestit măgar de prăsilă, sosit de curînd de la-nvățătură, pe care împăratul, ținînd la el foarte mult, l-a fost trimis cu cheltuială în străinătăți, să se desăvîrșească-n școlile înalte la meșteșugul cîntării frumoase“. Ion a-nceput să

[1] Vestitor, crainic, herald.

rîză de mofturile caraghiosului ; dar, pe urmă neavînd altă treabă, s-a dus și el la grădina împărătească, foarte curios să auză cum o fi cîntînd un măgar învățat...

— ... că eu — a zis Ion către ascultătorii de la masă — eu știu ce glas are măgarul, și știu asemenea că orce școală, cît de înaltă, nu poate da ce n-a vrut să dea nașterea... Așadar, m-am dus... am intrat fără supărare și am găsit multă lume adunată, și din boierime și din tagme și prostime — destulă. Grădina era luminată cu multe lumini în bășici de hîrtie văpsită. În fundul grădinii, era o moviliță cu flori pe de margini, și acolo, sus, de jur împrejur, lăsînd un loc gol la mijloc, ședeau pe jețuri împăratul, împărăteasa și toată curtea, și-ntre cei dintîi ai curții, tocmai la față, surioara mea îmbrăcată mai strălucit ca-mpărăteasa ; îi sclipeau capul, pieptul și mîinile de diamanticale. Am așteptat cît am așteptat, înghesuit în fund, și-n sfîrșit am auzit ! *A ! a !* și bătăi în palme din toate părțile. Se arătase sus pe movilă vestitul cîntăreț, gătit cu un valdrap de mătase cusut numa-n fireturi, și decorații atîrnate de gît, și fel de fel de zorzoane, și-n frunte, la coamă și la coadă, funde de panglici în trei fețe. S-a făcut tăcere mare... A-nceput măgarul să cînte... ce credeți ?... *Carnavalul de Venezia !*... din ce ?... din gură !... cum ? cu variațiuni !

Aici, s-a oprit Ion și s-a uitat rîzînd ca un prost la ascultători. Dar, de unde să știe ascultătorii aceia din lumea de rînd ce însemnează *Carnavalul de Venezia* și „variațiuni" !... și unul întreabă :

— Ei ! și pe urmă ?

— Pe urmă, după ce a zbierat măgarul aproape un ceas, surioara mea (că la ea mă uitam mereu)

s-a ridicat în picioare, a-nceput să bată din palme, s-a repezit la el, l-a luat de gît şi l-a pupat şi p-o falcă şi pe cealaltă, şi, scoţîndu-şi de la mînă o brăţară, care scînteia de departe, i-a petrecut-o pe dup-o ureche. Atunci, lumea toată de la mare pîn' la mic a pornit să răpăie din palme şi să ţipe ca nebunii : *„bravo ! bravo ! bis ! bis !...“*

Cîntăreţul a mulţumit foarte mîndru, moţăind cînd în dreapta, cînd în stînga, şi iar s-a pus pe zbierete. Iar surioara mea, la fiecare zbieret al lui da din cap încîntată, aruncîndu-i cîte un trandafir, şi se uita galeş cînd la-mpăratul şi la-mpărăteasa, cînd la boieri şi la prostime...

N-am mai putut suferi... Cînd s-a opintit odată dumnealui să ridice glasul sus de tot, am pus şi eu două degete-n gură şi-am început să fluier din răsputeri.

S-au ridicat toţi în picioare...

— Cine ?... cine a-ndrăznit ?

Şi-n turburarea aceea, am auzit glasul sorii-mi :

— Obraznicul ăsta trebuie să fie ticălosul de frate-meu

Numaidecît, care cum m-a ajuns, m-a luat în palme, în ghionturi, în picioare ; m-au scuipat ; şi după ce s-au săturat, m-au aruncat ca pe o strachină spartă afară din grădină... Am stat puţin aşa, pînă să-mi mai vie sufletul la loc ; m-am sculat şi am plecat şchiopătînd... şi pînă foarte departe, auzeam mereu zbieretele măgarului şi bătăile-n palme ale celorlalţi, şi *bravo !* şi *bis !...*

...Ei ! vă place ?...

Cînd să isprăvească Ion povestea, iată că soseşte dinaintea hanului o calească mare cu falaitar[1] şi

---

[1] Cal înaintaş (germ. : *Vorreiter).*

cu o ceată de curteni călări. Opresc să răsufle caii ; descalecă boierii, şi coboară din calească o mîndreţe de curteană.

— Uite-o, strigă Ion, ridicîndu-se de pe laviţă... Uitaţi-vă, asta e procopsita de soră-mea !

Dar ea :

— Nici aici nu scap de tine, neprocopsitule ?

— Nici aici ! răspunde fratele rîzînd. Unde te-i duce, tot de mine ai să dai. Om fi umblînd, tu iute, că zbori pe sus cu falaitar, şi eu încet, că mă tîrăsc pe jos ; dar tot trebuie să ne-ntîlnim ! n-am să te las ! am să-ţi dau mereu peste bot şi la cap ! să vedem ; care pe care ?...

— Ia-ţi seama la gură, nebunule ! a strigat un curtean strălucit, dîndu-i o palmă să-i strămute căpriorii.

— Poţi să dai palme cît pofteşti — a zis Ion — sunt deprins cu aşa mîngîieri... Deocamdată, lasă-mă numa să-ntreb pe surioara mea iubită : cînd vă mai cîntă, soro, măgarul ?

— Ce-ţi pasă ţie ?

— Cum să nu-mi pese, dragă ?... Vreau să ştiu... să viu să-l mai ascult.. că-mi place, de mă-nnebunesc, mai mult ca la toată lumea...

— Să ştii tu că place la toată lumea !... Vedeţi-l, oameni buni, pe nenorocitul ăsta !... Tuturor nouă, şi împăratului şi-mpărătesei, la toţi boierii, la tot norodul, mie şi dv., ne place la toţi ; numai dumnealui nu-i place ! Toţi, şi eu şi dumneavoastră suntem nişte proşti ; numa dumnealui, pricopsitul ! mai cu moţ... Vine să strice petrecerea şi mulţumirea şi cheful la o lume-ntreagă... Apoi de !

— Ia, ascultă, mă băiete — a zis unul de la masă — are dreptate dumneei : dacă place la toată lumea, ce te amesteci tu ?... ce-ţi pasă ţie ?

— Cum o să placă, nene, săracul de mine?... măgar! din gură! *Carnavalul de Venezia!!* cu variațiuni!!!

— Daca le place, mă! n-auzi?

— Ia m-ascultă și pe mine, flăcăule, zice altul mai dîrz, pierzîndu-și răbdarea; de ce ești căpățînos și nu vrei să-nțelegi?... Dacă ne-o plăcea și nouă, ăstora de aici?

— Cum să vă placă, omule?

— Ei! uite așa: să ne placă!... Ce!... nu cumva o să cerem voie de la tine să ne placă?... Uite, mă!... Cine ești tu?

— Nu-i vorbă de cine sunt eu! strigă Ion aprins; e vorba: se poate să placă?... măgar — din gură *Carnavalul de Venezia* — cu variațiuni?... Ai?...

— Nu zbiera așa la mine, că eu te plesnesc!... Uite-așa! o să ne placă!

— Lăsați-l, mă, zice altul; asta e părerea lui...

— Părerea lui s-o ție pentru tat-său și pentru mă-sa! să nu ne-o vîre nouă cu de-a sila pe gît!

Și-ncep să vorbească tare toți deodată, unul așa, altul aminterea... Sora face haz... iar Ion strigă mai tare ca toți:

— Nu trebuie să vă placă!

— De ce mă, pîrlitule?

— Că nu e de plăcut!

— Că nu vrei tu, ai? Ei! iaca, la toți ne place, să crăpi!

— Atunci daca la toți vă place — a strigat și mai tare Ion — să mă iertați, dar sunteți toți niște...

— Niște ce, mă?

— Niște urechiați mai mari ca el!

Maica ta, Christoase! ce foc pe Ionică!... L-au luat în palme, în ghionturi, în picioare... și trage-i, care mai de care, și tăvălește-l prin umbrar, unu-l lăsa de ostenit, ș-altu-l lua de odihnit... Au spart

cu el toate borcanele şi bărdacele hangiului — pe cînd surioara se suia în calească şi pornea cîntînd, urmată de droaia curtenilor călări... Dar flăcăul nu se lăsa... cînd pe mese, cînd pe subt mese, într-una ţipa : „urechiaţi“ şi iar „urechiaţi“.

L-au lăsat măr, şi s-a dus fiecare la treaba sa.

S-a sculat Ion, mulţumit de atîta-nvîrtitură, şi-a căutat căciula, a scuturat-o frumos şi, cum parcă nu i s-ar fi întîmplat nimica, zice liniştit hangiului, care se uită cu milă la cioburile risipite pe jos :

— Nu se poate, mă omule, măgar, fie cît de-mpărătesc şi de-nvăţat, să cînte din gură... ce ? *Carnavalul de Venezia* şi încă cu variaţiuni — gîndeşte şi dumneata...

— Ei ! du-te la dracul cu prostiile tale ! a zis hangiul plictisit. Nu vezi ce tărăboi şi ce pagubă mi-ai făcut ?

Şi s-a dus Ion cu pas potrivit — dracul ştie-ncotro... să caute una mai bună.

Universul, 9 martie 1909.

PARTEA POETULUI

„Nehmt hin die Welt !...“ [1]
SCHILLER

„Luați-vă lumea ! a strigat Domnul ; luați-o, oamenilor ! a voastră să fie ca moștenire-n vecii vecilor ! și frățește v-o-mpărțiți !“

S-au repezit care mai de care cu mînile-ntinse să-și apuce partea ; mișunau tineri și bătrîni.

Plugarul se duse spre roadele cîmpului ; Vînătorul porni să bată pădurile ; Negutătorul își înfundă hambarele ; Viierul își alese zeama nobilă ; Regele puse streji la poduri și drumuri și zise : „Dați-mi dijma !“

Într-un tîrziu, după ce se isprăvise-mpărțeala, iată vine și Poetul din depărtări... Nimic nu mai rămăsese de apucat ; pretutindeni toate aveau stăpîn.

— Vai ! eu singur, strigă el cu mîhnire, eu singur fusei uitat, eu, cel mai supus copil al tău !

Și-ngenunchie înaintea Domnului, care-i răspunse :

— Dacă te-ai desfătat în lumea visurilor, ce stric eu ? Unde erai cînd s-a-mpărțit pămîntul ?

— La tine eram ! zise Poetul. Ochiul meu țintea la fața ta ; urechea mea la armonia cerurilor... Iartă

---

[1] Luați-vă lumea !... (germ.).

sufletului care, îmbătat de lumina ta, nesocoti cele pămîntești !

— Ce-i de făcut ? zise Domnul... Nimic de acolo nu mai e al meu ; toate le-am dăruit ! Vrei tu să trăiești în cerul meu ?... Vino cînd dorești : oricînd, bucuros îți va fi deschis ! Pe urmă i-a adăogat Domnul cu multă bunătate : Ei, acuma, mai du-te pe pămînt și te mai plimbă.

A mulțumit Poetul din fundul sufletului și a plecat măgulit de atîta frumoasă atenție din partea Domnului. S-a coborît pe pămînt...

Acolo toată lumea forfotea în sus și-n jos, alergînd fiecare fără astîmpăr după treburile sale : care mîhniți, care mulțumiți, toți îngrijați...

Poetul a salutat în dreapta și-n stînga ; unii tot i-au moțăit din cap ; dar alții, parcă nici nu-l văzuseră. A dat să intre-n vorbă ici și colo...

Unul i-a răspuns :

— N-am vreme de fleacuri... am treabă !

Altul, după ce l-a ascultat puțin, zice :

— Îmi pare rău, dar nu-nțeleg deloc... Salutare...

Pe altul, l-a povățuit Poetul cu blîndețe să nu mai bea atîta bere, că berea multă tîmpește. Acela, pesemne tîmpit gata, i-a zis o vorbă foarte proastă și i-a turnat o halbă-n cap.

Poetul a căzut mîhnit pe gînduri — făr-a-nțelege cum poate avea o lume întreagă, stăpînind întreg pămîntul, atîtea griji, atîta bătaie de cap și atîta răutate — și s-a hotărît să se-ntoarcă la Domnul.

Cînd a sosit sus, a dat la poartă de sf. Petre, care-i era binevoitor.

— Ei ! zice sfîntul, te-ai întors iar ? atîta ți-a fost plimbarea ?

— Să-ţi spun drept, sfinte Petre, e tare urît pe pămînt... şi am venit, după cum mi-a spus Domnul...

Dar sfîntu-i taie vorba :

— Drăguţă, să ierţi, Domnul acuma are alte treburi ; mai du-te şi te mai plimbă ; vino aldată.

— Bine ! a zis Poetul cuviincios.

Şi s-a-ntors la plimbare jos. Dar nu s-a mai dus în oraş ; s-a dus la ţară...

Era o zi blagoslovită de vară... Limpede şi cald... În depărtări se-ntindeau, cît apuca ochiul, cîmpuri aurii cu spicele coapte, şi aci aproape se auzeau într-o adîncătură fîşîituri de coase şi cîntece de cosaşi.

Poetul s-a apropiat de unul dintre muncitori, care trăgea cu gresia pe buza coasei, şi i-a zis :

— Frumoasă e natura, ai ?

Dar muncitorul asudat, punîndu-şi gresia în brîu şi ştergîndu-se cu mîneca pe frunte, i-a răspuns :

— O fi şi frumoasă !

— E duioasa noastră mamă ! a adăogat Poetul.

— Da, duioasă mamă, ce e drept... Trebuie numa s-o baţi să-i sîngerezi sînul pînă să se-ndure să-ţi dea o picătură de lapte... Şi încă vara, cît să fie de zăduf, calea-valea ; dar să pofteşti d-ta iarna — că pasămite nu eşti de p-aci — să pofteşti cînd turbă şi urlă... atunci s-o vezi ce duioasă e !

— Da, ştiu ; dar, chiar în furoare, ce sublimă este !

— Bag seama, zice muncitorul, d-ta or eşti lovit cu leuca, or altă treabă n-ai decît să rîzi de mine... Ia cată-ţi de drum, domnule, că n-am poftă de glumă pe nemîncate !...

Şi s-a pornit omul la lucru mai departe.

Vorbele şi purtarea atît de grosolane ale acelui ţăran l-au mîhnit pe Poet, îndemnîndu-l să se ducă-napoi, sus.

— Iar d-ta, drăguţă ? l-a-ntrebat portarul.

— Iar eu, sfinte Petre, şi te rog să mă laşi a mă apropia de Domnul, care mi-a făgăduit că „oricînd, bucuros cerul îmi va fi deschis".

— Puiule, zice sfîntul, eu ştiu ce ţi-a făgăduit Domnul, că eram de faţă ; dar acuma, drept să-ţi spun, nu e vreme potrivită să i te-nfăţişezi ; e foarte supărat pe oameni, fiindcă-i vede cum se-nvrăjbesc şi se duşmănesc între ei şi gata-gata să facă iar războaie şi vărsări de sînge ; şi Domnul este peste măsură scîrbit de purtările lor, şi chiar se gîndeşte cum să-i pedepsească amarnic, cu foc, apă, cutremure şi alte răni, ca să-i aducă la calea pocăinţii... Prin urmare, mai plimbă-te...

— Bine, a zis Poetul.

Şi iar s-a dus jos la plimbare... Dar nu s-a mai dus la ţară ; a mers într-un oraş foarte mare.

Umblînd de colo pînă colo, cum umblă omul fără treabă, a intrat, către seară, pe gangul unui palat, s-a suit pe scări, pe unde se-mbulzea fel de fel de lume şi a nemerit într-o sală mare. Acolo ţineau sfat diplomaţi şi militari împrejurul unei mese, pe care, sub lumina a o sumă de policandre strălucitoare, stau întinse hărţi, documente, tractate ; iar în capul mesei, într-un jeţ mai înalt, aromea dulce un împărat bătrîn, cu toate că toţi ceilalţi făceau gălăgie straşnică, strigînd înfierbîntaţi, unii *pace,* alţii *război,* alţii cine mai putea înţelege ce.

Poetul a înaintat pînă la masă şi, cu glas olimpian, a tunat :

— Pace ! Domnul este peste măsură scîrbit...

Dar unde-a fost chip să urmeze mai departe ?... Un general l-a luat de ureche şi l-a-nvîrtit în loc cu fața spre uşe şi cu spatele spre-mpărat ; iar un diplomat l-a consiliat de dinapoi, să zboare pe scară-n jos.

Plecînd astfel, mai mîhnit de asta decît de mojicia cosaşului, a dat pe stradă, noaptea, de o ceată de măşti, care cîntau, ţopăiau şi chihoteau, cum are tinerimea fluşturatică obiceiul în carnaval. Îndată ce l-au văzut, au năvălit la el să-l tachineze ; una dintre fete l-a apucat de gît cu mîinile ei subţiri şi reci şi l-a sărutat de l-a fript pînă-n fundul sufletului ; pe urmă, l-a luat la braţ pe sus, şi au pornit cu toţii înainte, să ridice tîrgul cu nebuniile lor. La o respîntie, iată că se întîlnesc, în bătaia unui felinar, cu un bătrîn gros şi pîntecos, roşu ca morcovul şi cam prea foarte vesel — un fel de negustor provincial, d-ăi de care se-ncurcă bucuros la petreceri pîn oraşele mari, mai ales în toiul cîşlegiului. Cum dau de el, se opresc derbedeii, iar măsculiţa Poetului i se smulge de la braţ şi se repede la negustor strigînd :

— Unchiule !

Iar „unchiul“ zice :

— Sufletu-meu ! nepoţico !

Ea îl ia de gît cu aceleaşi mîini subţiri şi reci şi pupă-l... Poetul se repede să-i despartă ; unchiul îi dă brînci încoace, nepoţica încolo, şi pe urmă tifla... şi pleacă toţi încolo cu negustorul. Poetul rămîne în loc ; îşi pune mîna la frunte şi stropeşte cu lacrimi calde mormîntul iluziunilor sale, ca să crească dasupra florile pe veci pierdutelor, în veci neuitatelor tinere sfinte amintiri...

Apoi, mai mîhnit chiar decît de consiliul diplomatului, merge iar sus...

— S-a isprăvit, sfinte Petre ; mă simt zdrobit de atîtea plimbări !...

Şi-i povesteşte pe larg cu multă obidă, dar într-un stil nobil şi susţinut, toate cîte le-a-ntîmpinat.

Sf. Petre, ţinînd la băiatul ăsta, se duce la Domnul şi zice :

— Doamne, iar a venit Poetul... Eu aş zice să-l primeşti şi să-i dai şi lui ceva, că prea a rămas fără parte pe lume...

— Ce să-i dau, Petre ?... Nu i-am spus că nu mai am ce-i da, daca au luat ăilalţi tot ?... Eu stric, daca a umblat gură-cască şi n-a mers şi la-mpărţeală ?... Poate să mijlocim pe pămînt pentru vreo slujbă...

— Nu e de slujbă el, zice sfîntul... e delicat...

— Atunci, ceva bani...

— Nu-i trebuiesc... e dezinteresat.

— Vreo decoraţie...

— Aş ! se supără... e şi mîndru.

— Ei ! zice Domnul ; mi-am găsit beleaua cu omul ăsta...

— Doamne, zice Petre, eu ştiu ce i-ar trebui lui...

— Ce ?

— Nu-i vreun lucru mare : o cutie cu peniţe, un clondir cu cerneală şi trei topuri mari de hîrtie.

— Dă-i-le, să ne scăpăm de el ; că iar aşa într-una, toată ziua bună-ziua, a cam început să mă plictisească.

I le-a dat... A plecat Poetul foarte mulţumit.

Nu trec nici trei săptămîni, şi iar se pomeneşte sfîntul cu el :

— Iar, iubitule ?... ce mai pofteşti ?

— Am isprăvit hîrtia şi cerneala...

— Cum se poate ?

— ...şi am venit să vă rog, daca nu vă supăraţi, să-mi mai daţi.

Sfîntul se uită lung la el şi, pe urmă :

— ...Să-ţi mai dăm...

I-a mai dat două clondire şi patru topuri.

Peste o lună, iar...

— Nu mai pot de la mine, drăguţă, fără voia Domnului, că lucrurile astea le am şi eu luate-n primire cu socoteală... Aide de te roagă singur...

Şi Domnul s-a-ndurat şi i-a mai dat Poetului — cinci clondire şi zece topuri.

Dar cînd a vrut să plece Poetul, Domnul zice :

— Ia ascultă, mă băiete, nu mai strica atîta, fă şi tu niţică iconomie... vezi ce scumpă e acuma hîrtia !

Iar după ce a plecat Poetul, senin, zice Domnul :

— Petre, bun băiat o fi ăsta ; dar e cam...

— Cam cum, Doamne ?

— ... Cam... găgăuţă... Nu ţi se pare şi ţie ?

— De ! Doamne, răspunde Petre, fiecare cu partea lui !

Universul, 23 martie 1900.

PASTRAMĂ TRUFANDA

În portul Kavalei, de pe coastele Archipelagului — pînă nu se pomenea de vase cu abur — într-o dimineață se pregătea o corabie mare, încărcată cu mărfuri și cu mulți călători, să pornească spre coastele de răsărit, la Iafa, în Asia Mică.

Între călătorii aceia, se afla și unul Iusuf, un negustoraș, mergînd la Ierusalim după daraveri. Omul se suise de cu vreme pe corabie, să-și găsească loc bun și se așezase jos turcește, pe chilimul lui, mai la o parte, ca să nu stea în drumul corăbierilor, cari umblau de colo pînă colo serta-ferta [1], strîngînd fringhiile și-ntinzînd pînzele, ca pe orce vas cînd mai sunt cîteva clipe pînă să pornească dezlegat în largul apelor.

Iusuf sta liniștit și trăgea ciubuc, cu gîndul pe de o parte la drumul lung ce-l avea de făcut, pe de alta la casa pe care și-o părăsea de nevoie... Cînd erau toate aproape gata, și căpitanul se suia la locul său, să dea semne de plecare, s-aude de pe mal, pîn zgomotul și forfoteala mulțimii de lume — unii cu treabă, alții numai așa gură-cască,

[1] Du-te-vino (ngr.).

precum e-n orice port la sosirea și plecarea unui vas mare — s-aude un glas strigînd :

— Iusuf ! Iusuf ! unde-i Iusuf ?

Și pînă să se ridice Iusuf, să vază dacă pe el îl cheamă, și cine, iacătă trece peste punte în corabie, gîfîind de alergătură, cu un sac în spinare, Aron, un ovrei negustor, vecin cunoscut al lui.

— Bine că te găsesc, dragă Iusuf, zice Aron ; tot mergi tu la Ierusalim ; fă-mi, te rog, o bunătate frățească... Uite sacul ăsta cu niște haine — nu-i greu ; nici douăzeci de oca — să-l duci lui frate-meu Șùmen... știi unde șade... Vrei ?

— De ce să nu vreau ? a zis Iusuf ; nu-l duc în spinare ; pe corabie e destul loc ; de la Iafa la Ierusalim, tot o să iau or cămilă, or catîr, cum mi-o veni mai bine la-ndemînă... ți-l duc bucuros

— Și să-i zici lui Șùmen, dar să nu uiți ! că numaidecît să facă păcum i-am scris eu cu hainele astea rămase de la tata... și...

Ar fi vrut Aron să mai spuie ceva, dacă nu-ncepea să se legene corabia de plecare ; a lăsat sacul lîngă Iusuf și a sărit repede afară pe mal. A pornit vasul cu pînzele umflate, și pînă s-a depărtat bine, încă mai auzea Iusuf glasul lui Aron :

— Păstrează-l bine ! să nu mi-l prăpădești !

Seara, i-a prins bine călătorului sacul prietenului ; l-a pus căpătîi și, fiind marea liniștită, a dormit odihnit pînă la ziuă ; dar toată noaptea a visat că mînca lucru sărat — firește, răsuflînd aerul mării.

Cînd s-a deșteptat, a simțit mare poftă de mîncare, și iar i s-a părut că-i miroase a sărătură. A băut o cafea, a tras ciubuc ; parcă i s-a mai potolit foamea, și s-a tolănit iar cu capul pe sac. După ce a stat puțin așa, se ridică iar...

„Bre — zice în gîndul lui — eu am mai umblat pe mare, dar așa miros plăcut de sărătură !... ce să fie asta ?"

Cînd se pleacă să-și strîngă chilimul și căpătîiul, simte miros şi mai tare; apropie nasul de sac şi-nțelege sigur că din sac iese ce iese... Deznoadă sfoara și desface ; cînd colo, peste ce dă ? Sacul nu era cu haine, era plin îndesat cu pastramă trufanda.

„Al dracului șarlatanul de Aron !... ca să nu mă-ndemn să gust o bucățică din pastrama lui, m-a mințit că sunt haine."

Şi gîndind astfel, i-a lăsat gura apă... A scos din brîu cuţitaşul, din legătura lui o bucată de pîine, și din sac o halcă de pastramă. A tăiat o felie... a gustat... Straşnică aromă ! A mîncat Iusuf frumos, și a legat sacul la loc.

Din pricină că a-ntîlnit şi vînturi în potrivă, ba de vreo cîteva ori chiar furtuni, a umblat corabia mai bine de o lună pînă la Iafa. În vremea asta, Iusuf, care se spurcase la lucru bun, a tot dezlegat sacul şi a mîncat ; ba, a mai și vîndut, cu paralîcul şi cu bucata, să nu mai stea să cîntărească, la alți călători, cari nu sufereau şi puteau să mănînce pe mare ; şi, fireşte, marfă bună, năvală mare ; aşa că, încet-încet, i-a tot scăzut căpătîiul, şi cînd a ajuns la Iafa mai rămăsese-n sac numai frumusețea aceea de miros.

De la Iafa, s-a luat Iusuf cu mai mulţi călători, și au mers pe catîri pînă la Ierusalim. Pe drum, i-a dat unul și altul să guste din pastrama lor...

— Ei ! zice Iusuf, pastramă ce-am avut eu pe corabie, de la noi, de la Kavala ! aia pastramă !... Ia, mă rog, poftiţi dv. de vedeţi numa ce aromă frumoasă ! (şi le da sacul pe la nas). Păcat că nu

mi-a mai rămas! să fi văzut... şi fragedă... şi grasă... o bunătate! aşa pastramă, zic şi eu...

Ajungînd la Ierusalim, s-a gîndit Iusuf:

„Ce să mai mă duc la Sùmen cu sacul gol? Frate-său, Aron, or din nebăgare de seamă, de degrabă, a luat un sac cu pastramă, în locul sacului cu haine; or că, de calic, să nu mă lăcomesc, m-a minţit. Orcum, am mîncat-o? am mîncat-o: o să i-o plătesc cinstit omului cînd m-oi întoarce la Kavala, şi atîta tot... Nu mai mă duc la Şùmen!"

Şi s-a dus să-şi vază de daraverile negustoriei lui. După ce şi le-a isprăvit, s-a-ntors înapoi la Iafa, acolo s-a suit pe altă corabie şi a pornit înapoi spre casă. Pe drum, mînca din pastrama altora, dar mirosea sacul lui Aron, şi mereu, la toţi călătorii:

— Ei! pastramă, dacă vreţi, să poftiţi la noi, la Kavala! — acolo pastramă!... E mai ales unul, Aron, un prieten al meu, face straşnică... la vedeţi numa ce frumuseţe de aromă!... Geaba! ca la noi, la Kavala, pastramă!...

Şi, seara, se culca cu capul pe sacul lui Aron şi visa noaptea că mănîncă sărătură; iar dimineaţa cînd se scula, îşi mirosea căpătîiul, şi gîndea:

„Cum ajung la Kavala, drept la Aron mă duc, după pastramă; să o fac eu, crestată şi pîrlită la spuză, uşor, să nu-şi scoată sarea..."

Şi-i lăsa gura apă lui Iusuf.

Cum coboară pe pămînt la Kavala, să fi zis c-a dat în bobi! pe cine vede-ntîi?... pe prietenul Aron — parcă ştia că soseşte şi-l aştepta cu patru ochi.

— Bre, Aroane, de ce eşti şarlatan şi mă minţi că-n sac sunt haine vechi de la tată-tău?... de frică să nu ciupesc din pastramă...

Aron s-a făcut odată galben, şi, cuprins ca de un fior, d-abia a putut băigui :

— Ce ? ce ?

— Cîte ocale era în sac, bre ?...

Dar Aron mai rău :

— Ce ? ce ?

— ...Că, să spun drept, ca om cinstit ce mă ştii... eu... pe drum... ţi-am mîncat pastrama toată, şi...

Dar Aron ţipă o dată şi-ncepe să se plesnească peste ochi cu palmele, să se bată cu pumnii-n cap, să-şi smulgă barba şi perciunii ; se vaită şi urlă, ca de cine ştie ce nenorocire grozavă.

— Ce urli, bre, aşa, şi faci atîta tărăboi ? cîte ocale a fost, eu sunt negustor de treabă, nu tăgăduiesc : ţi le plătesc pîn'la para.

Aş ! ovreiul cade jos, se tăvăleşte, bătîndu-se cu fruntea de ţărînă şi urlînd mai tare, parcă-i ieşit din minţi.

— Bine, bre, ţi le plătesc ; n-auzi ?

Se scoală ovreiul de jos, apucat ca de turbă, îl înhaţă de piept pe Iusuf, şi, haide, techer-mecher [1] cu el, la cadiu, la judecată !

Cadiul face cercetare cum a mers pricina.

Iusuf spune tot cum s-a-ntîmplat : că el, întîi, a crezut că sunt haine ; că, pe urmă, după aromă, a descoperit şmecheria, şi a găsit în sac pastramă de oaie, şi, ca omul, la drum lung, s-a-ndemnat şi... a mîncat-o ; dar el, negustor cinstit, nu tăgăduieşte, şi se dă dator să plătească pînă la para.

În vremea asta, Aron se jeleşte mereu smulgîndu-se de barbă :

— Bine, bre — zice cadiul — dacă omul nu tăgăduieşte şi se dă dator să-ţi plătească cinstit pînă la para, ce mai faci gură ?... ai ?...

---

[1] Cu de-a sila, pe sus (turc.).

— Să plătească ? urlă ovreiul... să plătească ?... ce să plătească ?... pe tată ?... poate el să plătească pe tată ?

— Care tată, bre ? întreabă Iusuf.

— Tata meu !

— Care tată, bre ? întreabă cadiul.

— Tata meu, Leiba Grosu, care a murit... şi Iusuf l-a mîncat.

— Pe cine l-am mîncat, bre ?

— Pe tată !

— Cînd, bre, l-am mîncat eu pe tat-tău ?

— Cînd a fost pe corabie...

— A fost tat-tău cu mine pe corabie ?

— A fost !

— Şi l-am mîncat ?... eu ?

— Tu ! tu !

— Efendi cadiu — zice Iusuf — nu vezi că e nebun ovreiul ?

— Nu sunt eu nebun ! zbiară Aron ; tu ai fost nebun, că ai mîncat pe tată !

— Mai spune o dată : care tată ?

— Tata meu, Leiba Grosu, care a murit !... parcă n-am spus ?

— Apoi de, efendi ! zice Iusuf.

— Carnaxi ! [1] nu mai zbieraţi, strigă cadiul... Staţi, că nu mai înţeleg nimic !... Bine, nu zici că tat-tău a murit ?

— A murit !

— Bine, dacă a murit, cum era să mai umble pe corabie, bre ?

— A umblat !

— După ce a murit ?

— După !

[1] Vorbă turcească de ocară, cuvînt cu cuvînt : apuca-te-ar colicele !

— Cum, bre ?

— Tată, cînd a murit, m-a jurat să-l trimit să-l îngroape în pămîntul sfînt la Ierusalim, că acolo vrea el să putrezească... și eu m-am gîndit că oasele tot nu putrezesc ; le-am îngropat aici, și carnea am făcut-o pastramă...

Iusuf s-a-ngălbenit deodată și s-a apucat cu mîinile de pîntece.

— ...și — a urmat jelindu-se Aron — m-am gîndit, de ce să nu fac iconomie la transport ; am pus pastrama-ntr-un sac și i-am dat lui... să-l ducă la Ierusalim, la frate-meu, Șùmen, s-o îngroape acolo, că el a știut... Și el a mîncat pe drum pe tată !... Ce să fac eu acuma ?

Cînd le-a auzit toate astea Iusuf, i s-a-ntors inima pe dos ; a-nceput și el să se bată cu pumnii-n cap și-n pîntece, și să se vaite :

— M-a spurcat jidanul, efendi cadiu ! aman ! m-a spurcat ! Ce mă fac eu acuma !

— Tu de ce-ai mîncat ? zbieră Aron.

— N-ai zis tu că sunt haine ?

— Și parcă trebuia să le mănînci ?

— De ce nu mi-ai spus drept, că e tat-tău ?

Și iar ovreiul, vei ! și turcul, aman ! Cadiul, ascultîndu-le toate, a zis :

— Bre ! de treizeci de ani judec aicea la Kavala lume după lume, cu fel de fel de pricini dar încă așa nebuni și așa pricină ciudată nu mi s-a mai înfățișat... Asta... să aveți răbdare... că trebuie să chibzuiesc mai adînc !...

Și, după ce a chibzuit și iar a chibzuit adînc, a hotărît ca :

Turcul să plătească ovreiului, pe prețul zilei, douăzeci de ocale pastramă prima, pe care i le-a

mîncat ; iar ovreiul să plătească turcului douăzeci de lire, fiindcă l-a-nşelat dîndu-i un sac de haine, în care nu era haine, ci pastramă, şi nu pastramă adevărată de oaie, ci de ovrei.

Şi pe urmă, cu o vorbă scurtă turcească, i-a dat afară p-amîndoi. [1]

Universul, 13 aprilie 1909.

---

[1] Cu privire la această poveste, Caragiale a inclus la sfîrşitul volumului *Schiţe nouă* următoarea notă : „*De demult, din copilărie, ştiam povestea asta de la kir Ştefan, staroste de bărbieri pe vremuri în Ploieşti, bulgar de viţă, om umblat şi deştept, care cunoştea bine felurite limbi orientale şi povestea româneşte foarte frumos. Tîrziu încoace, am mai găsit-o, altfel dată, în* Le Sottisier, de Nasr-Eddin-Hodja, bouffon de Tamerlan, suivi d'autres facéties turques, traduits sur des manuscrits inédits par J. A. Decourdemanche, *Bruxelles, chez Gay et Doucé, 1878. — În colecţia aceasta franceză se găsesc aproape toate* Năzdrăvăniile lui Nastratin-Hogea, *ale nepreţuitului Anton Pann, între care povestea noastră nu se află. Noi am dat-o aci, pe cît ne-am putut aminti, cam în felul cum am fost auzit-o, povestită cu mult mai mult haz, de la răposatul kir Ştefan.*"

KIR IANULEA

Zice că odată, acu vreo sută şi nu ştiu cîţi ani, a dat poruncă Dardarot, împăratul iadului, să s-adune dinainte-i diavolii, de la mare pîn' la mic: unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada şi-i lungeşte urechile! Şi, dacă s-au adunat ei cu toţii, împăratul s-a tras de ţăcălie scrîşnind straşnic, a tuşit de i-a pîrîit jeţul, a holbat ochii la ei şi le-a zbierat aşa:

— Afurisiţilor! care dintre voi nu e zevzec, să-i treacă pe sub nas toate şi el să nu bage nimic la cap, trebuie să fi luat seama, ca şi mine, că toţi oamenii sosiţi de pe la dînşii aici la noi nu se plîng decît numa şi numa de soţiile lor; toată vina pentru pierzarea lor o aruncă în spinarea nevestelor; pe care-l întrebi de ce a ajuns aici: „femeia" şi iar „femeia". Măi, am zis eu în gîndul meu, adevărat să fie asta?... Pe spusele oamenilor, fireşte, mare temei nu putem pune, fiindcă-i ştim ce iubitori de adevăr sunt. Dar iarăşi nu-mi vine să las aşa lucru ciudat fără de aproape cercetare; căci politica împărăţiei noastre cere ca să ştim tot, fără greşală, nici îndoială... Mai întîi, era să vă poruncesc a supune la cazne fioroase pe toate fe-

meile, doar de-om putea afla de la dînsele un crîmpei de adevăr ; dar, pe urmă, m-am gîndit că nici așa n-ajungem la mare ispravă ; le cunoaștem și pe dumnealor cît de-ndărătnice și de-ncăpățînate sunt... Așadar și prin urmare, după multă chibzuință, am hotărît să trimit pe mititelul, pe Aghiuță... Ce ? n-a venit Aghiuță ?... Unde-i Aghiuță ?

Mititelul sta pitit tocma pîntre diavolii mărunței de la urmă, și, pe cînd cuvînta Dardarot, el, trăgînd cu urechea, își cîntărea coada-n mîni. Cum și-a auzit numele, a lăsat coada și a țipat :

— Aici sunt, întunecimea-ta !

— Apoi, daca ești aicea, ce nu te-arăți mai la vedere ? Vino-ncoace, proclete ! Te dai coadei, ai ? Simțiși c-am să te pun la treabă și te pitești, să nu-ți văd mutra, să nu-mi aduc aminte de tine, mititelul taichii !

Și cînd s-a apropiat Aghiuță de tron, l-a-nhățat Dardarot de urechi și scuturîndu-l, de-i trosnea junghietura — de dragoste multă ce avea pentru el, fiindcă era mititelul mucalit și cînd se plictisea împăratul de treburile-mpărăției, pe el îl chema, să-i spuie lafuri și să-i facă giumbușuri.

— Ascultă-mă, Aghiuță puiule... Dumneata numaidecît ai să iei din comoara-mpărătească suta de mii de galbeni aduși alaltăieri cu zgîrcitul pe care-l îngropară cu talerul pîrliții de mahalagii, că-ncepuse să le miroasă — zi o sută de mii de galbeni. Apoi, o să te-mpelițezi din cap pînă-n călcîie în chip de om muritor și să te duci pe pămînt, în ce loc ți s-o părea mai potrivit. Acolo — ascultă bine, astîmpără-te cu codița ! — să te căsătorești și să trăiești cu nevasta zece ani. Pe urmă să te faci că mori ; să-ți lași acolo trupul,

şi să te-ntorci să-mi dai socoteală una cîte una de toate pîn cîte ai fost trecut ca om însurat...

Bietul Aghiuţă! ştia el de ce sta pitit pîntre plevuşcă, măcar că era un drac şi jumătate: bănuise ce-l aştepta, că iar o să-i dea cine ştie ce grea sarcină. Cînd a mai auzit că o să aibă a face şi cu femeie, a vîrît coada-ntre picioare; încă n-o putea uita pe baba la care intrase să slugărească trei ani... Îi dedese baba de lucru — să-i îndrepteze un fir de păr creţ: l-a tot muiat cu limba Aghiuţă şi l-a tras pîn degete, zi şi noapte fără răpaos; de ce-l muia şi-l trăgea, de-aia firul se-ncîrlionţa şi mai tare; şi aşa şi iar aşa, pînă i-a ieşit dracului părul pîn căciulă; s-a lipsit şi de simbrie şi de tot, ş-a fugit de la stăpînă.

— ...Şi să ştii — a adăogat Dardarot, după ce a stat puţintel la gînduri — că în toată vremea de zece ani pe pămînt, ai să fii supus la toate necazurile, slăbiciunile şi ticăloşiile pămîntenilor... la neştiinţă, la sărăcie, robie, prostie şi la mînie chiar, rămînînd să te aperi de toate relele cum ăi putea şi cum te-o tăia capul... Înţelesu-m-ai, puiule?

Ce să mai zică puiul? Nu mai încăpea cîr-mîr; că Dardarot, cît îi vorbise, nu-l slăbise din gheară.

— Înţeles, întunecimea-ta!

— Apoi, dac-ai înţeles, puiule dragă, ce mai stai?

— Dacă nu-mi dai drumul de ureche...

Mare haz a făcut împăratul de vorba asta, şi zice rîzînd:

— Pt! să nu te deochi!

Şi l-a stupit pe mititelul în vîrful nasului. Pe urmă, i-a lăsat urechea şi, fără să mai zîmbească, răcnindu-i fioros „Ai plecat?“, i-a tras un picior drept unde-ncepe să-i zică spatelui coadă. S-a dus de-a berbeleacul puiul pînă la comoara împără-

tească ; a luat sută de mii de galbeni, şi, p-aci ţi-e drumul ! într-un suflet, la-mplinirea datoriei.

Pe drum s-a prefăcut în chip de om, nici matuf [1], dar nici prea ţîngău ; om tocmai în puterea vîrstei, frumos şi arătos ; şi, după ce s-a gîndit, în care loc anume să meargă pe pămînt, zice :

„Ştii ce ?... Am să mă duc la Bucureşti... cunosc oraşul... (că mai umblase de multe ori p-acolo) e loc de petrecere. Banul e scump ; învîrtit bine, aduce peste sută la sută ; vorba veche : dacă eşti sărac, du-te-ntr-o politie [2] bogată... din ce scapă pîntre degete altora, poţi culege destul ; dacă eşti bogat, du-te-ntr-una săracă... din orice firimitură dă s-aducă un nevoiaş la gură, îi smulgi peste jumătate."

Gîndind astfel, cum a picat în Bucureşti, a tras în miezul tîrgului, la hanul lui Manuc. Acolo, a chemat îndată un samsar şi i-a spus să-i găsească fără zăbavă o pereche de case frumoase, cu încăperi multe pentru stăpîni, musafiri şi slugi, la aer curat, cu grădină şi fîntînă-n curte, cu pimniţe, bucătării, spălătorii, cu grajduri şi şoproane, în sfîrşit cu toate cîte trebuiesc pentru aşezarea cuviincioasă a unui negustor chiabur. La vreo cîteva zile, casele erau şi dereticate cu tot dichisul — nişte case mari în mahalaua Negustorilor ; şi slugi peste slugi, şi cai la grajd, şi caleşti în şopron...

Stăpînul casei, cunoscînd păcatul oamenilor şi mai ales al femeilor, că or să-l descoasă care mai de care, ca să-i afle rostul — că de unde e, cine e, cu ce trăieşte, ce caută aici şi cîte altele — a chemat pe jupîneasa bătrînă — o cotoroanţă zugră-

---

[1] Bătrîn hodorog (turc.).
[2] Cetate, oraş (ngr.).

vită și smălțuită, pe care o pusese mai mare peste slugi, să poarte cheile și să ducă grija de toate — a poftit-o să șază jos pe chilim, iar el, de pe divan, trăgînd ciubuc, s-a apucat a-i povesti păcum urmează.

— Uite, dragă kera Marghioalo... Mie, cum ți-am mai spus, îmi zice kir Ianulea... Eu sunt de felul meu din părțile despre Sfîntagora. Părinții mei, oameni de jos, se țineau cu o livede mică de măslini. Pe cînd împlineam șeapte anișori, le-a venit părinților dorința să meargă la hagialîc; și așa, după ce au făcut rost de ceva parale, m-au luat împreună și ne-am dus călare pe catîri pînă la portul Salonicului. Acolo, ne-am suit pe o corabie mare, care aștepta cu pînzele ridicate vînt, ca să pornească spre miazăzi către Iafa. N-a trecut mult; a-nceput să sufle vîntul așteptat; s-au umflat pînzele, și am pornit. Trei zile cu soare și trei nopți pe lună am mers tot drept înainte fără nici o supărare. Noi mîncam după datină post. Cam a treia zi, am mîncat la nămiez fasole și ridichi... Ce să te pomenești?... Așa pe la toacă, au început amîndoi părinții mei să se ție cu mînile de pîntece și să se vaite grozav: „mor“ și iar „mor“!... Căpitanul, văzîndu-i cum se zvîrcolesc și se zgîrcesc în dureri de moarte, a chemat degrab pe un călugăr papistaș, care se suise cu noi pe corabie, om învățat, priceput și la căutarea boalelor. Pînă să vie acela, bolnavii începuseră să-nvinețească și d-abia i-au putut spune ce mîncaseră — fasole și ridichi. Călugărul a-ntrebat încă o dată:

— Înțeleg, fiilor; dar trebuie să-mi spuneți: ați mîncat fasole și ridichi, ori ridichi și fasole?

Iar mama i-a răspuns cu glasul leșinat:

— Ridichi și fasole...

— Atunci, nu prea e bine! a zis călugărul.

Şi a poruncit să-i frece pe pîntece cu cîlţi aspri... Dar degeaba i-au frecat pînă le-au jupuit pielea ; că, pe cînd răsărea luna, tata întîi şi mama îndată după el, şi-au dat otpustul... Eu, copil, ce să fac ?... Mă ţineam plîngînd tot după căpitan şi după călugăr, şi i-am auzit vorbind aşa ; zice căpitanul :

— Părinte, dac-o fi holeră, m-am nenorocit ; patruzeci de zile nu-mi dă voie să intru-n port, mi se strică marfa şi rămîi sărac pe drumuri !

Dar omul învăţat i-a răspuns :

— Nu e holeră cum nu sunt eu călugăriţă. Asta e un fel de boală care bîntuie mai cu samă în postul Paştelui la christianii răsăriteni... Greşesc oamenii — c-aşa e bietul om, supus greşelii — mănîncă întîi ridiche şi pe urmă fasole... Vezi bine, ridichea îşi repede tăria-n sus, iar fasolea îşi năvăleşte puterea spre partea dimpotrivă ; una-mpinge, alta nu se lasă ; se-ncinge, luptă cu iuţeală mare în măruntaie, cîrcei peste cîrcei, pînă se face încurcătură-n maţe, de se sparge praporul — şi se prăpădeşte omul de *hurdubarismós* — aşa zic grecii la năprasnica asta de boală.

— Dar nu se ia ?

— Deloc ; n-ai nici o grijă.

I-au înfăşat frumos pe bieţii părinţii mei în nişte cearşafuri curate ; le-au aprins cîte o luminare de ceară la cap ; un alt călugăr grec i-a prohodit şi, de dimineaţă, cînd s-a arătat soarele dasupra talazurilor — „vecinica lor pomenire !" — una ! două ! trei ! i-au aruncat în adîncime... Pe mine, văzîndu-mă plîngînd, şi-a făcut pomană căpitanul de m-a luat pe procopseală — întîi slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăş... Nu-ţi mai spui, dragă kera Marghioalo, pîn cîte necazuri am trecut ; cîte

ocări, înjurături şi bătăi am înghiţit; de cîte ori era să pier în vultoare; de cîte ori m-au amăgit împrejurările şi înşelat lumea — mai ales de cînd am încăpuit eu singur o corabie şi m-am apucat de negoţ pe seama mea, fără alt stăpîn nici tovarăş decît norocul meu! Nu-ţi mai spui cum am scăpat odată cu viaţa numa-n pielea goală, că, după ce umblasem şapte luni pe ape, tocmai cînd să intru în Ţarigrad, mi s-a aprins corabia încărcată cu cositor şi chihlibar de peste două mii de lire, pe care le cumpărasem cu piper şi curmale nici de trei sute! Nu-ţi mai spui cîte şi mai cîte am pătimit, prin atîtea depărtări, pe mări şi pîn ţări, cu fiarele, şi, încă mai grozave, cu oamenii!... Destul să-ţi spui că, încet-încet, m-am chivernisit cumsecade, ajungînd să am o stare destul de bună pe potriva mea... Am învăţat, cît am colindat pîn lume, purtările cele frumoase; ştiu destule limbi străine — încai despre a rumînească, pot zice, fără să mă laud, că o ştiu cu temei; măcar că de viţă sunt arvanit şi nu prea am învăţat buche, dar, drept să-ţi spun, la asta nu mă dau pe nici un rumân, fie cît de pricopsit cărturar. Îmi plac cu deosebire limba şi lumea de-aici, şi, aşa, fiindcă m-am săturat de atîtea primejdii ale călătoriilor, de atîta bătaie de cap şi de inimă ale negoţului, am venit să m-aşez aici, în Valahia, la Bucureşti; să mă bucur în isihie [1] de rodul îndelungatei mele trude...

— Doamne, kir Ianuleo, a zis kera Marghioala; pîn multe ai mai trecut şi dumneata!... Dar să nu-ţi pară rău! Încai n-ai pătimit ca atîţia alţii degeaba! Frumos eşti, voinic eşti, bogat eşti! de trăit ştii să trăieşti! Halal să-ţi fie!

---

[1] Linişte, odihnă, tihnă.

Iar kir Ianulea a adăogat :

— Uitam ceva... Ascultă, rogu-te bine, dragă kera Marghioalo : să nu care cumva să aflu că ai spus la vreun vecin, ori altcuiva — da măcar tatii, de s-ar întoarce din fundul mării — cîte le aflași acu de la mine, că, vezi dumneata ? cîtă nevoie am de slujba dumitale, ca femeie cinstită și credincioasă ce te știu ; cît sunt eu de blînd și cît ești de bătrînă, nu-ți caut !... te cotonogesc ! îți rup ciubucul ăsta pe șale și te dau ș-afară din pîine cu ocară !... Ai priceput ?

— Vai de mine ! a zis bătrîna ; s-ar putea ?... N-am obiceiul !... În viața mea n-am mîncat labe de pui !... Hei ! kir Ianuleo ; eu am slujit la case mari boierești... Cîte am văzut ș-am auzit eu !... n-am vreme acuma să ți le povestesc !.. dar, lasă...

— Ei, eu atîta-ți spui dumitale... te nenorocesc !... s-a isprăvit !

— Să mă omori ! a zis jupîneasa și n-a mai stat ; s-a ridicat de pe chilim și a plecat degrabă cu cheile la treburile ei.

Pînă seara, toți ai casei ; pînă-n două zile, mahalaua-ntreagă ; pînă-ntr-o săptămînă, tot tîrgul... toată lumea a știut istoria lui kir Ianulea mai bine chiar decît el ; corabia arsese de trei ori ; chihlibarul prăpădit făcea douăzeci de mii de lire ; iar de atunci, în post, nu mai mănîncă nimini ridichi cu fasole, toată lumea mănîncă fasole cu ridichi.

Cu azi, cu mîine, a făcut cunoștință kir Ianulea cu fel de fel de negustori, ba și de boieri ; a-nceput să meargă pe la ei și să-i poftească pe la el, la sindrofie. Și la toată lumea plăcea, fiindcă era om deștept și blînd, cu multă știință despre ale lumii, cu purtări alese și, mai vîrtos, cu dare de mînă ;

levent şi galantom, pătruns de filotimie[1] şi de hristoitie[2] — într-un cuvînt, adevărat om de omenie. Astfel, care dintre negustori ba chiar dintre boieri aveau mai multe copile decît stare, umblau cu dinadinsul să-l ginerească. În vremea asta, el şi pusese ochii pe o tînără din vecini — o chema Acriviţa, fata a mai mare a lui Hagi Cănuţă, toptangiu pe vremuri. Hagiul, văduv, era om de seamă, însă cam ififliu[3] pe potriva greutăţilor casei lui, fiind împovărat de trei fete, una după alta gata de măritat, şi încă doi feciori — băieţi buni, altminteri, da cam nepricopsiţi; aşa că puţină nădejde de zestre de la Acriviţa. Dar zestre-i trebuia lui kir Ianulea? Fata era vestită de frumoasă; numai atîta cusur avea şi ea, că se uita, uneori, nu todeauna, cruciş; dar tocmai asta îi plăcea lui cu deosebire. Fata-l plăcea şi ea pe el... A cerut-o hagiului, iar acesta, fără nazuri multe, i-a dat-o.

Fiind şi kir Ianulea, ca tot omul, supus slăbiciunilor omeneşti, era stăpînit de patima fuduliei; îi plăcea să trăiască domneşte, numa-n petreceri scumpe, împărţind în dreapta şi-n stînga daruri preţioase. Aşadar, a făcut o nuntă strălucită cum nu se mai pomenise vreodată în mahalaua Negustorilor; încît bărbaţii ziceau: „Trebuie să fie putred de bogat arvanitul!... Văzuşi, nene, ce bine a lovit-o sărăcia de hagiu!“, iar femeile: „Poftim, soro, noroc pe chioara lui Cănuţă!“

Cum a adus-o kir Ianulea în casă cu lăutari, parc-a întors-o pe dos. Pînă la sfîrşitul cununiei, duminică seara, era blîndă şi supusă ca o mieluşea;

[1] Generozitate (ngr.).
[2] Cuviinţă (ngr.).
[3] Fără bani, lefter (turc.).

dar, luni dimineața, s-a ridicat din pat ca o leoaică... A chemat toate slugile, femei și bărbați ; s-a uitat o dată chiorîș de i-a băgat în spaime pe toți și, de față cu bărbatu-său, le-a zis :

— Să știți că de azi încolo sunt eu stăpînă aici ! Și să mai știți că cu Ianuloaia n-o să vă meargă cum vă mergea cu prostul de Ianulea ! și încă să mai știți că eu am toane : pe cine m-o supăra cu atîtica măcar, îl plesnesc și-l trimit numaidecît la agie [1] să-și ia merticul [2] și de-acolo ! Scurt !... Ați înțeles ?... Aid-acuma ! ieșiți afară !

De atunci, zi cu zi, cocoana se făcea mai aspră și mai țanțoșă ; și, de ce era ea mai țanțoșă și mai aspră, d-aia kir Ianulea o iubea mai tare ; și de ce creștea dragostea dumnealui, de-aia-i creștea și ifosul dumneei. Toată ziulica ofta omul după o vorbă mai dulce, or după un zîmbet... Ea sta tot posacă și-ncruntată. Daca s-apropia de ea și da s-o mîngîie, ca s-o mai îmbuneze : „Dragă Acrivițo, de ce ești supărată ?“ ea-l împingea cît colo :

— Ah ! Ianuleo, fugi că n-ai haz deloc... nu vezi ?

Alt bărbat, în locul lui, și-ar fi pierdut răbdarea și ori îi punea piciorul-n prag, s-o potolească, ori o trimitea-napoi la babacă-său, la Hagi Cănuță... Dar el, unde ? Cînd îl împingea, el îi cădea-n genunchi : „Dragă Acrivițo, iartă-mă !“ și da să-i sărute mînile ; dar ea :

— Uf ! Ianuleo, scoală-te ! nu mai mă plictisi !

— Nu mă scol pînă nu mă ierți !

— Atuncea, stăi așa pînă poimîine, daca poftești !

Și se scula ea și pleca, după ce-i da cu tifla.

---

[1] Prefectura de poliție.
[2] Porția, rația.

Kir Ianulea, ce să facă? Se uita după ea lung cum ieşea înţepată fără să-şi întoarcă ochii, măcar că o ruga cu lacrimi să nu-l părăsească aşa... ofta, se ştergea la ochi şi.. o iubea şi mai mult.

A mers aşa cît a mers, pînă i-a dat în cap cocoanei să-ntoarcă foaia, să-l prăjească şi pe altă parte: s-a prefăcut că-l teme, că e zuliară [1]. S-a prefăcut azi, s-a prefăcut mîne, pîn-a-nceput chiar să crează. Omul da bani cu împrumut, şi fireşte veneau la el boieri, cocoane, negustori, slujbaşi, fel de fel de lume cu daraveri. Cocoana Acriviţa sta cu urechea la uşă, s-auză tot; şi nu s-a mulţumit s-auză numai; a sfredelit uşa cu un burghiu, ca să şi vază. Şi-ncai, nu tăcea? Îi spunea fără sfială ce auzise şi văzuse, şi ţine-te: că ăla ţi-a zis aşa şi i-ai răspuns aşa; că pe aia ai strîns-o de mînă şi i-ai sărutat-o de trei ori, şi, pe urmă, cînd a vrut să plece, ai luat-o de mijloc şi te uitai la ea aşa galeş, şi ai dus-o pînă la uşă şi iar i-ai sărutat mîna — şi cîte alte ponosuri şi mai şi.

Iar daca el se jura că pe nedrept îl bănuieşte, că el e dator să se poarte politicos cu lumea şi mai ales cu cocoanele, ca orice negustor — ea începea să-l ocărască, făcîndu-l neruşinat şi mincinos. Nu mai putea kir Ianulea; îi venea să se strîngă de gît ca piţigoi şi mai multe nu. Dar nici cu atîta nu se mulţumea cocoana. Nu-i era de ajuns cum le încornora toate cîte le auzea şi le vedea pe ascunsele; ca să afle şi mai multe, da bacşişuri la slugi să-l iscodească; ba a pus chiar pe un frăţior al ei să nu-l slăbească de pe urme, să-i descopere toate „berbantlîcurile dumnealui". Fireşte că nici slugile, nici frăţiorul, n-au putut afla nimica, fiindcă omul era un bărbat nu se poate mai de

[1] Geloasă.

ispravă. Cocoana s-a pornit atunci cu ocări pe slugi, că-i mănîncă pîinea, ca nişte „păcătoase, ticăloase şi necredincioase"; frăţiorului i-a strigat că ori e halpe, ori „pes... semne altceva", şi i-a poruncit să nu-i mai calce pragul, că-i rupe picioarele; iar pe slugi chiar în faţa lui kir Ianulea, le-a smintit în palme şi le-a dat afară.

Cum a schimbat slugile, alte bănuieli şi alte certuri... Dar nici nu putem zice aşa, fiindcă la ceartă unul spune una, altul alta, ori pe rînd, ori amîndoi deodată; în sfîrşit, are parte fiecare de cuvînt; pe cînd aicea, ţipa, ocăra şi blestema numai dumneei, iar dumnealui asculta, înghiţea şi tăcea. Aflînd slugile că în casa asta nu cîntă cocoşul, se dedeau bine cu găina; îi turnau fel de fel de gogoşi, care de care mai umflate pe placul dumneei: că dumnealui face şi drege, că umblă aşa şi pe dincolo; şi, fiindcă Ianuloaia era mulţumită cu astfel de slugi, apoi şi ele-şi făceau de cap; furau de stingeau.

Totodată, Acriviţa, mai căzuse şi la darul foiţelor: casa plină de jucători, masă lîngă masă — otusbir, ghiordum, ba şi stos — şi dulceţuri, zumaricale [1], vinuri, cafele şi vutci, şi ciubuce peste ciubuce, ziua pînă seara, şi noaptea pînă la ziuă. Pe lîngă asta, era şi agiamie şi-nfumurată că nimini nu ştie juca mai bine ca ea — şi, se-nţelege, pierdea gros. Toate cheltuielile şi pierderile astea îl dedeau mult îndărăt pe kir Ianulea; nu se mai ajungea din venituri. De regulă nu zicea nimica; dar aşa, uneori, cam în glumă, se-ntîmpla să-i scape şi lui cîte o vorbă, bunioară:

— Numa de nu ne-ar bate odată toba cu atîtea cacialmale!

[1] Prăjituri (ngr.).

Nu-i trebuia mai mult cocoanei...

— Da ce ? nici atîta petrecere nevinovată să n-am în casa mea ?... Dumneata nu trebuia să te fi-nsurat, daca te ştiai pîrlit, să iei pe Acriviţa, fata lui Hagi Cănuţă, care n-a fost învăţată la casa părintească să-şi mănînce de sub unghie !... Să fi luat o mahalagioaică sîrmană, s-o ţii încuiată pe măsline şi pe mămăligă, să-ţi spele rufele şi să nu se-ndure s-aprinză un muc de lumînare-n casă ! ori una, să-ţi puie nişte coarne, să nu le poţi duce !... Nu ţi-e destul că sunt cinstită, după ce că-ţi rabd, ca o nenorocită, toate ticăloşiile şi murdăriile dumitale ?... Eu voi să trăiesc, d-aia m-am măritat ; aminteri mă duceam la călugărie !... Şi-n sfîrşit, dacă-ţi place, kir Ianuleo ! de unde nu, du-t' te plimbă, şi să ne vedem cînd mi-oi vedea ceafa... fără oglinzi !

Într-o zi, stînd ei la masă împreună cu o sumă de musafiri, pînă s-aducă ciorba, a-nceput din chiar senin Ianuloaia să vorbească despre o prietină măritată, care nu se afla de faţă :

că s-a ţinut cu beizadea cutare, un copil ! şi vodă, supărat foc, era să puie să-i taie coadele şi s-o trimiţă surghiun la un schit, tocmai în fundul munţilor ;

că a prins-o odată bărbatu-său, ziua-n amiaza mare, la Ţurloaia, la chiolhan, la iarbă verde, cu consulul muscălesc şi cu alţi drăngălăi ; — ţiganii îi trăgeau de unul singur „Măi, cazace, căzăcele !“ şi ea chiuia şi juca numa-n papuci, cu palmele-n ceafă, apilpisită, ca un maladeţ zaporojean ;

că-ntr-un rînd, a plecat la Căldăruşani, s-o spovedească sfinţia-sa părintele Ioanichie, şi a stat acolo de miercuri în săptămîna patimilor pînă-n săptămîna luminată după izvorul tămăduirii ; — se

plimba toată noaptea cu duhovnicu-n luntre pe lună și cînta de răsuna lacul : „Frunzuliță lobodă, of ! țățo, gura lumii slobodă !“ iar părintele lucra din lopeți și-i ținea isonul pe glas al optulea...

Și cîte alte grozăvii.

Musafirii și mai ales musafirele făceau haz ; iar bietul kir Ianulea, om cu hristoitie, făcea fețe-fețe. A răbdat el cît a răbdat, și zice, întîi cu destulă blîndețe :

— Bine, Acrivițo, scumpa mea ! cum poți dumneata, mai ales că știi ce bun prietin sunt cu bărbatu-său... cum poți, fără să le fi văzut toate astea cu ochii dumitale, fără nici un temei, să catigorisești astfel pe o prietină, pe care o primim aproape în toate zilele în casa noastră ?... Îmi pare rău !

— Ei ! apoi vezi bine că dumneata o s-o aperi... că vă scoateți ochii unul la altul !

Și apoi le spune tutulor că acuma prietina nu se mai duhovnicește la Căldărușani : i-a pus lui kir Ianulea gîndul... „să-mi spargă casa !“ Da o s-o prinză odată și n-o s-o ierte cum a iertat-o vodă ; o să puie s-o tunză ca la cazarmă pe... și din „muscălească“ și „călugărească“ n-o mai scoate.

N-a mai putut suferi kir Ianulea ; s-a ridicat foarte turburat și s-a răstit odată tremurînd :

— Ascultă-mă, Acrivițo! nu-ți dau voie, mă-nțelegi, să mai zici o vorbă măcar despre o femeie care — poți spune dumneata toate murdăriile ce-ți trec prin gîndul dumitale ! — este mai cumsecade ca dumneata ; că dumneata ești, mă-nțelegi, mai îndrăcită decît talpa iadului, și oricît de blajin să fie omul, îl scoți din toate răbdările ! Să taci din gură, scorpie nebună, că pui de te leagă și te trimit la balamuc, mă-nțelegi !

Cocoana s-a ridicat şi dumneei şi s-a năpustit asupra dumnealui, să-i arză o palmă ; dumnealui s-a ferit repede-ntr-o parte ; iar dumneaei, de necaz că nu l-a putut nemeri, a luat castronul cu ciorbă de pe masă şi i l-a aruncat în faţă — l-a opărit de sus pînă jos. Kir Ianulea şi-a ieşit din pepene ; s-a repezit cu pumnii-ncleştaţi, s-o pilduiască ; dar musafirii s-au pus la mijloc şi l-au oprit în piept :

— Nene Ianuleo ! stai, omule ! nu şade frumos !

Şi, pe urmă, către dînsa :

— Mai potoleşte-te şi dumneata, coană Acriviţo, pentru Dumnezeu ! nu-l mai turba !

Ţi-ai găsit !... S-a pornit cocoana pe răcnete, să rădice mahalaua-n picioare :

— Săriţi ! săriţi, oameni buni ! că mă omoară păgînul, arvanitul !... Mă baţi, ai ? după ce-ţi rîzi de casa şi de cinstea mea, hoţule şi pehlivanule !... Daca te-ai îmbătat şi ai poftă de bătut, du-te de-ţi bate ţiitoarele de pîn fundul mahalalelor, pe care le-ndopi cu pumnii de lire şi-n casă te caliceşti pînă la lescaie, rîtane !... Da pe mine să mă baţi ? pe mine, mă ! spurcăciune de bădăran ?... pe mine, fata lui Hagi Cănuţă, să-ndrăzneşti tu să mă baţi, păcătosule, janghinosule şi rîiosule ! ?... Stăi tu, că te-nvăţ eu pe tine, cenghenè [1] turcească !

Şi pînă nu i s-o stins glasul, n-a contenit... Fireşte că petrecerea n-a mai mers înainte... Au sărit toţi musafirii, care mai de care : „Nene Ianuleo !“, „Cocoano Acriviţo !“... că „la necaz spune omul multe“ ; că „are mîna cinci degete şi nu se potrivesc unul cu altul“ ; că „şi măruntaiele din om tot se ceartă uneori“ ; dar orişicum „nu e bine să s-auză-n lume de aşa-ntîmplări într-o casă de

---

[1] Ţigan.

seamă !"... şi aşa mai departe, cu chiu cu vai, i-au împăcat. Dar, fireşte, s-a ştiut îndată în toată mahalaua că „biata Acriviţa lui Hagi Cănuţă a ajuns de-o bate arvanitul — la masă ! faţă cu musafirii ! — după ce o-nşeală cu care-i iese-nainte !..." şi pe urmă prietenele : „Cum a fost ea crescută, mititica, şi pe ce mîini a-ncăput !... o s-o bage-n pămînt păgînul !"

Lui kir Ianulea i-a trecut repede necazul şi iar „dragă-n sus ! dragă-n jos ! puiule şi suflete !" şi orce poruncea dumneeei, dumnealui răspundea :

— Cum pofteşti dumneata, *fos-mu*, *parigboria tu kosmu !* (vorbe frumoase, care-nsemnează, pe elinică : *lumina mea, mîngîierea lumii !*).

În vremea asta, cocoana Acriviţa se gîndea : „Eu cu budalaua, cu capsomanul ăsta de Ianulea, mult n-am să mai fac purici... Ia să mă gîndesc la viitorul meu..."

Astfel, zi cu zi, i-a luat diamanticalele şi sculele[1] şi argintăria, şi le-a pus la păstrare acasă la Hagi Cănuţă ; pe urmă, a-nceput să vînză şi depîn lucrurile de preţ ale casei, despre care „budalaua" habar n-avusese să facă şi el, ca orce negustor cuminte, o catagrafie[2]. Totodată, s-a luat cu binişorul pe lîngă el ; a-nceput să-l mîngîie şi să-l mîglisească[3]. După ce l-a răsucit şi l-a fermecat cum a ştiut ea, cînd erau într-o seară amîndoi singuri la iatac, s-a pomenit kir Ianulea că se repede dumneei şi-l ia strîns în braţe şi pupă-l !... El zice :

— Mă iubeşti, dragă Acriviţo ?

Dar ea, uitîndu-se la el cruciş :

— Mai mă-ntrebi, Ianulică, *fos-mu ?*

---

[1] Bijuterii.
[2] Inventar.
[3] Să-l înşele.

N-a putut kir Ianulea s-adoarmă toată noaptea de bucurie că s-a dat Acrivița lui pe brazdă... De-acu-ncolo, trai, neneco! Despre ziuă, cînd s-ațipească și el, haț! îl ia dumneei iar în brațe și zice:

— Dragă Ianulică, am să te rog ceva... dar... să nu zici ba.

— Cînd am zis eu ba la vreo dorință a mătăluță, sufletul meu?

— Uite ce e... Tătița ar vrea să mărite și pe surioarele mele — să nu-i rămîie fete bătrîne-n casă — c-au și-nceput mahalagioaicele (le știi gurița) să le zică „iepele lui Cănuță" — și nu prea are cu ce să le-nzestreze pe potriva lor; că daca nu era om cinstit și filotim cum e, ar fi avut astăzi stare!... Mulți bani are de luat de pe la boieri mari; ce folos, dacă deocamdată nu-i poate scoate?... Dar, după ce o-nchide el ochii, firește, dumneata ai să fii mai mare între clironomi [1]; ai să strîngi pe boieri în chingi negustorește și o să-ți intri-n bani... Și... așa, m-am gîndit să-l ajutăm noi; să le facem fetelor o zestre cît de micșoară; că, de! cine se mai însoară astăzi fără zestre, doar de dragoste?... Numai eu am avut noroc să te găsesc pe dumneata — și plăcut și bogat, și galantom și să mă iubești atîta!

Și pe urmă, strînge-l iar și pupă-l.

— Bine, puică, să le dăm... Cam cît?

— De! știu eu?... cam cîte o mie, două de galbeni.

— Bucuros, sufletele!... adu-mi aminte mîne să mergem la hagiul, să-i numărăm paralele... Acu, aide, bibilico, să ne culcăm.

Dar ea îl strînge iar și zice:

---

[2] Moștenitori (ngr.).

— Şi... pe urmă, uite... Frăţiorii mei... Nu e bine să mai stea aşa degeaba... M-am gîndit să le faci dumneata rost de un capitălaş, să s-apuce şi dînşii de vreo negustorie, că sunt gogeamite gîliganii acuma, nu mai face să se lase tot în spinarea bătrînului : pun-te, masă ! scoal-te, masă !... Ce zici dumneata, nu zic bine ?

— Dragă puiule, nu ştii că eu zic ce zici mătăluţă ?... Adu-mi aminte mîne dimineaţă... Acuma, hai să-i tragem un somn.

— Mai dă-mi o guriţă, Ianulică, *parigboria tu kosmu !*

I-a mai dat o guriţă, şi au adormit ca nişte copilaşi scăldaţi.

A doua zi, s-a isprăvit daravera : au fost înzestrate surioarele amîndouă şi amîndoi frăţiorii încăpuiţi ; iar peste vreo cîteva zile, după ce i-a dăscălit pe larg cumnatul mai mare în toate privinţele negoţului, ca om încercat, au pornit, cu chimirul plin, după marfă — unul, cu corabia, de la Galaţi către Smirna înspre părţile răsăritului ; altul pîn Braşov, spre părţile apusului către Lipsca, în chervan, cum umblau negustorii p-atunci.

Nu mai încăpea-n piele kir Ianulea de fericire... Ziafeturi peste ziafeturi zi şi noapte, cu toate bunătăţile şi trufandalele ; chef şi tămbălău cu zeci de musafiri şi de lăutari — şi tot ce dorea Acriviţa trebuia să se-mplinească : Turnul Colţii să-l fi cerut pe masă, kir Ianulea pe masă i l-ar fi adus.

Au mers lucrurile tot aşa şi iar aşa ; a tot băgat mînile kir Ianulea în lada cu bani ; a tot luat cu pumnul, la loc n-a mai pus nimic, pîn-a dat într-o zi cu unghiile de fundul lăzii. N-avusese pînă-acuma obicei nici vreme să numere ce-avea-n ladă ; acu i-a dat în cap să facă şi asta, şi nu i-a trebuit

multă răbdare... Mai rămăseseră vreo trei sute și ceva de lire — să tot ajungă pentru coșniță și cheltuieli mărunte pe vreo două-trei săptămîni... Dar, om cu fire neclintită, s-a gîndit așa :

„Ei ! ș-apoi ?... ce-mi pasă ?... Mîine, poimîine se-ntorc băieții cu marfa, ne apucăm de negustorie și, cu stăruință multă și puțin noroc, umplem lada la loc... Pîn-atunci, helbet ![1] avem credit destul !"

Și s-a pornit după împrumuturi. Alergau cu limba scoasă samsarii de colo pînă colo, să-i găsească bani cu orșice preț... Pîn-acuma el luase dobînzi cam sărate ; de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai piperată. Mai întîi nu s-a prea băgat de seamă ; dar n-a trecut mult și a aflat negustorimea că se clatină rău kir Ianulea ; și mai ales că bîntuia p-atunci mare chesat[2] asupra tîrgului, i s-a scurtat omului creditul de tot : cu mai bine de sută la sută și de-abia găsea, și nu vreo sumă mai însemnată, doar num-așa de mezelic. Toată nădejdea lui se rezima pe întoarcerea tinerilor, care, nu-și putea el închipui, de ce zăbovesc atîta, cînd toți negustorii plecați totodată, ba unii chiar mai tîrziu, se și-ntorseseră de la tacsid[3], fiecare cu încărcătura lui, la potrivită vreme.

Pasămite, cumnățeii aveau cuvinte să zăbovească... Tocmai cînd să-și piarză kir Ianulea răbdarea, iacă-i sosesc, una după alta, două vești destul de urîte... Băiatului dintîi, pe cînd se-ntorcea de la Smirna, i se cufundase corabia încărcată ; iar el, începător în ale negustoriei, a fost uitat s-o asigureze... Cel mai tînăr dedese la Lipsca, în iarma-

[1] N-ai grijă, las' pe mine ! (turc.).
[2] Criză de bani (turc.).
[3] Călătorie (ngr.).

roc, peste alt chilipir, se-ntîlnise cu niște elini, de care mișună totdeauna pîn îmbulzeala tîrgurilor mari ; hoinărise cu ei pe la berăriile nemțești toată ziua, iar, seara, merseseră-mpreună la cafeneluța unui simbatriot, într-o ulicioară dosnică de lîngă Casa Sfatului, să-nvîrtească un endekamisi, și pe urmă, la iuțeală, un stosișor ; și așa, de pe la aprinsul lumînărilor pînă despre ziuă, îl lăsaseră tinichea : nu mai avea băiatul nici cu ce să vie-napoi acasă.

Cum s-a răspîndit vorba și despre astea, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămîne mufluz, și s-au adunat cu toții la cafeneaua de la Hanul cu Tei, spre a se sfătui ce-i de făcut, ca să-l țină zi și noapte sub de aproape pază, nu cumva s-o șteargă înainte de sorocul plăților, cum au muflujii obicei. Pe de altă parte, văzîndu-se scos la selemet [1], l-a apucat pe kir Ianulea un fel de groază... Ce are să facă el de-acuma, căzut în sărăcie, în necinste și-n ocară ?... Or să-l vîre întîi în temniță, și, pe urmă, cînd i-or da drumul, să-ntinză mîna pe la porțile ălor de i-a-ndopat cu atîtea bunătăți și daruri !... Și încă, treacă-meargă toate !... Dar ce te faci cu fata lui Hagi Cănuță ?...

N-a stat mult la gînduri spre a vedea că alta nu-i mai rămîne decît să spele degrabă putina — să se ducă, încotro vedea cu ochii, pînă dincolo de Mărul Roșu. Astfel dar, în faptul zilei, s-a sculat binișor, a strîns cîtă drojdie se mai găsea pe fundul lăzii, s-a dat jos la grajd, a poruncit să-i puie șaua pe un buiestraș tătăresc, a-ncălecat, spunînd argatului că merge pînă la Snagov după plătică proaspătă, că are deseară musafiri la masă,

[1] Vînzare, faliment (turc.).

a ieşit pe poartă la pas şi... pe urmă, cu ochii tot înainte, p-aci ţi-e drumul...

Cînd a luat-o pe subt mitropolie la stînga, către cîmpul Filaretului, se luminase de răsărit, aşa că, suind la deal, pîn dreptul Cuţitului de Argint, şi uitîndu-se-napoi în vale, a zărit un pîlc mare de călăreţi în goană venind parcă pe urma lui. În adevăr, bănuiala i-era întemeiată... Prinseseră de veste negustorii şi porniseră repede după el cu ceauşi de la agie. El a vrut s-abată din drumul mare şi s-o ia pe subt deal la dreapta ; dar a dat de nişte şanţuri ; buiestraşul s-a poticnit şi l-a trîntit cît colo... Atunci, omul s-a sculat, a părăsit calul şi a apucat-o pe jos. A suit la nişte uluci, le-a sărit ; pe urmă, alt şanţ şi alte garduri, pînă cînd, rupt de osteneală, ajungînd pe culme, s-a oprit în faţa viişoarei unui mărginaş bondoc şi-ndesat, care tocmai se spăla pe ochi de dimineaţă la soare în prispa cramei.

Kir Ianulea, cum l-a văzut, i-a zis gîfîind:

— Bună dimineaţa, neicuţule ; cum te cheamă ?

— Bună dimineaţa, jupîne... Pe mine Negoiţă mă cheamă ; da pe dumneata ?

— Kir Ianulea...

Şi d-abia mai ţinîndu-l balamalele, a pişit pîrleazul înăuntru şi zise :

— Frate Negoiţă, fă-ţi pomană şi mă scapă ! Umblă nişte duşmani să puie gheara pe mine, să mă nenorocească ! Ascunde-mă undeva pe-aici, şi eu te fac om bogat... Iar, dacă pîn-oi pleca nu ţi-oi dovedi că te pot procopsi, atunci primesc să mă dai chiar dumneata pe mîna duşmanilor... Mă rog dumitale, frate Negoiţă, nu mă lăsa-n pierzare ! mă rog şi iar mă rog !

Negoiţă s-a scărpinat în cap stînd puţin la gînduri şi a răspuns :

— Ascultă-mă, kir Ianulea ; ce sunt duşmanii dumitale ?... n-or fi boieri ?... că de ! drept să-ţi spun, cu boieri în cîrcotă nu mă bag...

— De unde, boieri ? sunt negustori...

— Atuncea, te scap...

Cum l-a ascuns subt o claie de haraci, peste care a mai trîntit şi nişte coceni de porumb, iacătă şi duşmanii...

— Mă, neicuţă — a-ntrebat unul — nu văzuşi dumneata adineaori trecînd p-aici un negustor — aşa ş-aşa ?

— N-am văzut.

— Ţi-am da un bacşiş bun, să ne spui încotro a apucat...

— Păi, daca nu l-am văzut...

— Spune, mă ! a zis un slujitor ridicînd gîrbaciul...

— Dumneata mă poţi şi omorî !... da daca nu l-am văzut...

— Daca n-a văzut omul, n-a văzut, zice altul... Hai degrabă-nainte, că pierdem vremea degeaba.

Şi au plecat, care călare, care pe jos, unii-ntr-o parte, alţii-ntr-alta, alergînd ca nebunii... După plecarea lor, Negoiţă s-a suit într-un dud mare şi s-a uitat pretutindeni roată, să se-ncredinţeze dacă s-au depărtat bine ; pe urmă s-a dat jos încetinel şi l-a scos pe fugar din ascunzătoare.

— Te-am scăpat ! acuma, să te văz, kir Ianuleo... te ţii de vorbă ?

— Dragă neică Negoiţă, nu ştii cît îţi sunt de-ndatorat şi cît vreau din tot sufletul să mă ţiu de cuvînt !... Iar ca să-nţelegi că mă pot plăti de dumneata, te rog şezi colea lîngă mine să afli cine sunt eu şi să asculţi toate păţaniile mele.

Şi i le-a povestit toate pe şart kir Ianulea lui Negoiţă — de cum a fost plecat din adîncuri după

porunca împărătească şi pînă-n ceasul de față — toate, cu de-amănuntul toate, pe care Negoiță le-a ascultat cu plăcere mare şi cu multă luare-aminte.

— Şi acuma, neică Negoiță, ascultă bine cum te pot eu procopsi pe dumneata... De cîte ori ăi auzi c-a intrat dracu-n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie ori din ce loc, ori de ce neam ar fi, să ştii că eu sunt ala. Numaidecît dar să vii acolo, că eu nu ies din ea pînă nu m-ăi goni dumneata... Fireşte că dacă i-ăi da de leac, degeaba n-are să-ți fie... Bărbatul femeii ori părinții fetei or să te răsplătească frumos... Ce zici ?... îți vine la socoteală ?

— Cum nu ? a răspuns zîmbind Negoiță.

Iar kir Ianulea, după ce i-a mulțumit încă o dată, a plecat p-aci-ncolo.

Nu se-ncheiase nici o lună după astea, şi coborînd Negoiță-n tîrg cu nişte vişine trufandale de vînzare, a aflat de la precupeți că pe una dintre fetele lui Zamfirache Ulierul din Colentina, a de s-a logodit cu Ilie Bogasierul de la Bărăție, o munceşte dracul de vreo zece zile... Ce nu i-au făcut ?... Leacuri, descîntece, molitve... degeaba ! Părinții şi logodnicul plîng într-una văzînd-o cum se canoneşte... Vorbeşte în toate limbile fără să le fi-nvățat, şi sporoveşte şi-i turuie mereu gura şi spune fel de fel de taine şi pîre — de unde le-o mai fi ştiind ? — încît o lume, care aleargă s-o asculte, stă şi se cruceşte :

ba că „sacul cu lire de la paharnicul Iordache din Dudeşti, de nu i s-a mai dat de urmă — furat de grămăticul pe care l-au prins pe drumul Olteniței şi a scăpat peste noapte din beciurile agiei — se află acum pus bine, înfăşurat într-un testemel

ceadiriu[1], în fundul sertarului de jos de la scrinul de lîngă soba din iatac la clucereasa Tarsița, mătușă despre mamă a lui aga, mai tînără ca dumnealui — se-ntîmplă! — și că cine nu-i știe merchezul[2] poate scotoci-n sertar cît poftește, că nu-i dă de fundul adevărat";

ba că „adiata[3] lui Agop, tutungiul de la Sfinți, lăsată nepoati-si, nu-i scrisă de răposatul: a ticluit-o pe urmă, într-o noapte, bărbatu-său Tacor, cafegiul din Caimata, care vinde și suliman și cană de păr... Tacor cu Avedic, paracliserul de la biserica armenească";

ba că „fratele ăla tinerelul, de d-abia-i mijește mustața, călugărașul sprîncenat, care șade la preacuvioșia-sa părintele archimandritul Hrisant, în curtea mitropoliei — chip și seamă la-nvățătura cîntărilor — este fata a mai micșoară a lui Ristache Muscalagiul de la Ploiești"...

și cîte și mai cîte alte bazaconii — cine le mai poate ținea minte?

Cum a auzit Negoiță toate astea, și-a desfăcut coșurile la precupeți cu rădicata pe ce a putut rupe și s-a dus d-a dreptul să vază și el pe fata apucată; și cum a ajuns acolo, s-a vîrît pîntre lumea adunată ș-a spus părinților și logodnicului că el o scapă pe fată dacă i-or da o sută de galbeni. Firește că bieții oameni n-au mai stat la gînduri: o sută fie! Iar Negoiță s-a apropiat de urechea pătimașei și, făcîndu-se că o descîntă, i-a zis încet și sfios:

— Am venit, kir Ianuleo, după vorba noastră...

— Am înțeles, i-a șoptit duhul; dar, drept să-ți spui, neică Negoiță, nu te-am crezut așa de nătă-

---

[1] Verde deschis (turc.).
[2] Rostul (turc.).
[3] Diața, testamentul (ngr.).

rău, să te mulţumeşti cu o sută de galbeni... Ce o să-ţi ajungă ţie numai atîta ? Trebuia să ceri gros ! Dar fiindcă ai greşit, te iert de data asta... Acu mă duc la Craiova, să intru în soţia caimacamului. Săptămîna viitoare să te-nfiinţezi acolo... Nu mă face să te-aştept prea mult ; mai am şi alte trebuşoare, nu numa grija dumitale... Caimacamul îşi iubeşte nevasta ca ochii din cap, e şi bogat şi darnic. Socoteşte-te bine în talia asta, că de-acolea-ncolo nu mai ai nici o putere asupra mea ; să ştii că după aia sunt dezlegat de orce cuvînt şi nu mai avem nimica de-mpărţit împreună !

Zicînd acestea, s-a depărtat duhul... Tînăra s-a tămăduit. Toată lumea se-nchina ; părinţii şi logodnicul nu ştiau ce să mai facă de bucurie, iar Negoiţă, luîndu-şi suta de galbeni, a pornit la vie să se gătească de drum lung.

Şi-a vîndut a doua zi rodul la un oltean ; a treia zi şi-a cumpărat un căluşel, cu tot dichisul de călărie, de la pătură şi şea pîn' la ipingea ; a patra, dimineaţa, a plecat. Asta era într-o miercuri... Ziua umbla, noaptea se odihnea ; aşa încet-încet, haidea-haidea, marţea următoare, pe la asfinţit, a ajuns drumeţul la straja Craiovei, şi, de acolo, întrebînd din om în om că unde ar putea găzdui un negustoraş ca el, l-au mînat la un han peste drum de o biserică mare.

Cum a descălicat, a dat calul în primirea argaţilor şi a intrat în cîrciumă, unde mai erau şi alţi isnafi [1], să-şi prinză inima cu un ciocan de rachiu şi cu ceva mezelic, înainte să meargă la odaie. Înserase binişor. Pînă să-i frigă nişte pastramă, sta la masă pe gînduri ; stînd aşa, aude clopote, şi

[1] Breslaş, meseriaş (turc.).

întreabă pe un arnăut, care trăgea ciubuc la altă masă, ce sărbătoare e a doua zi, de se face priveghere mare. De la arnăut şi de la cîrciumăreasă, află îndată că nu-i a doua zi nici o sărbătoare, dar că aşa se fac ziua şi noaptea slujbe peste slujbe la toate bisericile pentru uşurarea tinerei soţii a caimacamului, care e chinuită de duhuri, şi nu-i pot da de leac cu nimica : toate babele meştere, toţi doftorii de la Sibiiu, pricepuţi la aşa boale, toate maslurile şi molitvele, citite de vlădica şi arhiereii cu patruzeci de preoţi — degeaba. Femeia are năvîrlii [1] grozave : într-una sare şi joacă tontoroiul, că trebuie s-o lege ; cît o ţin legată, dîrdîie din toate-ncheieturile şi scrîşneşte, parcă ar arde-o în foc ; dacă-i dau drumul, iar începe să sară şi să ţopăie, şi ţopăie şi sare, pînă o leagă iar ; asta de peste o săptămînă, fără clipă de odihnă şi fără să primească-n gură măcar o picătură de apă... O lume se-ngrozeşte ; iar soţu-i se jeleşte ca un nenorocit ; şi de-aia se fac slujbe peste slujbe la biserici, doar s-o milostivi Maica Domnului cu vreo minune.

Negoiţă a dat ţoiul repede pe gît, a-mbucat o fărîmă de pastramă, ca orce slugă, de teamă să nu-l aştepte prea mult stăpînul ; a dat un icusar [2] arnăutului şi l-a rugat să-l ducă degrabă la curte. Cînd au ajuns acolo, fierbea lumea, că bolnavei i-era totdeauna mai rău cînd înnopta... O sumă de cucoane şi slujitoare o ţineau legată-n cearceafuri ude pe biata tînără, care se zbuciuma din creştet pînă-n tălpi ; preoţii-n odăjdii mari o slujeau ş-o afumau cu cădelniţele, iar soţul plîngea, făcînd mereu la metanii. Cînd iată că un arnăut vine şi zice-n gura mare :

[1] Năbădăi, furii.
[2] Monedă turcească, irmilic (ngr.).

— Măria-ta, nu te supăra!... este aici un om prost, care vine tocmai de la Bucureşti într-adins; zice că el ştie să descînte la boale ca a m.-sale şi-şi pune capul chezăşie că o tămăduie îndată.

S-a ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejdii din urmă, şi a strigat:

— Să vie!

Cum s-a arătat Negoiţă în prag, pînă să-l întrebe cineva ce şi cum, tînăra s-a potolit din dîrdîială, a poruncit, parcă era sănătoasă la baie, să-i scoată cearceafurile; s-a uitat drept la el, a început să rîză veselă, ca la vederea unui vechi prietin de mult aşteptat, şi i-a făcut semn să vie mai aproape, chemîndu-l chiar pe nume:

— Bine-ai venit, dragă Negoiţă! ce mai faci? sănătoşel? vino-ncoace mai aproape, că am să-ţi spun ceva, să nu ne-auză niminea!

Cine să-şi crează ochilor şi urechilor?... Negoiţă a dat pe toţi într-o parte, s-a apropiat prieteneşte de pătimaşă şi i-a şoptit:

— Drăguţă, să mă ierţi că te lăsai să cam aştepţi, dar nu ştii ce greu drum şi ce gloabă de cal am avut.

— Nu face nimica, a răspuns duhul foarte încet; eu plec de aici... De-acuma, te-am procopsit; nu-ţi mai sunt dator cu nimica. Să ştii prin urmare, neică Negoiţă, că asta ţi-este a din urmă... Să nu care cumva să te mai văz că te ţii de coada mea, că nu numai nu capeţi nimica, dar încă mă şi supăr, şi dacă m-oi supăra, de! poate să-ţi pară foarte rău... Atîta-ţi spun...

A pierit duhul... şi fireşte şi-a venit pătimaşa-n fire, bună zdravănă ca mai-nainte, parcă şi mai veselă... Acuma cu cîte daruri şi cinste l-a-ncărcat caimacamul pe Negoiţă, ce să vi le mai înşir eu? — că vi le puteţi singuri închipui... I-a dăruit cu

hrisov o moşie, s-o stăpînească de veci, şi pe deasupra l-a şi boierit.

Trăia acuma Negoiţă în huzur, ce cu gîndul nu gîndise, de vreo trei luni şi mai bine. Dar într-o zi, tocmai cînd îşi făcea după prînz tabietul boieresc, cu cafea şi ciubuc în pridvorul lui de la ţară, iacătă vede de departe, pe drumul care vine dinspre miazăzi, un vîrtej de praf, care se tot apropie... Ce să fie?... Sunt nişte slujitori de la curte: vin în goană cu naltă poruncă să-l aducă napristan[1] la Craiova.

Nu i-a prea plăcut lui Negoiţă că i-au turburat tabietul; dar ce să facă?... Ajungînd la curte a sărutat mîna stăpînului; acesta l-a luat în braţe, l-a sărutat pe frunte, şi i-a zis:

— Prea iubite frate Negoiţă, daca ţii la mine cîtuş de puţin, să porneşti fără clipă de zăbavă spre Bucureşti: butca e gata; pe drum aşteaptă cai de olac[2] din poşte-n poşte... Fata măriei-sale lui vodă, domniţa, e apucată cum a fost şi nevastă-mea, poate şi mai rău, după stafeta ce primii... Numai dumneata o poţi scăpa... Aleargă!

„M-am fript!" s-a gîndit Negoiţă; dar de zis, n-a putut zice nimic.

Caimacamul l-a strîns în braţe, l-a suit în butcă, şi, mînaţi, bre! Surugiii au dat bice şi călcîie, pe urmă ţipete şi chiote... Pînă a doua zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoiţă techer-mecher drept la scara palatului domnesc din Bucureşti.

Vodă şi doamna, frîngîndu-şi mîinile, l-au întîmpinat în capul scării, şi vodă i-a strigat în greceşte, cum vorbea p-atunci boierimea:

---

[1] Îndată.
[2] Schimb.

— Ah ! Dumnezeu te-a adus, boierule ! Poftim !

Dar Negoiță — de unde să știe grecește ? — a răspuns într-o doară :

— Cine nu-l caută îl găsește, măria-ta, dar cine-l caută ! Să vedem !... să-l căutăm !... Dacă s-o putea, și mie mi-ar părea bine. Să vedem...

— Haide !

Și zicînd asta, vodă l-a-mpins pe Negoiță pînă-n sagnasiul [1] din fundul sălii... Acolo sta domnița grecește pe un covor jos, clătinînd mereu din cap ca o păpușă cu gîtul pe sîrmă ; într-una se chinuia așa de cinci zile cu dinții-ncleștați și fără să-nchidă ochii o clipă.

Cum s-a arătat Negoiță, domnița a stat din cap și a-nceput să țipe, apucată de toate năbădăile :

— Afară ! dați-l afară ! să nu-l văz în ochii mei pe rîtanul de Negoiță ! afară !... să vie băbaca !

Negoiță n-a așteptat mai multe și, în loc să se supere că-l gonește cu ocară, a ridicat așa din umeri, parc-ar fi zis : „De ! dacă nu poftești !"... S-a-ntors în loc și a voit să plece. Dar doamna l-a apucat de mînă, iar vodă s-a apropiat de fiică-sa :

— Aicea sunt ! uite băbaca matale !

— Nu tu ! țipa fata. Nu te-am chemat pe tine ! să vie băbac-al meu !

— Eu sunt băbac-al tău ! a zis cu lacrimi fierbinți prăpăditul de bătrîn.

Dar copila, țipînd și mai grozav :

— Nu ! nu ești tu ! tu ești urît ! tu du-te cu Negoiță ! să vie căpitan Manoli Ghaiduri, că el e băbac-al meu adevărat !

---

[1] Un fel de balcon turcesc, cu geamlîc.

La așa vorbe nebunești, doamna a leșinat... Daca nu era Negoiță s-o apuce-n brațe, cădea lată. Au sărit cocoanele curții și au luat-o s-o frece cu oțet de trandafir și să-i dea pe la nas cu pene aprinse. Iar bietul vodă a-nceput să se bată cu pumnii-n fes, pe cîtă vreme copila tot mai tare țipa.

— Să-mi aduceți pe băbac-al meu ! pe căpitan Manoli ! p-ala-l vreau eu !

În sfîrșit, Negoiță zice lui vodă la o parte :

— Măria-ta, la așa pătimași trebuie să le facem cheful deocamdată ; că dacă ne-mpotrivim, îi ațîțăm mai rău.

I l-au adus prin urmare pe căpitan Manoli... Mai rar așa palicar [1] ! înalt, spătos și mustăcios — o mîndrețe de arnăut ! și muiat numa-n fireturi de sus pînă jos — să fie de fală pentru orice curte domnească !

Cu mustățile lui frumoase înecate de lacrimi, s-a apropiat căpitan Manoli, sluga credincioasă, de fiica doamnei ; iar mititica, îndată ce l-a văzut, s-a descruntat deodată, a zîmbit dulce și, ca orce copil supus cînd roagă frumos pe tată-său să-i făcă un hatîr, i-a zis cu multă blîndețe :

— Băbacă ! te rog, băbacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoiță nasul și urechile și să-l dai afară ca pe un obraznic... că e botos, e lacom și nemulțumitor !... să nu-l mai văz în ochii mei, că nu-l pot honipsi [2] !

Căpitanul Manoli iubea firește pe domnița din tot sufletul ; dar așa hatîr mare nu-i putea face fără voia stăpînilor. Iar Negoiță s-a gîndit : „Așa ți-e vorba ?... Bine !“ pe urmă s-a-ntors la vodă și zice :

---

[1] Grec.
[2] Suferi.

— Măria-ta, ia să se dea toți într-o parte, să văz și eu mai aproape pe pătimașa.

I-au făcut toți loc, iar Negoiță s-a dus drept la domnița care se zbuciuma și răcnea cît putea :

— Afară Negoiță ! Ieși afară, mojicule !

Dar el nu s-a sinchisit de pandoliile ei și i-a vorbit încet :

— Drăguță, eu aș zice să pleci mai bine de bunăvoie...

Aș ! fata răcnea mai rău :

— Afară Negoiță !

— Și zi, așa, ai ?... Nu vrei ?

Ș-a dat s-o apuce de mînă. Atunci domnița l-a scuipat în față și i-a ars o palmă de i-a scăpărat ochii lui Negoiță.

El s-a șters cu mîneca pe obraz și întorcîndu-se-n loc spre vodă, zice :

— Măria-ta, patima asta vine aicea cu o-mprejurare cum pîn-acuma n-am mai întîlnit... Că n-ar fi leac de tămăduire, nu zic ; dar, singur eu, nu pot face deocamdată nimica... îmi trebuie un ajutor... Am aicea la București, în mahalaua Negustorilor, o prietenă meșteră care știe să tragă de gîlci și de năjit ; e văduva unuia care și-a prăpădit averea-n risipă și-n desfrînări ; a rămas mufluz, și-a luat lumea-n cap și a lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame... O cheamă Acrivița Ianuloaia, fata lui Hagi Cănuță...

La vorbele astea, domnița a-ncetat deodată cu țipetele, ș-a-nceput să tremure, clănțănind ca-n toiul frigurilor.

— Așadar, rog pe măria-ta să poruncească a pune iute caii, s-aduc numaidecît pe Ianuloaia.

A vrut să facă un pas ; dar domnița l-a apucat strîns de pulpană, țipînd apelpisită :

— Stăi, Negoiță !

Şi... ce să mai lungim acuma povestea ? — că o poveste, cît de frumoasă, dacă-i prea lungă, iar nu face — i-a trecut copilei, parcă numai visase cineva c-ar fi fost bolnăvioară ; s-a gătit frumos, ş-a plecat veselă cu doamna la plimbare, în butcă deschisă... Patru telegari cu falaitar ; doisprece arnăuţi călări înainte şi tot atîţia în urmă fluturîndu-le fustanelele ; iar Manoli, sus pe capră, cu mîna dreaptă pe prăselele hangerului din sileaf [1] şi cu stînga răsucindu-şi mustăţile... Şi era mare bucurie pe sufletul lui vodă, cînd se uita de la fereastră cum zbura butca departe...

Negoiţă a rămas în gazdă la curte. Cam a treia zi, aducîndu-şi aminte că mai are şi alte daraveri în Bucureşti, a mers drept în mahalaua Negustorilor, să-i ia urma Ianuloaiei... Casele cele frumoase le vînduseră creditorii... Sîrmana ! părăsită de bărbat, trăia acuma la tată-său, la hagiul... Acolo, găsind-o, a rămas încremenit de aşa frumuseţe, mai ales cum se purta ea acuma, cernită de sus pînă jos, ca orce văduvă jalnică... După ce i-a sărutat mîna, i-a zis :

— Uite, cocoană ; eu mă ştiu dator lui kir Ianulea cu o sută de galbeni ; ieri am aflat de nenorocirea dumneavoastră, şi ţi-am adus datoria... Poftim !

Cocoana a-nceput să plîngă şi să-l întrebe dacă ştie el ceva despre ce s-o fi făcut omul ei, că ea nu mai poate — se frige, o să moară de dorul lui. Negoiţă i-a răspuns că nu ştie nimica ; iar, ca mulţumire că bărbatu-l îndatorase la vreme de mare nevoie, a rugat-o pe cocoana să primească a stăpîni ea de veci viişoara lui de la Cuţitul de Argint,

[1] Cingătoare lată (turc.).

și i-a și dat la mînă hîrtie de danie, întărită cu pecetie domnească. După aceea, ca să se mîntuie el odată de slujba doftoritului, s-a gîndit cîtva și i-a mai spus :

— Cocoană, eu am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumitale ; în cinstea și pomenirea lui, vreau să te-nvăț ceva, cu care, la prilej, să te salți bine din lipsă... Ascultă, rogu-te, cu luare-aminte... De cîte ori ăi auzi c-a intrat dracu-n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie din orce loc, or de ce neam ar fi,.. numaidecît să mergi acolo, că nu iese din ea pînă nu l-ăi goni dumneata... Să-i zici pătimașei numai atîta, parc-ai fi-ntîlnind pe omul dumitale : „Aici mi-ai fost ascuns, Ianulică ?... și eu te căutam ca o nebună... *fos-mu ! parigboria tu kosmu !*"

— De unde știi dumneata vorbele astea ? a-ntrebat cocoana privindu-l cruciș.

— Le-am învățat, demult, de la un prietin... a răspuns Negoiță, zîmbind la privirea cocoanei ; apoi a adăugat : ...Numai atîta să-i spui... Pe urmă, s-o apuci în brațe, tot cu gîndul la kir Ianulea : să te uiți la ea așa frumos, cum te uiți acuma la mine, s-o săruți cu foc și să n-o slăbești din dragoste pînă nu-i trece de tot... Firește că, după potriva ipochimenilor, n-are să-ți fie osteneala degeaba... Ai înțeles ?

— Am înțeles.

— Acuma, rămîi sănătoasă, cocoană ! Ș-auzim de bine !

S-a-napoiat după acestea Negoiță la curte, unde a stat încă vreo patru-cinci zile, numa-n bunătăți și-n cinste mare. Cînd ședea el sus la masă cu măriile-lor, cu protipendada și cu evgheniștii ăi mai simandicoși, cîntau jos pe sub ferestre meter-

hanele[1] şi jucau soitarii[2] pentru petrecerea isnafilor ş-a prostimii. A opta zi, s-a hotărît Negoiţă să se pornească la urma lui înspre părţile Jiiului... L-au căftănit şi i-au dăruit vodă şi doamna cîte trei pungi de ibrişim cu cîte o mie de galbeni; iar domniţa, un inel cu o nestemată cît o alună turcească, şi cu sevas[3] mare l-au petrecut toţi pînă jos în capătul scării.

Căpitan Manoli s-a rugat de stăpîni să ducă el pe Negoiţă pîn-acasă. Toată vremea, pe drum, l-a-ngrijit căpitanul ca un frate ziua şi noaptea, cîntîndu-i din gură şi cu tambura manèle turceşti şi cîntece de palicari de pîn munţii lui depărtaţi — şi cînta straşnic; avea şi glas şi pătrundere. I-a plăcut mult lui Negoiţă tovărăşia lui Manoli şi ajungînd acasă la moşie, s-a crezut dator să poftească şi el în gazdă pe căpitanul, care era tot atît de plăcut şi de bun, pe cît de voinic şi de viteaz... Seara au cinat împreună, cu vin vechi de Drăgăşani, cu cafele şi ciubuce pînă tîrziu; iar, după cină, la care, osteniţi cum erau de drum, se cam trecuseră din pahare, căpitanul, cît era de mare palicar, inecîndu-l deodată aşa un parapon, s-a lăsat să-l podidească plînsul ca pe o femeie, şi căzînd în genunche, i-a zis gazdei:

— Eu sunt sărac, *bei-mu* (adică *prinţul meu*), n-am să-ţi dăruiesc nimica de preţ; dar numai Dumnezeu şi sufletul meu ştiu cît îţi sunt de recunoscător!... că, dacă se prăpădea fetica, eu — uite, vezi hangerul ăsta?... pînă-n prăsele mi-l băgam în piept!... că, fără copila asta, ce s-ar mai fi făcut Manoli sîrmanul, sîrmanul Manoli?

---

[1] Muzică instrumentală turcească.
[2] Măscărici.
[3] Alai, cinste.

Ș-a-nceput să sărute mînile lui Negoiță și l-a rugat să-i primească-n dar o pereche de mătănii de la Ierusalim.

Cîtă vreme căpitan Manoli vărsa aici lacrimi de mulțumire, colo, departe, la București, se jelea de durere mitropolitul, că una dintre nepoțelele i.p.s.-sale începuse să aibă pandolii... Dar s-a-ndurat pronia și nu l-a lăsat să plîngă prea mult pe robul Iubitoriului-de-oameni... Cum a intrat coana Acrivița pîn gangul clopotniței, parcă i-a luat tinerei boala cu mîna... Și a zis bodaproste Ianuloaia cînd a plecat blagoslovită și mulțumită destul de la mitropolie.

Iar, noaptea aceea chiar, în adîncuri se aduna soborul demonilor dinaintea lui Dardarot, să asculte pe Aghiuță, care se întorsese și el la urma lui cu coada-ntre picioare, rupt de oboseală.

Le-a povestit el toate cîte le pătimise dincolo, mai cu șart și mai frumos decît vi le-am putut eu povesti dumneavoastră. Împăratul a făcut un haz nespus și a zis rîzînd :

— M-am pătruns acuma cum merge pricina... Halal să-ți fie, dragă Aghiuță ! frumos te-ai purtat, n-am ce zice... Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atîta osteneală ?

— Întunecimea-ta, spre răsplată, două hatîruri am să-ndrăznesc a cere.

— Spune, puiule dragă.

— Întîi, pe Acrivița și pe Negoiță să nu-i văz vreodață p-aici ! Ducă-se la rai, să se-mpace sf. Petre cu ei cum o ști.

— Bine... Și al doilea ?

— Al doilea, să mă lăsați să mă mai odihnesc și eu puțintel acasă, că m-am dehulat de atîtea trebușoare pe pămînt.

— Bine, ş-asta!... ai dreptul să dormi trei sute de ani de aci-ncolo fără să te mai supere nimini cu nimic!

Zicînd acestea, Dardarot i-a tras un picior după obicei şi l-a trimis să se culce.

Şi aşa, au mers cocoana Acriviţa şi Negoiţă, fiecare la ceasul său, în rai; iar Aghiuţă s-a pus să-i tragă la soamne... şi dormi! şi dormi! ş-o fi dormind ş-acuma, dacă nu cumva s-o fi sculat, mititelul, să se apuce iar de cine ştie ce drăcii [1].

Viaţa românească, noiembrie 1909.

---

[1] Cu privire la această poveste Caragiale a inclus la sfîrşitul volumului *Schiţe nouă* următoarea notă. „*Această poveste se găseşte în Giovanni Brevio,* Rime, *Roma, 1545, intitulată* Novella di Belfagor *; mai tîrziu, în 1549, apare cu acelaşi titlu sub numele lui Machiavelli, şi de atunci trece între operele complete ale ilustrului secretar florentin. — Un savant bibliograf englez, John Dunlop, crede că originalul lui* Belfagor *se găsea într-un manuscript latinesc al Bibliotecii St. Martin din Tours, manuscript dispărut pe vremea războaielor civile. După Machiavelli, La Fontaine, fabulistul francez, a dat pe* Belphégor *în colecţia de* Contes, *publicată întiia oară la Paris, chez Denis Thierry et Claude Barbin, 1682.*“

CALUL DRACULUI

Era odată, la marginea unui drum umblat, o fîntînă, și lîngă fîntînă ședea jos o babă, ghemuită pe niște zdrențe de cergă, și morfolea-n gingii un crîmpei de covrig muiat într-o năstrapă cu apă rece. Cînd vedea drumeț, or pe jos, or călare, or cu carul, lăsa baba covrigul din gură, întindea dreapta și se milogea tînguios numai din vîrful limbii: „Faceți-vă milă și pomană, măiculiță, de o biată păcătoasă fără putere!" Dacă-i da cineva ceva, zicea baba: „Bogdaproste, măiculiță! Dumnezeu drăguțul să primească!... de unde dai să sporească și să izvorească!" Rar se-ntîmplă creștin drumeț să treacă pe lîngă așa bătrînă nevoiașă și să nu se-ndure măcar cu ce, după potriva lui; dacă nu o lescaie, măcar o fărîmă de pîine; dacă nici atîta, barem o vorbă bună. Cînd îi zicea vreunul: „Crede, bătrînico, aldată!" ea răspundea: „Crez, măiculiță, crez... să ne crează Dumnezeu pe toți, drăguțul!" Pe urmă își muia covrigu-n năstrapă și s-apuca iar de morfolit.

Într-o zi, fiind tîrg devale, a-nceput dis-de-dimineață să se care într-acolo lume după lume de la deal. La dus, i-au mai zis babei cîte unii „crede"; da spre seară, la-ntors, i-au dat care ce

l-a lăsat inima... Păcum e obiceiul la tîrg : tîrguieşte omul ce tîrguieşte, cumpără, vinde ; apoi, mai cu rachiu, mai cu vin, mai cu vorbă, se-nveseleşte, şi pe urmă îşi mai aduce aminte şi de sufletul răposaţilor şi le dă pomană după putere. Şi aşa, a rămas baba pe ziua aceea mulţumită destul cu traista plină.

Încet-încet, pe-nserate, s-au împuţinat drumeţii ; tot mai rari şi mai rari, pînă n-a mai trecut nimeni după asfinţitul soarelui, cînd s-a arătat şi luna la răsărit. Dac-a-nnoptat bine, a căutat baba-n traistă şi a scos nişte turtă dulce, căpătată de la una dintr-un cîrd de fete, care trecuseră p-acolo cîntînd, chicotind şi făcînd fel de fel de nebunii, cum fac toate codanele cînd se-ntorc aprinse de la joc, că-n tîrg fusese horă mare. A muiat baba turta dulce, a gustat-o şi zice :

— Bogdaproste ! am avut zi cu noroc astăzi... S-o ţie Dumnezeu drăguţul pe fata aia, s-ajungă la bătrîneţi frumoase, ca mine !

Pe urmă s-a înfăşat baba-n cerga ei, şi-a pus traista căpătîi şi s-a ghemuit de-a binele culcată pe partea stîngă, cu spatele la lună, să nu-i dea lumina-n ochi... Tocmai bine de dormit... Nici prea cald, nici prea răcoare ; de vînt, nici suflare ; pe cîmp, aşa linişte de toate patru părţile că se puteau auzi cum ţîrîiau şi forfoteau gîngăniile, mişmiş pîn păiş, şi apa cum gîlgăia afară din ghizdul fîntînii printre pietricele — că aşa e apa, ca viaţa omului ! atîta numa, că viaţa curge cît curge şi pe urmă stă ; dar apa curge mereu de cînd lumea şi cît lumea n-o să mai stea...

Baba-nchisese ochii şi, cu gîndul cine poate şti la mai ce, ofta din cînd în cînd... şi nu-i venea somnul ; iar se mai gîndea, ofta şi mişca, să-şi potrivească oscioarele mai odihnit, geaba ! nu pu-

tea măcar aţipi. Se urcase luna cam de două suliţi, cînd iacă, i se pare babei că vin paşi de la deal dinspre partea apusului. Trage cu urechea şi aude bine că s-apropie drumeţ; mijeşte ochii, şi-l şi vede aci-aci. Se ridică de mijloc, întinde mîna şi-ncepe duios, după canonul ei :

— Faceţi-vă milă şi pomană, măiculiţă, de o biată păcătoasă fără putere !

Totdeodată, drumeţul a sosit în dreptul fîntînii ; abate din drum spre babă şi-i zice :

— Bună seara, băbuţo ; da... n-ai adormit încă ?

— N-am adormit, măiculiţă ; că n-am somn, vai de păcatele mele !

Drumeţul se aşază jos lîngă babă, în bătaia lunii, şi răsuflă adînc de oboseală...

— Da de unde vii dumneata, măiculiţă, de-ai întîrziat aşa pe drum ?

— Hei ! de unde viu eu... viu de departe...

— De departe, ai ?... Şi... un' te duci ?

— Hei ! unde mă duc eu... mă duc departe...

— Departe, ai ?... Da... cum te cheamă pe dumneata ?

— Prichindel mă cheamă...

— Da... de cîţi ani eşti ?... că te văz crud de tot...

— Merg pe şaptesprece...

— Da... părinţi ai ?

— N-am, c-am fost copil lăpădat...

— Da... frăţiori mai ai ?... surioare ?

— Oi fi avînd, dar nu-i cunosc...

— Cum, ăi fi avînd şi nu-i cunoşti ?... Ce vorbă-i asta ?

— Păi nu-ţi spusei c-am fost copil lăpădat ?

— Bine, aia am înţeles eu ; da vorba e, vreau să ştiu...

— Ia ascultă, babo, adică de ce mă-i fi descosînd aşa ?

— Că vreau să ştiu şi eu...
— Da ce-ţi pasă dumitale ?
— Cum să nu-mi pese, mă ? întreabă baba cu mirare... Ştii că-mi placi ! Cum, adicătele ! nu trebuie să ştiu eu ce pramatie de călător primesc noaptea-n gazdă ?... ai ?
— Da ; da iar aşa, să-mi numeri toţi dinţii din gură...
— Uite, mă !... da ce, ţi-i scot dacă ţi-i număr ?
A făcut haz băiatul de vorba babei şi zice :
— Aoleo ! la bună gazdă avusei noroc să pic !... În loc să mă-ntrebi : „Ai mîncat tu ceva, mă băiete, astăzi ?... ţi-o fi foame ?" dumneata îmi ei tacrirul [1] pe nemîncate.
— Păi ce stric eu ?... tu de ce eşti găgăuţă şi taci ?... N-ai aflat tu că, pînă nu plînge copilul, nu capătă ţîţă ?...
— Ba, aia am aflat-o eu ; da, daca m-ai năvălit cu întrebările, cînd era să-ţi spui ?
— Vino-ncoace, terchea-berchea !
Şi zicînd astea, scoate din traistă o costiţă de purcel, nişte colaci şi turtă dulce şi mere, şi i le dă :
— Ia colea şi trage-i fălci, că dinţi, slava Domnului, văz că ai.
A mîncat băiatul cu poftă mare ; i-a mulţumit gazdei şi s-a aplecat la fîntînă să bea.
— Ce faci, mă ?
— Ce să fac ?... vreau să beau.
— Păi, apă rece să bei după costiţă afumată ? Ia colea !...
Şi i-a dat din desagă un clondiraş cu rachiu de izmă.

[1] Interogatoriu.

— Să-nveţi de la mine, mă băiete : să nu bei apă după lucru gras, că ţi s-apleacă... Ai înţeles ?
— Am înţeles... Da multe mai ştii dumneata.
— Ştiu, fireşte ; cum să nu ştiu ?... că pîn' la vîrsta asta, de mă vezi cu ochii verzi, n-oi fi trecut ca un cîine prin apă... Vorba aia : uită-te la faţă şi mă-ntreabă de viaţă... Ehei ! fătu-meu ; cînd aş sta să-ţi spui cine sunt eu...
— Înţeleg, a zis băiatul căscînd ; da vorba mea e, noaptea asta nu ne odihnim noi de loc ?... e cam tîrzior...
— Să se culce cui i-e somn, fătu-meu !... eu ştiu că mi s-a speriat de tot somnul ; pot sta de vorbă pîn' la ziuă, dacă pofteşti...
— Dumneata ăi fi putînd, că n-ai umblat toată ziulica, două poştii ca mine, pe jos... Da cu tare aş vrea să mă odihnesc, drept să-ţi spui.
Şi iar a căscat.
— Atuncea — zice baba — culcă-te tu, somnorosule ; că eu mai stau... Ia cerga asta şi te-nveleşte, că despre ziuă se lasă răcoare.
Dacă s-a culcat şi s-a-nvelit băiatul, zice baba :
— Întoarce-te pe partea ailaltă, mă ; să nu-ţi dea luna drept în ochi... Vrei să-ţi spui un basm, s-adormi mai bine ?
— Spune.
— Da, vorba e, asculţi ?
— Ascult.
— ...A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi...
— ..nu s-ar povesti... a mormăit băiatul.
— Bag sama pe ăsta-l ştii... zice baba.
— Ştiu numa-nceptul.
— Ei ! începutul nu-i nimica ; să vezi dumneata mijlocul şi sfîrşitul...
Şi a urmat aşa :

— ...pe cînd se potcovea purecele cu nouăzeci şi nouă de oca de fier şi...

— ...şi sărea pîn'la cer... iar a mormăit băiatul.

— Mă, spune drept... dacă-l ştii pe ăsta, să-ţi spui altul.

— Dă-i-nainte, babo, şi nu mai mă sîcîi !

— Apoi, atunci, tacă-ţi fleanca ş-ascultă !... A fost odată un împărat ş-o împărăteasă, bogaţi nevoie mare, putrezi de bogaţi ; şi se tot ruga la Dumnezeu să le dea şi lor măcar un copilaş... şi se tot ruga, se tot ruga, şi degeaba se tot ruga... Şi aşa, cînd şi-a pierdut ei toată nădejdea, că erau bătrîni-bătrîni, cocliţi de bătrîni, numa iacătă că vine o ţigancă, mai bătrînă ca ei, şi zice să le dea cu ghiocul...

Aude baba ceva şi se opreşte din povestit...

Prichindel jos sforăia, şi luna sus de trei suliţi şi mai bine...

Baba s-apleacă pe o rînă, să-l vază dacă-i învelit cumsecade, că-i era milă de el ; cînd se uită de-aproape, vede într-o parte învelitoarea băiatului cam ridicată ; i-o apasă... cerga iar se ridică ; iar i-o netezeşte-n jos... cerga iar în sus. Zice baba-n gîndul ei : „Ia să vedem mai bine"... şi trage încetinel cerga, pune mîna şi dă de o coadă !... „Am înţeles !" Lasă cerga la loc binişor peste băiatul adormit, şi s-apucă să-l mîngîie blînd pîn păr ; o ia-ntîi de la ceafă şi, cînd ajunge cu mîna spre frunte, dă de două cucuie tari — ce mai încape vorbă ? —, nişte corniţe în lege.

— Ei ! zice baba, d-ăştia mi-ai fost ?... Lasă, că-ţi cunosc eu dumitale meşteşugul !

Îi înfige o mînă-n păr şi cu alta l-apucă de coadă şi trage ş-aşa ş-aşa. Băiatul sare din somn :

— Ce e, babo ?

— Bine, mă puşlama, că n-am să-ţi zic mai frumos !... după ce te-am găzduit, te-am ospătat şi cinstit boiereşte, tu, gogeamite flăcău în putere, să-i tragi la aghioase, şi eu, o biată neputincioasă, să moţăi deşteaptă, să-ţi spui basme şi să te apăr de muşte... ai ? Păi ce fel de vorbă-i asta ?... Scoală, dulăule, c-ai dormit destul ! Uite, ce lună frumoasă !... hai ne plimbăm...

— Ce, nu ţi-e bine, babo ?... Culcă-te acolo şi lasă-mă să mă odihnesc... Nu ţi-am spus ce obosit sunt ?

— Ia, nu mai umbla cu mofturi... parcă nu ştiu...

— Of ! că multe mai ştii !

— Să ştii tu, că, dacă-i la o adică, te ştiu şi pe tine cine eşti... Cui le tai tu ?... ba, că eşti copil sîrman ; ba, că n-ai fraţi ; ba, că eşti prăpădit de drum... Parcă nu ţi-am văzut eu podoabele, ghiavole !... Ce crezi ?... Hai scoală, să ne plimbăm ! n-auzi tu ?

Şi iar îl zgîlţîie...

— Astîmpără-te, babo, şi mă lasă !

— Nu te las, cioflingarule, pîn' nu ne plimbăm... num-aşa, niţeluş, de colea pînă colea, doar de mi s-o face şi mie somn... Haide, scoală !

— Ei ! zice băiatul ; mi-am găsit beleaua cu baba asta... Înţelege odată, babo, cînd îţi spune omul !...

— Da tu, om eşti ?

— Da ce sunt ?

— Om, ai ? Da cine moaş-ta a mai văzut om cu codiţă şi corniţe, mă ?... Vrei să mă tragi pe sfoară, tu, pe mine ? Hehei, băiete ! nu mă cunoşti cine sunt... Eu... d-ăştia măruntei ca d-alde tine... Să-ntrebi odată pe frate-tău, pe Aghiuţă — cu ala barem ne cunoşteam de mult — să-ţi spuie el ; şi tu să-i spui de la mine, c-am zis eu aşa, că de ce

nu mai dă p-aci ?... Ce ? e supărat ?... Hai ne plimbăm... Scoală odată, că te plesnesc !

Da diavolul — ce alta are de lucru decît să ispitească și să păcălească pe bieții muritori, și să-și bată joc de sufletul lor ? — ucigă-l crucea ! Ce se gîndește afurisitul de Prichindel, văzînd că nu-i chip aminteri să scape de babă ? se ridică de mijloc și zice :

— De ! băbuțo, ce să-ți spui ?... Cum mi s-a speriat și mie somnul, parcă-parcă mi-ar plăcea să mă plimb pe lună.

— Păi, atunci, ce stai ?... Haide !

— Da, da nu pe jos...

— Da cum, mă ?... călare ?

— Călare, firește ; călare, merg.

— Uite, mă ! tu ești cam țicnit pesemne... Da un 'să-ți găsesc cal acușica ?... Ce, acilea sunt grajdurile lui tat-tău, să bați numa-n palme și să-ți vie bidiviul gata la scară ?... Îmi pare rău de boiul tău !... ce nu te gîndești cînd vorbești ?... nu șade frumos !

— Păi, eu „cal“ am zis ?... am zis „călare“.

— Adicătele, cum vine vorba asta ?

— Și mie-mi pare rău de dumneata, că-mi spuseși adineauri că știi multe și le-nțelegi pe toate, și atîta lucru, bag seama, nu pricepi...

— Ce să pricep, mă ?

— Dumneata vrei să mergem la plimbare...

— Ei ! da...

— Ei ! eu merg bucuros, da numa călare merg... Ei ?

— Ei ?

— Ei ! ia-mă dumneata în cîrcă, și hai să ne plimbăm... Uite, ce lună !

— Nu ți-e rușine ! zice baba ; coșcogea flăcăul zdravăn, în floarea vîrstei tale, să te bucuri tu la o

biată şontoroagă de bătrînă ca mine, fără putere... să te ducă-n cîrcă oscioarele mele !... Auzi-auzi !

— Ruşine, neruşine, asta e... Daca pofteşti, bine ; de unde nu, lasă-mă să dorm.

— Aşa ţi-e vorba ?

— Aşa... Dacă eşti bătrînă fără putere, ce-ţi mai arde de plimbare ?... Stăi de-ţi odihneşte „oscioarele"...

Şi zicînd astea, Prichindel s-a aşezat la loc să doarmă... Luna sclipea deasupra de tot... Baba s-a culcat şi ea ; a-nchis ochii, şi a stat aşa cît a stat ; s-a mai învîrtit, s-a răsucit, cînd aşa, cînd altminterea, şi zice :

— Ai adormit, Prichindel ?

— Iar, babo ?

— Ia, scoală, mă, să-ţi mai spui o vorbă...

— Care vorbă ?

— Mă, Prichindel, da daca nu te-oi putea eu duce, mă ? că tu trebuie să fii greu, cum te văz eu, voinic...

— Noi să-ncercăm... Ce pagubă ?

— Ei ! bată-te vina să te bată !... Auzi dumneata, neiculiţă, drăcia dracului ! ce i-a dat lui Tartorul pîn cap : zor-nevoie, la plimbare de-a călare ! !... Mă, băiete, hai mai bine pe jos, că-i mai frumos...

— Pe jos nu pot.

— Nu ?

— Nu...

Mai tace baba ce mai tace, şi pe urmă :

— Ei ! hai, scoală... să vedem ce putem !... să-ţi fac şi hatîrul ăsta... să nu zici !

S-au ridicat amîndoi... Baba s-a pus piuă, şi strigă lui Prichindel :

— Haide, hopa !

— Ţin-te bine, babo !

Și țup odată ! în cîrca babei ; iar baba :
— Mă, băiete, ascultă ; să nu te lași greu și s
nu-mi dai prea des călcîie ca ageamiii !... Apucă-t
numa bine cu amîndouă mîinile pe după gîtu
meu !... Haide, gata !

...Bine-i spusese baba că ea știe multe și el ma
nimic. Prostul de Prichindel — drac-drac, d
n-a-nțeles. Cum a luat-o de gît, baba s-a scutura
de zdrențele și de urîciunea ei și deodată s-a pre
făcut într-o femeie tînără și voinică, înaltă și fru-
moasă ca o zînă, strălucind și ea pe pămînt cum
strălucea luna-n cer — fiindcă baba asta era o fată
de-mpărat mare, care, de mititică se dedese la
știința fermecelor și la meșteșugul vrăjitoriei, și
pentru păcatele ei, fusese blestemată să se pre-
schimbe în hodoroagă cerșetoare și să nu-și mai ia
înfățișarea ei de mai-nainte decînd atunci cînd c
putea păcăli pe dracul, ba încă, și atunci, numa pe
vremea nopții. Așa, pînă să vă lămuresc în aste
cîteva cuvinte, baba, adică fata de-mpărat, or zîna
cum poftiți, era departe cu Prichindel. Alerga ușor
ca vîntul de parcă n-atingea pămîntul ; îi zbura
pe dasupra capului lui Prichindel părul ei bălan
despletit ; iar în lumina lunii, fîlfîia în fel de fel
de ape zăbranicul vioriu țesut în fluturi și-n fire
de argint, cu care era-nvăluită...
Mult au alergat așa...
— Să stăm, să mai răsuflăm ! a zis Prichindel
amețit, cînd au ajuns într-o pajiște.
Dar ea, ce să-l asculte ?... De unde-și mai potolise
fuga, s-a pornit iar și mai repede, și tot mai repede,
pîn-au dat într-o luncă plină numa cu trandafiri
albi mirositori, și aici a-nceput ea să se domolească
și încet-încet să meargă în pas... Apoi, oprindu-se
locului, zice :

— Ascultă !

Şi deodată, în tăcerea aceea plină de lumina lunii, s-a auzit din umbra unui tufiş glas de privighetoare.

— Îţi place, dragă Prichindel ?

— Straşnic ! a răspuns el.

— Îţi pare rău că ţi-ai pierdut somnul pentru plimbare ?

— Ei aş !

— Vrei să mai mergem ?

— Hai-nainte !

Şi iar a pornit fata de-mpărat...

S-au plimbat mult şi multe lunci au văzut cu cîte flori ! şi atîtea cîntări de pasări, care mai de care, au auzit !... Dar cînd, departe de tot dintr-o pădurice ieşeau în largul cîmpului înspre răsărit, deodată strigă cu groază Prichindel :

— Se crapă de ziuă !

Ea se opreşte scurt, se uită-n zare, vede-n adevăr mijind zorile, şi... p-aci ţi-e drumul ! Şi ţin-te, goană !... Zbura cum zboară calul-dracului, peste moşoroaie, gropi, mărăcini, buşteni, bălţi — că bietul Prichindel vedea jucînd pe cer trei luni în loc de una. Cum a sosit într-un suflet înapoi la fîntînă, l-a aruncat pe diavol cît colo mototol ; iar ea s-a scuturat şi-ntr-o clipă s-a ghemuit pe cergă jos — tot baba de cu seara... El s-a ridicat zdruncinat de căzătură, şi zice :

— Mai rămîi sănătoasă, babo !

— Umblă sănătos, Prichindel maică !

A plecat băiatul şontîc-şontîc înapoi la deal către asfinţit unde scăpăta luna... Dar baba strigă după el :

— Mă ! n-auzi tu ?... cînd mai vii p-aici ?

— Aldată... Cine ştie cînd ? a răspuns el fără să se mai uite-napoi.

— Mă, băiete, ascultă... să nu uiţi să-i spui lu[i]
frate-tău că-l aştept negreşit... Ai auzit ?

Da, pînă să isprăvească ea, băiatul a pierit parc-a intrat în pămînt.

Oftează baba şi se culcă ; dar n-apucă să-nchiz[ă] ochii bine şi aude glasuri de drumeţi. Se ridic[ă] de mijloc şi, cu mîna-ntinsă, începe duios, dup[ă] canonul ei :

— Faceţi-vă...

Cînd unul dintre drumeţi îi taie vorba :

— De dimineaţă te-ai sculat astăzi, băbuţo !

— Ce să fac, măiculiţă ? dacă n-am somn, va[i] de păcatele mele !... Faceţi-vă milă şi pomană d[e] o biată păcătoasă fără putere !

— Crede, bătrîno ! zice ălălalt.

Şi îşi văd oamenii de drum.

— Crez, măiculiţă, crez ! să ne crează Dumneze[u] pe toţi, drăguţul !

Pe urmă, scoate din traistă o bucăţică de covrig, o-nmoaie-n năstrapă şi-ncepe s-o morfolească-n gingii.

Lupta, Budapesta, 15 noiembrie 1909.

ABU-HASAN

Poveste orientală

Era odată la Bagdad, sub domnia strălucitului calif Harun-al-Rașid, un negutător bogat, care avea o nevastă bătrînă și un fecior, Abu-Hasan, crescut pînă la vreo treizeci de ani strîns de aproape în toate privințele. Negutătorul a murit, și Abu-Hasan a intrat în stăpînirea avuției pe care o grămădise tată-său o viață întreagă. Fiul a făcut altfel de cum făcuse tatăl. În tinerețe nu căpătase niciodată o para mai mult decît îi trebuia ca să-și ducă viața : acum a pus de gînd să cheltuiască potrivit cu mijloacele pe care i le adusese soarta. Astfel, și-a împărțit averea în două părți : cu o parte a cumpărat acareturi, care-i aduceau destul venit ca să poată trăi cum se cuvine, fără să s-atingă de capete[1] ; iar cu cealaltă jumătate, în bani sunători, a hotărît să se pună pe petreceri, încailea să-și destoarcă răbdările suferite sub strășnicia în care-l ținuse tată-său pînă la așa vîrstă coaptă ; dar s-a jurat că n-are să mai cheltuiască apoi nimica peste această sumă, după ce și-o face toate chefurile. În acest scop, Abu-Hasan a strîns împrejuru-i o ceată de tineri de vîrsta și de

[1] Capital.

teapa lui, şi de acolea s-a gîndit numai cum să facă a-şi petrece vremea în chipul cel mai plăcut. Aşadar nu s-a mărginit la prînzuri şi ziafeturi cu mîncări şi băuturi care de care mai rare şi mai scumpe ; a mai adus şi tarafuri de lăutari şi cîntăreţii cei mai vestiţi ; şi pe urmă, dănţuitoarele şi dănţuitorii cei mai aleşi din oraşul Bagdad.

Toate chefurile astea, din zi în zi mai costisitoare, l-au aruncat pe Abu-Hasan în cheltuieli atît de nemăsurate, încît n-a putut-o duce aşa mai mult de un an.

Cum n-a mai întins masă mare, prietenii s-au făcut nevăzuţi ; ba nici nu-i mai întîlnea oriunde i-ar fi căutat, fiindcă fugeau de el îndată ce-l zăreau, şi dacă din întîmplare da piept în piept cu vreunul şi vrea să-l oprească să-i spună ceva, acela îşi cerea iertăciune, că-i e degrabă şi n-are vreme de vorbă, şi pleca repede p-aci încolo.

Pe Abu-Hasan mai mult l-a mîhnit părăsirea din partea prietenilor, decît îl încîntase mai înainte semnele lor de dragoste. Odată, mîhnit, dus pe gînduri, cu capul plecat a intrat în odaia mă-sii şi s-a aşezat pe marginea divanului departe de ea.

— Ce ai, fiule ? a-ntrebat bătrîna. De ce eşti aşa de pocîltit şi n-ai chef deloc ? Să fi pierdut tot ce ai pe lume şi tot n-ai fi aşa de opărit... Ştiu că, după cîte cheltuieli nebuneşti ce ai făcut, nu-ţi mai rămîn mulţi bani sunători. Erai stăpîn pe avutul tău, şi eu n-am vrut să mă-mpotrivesc purtărilor tale nesocotite, mai ales ştiind că ţi-ai păstrat cuminte jumătate din avere... Şi d-aia nu văd ce te poate adînci acuma în aşa de neagră mîhnire.

Pe Abu-Hasan, la vorbele bătrînei, l-a podidit lacrimile, şi a zis :

— Mamă, ştii în ce chip m-am purtat un an de zile. Am strîns atîția prieteni împrejurul meu, i-am îndopat cu cîte bunătăţi mi-a dat prin gînd, pînă n-am mai putut, şi acuma, cînd nu mai am ce le da, văd că toţi mă părăsesc. Cînd zic că n-am cu ce-i mai îndopa, mă gîndesc la banii pe care-i hotărîsem pentru asta ; că despre venitul meu, slavă Domnului, mi l-am păstrat, și acuma știu cum să-ntrebuinţez ce din fericire mi-a rămas. Vreau numai să încerc pînă unde pot merge prietenii mei cu nerecunoștința. O să mă rog de ei să pună fiecare de la mînă la mînă, să m-ajute a mă sălta din starea nenorocită în care am căzut. Dar asta, precum ţi-am spus, o fac numai ca să văd dacă voi găsi la dînşii vreo recunoştinţă.

— Băiete — i-a răspuns mama — nu vreau să te opresc de la ce ai pus de gînd ; dar îți pot mai dinainte spune că degeaba tragi nădejde. Tu încă nu cunoşti ce va să zică prietenii de petrecere ; dar o să-i cunoști...

— Mamă — a zis Abu-Hasan — eu înţeleg şi cred ce-mi spui ; dar tot vreau să mă luminez singur despre mișelia și neomenia lor.

Abu-Hasan a și plecat ; a făcut ce-a făcut și a găsit pe toţi prietenii. Le-a arătat în ce mare strîmtoare se afla şi i-a rugat să-și dezlege pungile ca să-l ajute. N-a uitat chiar să le spună că în mare parte a scăpătat din pricina cheltuielilor nemăsurate cu atîtea petreceri şi ziafeturi, că doar i-o atinge la omenie. Nici unul dintre prieteni nu s-a lăsat înduioșat de vorbele lui frumoase, ba, unii chiar l-au dat afară. S-a întors acasă, amărît pînă în fundul sufletului, și i-a zis bătrînii :

— A, mamă, bine mi-ai spus tu : în loc de prieteni am găsit niște ticăloși nerecunoscători. S-a isprăvit ; să nu-i mai văz în ochi !

Abu-Hasan s-a hotărît dar să se ferească de acu-ncolo de orice galantomie. După ce și-a socotit venitul bine, și l-a împărțit astfel încît să-i ajungă de cheltuială în fiecare zi regulat, dîndu-i mîna să poftească în toate serile la masă cîte un singur musafir, pe care să-l ospăteze cumpătat, dar cuviincios. Pe urmă s-a jurat că acel musafir să nu fie localnic din Bagdad, ci un străin care ar fi picat chiar în ziua aceea, și pe care să-l poată trimite pe-aci încolo după ce l-a găzduit frumos o noapte.

După cum pusese la cale, Abu-Hasan își îngrijea de dimineață să cumpere toate trebuincioasele pentru cină, și pe seară mergea să se așeze lîngă podul Bagdadului ; cum vedea un străin, ăl dintîi care-i ieșea înainte, măcar de orice teapă ar fi fost, îl poftea politicos să-i facă cinste a veni să cineze și să petreacă noaptea aceea acasă la dînsul.

Cina lui Abu-Hasan nu era foarte bogată, însă bună și curată, așa ca să poată mulțumi destul pe un oaspete drumeț. Mai ales nu lipsea de la masă vin bun și veselie, căci în loc să vorbească cu oaspetele său despre politică ori despre daraveri negustorești, îi plăcea mai bine să povestească despre lucruri plăcute și hazlii. De felul lui era om vioi și bun de petrecere, și știa să-nveselească pe un tovarăș oricît de posomorît. A doua zi dimineața Abu-Hasan îi zicea musafirului :

— Cînd te-am poftit aseară să cinezi la mine, ți-am spus obiceiul meu : să nu te superi că acum te poftesc să pleci ; am eu cuvinte să mă port așa. Mergi de-ți vezi și de treburile dumitale... Umblă cu Dumnezeu !

Într-o seară, cînd ședea după regula lui la capătul podului, iată că trece califul Harun-al-Rașid,

îmbrăcat tiptil[1], așa ca să nu-l cunoască nimeni. Stăpînitorul acesta, deși avea destui slujbași foarte pricepuți și strașnici, tot voia să cunoască el singur cum merg lucrurile în împărăția lui ; și pentru acest scop umbla adesea tiptil în felurite chipuri prin orașul Bagdad. În seara aceea, era îmbrăcat ca un negustor de la Musul, care s-ar fi dat chiar atunci jos de pe corabie în partea dimpotrivă a podului, și în urma lui mergea un rob mare și voinic, o namilă de om.

Califul, sub îmbrăcămintea lui, se vedea a fi un bărbat de seamă, vrednic de toată cinstea. Abu-Hasan s-a ridicat de unde ședea jos și, după ce i-a făcut o temenè pînă la pămînt, i-a zis politicos de tot :

— Preacinstite domnule, bine-ai venit sănătos la noi la Bagdad ; te rog preaplecat să-mi faci cinstea să poftești la cină cu mine și să-ți petreci noaptea asta în casa mea, ca să te odihnești bine de oboseala călătoriei.

Și, ca să-l îndatoreze și mai mult a pofti la el, i-a spus în cîteva cuvinte ce obicei are dînsul cu musafirii lui.

Califul a făcut haz de gustul lui Abu-Hasan, și a voit să cunoască mai de aproape pe acest om ciudat. I-a spus numaidecît că de la un bărbat așa de politicos e încîntat a primi găzduire fie pe cît de scurtă vreme, și că e gata să-l urmeze.

Abu-Hasan, care nu bănuia că soarta îi scosese înainte un oaspete așa de înalt, se purta cu califul parcă ar fi fost deopotrivă amîndoi. L-a dus acasă, l-a băgat într-o odaie foarte curată și l-a poftit să șadă pe un divan la locul de cinste. Cina era gata și masa pusă. Mama lui Abu-Hasan, pricepută la

[1] Travestit.

bucătărie, le-a dat trei feluri de mîncări : nişte porumbei gătiţi cu zarzavaturi şi cu orez, apoi o gîscă la tavă şi pe urmă un clapon fript cu patru puişori rumeniţi de jur împrejur. Altceva nimica ; dar toate erau bine făcute.

Abu-Hasan a stat la masă în faţa musafirului ; au mîncat amîndoi din toate pe tăcute şi pe nebăute, după obiceiul locului. După ce au isprăvit de mîncare, mama lui Abu-Hasan a ridicat masa şi le-a adus fel de fel de poame de care se găseau în acea vreme a anului şi nişte turte uscate de migdale. Cînd s-a-nnoptat bine, au aprins lumînările ; apoi Abu-Hasan a adus nişte urcioare cu vin şi bărdace, le-a pus lîngă el şi a rugat-o pe bătrîna să-i dea demîncare robului care venise cu musafirul. Cînd s-au aşezat iar la masă, Abu-Hasan a luat o bărdacă, a umplut-o cu vin şi, ridicîndu-se în sus, a zis către musafir :

— Preacinstite domnule, te poftesc să faci ca mine... Nu ştiu ce-i fi gîndind dumneata ; dar, după mine, drept să-ţi spun, omul care urăşte vinul, vrînd să se arate înţelept, nu-i înţelept deloc. Veselia e lucru bun ; trebuie s-o căutăm, şi s-o găsim în fundul bărdacei !

Abu-Hasan şi-a golit bărdaca, în vreme ce califul i-a răspuns :

— Vorba dumitale e cuminte, eşti un om de ispravă ; îmi place că te văz chefliu şi vesel, şi te rog să-mi torni şi mie.

Abu-Hasan a umplut bărdaca musafirului, zicînd :

— Gustă, te rog, preacinstite domnule, şi spune drept : aşa-i că-i bunicel ?

Califul a băut ; iar Abu-Hasan i-a mai zis :

— Eu, cum te-am zărit pe dumneata, am priceput că eşti om care ştii ce va să zică să trăieşti.

Ce să-ţi mai vorbesc?... Sunt nu se poate mai mulţumit şi mai vesel că m-am întîlnit astăzi cu un bărbat aşa de deosebit cum eşti dumneata. Îmi placi foarte mult... Halal să-ţi fie! Să trăieşti!

Vorbele lui Abu-Hasan îi făceau mare plăcere califului, care fiind şi el om foarte vesel, îşi îndemna mereu gazda la băut, ca să o cunoască mai bine. Din vorbă în vorbă, Abu-Hasan a spus cum îl cheamă, cum trăieşte, prin ce întîmplări neplăcute trecuse, şi a încheiat zicînd:

— Dar nu-mi pare rău că am fost amăgit de prieteni, fiindcă dacă nu se-ntîmpla ce s-a întîmplat, poate nu-mi scotea norocul în cale un străin aşa de preţios ca dumneata.

Califul, mulţumit de lămuririle lui Abu-Hasan, i-a zis:

— Eşti vrednic de laudă, prietene, că ai luat astfel de hotărîre înţeleaptă, şi mai ales că te ţii de ce ai hotărît şi, drept să-ţi spun, îţi pismuiesc fericirea. Dumneata ai în fiece zi plăcerea să primeşti la masa şi în casa dumitale un om de treabă, cu care stai frumos de vorbă şi-l îndatorezi aşa, încît unde s-o duce să te pomenească şi să-ţi laude casa, masa şi primirea dumitale atît de cuviincioase... Decît, din vorbă-n vorbă, şi dumneata şi eu nu luăm seama că prea lăsăm vinul să se trezească... Te rog, bea, şi toarnă-mi şi mie.

Şi aşa au băut amîndoi înainte, povestindu-şi unul altuia lucruri plăcute. Acu era tîrziu; musafirul a spus că fiind obosit de atîta drum cît făcuse are nevoie de odihnă, şi a adăugat:

— Şi pe urmă, nici dumneata nu voi să-ţi pierzi odihna pentru mine. Haide, să ne culcăm; şi, fiindcă poate mîine dimineaţă eu am să plec pînă nu te deştepţi dumneata, îţi spun de-acuma că am rămas foarte încîntat de ospătarea ce mi-ai făcut

așa de îndatoritor. Numai de un lucru îmi pare rău, că nu știu cum să-ți arăt recunoștința mea. Spune-mi, rogu-te, dumneata, cum m-aș putea plăti de atîta bunăvoință, ca să vezi că nu ai avut a face cu un nerecunoscător. Un om ca dumneata nu se poate să n-aibă vreo daraveră, vreo nevoie, și să nu dorească a i se face pe plac. Uite, cît mă vezi pe mine așa, negustor, poate să fiu în stare să te îndatorez și eu cu ceva,, dacă nu de-a dreptul, măcar prin mijlocirea vreunuia dintre prietenii mei.

La aceste vorbe politicoase ale negustorului, Abu-Hasan a răspuns :

— Preacinstite domnule, nu mă îndoiesc cîtuși de puţin că, nu numai așa, doar ca om politicos, îmi arăţi atîta bunăvoință. Dar pot să te asigur că eu n-am nici păsuri, nici daraveri, nici vreo dorință, şi n-am să cer nimănui nimic. N-am cea mai mică poftă de mărire, şi sunt foarte mulţumit cu soarta mea. Prin urmare, foarte-ţi mulţumesc numai și numai că ai poftit în casa mea și mi-ai cinstit masa, așa bună, rea, cum s-a putut găsi... Cu toate astea, parcă aș avea şi eu ceva care mă supără, dar iar nu pînă-ntr-atîta încît să-mi pierz liniştea pentru asta. Să vezi ce e... Aici la noi, în Bagdad, fiecare mahala își are geamia ei, cu cîte un iman, adică popă, care e dator să facă rugăciunile la ceasurile hotărîte după lege. Imanul de la geamia noastră este un bătrîn înalt și uscăţiv, posomorît şi tare făţarnic. Ctitorii, cîteşpatru, vecinii mei, sunt ca și el nişte bătrîni ursuzi și zavistnici, lucru mare. În toate zilele se adună împreună cu toţii și alta n-au de vorbit decît bîrfeli și răutăţi, ca să vîre fitiluri şi zîzanie în toată mahalaua : crapă de necaz că nu pot să stăpînească dumnealor pe toţi mahalagiii noștri, să-i poarte ei de nas

după cum le place lor. Ei ! vezi, asta mă strînge pe mine de gît, în loc să-şi vază popa de legea lui şi ctitorii să se îngrijească de geamie, dumnealor se leagă de lume şi n-o lasă să trăiască în bună pace.

— Cum văz eu — a zis califul — dumneata ai dori să le mai scurtezi limba acelor bîrfitori ?

— Precum zici, tocmai ! a răspuns Abu-Hasan. Ah ? de ce nu mă face Dumnezeu pe mine calif o zi măcar, numai o zi !

— Ei ! să zicem că ai fi calif... ce-ai face ?

— Ce-aş face ?... Aş face ceva să rămînă de pomină... I-aş pildui straşnic pe dumnealor, ca să aduc o mulţumire lumii de ispravă ; aş pune să le tragă la fiecare ctitor cîte o sută de beţe la tălpi şi imanului patru sute ; să-i învăţ eu pe dumnealor, mă-nţelegi, că nu-i treaba dumnealor să turbure viaţa mahalagiilor, mă-nţelegi.

Califului i s-a părut foarte nostimă ideea lui Abu-Hasan, şi zice :

— Îmi place dorinţa dumitale, mai ales că o văd pornită dintr-o inimă dreaptă care nu sufere să rămîie răutatea nepedepsită : şi tare aş dori şi eu să ţi-o văd îndeplinită... Şi de ! Poate că lucrul să nu fie chiar peste putinţă, cum îţi închipui... Eu cred că, dacă ar afla ce gînduri ai, califul ar fi în stare să-ţi încredinţeze puterea lui pe o zi... Şi cît mă vezi dumneata, aşa, un negustor ca toţi negustorii, cine ştie de nu ţi-aş putea ajuta s-o dobîndeşti.

— Ei ! Ia lasă — a răspuns Abu-Hasan — nu-ţi mai bate joc de mine şi dumneata, cum şi-ar bate fireşte şi califul dacă ar afla de neroziile mele... Poate doar atîta, să afle şi el de purtările euvioşilor noştri şi să-i osîndească el la vreo pedeapsă.

— Ba, Doamne ferește, nu-mi bat joc nicidecum — a zis musafirul — și desigur că nici califul nu și-ar bate... Dar să le lăsăm astea; uite, e aproape de miezul nopții, haide să ne culcăm.

— Bine zici; dar, fiindcă urciorul nostru mai are ceva în fund, eu crez că ar trebui mai întîi golit, și pe urmă să ne ducem la culcare. Un lucru numai te-aș ruga: mîine dimineață cînd ăi pleca, dacă n-oi fi eu deștept, să nu lași ușa de la drum deschisă.

Pe cînd vorbea Abu-Hasan, califul, ridicînd urciorul, și-a umplut bărdaca și a golit-o, mulțumind încă o dată de buna ospătare. După aceea, pe furiș a aruncat în bărdaca gazdei, așa cît poți lua pe vîrful degetelor, dintr-o cutiuță cu niște prafuri, pe care o purta totdeauna cu sine, și peste ele a turnat vinul tot cît mai rămăsese în urcior; pe urmă, întinzînd bărdaca a zis:

— Acuma te rog, iubită gazdă, să iei de la mine bărdaca asta și s-o deșerți în cinstea și pentru dragostea mea.

Abu-Hasan, foarte bucuros, a luat bărdaca în mîna dreapta și a ridicat-o-n sus; cu palma stîngă la piept s-a-nchinat preaplecat și apoi a băut tot pînă-n fund dintr-o sorbitură... Dar n-a apucat să lase jos bărdaca goală, și, simțindu-se înmuiat din toate încheieturile, s-a lungit binișor pe divan, unde l-a și furat somnul, așa degrabă, că musafirul a început să rîză, și, chemîndu-și robul, care aștepta gata la ușă, i-a zis:

— Ia-l pe omul ăsta în circă, și bagă bine de seamă, cînd ieșim, în ce loc să află casa, să știi unde ai să-l aduci înapoi mîine cînd ți-oi porunci.

Și, fără zgomot, au ieșit din casă, robul ducînd în circă pe Abu-Hasan adormit adînc, și califul, care a lăsat într-adins ușa de la drum deschisă.

Cum au sosit la palat, au mers pînă în odaia unde așteptau toți curtenii :

— Dezbrăcați-l pe omul ăsta și-l culcați în patul meu.

Curtenii l-au dezbrăcat binișor pe Abu-Hasan, l-au îmbrăcat în halatul califului și l-au culcat frumos în patul împărătesc. După aceea califul a chemat împrejuru-i pe toți ai curții, bărbați și femei, și le-a zis :

— Vedeți pe omul care doarme colea ? Mîine dimineață, la ceasul hotărît, întocmai cum faceți cînd mă deștept eu, așa să faceți și cu el, fără nici o deosebire, să nu vă mai gîndiți la mine cîtă vreme v-ăți afla în față-i ; în sfîrșit, pînă nu poruncesc eu altceva, poruncile lui să fie sfinte : el este califul vostru.

Curtenii și curtenele fără vorbă s-au închinat pîn'la pămînt, și fiecare s-a gîndit cum să se supună mai bine, după puterile sale, poruncilor stăpînului. Întorcîndu-se la palat, califul trimisese după marele vizir Giafar, și cum a sosit acesta, i-a zis :

— Uite de ce te-am chemat, Giafar : mîine dimineață cînd vii după porunci, să nu te miri dacă vezi șezînd în tronul meu pe omul acesta, care doarme colea. Ascultă-i și-i îndeplinește cu sfințenie toate poruncile. Are să se arunce la galantomie, o să-ți poruncească a împărți daruri în dreapta și în stînga : fă tot ce-ți spune, măcar de-ar fi să-mi sleiești toate lăzile împărăției. Nu uita să vestești pe toți curtenii de la mic pînă la mare, să-i dea mîine la ceasul hotărît pentru înfățișare înaintea mea, toată cinstea ce mi se dă mie... Du-te acum și caută să-mi faci întocmai pe plac.

După plecarea marelui vizir, califul a mers să se culce și el într-altă odaie, poruncind robului său de încredere, anume Mesrur, să-l scoale mîine pînă nu s-a deșteptat Abu-Hasan. Și astfel, a doua zi dimineața, califul a trecut într-o cămăruță cu cîteva trepte mai jos, de unde de la o ferestruică cu gratii putea vedea, fără a fi văzut, toată odaia unde dormea încă prietenul de cu seara.

Toți curtenii și toate curtenele intrară numaidecît pe rînd și se așezară binișor, în tăcere, fiecare după treapta sa, ca după obicei, la locu-i cuvenit. Începuse acum să se lumineze de ziuă; era vremea de deșteptat pentru rugăciunea dinainte de răsăritul soarelui, după cum cere legea musulmană. Curteanul, cel care sta lîngă căpătîiul califului, apropie de nasul adormitului un burete înmuiat în oțet de trandafir. Adormitul strănută îndată și miji din ochi; deși nu era încă destulă lumină, văzu că se află în mijlocul unei odăi mari, foarte bogată, împodobită cu vase mari de aur, cu perdele și covoare țesute de mătase; și de jur împrejurul lui niște tinere curtene, unele cu harfe, altele cu alăute și cu dairele, gata să înceapă a cînta, și toate de o frumusețe nespusă; iar la spatele lor niște robi arabi în vestminte strălucitoare, stînd toți cu mîinile la piept. Uitîndu-se la învelitoarea cu care dormise acoperit, văzu că e de catifea stacojie țesută cu fir de aur și cu mărgăritare; iar lîngă pat un vestmînt tot așa, și alături, pe o perină, o tichie de calif.

Văzînd toate astea, Abu-Hasan rămase aiurit... și, aducîndu-și aminte de ce vorbise seara la masă cu musafirul, gîndi:

„Asta-mi place! Ajunsei acuma și calif! Auzi vis!" Și închizînd ochii își așeză iar capul să-și

urmeze somnul. Dar un rob, aplecîndu-se pînă la pămînt, îi zise cu sfială:

— Stăpînitor al credincioșilor, strălucirea-ta să nu mai adoarmă, e vremea rugăciunii de dimineață, soarele stă să se arate.

Vorbele acestea l-au amețit pe Abu-Hasan: „Sunt deștept ori dorm?... Aș! dorm; nu se poate!... Dorm!" Și, ținînd ochii tot închiși, n-a mișcat. Dar n-a trecut mult, și robul, văzînd că nu capătă răspuns, a zis iar:

— Stăpînitor al credincioșilor, strălucirea-ta să nu se supere dacă iar îndrăznesc a-i spune că trebuie să se scoale, afară numa dacă nu vrea să lase a trece ceasul rugăciunii de dimineață.

„M-am înșelat — gîndi Abu-Hasan — nu dorm."

Deschise ochii bine și, fiind acum ziua mare, văzu foarte limpede tot ce zărise nedeslușit la lumina slabă de-adineaori. Se ridică de mijloc și privi de jur împrejur zîmbind ca un om care se deșteaptă plin de mulțumire după un somn bun cu vise plăcute.

Atunci tinerele curtene i se închinară preaplecat și deodată harfele și tamburele, alăutele și dairelele începură o cîntare îngerească de care Abu-Hasan rămase atins pînă la suflet. Cu toate astea tot și-a venit iar la gîndul dintîi:

„Bre! ce să fie asta? unde mă aflu eu? Ce e palatul ăsta? Ce sunt minunățiile astea? robii și curtenii ăștia străluciți? frumusețile astea de curtene? și cîntările astea care te ridică în slavă? Cum adică? Să nu pot eu înțelege: visez ori sunt treaz?"

Cînd îi treceau prin minte aceste întrebări, iată că s-apropie Mesrur, căpetenia robilor, și-i zice:

— Stăpînitor al credincioşilor, strălucirea-ta să-mi dea voie a-i spune că n-are obicei să se scoale aşa de tîrziu, afară numa dacă, Doamne fereşte, nu se simte bine ; aşadar, trebuie strălucirea-ta numaidecît să se suie în tron, că iacătă a sunat ceasul sfatului împărătesc.

După vorbele lui Mesrur, Abu-Hasan înţelese că nu mai doarme şi că prin urmare tot ce i se întîmplă nu-i în vis, ci aievea. Dar încă nehotărît ce are să facă şi cum trebuie s-o ia, stetea la gînduri. După cîteva clipe de îndoială, se uită lung la Mesrur şi-i zise :

— Ia ascultă-mă, cu cine vorbeşti ? şi cui îi zici dumneata „stăpînitorul credincioşilor" ?

— Strălucirea-ta — răspunse Mesrur zîmbind — îmi vorbeşte astfel ca să mă pună la încercare, or ca să glumească... Cine altul să fie stăpînitorul credincioşilor decît strălucirea-ta ? Mesrur, ticălosul rob, nu poate uita asta, şi bănuieşte că poate vreun vis urît o fi turburat azi-noapte odihna strălucirii-tale.

Abu-Hasan pufnind s-a trîntit iar cu capul pe căpătîi şi, după ce s-a săturat de rîs, s-a ridicat iar de mijloc şi, întorcîndu-se către un arab mititel, negru ca şi Mesrur, i-a zis :

— Ia ascultă, piciule : spune-mi tu cine sunt eu.

— Prea-înalte — a răspuns piciul clipind din ochii-i aplecaţi — strălucirea-ta este stăpînitorul credincioşilor, care ţine pe pămînt locul stăpînului lumii.

— Mare mincinos eşti, cît eşti tu de micuţ. Pe urmă a făcut semn unei curtene să se apropie şi întinzîndu-şi mîna, i-a zis : Drăguţă, fii bună şi muşcă-mă de vîrful degetului, să văz : dorm or sunt deştept ?

Tînăra l-a apucat cu dinții de vîrful degetului și i-a strîns puțintel... Abu-Hasan și-a tras repede degetul...

— Nu dorm... Dar cum ? cum, fără știrea mea, să ajung eu peste noapte calif ? Asta e ceva minunat, de neînțeles... Și zise apoi foarte dulce către frumoasa curteană : Mă rog, spune-mi drept, așa să trăiești, adevărat e, drăguță, că eu... sunt stăpînitorul credincioșilor ?

— Mai adevărat nu se poate, prealuminate stăpîne — a răspuns tînăra — e atît de adevărat, că noi rămînem toți pe gînduri văzînd că strălucirea-ta se miră de asta...

Abu-Hasan s-a uitat lung la ea și cu un zîmbet de bunătate, i-a răspuns moțăind din cap :

— Am înțeles ! și mătăluță ești o... mincinoasă... Lasă că știu eu bine cine sunt.

Căpetenia robilor, văzînd că stăpînul voia să se dea jos din pat, îi întinse mîna și umărul să-l ajute. Cum se puse Abu-Hasan pe picioare, rezemîndu-se pe umărul robului, curtenii, bărbați și femei, i se plecară pînă la pămînt strigînd toți într-un glas :

— Să fie de bine strălucirii-sale ; zi fericită și cu noroc să-i dea Dumnezeu !

— Ah, Doamne, ce minune ! a strigat stăpînul... Ce mă culcai aseară, și acu ce mă trezesc ?... Vezi cum se poate schimba viața, de cu seara pînă dimineața... Mare lucru ! ce să spun ?... Să mor dacă-nțeleg ceva.

Pînă să-și isprăvească vorba, cîțiva curteni l-au și îmbrăcat de sus pînă jos, pe cînd ceilalți, curteni și curtene, și robi, arapi, s-au așezat în rînd de o parte și de alta, pînă la ușa prin care stăpînitorul trebuia să meargă în sala sfatului împărătesc. Mesrur, căpetenia arapilor, îl duse pînă la treptele

tronului. Abu-Hasan, rezemîndu-se pe umărul robului, sui treptele și se așeză în tron.

Totdeodată Harun-al-Rașid trecuse repede la altă ferestruică cu gratii de unde se vedea în sala tronului.

Abu-Hasan, aruncîndu-și privirile în dreapta și-n stînga, văzu pe toți curtenii și ofițerii palatului stînd frumos la rînd, drept ca lumînarea, cu ochii țintă în ochii lui, fără să clipească măcar și parcă fără să răsufle.

Lui Harun-al-Rașid, care se uita cu multă luare-aminte, de sus, prin gratii, îi plăcu dintru-nceput ce vrednic și ce mîndru se pricepea Abu-Hasan să-i țină locul.

Îndată ce s-așeză califul pe tron își ridică fruntea, rezemîndu-și palmele pe genunchi, și totdeodată marele vizir Giafar se-nchină dinainte-i pînă la pămînt, zicînd :

— Stăpînitor al credincioșilor, Dumnezeu s-o acopere cu harurile sale pe strălucirea-ta, iară pe dușmanii ei în flăcările iadului să-i prăvălească !

Abu-Hasan, după cîte văzuse și auzise de-adineaori din pat și pînă acum, pe tron, începu să crează că e de-a binele calif. Nici n-a mai voit să gîndească prin ce minune a soartei ajunsese aici, și, hotărît, s-a apucat de treabă ca un calif ce era. Astfel a-ntrebat pe marele vizir dacă are să-i spună ceva deosebit. Giafar i-a răspuns :

— Stăpînitor al credincioșilor, emirii, vizirii și toți ofițerii așteaptă porunca să vie a se-nchina strălucirii-tale.

Abu-Hasan a zis :

— Să poftească !

Marele vizir s-a-ntors atunci către portarul cel mare :

— Stăpînitorul credincioşilor porunceşte să-ţi faci datoria.

S-au dat de părete uşile, şi toţi ofiţerii cei mari, muiaţi din cap pînă-n picioare numa-n mătăsuri şi-n fireturi, au intrat, şi cu pas falnic unul după altul, au venit să se-nchine dinaintea tronului îngenunchind şi atingînd podeala cu fruntea, după care, iar la rînd au mers să se aşeze frumos unii de o parte, alţii de alta. Cînd s-a sfîrşit ţeremonia, marele vizir a început să-şi facă raportul despre felurite treburi după hîrtiile pe care le ţinea în mînă. Treburile acelea în adevăr nu erau nici foarte însemnate, nici prea încurcate ; totuşi erau treburi politiceşti. Abu-Hasan, fără să stea mult pe gînduri, le-a dat la toate dezlegare potrivită, scurt, fără să se-ncurce la vreuna, şi toate dezlegările erau nemerite, după cum îl povăţuia mintea lui cu scaun sănătos.

Pînă să-şi isprăvească raportul, Abu-Hasan, zărind în mulţimea ofiţerilor pe căpitanul poliţiei, pe care-l cunoştea, că-l văzuse de atîtea ori prin oraş, a zis marelui vizir :

— Ia aşteaptă puţintel, am de dat o poruncă grabnică poliţaiului... Căpitane, ia poftim mai aproape...

Căpitanul s-a apropiat de tron închinîndu-se şi a ascultat, iar califul a urmat :

— Căpitane, să mergi acu într-un suflet în uliţa cutare, din mahalaua cutare (i le-a spus pe nume) ; în uliţa aceea se află o geamie ; la geamie, acolo, ai să găseşti stînd la taifas un iman şi patru bătrîiori cu barbă albă... Să-i ridici numaidecît şi să pui să le tragă, de faţă cu dumneata : cîte o sută de vine de bou la tălpi, fiecăruia dintre bătrîiori, iar imanului patru sute... Şi pe urmă să

te întorci fără zăbavă să-mi spui cum mi-ai îndeplinit porunca... Ai venit?

Căpitanul, fără vorbă, s-a închinat adînc şi a plecat degrabă să-şi facă datoria.

La auzul acestei porunci, date aşa de scurt şi hotărît, Harun-al-Raşid a zîmbit de mulţumire, văzînd că Abu-Hasan nu-şi pierde vremea cu nimicuri, ci se foloseşte degrabă de prilejul domniei sale spre a pedepsi cum se cuvine pe zavistnicii bîrfitori.

Totdeodată marele vizir îşi urma mai departe raportul, şi pînă să nu şi-l isprăvească bine, iată se-ntoarce poliţaiul şi zice:

— Stăpînitor al credincioşilor, am găsit pe iman şi pe cei patru bătrîiori stînd la taifas în geamia aceea, şi ca dovadă că mi-am îndeplinit cu credinţă datoria întocmai după porunca strălucirii-tale, am adus şi adeverinţa aceasta.

Şi scoţînd din sîn o hîrtie a înfăţişat-o califului. Abu-Hasan a cetit în de-amănuntul arătarea celor petrecute în curtea geamiei şi s-a uitat de aproape la numele mahalagiilor, toţi cunoscuţi de-ai lui, cari întăreau cu iscăliturile lor acea arătare, ca martori ce stătuseră de faţă la săvîrşirea pedepsii, şi după ce a sfîrşit a zis foarte mulţumit către poliţai:

— Bun! treci la locul dumitale... Acuma dumneata, vizirule, spune vistiernicului să ia o pungă cu o mie de bani de aur şi să o ducă tot în mahalaua aceea unde a fost poliţaiul, mamei unuia Abu-Hasan: e om văzut în partea locului, măcar cine îi cunoaşte casa. Du-te şi te întoarce degrabă.

Marele vizir a dus el însuşi punga şi i-a spus bătrînei numai atîta că este un dar trimis din partea califului, fără altă desluşire. Bătrîna cu destulă mirare a primit darul; nu-şi putea închi-

pui de unde pînă unde să-i dea prin minte califului a-i trimite ei atîta bănet ; de unde era să știe dînsa de cele ce se petreceau la palat ?

În vremea cît a lipsit marele vizir, și-a făcut raportul și polițaiul despre toate cele întîmplate peste noapte în tot Bagdadul, fel de fel, pe care le-a ascultat califul cu multă luare-amine. Întorcîndu-se vizirul și spunînd califului cum îndeplinise întocmai porunca, califul i-a zis :

— Bine ; dar nu ți-a dat în gînd să întrebi pe bătrîna : fiu-său, Abu-Hasan e acasă ? ce face ?

— Ba da, strălucite stăpîne, cum nu ? am întrebat-o, și mi-a răspuns că fiu-său e acasă, dar că doarme în odaia lui și nu-l poate trezi, fiindcă az-noapte a stat pînă foarte tîrziu la petrecere cu un musafir.

La vorbele acestea, califul nu și-a mai putut stăpîni rîsul și a rîs cu mare poftă, de care firește toată lumea s-a bucurat, văzînd veselia stăpînitorului lor atotputernic. Mesrur atunci a făcut un semn către toată adunarea prin care le arăta că sfatul s-a încheiat și că fiecare poate pleca ; și au plecat toți, trecînd și închinîndu-se pe dinaintea tronului, rînd pe rînd, ca și la sosire, rămînînd împrejurul tronului numai Mesrur, marele vizir și ofițerii de pază. Abu-Hasan s-a coborît de pe tron tot cum se urcase, rezemîndu-se cu o mînă pe umărul credinciosului Mesrur, și cu cealaltă pe umărul unui ofițer voinic, și astfel s-a dus în odaia de unde venise : totdeodată Harun-al-Rașid a trecut la altă ferestruică zăbrelită de unde să poată urmări tot.

Mesrur a dus pe Abu-Hasan într-altă odaie, unde așteptau o droaie de cîntărețe, cari, cum l-au văzut, au și început cu toatele să sune din harfe, din ghitare, din tambure și dairele și să

cînte din gură în fel de fel de glasuri, atît de frumos, încît Abu-Hasan a rămas fermecat.

De acolo, cu muzicantele după el, Mesrur l-a trecut într-un salon unde sclipeau bogății peste bogății, numai catifele, mătăsuri, și aur și nestimate ; șapte policandre de aur cu cîte șapte sfeșnice atîrnau din tavanul lucrat în sidef în feluri de sclipituri cari-ți luau ochii. În mijloc sta așezată o masă cu șapte talere, tot de aur greu, cu mîncăruri din cari se ridicau aburi de deosebite mirodenii. Pe de lături, s-au așezat muzicantele în șapte tarafuri și din fiecare taraf ieșind înainte cîte una, una mai frumoasă ca alta, îmbrăcate de sus pînă jos numa-n borangic străveziu, au venit mai aproape de masă.

Cînd a intrat Abu-Hasan, cu fetele cîntînd în urma lui, a stat o clipă în loc aiurit de atîtea minunății. S-a uitat mult de jur împrejur, din tavanul sclipitor pînă-n covoarele în care i se îngropau picioarele, și, numa îndemnat de Mesrur, care i-a spus, închinîndu-se plecat, că se răcesc bucatele, s-a hotărît să se miște din loc și să meargă a se așeza la masă. Cum s-a așezat el, cele șapte curtene dimprejurul mesei au început să-i facă vînt cu niște apărători de pene mlădioase de păun. Abu-Hasan, încîntat, după ce s-a uitat la fiecare din ele zîmbindu-le dulce, le-a zis :

— Drăguțelor, de ce vă osteniți să-mi faceți vînt toate ? poate să mă răcorească numa una singură... alelalte șase, mă rog, să poftească la masă alături cu mine, să-mi ție de urît, că mie, ce să spui ? oricîte bunătăți să am, singur la masă, nu-mi ticnește...

Tinerele s-au așezat îndată la masă : iar Abu-Hasan, văzînd că nu pun nimica-n gură de sfială, le-a dat el la fiecare-n taler și foarte politicos le-a

poftit să guste măcar ; pe urmă le-a-ntrebat cum le cheamă. Le chema așa : *Gură de mărgean*, *Lună plină*, *Rază de soare*, *Bucuria ochilor*, *Puful piersicii*, *Vraja inimii*. Pe urmă a întrebat pe cea care rămăsese să-i facă vînt să-l răcorească și dînsa i-a spus că o cheamă *Acadea de miere*. Strașnic de frumoasă.

Abu-Hasan fiecăreia i-a spus, potrivit cu numele ei, cîte o vorbă de duh potrivită, așa că adevăratul calif, care le vedea și auzea toate de sus, s-a întărit în credința ce și-o făcuse mai dinainte, că prietenul este un om prețios. Cînd au văzut tinerele că Abu-Hasan s-a săturat de mîncare, una dintre dînsele, în picioare, a zis către un rob care sta cu mîinile încrucișate la slujba mesii :

— Stăpînitorul credincioșilor vrea să treacă la dulcețuri ; aduceți de spălat.

Toate s-au ridicat de la masă, au luat din mîinile robilor, una un lighean de aur, alta o cană cu cioc, tot de aur, și a treia un peșchir de mătase, și îngenunchind cîteșitrele dinaintea lui Abu-Hasan, care ședea pe scaun, i-au dat de spălat. După ce s-a făcut și asta, s-a dat deoparte o perdea de catifea și s-a deschis ușa de la alt salon.

Mesrur a trecut înainte, poftindu-l cu multe temenele pe calif în celălalt salon, încă și mai strălucit și, pe urmă, iar într-altul și mai strălucit, și în fiecare cîte șapte tarafuri de cîntărețe, tot una și una, și mese încărcate cu poame, dulcețuri, prăjituri, fel de fel de bunătăți neînchipuite. L-au plimbat așa toată ziua pînă a-nceput să însereze. În cel din urmă salon Abu-Hasan a văzut ce nu mai văzuse pînă-aci :

Pline cu vin împărătesc șapte cane mari de argint și de jur împrejur niște cupe tot așa suflate pe dinăuntru cu aur. S-a așezat la masă, încre-

menit de frumuseţea altor tinere care îi aşteptau poruncile — a voit să ştie cum le cheamă, şi a bătut în palme, făcînd semn tarafurilor de cîntăreţi să se oprească. Deodată s-a făcut tăcere : iar el, luînd de mînă pe una dintre cele şapte tinere, care era mai aproape, a poftit-o să şază alături şi a întrebat-o cum o cheamă, iar dînsa a răspuns : *Salbă de mărgăritare.*

— Nu se putea nume mai potrivit — a zis Abu-Hasan — bine te-a botezat cine te-a botezat ; decît eu tot aş zice că dinţii matale întrec toate mărgăritarele din lume... Drăguţa mea *Salbă de mărgăritare,* tare m-ai îndatora să-mi umpli cu mînuşiţele matale o cupă de vin.

Fata a îndeplinit porunca. Abu-Hasan, luînd cupa plină şi privind foarte duios, cînd la cupă cînd la fată, a zis :

— *Salbă de mărgăritare,* în sănătatea mătăluţă... Te rog, fă-mi şi matale tot aşa hatîr !

Dînsa îşi umplu o cupă şi, ridicînd-o în sus, cîntă un cîntec cu un glas îngeresc, de care Abu-Hasan a rămas foarte-ncîntat. După aceea, luă pe altă tînără şi o pofti să şază alături de el, întrebînd-o cum o cheamă, iar ea a răspuns : *Steaua zorilor.*

— Nu se putea nume mai potrivit — a zis Abu-Hasan — bine te-a botezat cine te-a botezat, decît... eu tot aş zice că ochii mătăluţă întrec toate stelele de pe cer... Drăguţa mea *Steaua zorilor,* tare m-ai îndatora să umpli două cupe, una pentru mine şi alta pentru mătăluţă...

Şi tot aşa cu una după alta, pe rînd, pînă la cea din urmă pe care o chema *Lumina zilei,* a băut şapte cupe pline. După aceea *Salbă de mărgăritare* a mai umplut o cupă şi foarte veselă a zis :

— Stăpînitor al credincioşilor, îndrăznesc prea-plecată a mă ruga strălucirii-tale de un mare hatîr : să bea această din urmă cupă, după ce va asculta şi de la mine un cîntec pe care, nădăjduiesc, n-o să-i pară rău că l-a ascultat.

— Cu dragă inimă, sufletu-meu ! a zis Abu-Hasan luînd cupa, ba chiar, ca un stăpînitor al credincioşilor ce sunt, îţi poruncesc să mi-l cînţi, că nu se poate o frumuseţe de copilă ca matale orce-o face să nu facă frumos şi drăgăstos.

Tînăra atunci i-a cîntat din tambură şi din gură de l-a ridicat în slava cerului pe calif, care, după ce s-a isprăvit cîntecul, i-a strigat cîntăreţei :

— Să trăieşti, drăguţă. Halal să-ţi fie ! şi a sorbit cupa pînă la picătura din fund, apoi s-a întors să-i mai zică încă o vorbă, însă d-abia a putut deschide gura mormăind ceva neînţeles ; şi-a şi aşezat braţele pe masă, şi-a lăsat fruntea pe braţe şi a adormit adînc.

Se înoptase acuma bine. Harun-al-Raşid, care văzuse şi auzise tot, a coborît degrabă în salon, bucuros că toate îi ieşiseră după plac. A poruncit să scoată lui Abu-Hasan vestmîntul de calif şi să-l îmbrace în hainele cu care-l aduseseră aseară la palat. A chemat apoi pe robul cel voinic şi i-a zis :

— Acuma ia-mi-l binişor în cîrcă şi du-te de-l culcă pe divan acasă la el, şi cînd ăi ieşi, nu uita să laşi uşa de la drum deschisă.

În scurtă vreme, robul s-a întors la palat să-i spună califului că îndeplinise porunca întocmai.

Abu-Hasan, întins frumos pe divan, a dormit pînă a doua zi foarte tîrziu... Mijind ochii, l-a prins mirarea să se vază în casa lui, şi a-nceput să cheme cu glas mîngîios :

— *Salbă de mărgăritare! Steaua zorilor! Guriță de mărgean!* unde sînteți? Veniți încoace, drăguțelor.

Mă-sa, care l-a auzit de alături, a venit degrabă.

— Ce ai, fătu-meu? ce ți s-a întîmplat?

Abu-Hasan a ridicat mîndru capul și a întrebat:

— Babo, cui îi zici tu fătu meu?

— Ție, cui să-i zic? nu ești tu băiatul meu Abu-Hasan?

— Eu băiatul tău? ce nu-ți iei seama la vorbă? Eu Abu-Hasan? ce trăncănești? Eu sunt stăpînitorul credincioșilor, bre!

— Pentru Dumnezeu, fătu-meu, taci să nu te-auză cineva, să crează că ești nebun.

— Nebună ești tu, babo! încă o dată îți spun că eu sunt stăpînitorul credincioșilor.

— Ah, fiule — a strigat bătrîna — ce duh rău te canonește pe tine de aiurezi așa? Nu vezi că ești în odaia ta, în odaia unde te-ai născut și-ai trăit pînă acuma?

— Mi se pare și mie că ai dreptate — a zis Abu-Hasan ștergîndu-se la ochi — parcă așa ar fi. Eu sunt Abu-Hasan, tu ești mama, și amîndoi suntem în odaia mea.

Baba gîndi că și-a venit fiu-său în simțire și vrea să-nceapă a rîde, cînd Abu-Hasan, de unde ședea lungit se ridică de mijloc, se uită de jur împrejur, apoi își acoperi cu palmele amîndoi ochii și strigă strașnic:

— Piei dinaintea mea, scorpie bătrînă! Nu sunt fiul tău! Sunt stăpînitorul credincioșilor, auzitu-m-ai? Piei!

— Pentru numele lui Dumnezeu, fiule, vino-ți odată în fire! Taci, să nu te-auză cineva!

— Să nu te văz! Lipseşti!

Biata babă, văzînd că nu-i chip de-nțeles, a început să se bată cu pumnii în cap şi să se bocească. Dar Abu-Hasan s-a mîniat şi mai tare, a început s-o înjure, ba, ca un copil blestemat, s-a repezit şi-a îmbrîncit-o, dînd-o de perete s-o strivească şi mai multe nu.

Bătrîna a început să țipe de s-au strîns mahalagiii. Ce e! Ce e?

Au sărit toți şi au dat-o într-o parte pe bătrînă...

— Ce faci, Abu-Hasan? ți-ai pierdut mintea şi frica de Dumnezeu, omule, de ridici mîna asupra mă-tii?

Abu-Hasan, fierbînd de mînie, se uită cu ochi rătăciți la toți de jur împrejur şi zise:

— Cine este Abu-Hasan acela despre care vorbiți?... Cum îndrăzniți să-mi ziceți mie Abu-Hasan?... Mă cunoaşteți voi pe mine cine sunt? Eu sunt stăpînitorul credincioşilor, bre! Afară toți! Lipsiți!

Vecinii au înțeles că omul înnebunise, şi, ca să-l oprească de a face vreo boroboață, l-au legat de mîini şi de picioare; dar tot n-au vroit să-l lase numai cu bătrîna; unul dintre ei a alergat la îngrijitorul balamucului să-i dea de ştire, şi fără zăbavă s-a şi întors cu cîțiva slujitori, cari aduceau cu ei funii, chingi şi vine de bou.

Abu-Hasan, cum i-a văzut, a început să se zbuciume şi să urle, dar îngrijitorul l-a domolit degrabă cu vreo două-trei vine de bou pe spinare; l-au legat burduf şi l-au dus la balamuc.

Acolo, după ce i-au tras, după regula casei, vreo cincizeci de vine de bou, l-au închis într-o colivie zebrelită; şi pe urmă trei săptămîni d-a rîndul acelaşi tain în fiecare zi, după care regulat îl întreba îngrijitorul:

— Ei ! Spune : tot mai crezi că eşti stăpînitoru credincioşilor ? Mă omule, vino-ţi în fire, ascultă-mă pe mine...

— N-am nevoie de povețele tale — răspundea bolnavul — nu sunt nebun ; dar, dacă ai să mă schingiuieşti şi să mă stîlceşti multă vreme tot așa, firește c-o să mă înnebuneşti de-a binelea.

Nenorocita bătrînă venea în toate zilele să cerceteze cum îi mai merge ; plîngea de se prăpădea cînd îl auzea văitîndu-se de dureri şi-i vedea spinarea şi șalele umflate, pline de vînătăi, aşa că nu mai știa sărmanul pe ce parte să se rezeme, ca să aibă puţină odihnă. De cîte ori deschidea ea gura vrînd să afle cu vorbă bună, nu cumva şi-a mai venit în minți, el o ocăra ș-o gonea, încît totdeauna se întorcea acasă nemîngîiată, cu gîndul că fiu-său nu mai are leac.

Încet-încet începu să se stingă închipuirea lui Abu-Hasan că fusese îmbrăcat în caftan de calif, că avusese netăgăduită putere de calif, că poruncile lui de calif fuseseră îndeplinite cu sfinţenie ; începu să se gîndească și altfel : „Bine, să zicem că sunt calif, apoi atunci dacă sunt calif, cum de m-am deșteptat la mine acasă ? De ce nu m-am trezit înconjurat de robi şi de curtene ? De ce marele vizir și atîţi ofiţeri dimprejurul meu m-au părăsit ?... Nu, nu se poate... A fost numa vis... Da ; dar am poruncit poliţaiului să pedepsească pe cei cinci bîrfitori şi vizirului să ducă o pungă mamei, și poruncile mi-au fost îndeplinite. Atunci ?

...Nu ştiu nici eu ce să mai zic ; nu-nţeleg de loc... Ei ! dar cîte şi mai cîte nu le-nţeleg eu şi n-am să le-nţeleg niciodată !“

Cam aşa se gîndea Abu-Hasan cînd a sosit mă-sa, care, cum l-a văzut aşa de zdrobit şi de prăpădit, a-nceput iar să se bocească, şi pe urmă l-a-ntrebat :

— Ei, fătu-meu, cum îţi mai e ? cum stai la cap ? Te-ai mai dezbărat de duhul necurat care te canoneşte ?

— Mamă — a răspuns foarte liniştit Abu-Hasan — acuma văd şi eu bine că am fost ieşit din minţi şi te rog să mă ierţi de păcatul groaznic ce l-am făcut ridicînd ca un ticălos nebun mîna asupra ta. Şi rog şi pe vecinii noştri să mă ierte dacă i-oi fi supărat cu ceva cînd am fost apucat. Un vis m-a smintit ; un vis ciudat din cale-afară, care desigur ar fi smintit pe orice om mult mai cuminte ca mine. Oricum o fi fost, de-acuma ştiu că a fost numa-nchipuire : sunt sigur că nu sunt stafie de calif strălucit, ci numai şi numai bietul Abu-Hasan cu oasele rupte. Da, sunt fiul tău care te-a cinstit totdeauna pînă în ceasul acela blăstemat al păcatului şi care de-acum pocăit are să te cinstească pînă la moarte !

La aceste vorbe cuminţi, mama, plină de bucurie, a strigat :

— Fătu-meu, eu te-am iertat, să te ierte Dumnezeu, şi noi să-i mulţumim că te-a mîntuit de duhul necurat.

Şi numaidecît a alergat bătrîna mîngîiată la îngrijitorul balamucului, şi i-a spus că fiul ei este tămăduit de tot. Îngrijitorul a venit şi el, l-a sucit, l-a învîrtit cu fel de fel de întrebări, şi văzîndu-l teafăr, în toată firea, i-a dat drumul să meargă-n voie cu mă-sa la casa lor.

Abu-Hasan, întorcîndu-se acasă, rupt, s-a aşezat la pat să-şi caute de sănătate. După cîtăva vreme, simţindu-se iar în puteri, a-nceput a i se urî să stea serile singur în casă, şi astfel s-a hotărît să se apuce iar de tabietul lui de mai înainte. A plecat aşadar într-o seară pe la asfinţit, era tocmai zi-ntîi a lunii, a plecat să-şi caute un musafir ; a mers

de s-a așezat ca de obicei la capătul podului și a așteptat să-i pice un străin. Tocmai în ziua aceea avea obicei și califul să umble tiptil prin tîrg pînă dincolo de porțile cetății, afară. Nu se așezase Abu-Hasan de mult pe o laviță cînd zări venind peste pod, pe negustorul lui de la Musul, ca și întîia oară cu zaplanul de rob după el. Și sigur fiind că numai de la acest negustor i s-a fost tras lui atîtea boroboațe și supărări, lăsîndu-i ușa de la drum deschisă, și-a zis în gînd : „Doamne iartă-mă, mi se pare că ăsta e vrăjitorul care m-a fermecat !" și a întors ochii în altă parte să nu-l vază pînă n-o trece. Califului îi aduseseră știri despre tot ce i se întîmplase prietenului deșteptîndu-se a doua zi după petrecerea de la palat în casa lui din mahala ; și fiind stăpînitor bun la inimă și iubitor de dreptate, s-a gîndit să-l ia pe Abu-Hasan pe lîngă el de aproape și să-l răsplătească de cîte pățise. De aceea acuma, îmbrăcat tiptil, tot ca negustor de la Musul, își căuta prietenul la locul știut. L-a zărit șezînd pe laviță și a luat seama că-și întoarce capul într-adins ca să nu-l vază. Atunci a ocolit binișor pe după laviță și aplecîndu-se i s-a arătat ochi în ochi, zicîndu-i :

— Ei !... Dumneata ești, frate Abu-Hasan ? mănchin cu plecăciune... Dă-mi voie să te sărut.

La acestea Abu-Hasan, întorcîndu-și ochii încolo, a răspuns :

— Ba eu nu mă-nchin dumitale cu plecăciune deloc, că n-am nevoie nici de închinăciunea, nici de pupăturile dumitale... Hai du-te, vezi-ți de drum.

— Cum se poate — a zis califul — nu mă mai cunoști ? Nu-ți mai aduci aminte ce bine am petrecut împreună acu o lună, seara la dumneata acasă, cînd mi-ai făcut cinste să mă ospătezi așa de frumos ?

— Nu ! nu te cunosc și nu știu despre ce vorbești... Hai du-te, lasă-mă...

Dar califul nu s-a dat cu una cu două, și a adăugat :

— Nu-mi vine a crede că nu mă cunoşti ; că doar nu de mult ne-am văzut ; trebuie să-ţi aduci aminte cum ţi-am mulţumit de buna dumitale găzduire, ce bune urări ţi-am făcut și cum ți-am făgăduit să te ajut măcar la ce, ca om cu trecere în lumea bună...

— Nu știu — a răspuns Abu-Hasan — ce trecere ăi fi având şi în ce lume, și n-am câtuși de puţin dorinţă să ţi-o pun la-ncercare ; dar ştiu că după urările dumitale am ajuns nebun... Rogu-te, dacă iubeşti pe Dumnezeu, vezi-ţi de drum ; dă-mi pace.

— A ! frate Abu-Hasan, să mă ierţi ; nu mă pot despărţi de dumneata în așa chip ! trebuie să fii bun încă o dată să mă poftești la dumneata, să mă ospătezi și să mă găzduiești ; să am încă o dată cinstea a bea un pahar cu dumneata.

— Măi omule, nu-nţelegi ? de câte sute de ori să-ţi spun ? Du-te cu Dumnezeu, drăguță... Destule am tras după urma dumitale, destule !... mi-e peste cap, nu mai am poftă şi de altele !

— Iubite frate Abu-Hasan, prea eşti aspru cu mine. Te rog nu-mi mai spune astfel de vorbe, care mă mîhnesc. Fă-mi mai bine hatîrul și-mi povesteşte ca la un adevărat frate ce ţi s-a-ntîmplat, ca să-ndreptez răul ce zici că ţi l-am făcut, şi să-ţi cer iertare că, şi de ţi-oi fi făcut poate vrun rău, n-a fost nici cu voia, nici cu ştirea mea ; crede-mă, rogu-te, să te crează Dumnezeu !

Negustorul a rostit vorbele acestea cu glasul așa de cald pornit din inimă, că Abu-Hasan s-a mai

îmbunat, și, după ce și-a întors ochii către el, i-a zis mai blînd :

— Poftim de șezi colea lîngă mine, să ți le povestesc toate, ca să vezi că nu degeaba sunt supărat pe dumneata.

Și astfel Abu-Hasan și-a povestit toate întîmplările cu de-amănuntul, de cînd s-a fost trezit din somn dimineața în palat, pînă a doua zi dimineața cînd s-a trezit la el acasă, și le-a povestit ca și cum s-ar fi petrecut toate într-un vis ; și pe urmă a adăugat :

— Și să nu te miri cînd îți spun că dumneata ești vinovat de toate cîte mi s-au întîmplat ; adu-ți aminte că te-am rugat dacă pleci de dimineață, pînă n-oi fi eu deștept, să închizi ușa de la drum, și dumneata n-ai închis-o, ca să intre duhul necurat să-mi umple capul cu visul acela care, n-am ce zice, era frumos, dar pe urmă numai eu știu ce a tras pielea mea după urma lui. D-ta ești vinovat, că ai fost uituc, de toate cîte le-am pătimit.

Pe cînd Abu-Hasan își povestea foarte aprins pățaniile, negustorul a pufnit de rîs : asta l-a mîniat tare pe povestitor, care a strigat :

— Așa ? care va să zică dumneata îmi și rîzi în nas cînd eu mă jeluiesc dumitale de răul care mi l-ai pricinuit ? Ori gîndești că-ți spun moși pe groși, ca să glumesc cu d-ta ?... Poftim, uite colea că nu-ți minții... Uite ! Uite !

Și zicînd aceasta s-a aplecat de mijloc și descoperindu-și umerii și sînul i-a arătat urmele umflăturilor și vinețelelor de pe trup. Califul nu a putut vedea acele semne fără să fie adînc mișcat de compătimire și, foarte mîhnit că gluma mersese prea departe, a luat în brațe pe Abu-Hasan și l-a sărutat foarte duios zicîndu-i :

— Ridică-te, te rog, preaiubite frate, și vino... Haide la dumneata acasă... Doresc să mai petrec încă o dată astă-seară cu d-ta... și mîine, cu voia lui Dumnezeu, ăi vedea că toate or să meargă bine... bine de tot... ascultă-mă pe mine : mai bine nu se poate...

Încet-încet, cu mîngîieri și vorbe pline de bunătate, negustorul a potolit cu totul supărarea prietenului, care i-a zis :

— Eu te iau și astă-seară, dar să te juri că mîine dimineață nu mai uiți ușa deschisă, de la drum, să mă pomenesc iar cu duhul necurat.

Negustorul a făgăduit că de data asta, Doamne ferește, n-are să mai uite. Ridicîndu-se amîndoi de pe laviță, au pornit spre casă ; și pe drum negustorul, ca să-l îndemne și mai bine pe prietenul său, îi zicea mereu :

— Ți-am dat o dată cuvîntul, ți l-am dat, s-a isprăvit ! Să nu mă crezi vreun terchea-berchea : eu sunt negustor cu vază și om de omenie... În mine poți avea încredere.

Așa, au mers ei amîndoi alături, cu robul în urma lor, pînă au ajuns acasă, pe înserate. Abu-Hasan a aprins lumini în odaie ; amîndoi s-au așezat pe divan, și masa fiind gata s-au apucat să cineze, ca doi vechi prieteni ce erau. După cină, bătrîna a curățit masa, a adus pometuri, uscături și băutură, și s-a dus lăsîndu-i singuri. Au băut fiecare îndelete cîte cinci-șase bărdace vorbind una-alta despre lucruri neînsemnate... Cînd musafirul l-a văzut pe Abu-Hasan încălzit bine, i-a deschis vorba despre dragoste și l-a-ntrebat dacă iubise cumva în viața lui vreo femeie.

— Frate dragă, ce să-ți spun ? a răspuns Abu-Hasan, mie, cel puțin pînă acuma dragostea mi s-a părut un fel de robie ; uite, să-ți mărturisesc

drept, mie atîta mi-a plăcut în viața mea: să mănînc, nu ceva scump, dar bun și curat, și mai ales să beau un vinișor cum știu eu, dar nu singur; mi-a plăcut să petrec totdeauna cu prietenii, mai ales cu un om deștept... La dragoste nu m-am prea gîndit... Dar iar nu pot zice că sunt de tot neștiutor... Dacă s-ar întîmpla să dau peste o femeie frumoasă și veselă ca una dintre celea din visul meu, de care-ți povestii, să văz eu că și ea mă face haz așa cum sunt, că mi-e urît serile cu mine; să-mi cînte frumos și să mă țină de vorbă căutînd toate chipurile cum să mă facă s-o plac și eu pe ea — de, parcă-parcă n-aș zice ba... Poate chiar dimpotrivă, m-aș lipi de ea cu tot sufletul și m-aș simți fericit să-i robesc. Ei! dar unde să găsesc eu așa femeie?

Abu-Hasan a oftat ca de un dor mare, și umplînd două bărdace, a adăugat:

— Dar ce să ne mai gîndim la d-alde astea? mai bine să ne vedem de petrecerea noastră așa de plăcută... Ia, poftește!

După ce și-a golit fiecare bărdaca lui, musafirul a zis:

— E păcat, un om așa de plăcut, bun și deștept ca dumneata, care cum văz eu ar fi simțitor la dragoste, să duci astfel de viață singur cuc, fără să te bucuri de plăcerile lumii...

— Nu mi-e greu — a răspuns gazda — să-mi duc viața asta liniștită; mai bine așa, decît să dau peste cine știe ce femeie ciudată și ursuză și care să-mi amărască zilele...

Musafirul a luat bărdaca lui Abu-Hasan și a zis:

— Știi ce? las'pe mine; am să-ți găsesc eu ce-ți trebuie dumitale; eu am să te căpătuiesc, și ai să vezi că am să-ți nemeresc întocmai după pofta

inimii. Şi după aceste vorbe, a turnat vin şi i-a întins gazdei bărdaca plină, adăugînd : Poftim, poţi bea chiar de-acuma în sănătatea aceleia care-ţi va face fericirea vieţii.

— Fie ! a zis gazda, dacă pofteşti să beau în sănătatea aceleia care... cum îmi făgăduieşti, cu toate că nu prea pun temei pe făgăduiala dumitale.

A dat bărdaca peste cap, şi, fireşte, numaidecît l-a luat gaia.

Robul l-a ridicat în cîrcă, iar califul, ieşind după el hotărît să nu mai înapoieze pe Abu-Hasan ca intiia oară, a închis bine uşa de la drum.

Ajungînd la palat, aceeaşi punere la cale, aceleaşi porunci, aceeaşi rînduială, întocmai toate, ca şi intîia oară.

A doua zi dimineaţa Abu-Hasan cînd s-a trezit din somn, cam tîrzior, şi a mişcat puţin, au început şapte tarafuri să cînte lin şi dulce numai cu jumătate glas. Abu-Hasan a deschis ochii privind de jur împrejur... Cîntările au contenit deodată. Abu-Hasan a închis iar ochii, şi mişcîndu-şi degetele a strigat îngrozit aşa de tare încît de sus îl auzea califul :

— Iar m-a apucat ! Acuma ţin-te ! iar la balamuc, iar vine de bou, Doamne sfinte, ia-mă în paza ta ! Iar mi-a făcut-o afurisitul de musafir ! mi-a lăsat uşa de la drum deschisă ! iar a intrat la mine duhul necurat ! iar mă chinuieşte cu închipuiri şi cu vedenii !... Nu mă lăsa, Doamne, pradă satanei !

După această scurtă rugăciune, a-nchis iar ochii acoperindu-şi-i cu palmele, doar o mai putea adormi. Dar una dintre curtene, pe care o mai văzuse el bine o dată, ii zise, apropiindu-se de căpătîiul lui :

— Stăpînitor al credincioşilor, fiindcă strălucirea-ta nu se ridică, deşi i-am arătat că s-a făcut ziuă, atunci trebuie să-ndeplinim porunca pe care ne-a dat-o pentru asemenea împrejurare.

Şi deodată au sărit mai multe fete ; l-au ridicat din pat pe sus, l-au pus să sară jos pe un covor în mijlocul salonului. Apoi şapte tinere frumoase ţinîndu-se de mînă s-au pornit să joace de jur împrejurul lui, în vreme ce tarafurile cîntau din toate puterile zbîrnîind şi sunînd din dairele.

Abu-Hasan sta jos pe covor dus pe gînduri, aiurit cu desăvîrşire :

„Adică să fiu eu în adevăr stăpînitorul credincioşilor ?" Şi gîndind aceasta a făcut semn către *Salbă de mărgăritare* şi către *Steaua zorilor,* care jucau. Hora s-a spart, cîntările au contenit şi fetele s-au apropiat de el, care le-a zis, zîmbind proşteşte :

— Fetelor, spuneţi-mi drept, dar drept : cine sunt eu ?

— Stăpînitor al credincioşilor — a răspuns *Steaua zorilor* — strălucirea-ta vrea să glumească, ori poate cine ştie ce vis i-a turburat închipuirea ; asta se poate fiindcă strălucirea-ta a dormit astăzi peste obicei. Dacă mi-este îngăduit, am să povestesc strălucirii-tale toate cele întîmplate pînă aseară.

Şi i le-a povestit cu de-amănuntul cum fuseseră pedepsiţi imanul şi nişte bătrîiori, din mahalaua cutare, cum îi fusese trimisă o pungă cu aur mamei unuia Abu-Hasan tot din mahalaua aceea, cum a petrecut el toată ziua, ce mîncase, cum îi cîntaseră, şi cum după ce băuse cu ele, adormise...

— Şi de-acolea strălucirea-ta a dormit peste obicei pînă acuma...

— Haide-haide, a răspuns el clătinînd din cap, nu mai spune... Află că de cînd v-am mai văzut pe voi, am fost la mine acasă, la mine, Abu-Hasan, acolo am lovit-o pe mama, apoi de-acolo m-au dus la balamuc, unde am stat legat ferecat trei săptămîni şi-n toate zilele am căpătat tain cîte cincizeci de vine de bou... Şi voi vreţi să crez că toate astea au fost vis, ai ? Haida-de ! mai bine spuneţi că vreţi să rîdeţi de mine...

— Stăpînitor al credincioşilor — a zis *Steaua zorilor* — suntem toate-n stare să jurăm, pe tot ce are mai scump strălucirea-ta, că tot ce ne spune e numai un vis. Strălucirea-ta n-a ieşit de aici de ieri seară şi d-atunci a dormit toată noaptea nemişcat pînă acuma.

— Bine-bine — a răspuns el — eu auz ce spui matale ; dar mă rog, ia uitaţi-vă şi colea...

Şi descoperindu-şi umerii le-a arătat tuturor urmele loviturilor.

— Poftim, mai spuneţi că nici astea nu sunt aievea, că doar le simţ şi acuma durerea...

Apoi a chemat aproape pe un ofiţer şi i-a spus :

— Apucă-mă cu dinţii de vîrful urechii şi strînge ; să văz, de visez ori sunt deştept...

Ofiţerul a îndeplinit porunca aşa că Abu-Hasan a dat un ţipăt ; atunci deodată s-au pornit ghitarele, toate tamburele, dairelele şi glasurile să sune din răsputeri, iar tinerele şi ofiţerii să dănţuiască chiotind ca nişte nebuni. Abu-Hasan, în fierberea de zgomot, s-a ridicat de jos şi numa-n cămaşa de noapte s-a repezit între dănţuitoare, a apucat pe două de mîini şi s-a pornit să sară şi să ţopăie mai nebun ca toţi... Şi trage-i danţ, şi ţine-o aci, şi nu te da !

Califul, de sus, de la ferestruică, n-a mai putut, a deschis gratia și hohotind de rîs a strigat tare încît a acoperit tot zgomotul :

— Stăi, Abu-Hasan, oprește-te, că mă omori, nu mai pot !

La glasul califului au amuțit toți, încremenind pe loc. Abu-Hasan s-a oprit și el ca toată lumea și, întorcîndu-și capul în sus, a dat cu ochii de negustorul de la Musul și într-o clipă, ca și cum i s-ar fi ridicat o perdea de pe ochi, a înțeles cine era negustorul. Dar asta nu l-a zăpăcit ; ba, dimpotrivă, văzînd acum limpede că toate fuseseră aievea, a pătruns îndată taina glumei și a răspuns de jos, vesel :

— Ei ! dumneata ești, negustorule ?... Îmi pare bine... Și te mai plîngi că te omor... cînd numa d-ta ești de vină pentru toate cîte le-am pățit... D-ta ai poruncit să-mi bată imanul și pe bătrîiorii mahalalei, că nu eu, eu de asta mă spăl pe mîini... În sfîrșit, d-ta ești capul răutăților, și eu sînt păcălitul...

— Ai dreptate, Abu-Hasan — a răspuns de sus califul — și gata sunt să te răsplătesc de tot ce ai pățit cum vei socoti tu însuți de cuviință.

După aceste vorbe califul a coborît în salon, și după ce tinerele curtene l-au îmbrăcat pe prietenul din cap pînă-n călcîie numa-n mătăsuri, califul l-a luat în brațe și l-a sărutat, zicîndu-i :

— De acuma, Abu-Hasan, ești ca și un frate pentru mine ; cere-mi orice gîndești că-ți poate face plăcere și al tău să fie !

— Stăpînitor al credincioșilor — a zis Abu-Hasan — preaplecat rog pe strălucirea-ta deocamdată numai atîta înaltă bunătate să-mi facă : să-mi spună cu ce mijloace mi-a zăpăcit astfel capul,

vreau să știu, ca să-mi pot liniști de-a binelea mintea cletinată.

Califul a binevoit să-i facă pe plac și i-a povestit toate cele întîmplate, pe care cititorul le cunoaște cu de-amănuntul.

— Tu însuți mi-ai povestit — a adăugat califul — cîte ți s-au întîmplat de a doua zi încolo. Nu-mi puteam închipui că ai să pați și să suferi atîtea după urma unei glume : dar fiindcă eu am făcut greșeala, tot eu trebuie s-o îndreptez ; eu sunt dator a te înlesni să uiți toată supărarea ce fără să vreau ți-am pricinuit. Spune-mi tu, te rog, ce pot face pentru asta.

La acestea, Abu-Hasan, mai încîntat ca de orice pînă acuma, a răspuns cu glasul înecat de bucurie :

— Stăpînitor al credincioșilor, oricîte rele am pățit s-au șters din amintirea mea din clipa cînd am aflat că mi-au fost pricinuite de califul, de domnul și stăpînitorul meu. Cît despre bunătățile cu care îmi făgăduiește atît de milostivă strălucirea-ta să mă acopere, nu mă îndoiesc cîtuși de puțin ; dar fiindcă pe mine nu gîndul oricăror foloase din lume m-a putut stăpîni, și fiindcă mi-este îngăduit să aleg eu ce-mi place, atunci iată ce-ndrăznesc a-mi alege : să mă pot cît mai adesea apropia de strălucirea-ta, ca să am toată viața fericirea a mă închina înainte-i și a o slăvi.

Această din urmă dovadă de deșteptăciune și de mărinimie din partea lui Abu-Hasan i-au cîștigat întreagă dragostea califului.

— Dragul meu prieten — i-a zis acesta — din suflet îți mulțumesc că numai atîta lucru ușor mi-ai cerut, pe care din toată inima ți-l dau : oricînd poftești poți intra aici în palatul meu să te apropii de mine. Totodată, a poruncit să-i dea o locuință în palat pe seama lui, și i-a dăruit o

pungă plină cu aur. Abu-Hasan s-a închinat pînă la pămînt dinaintea califului, iar acesta a plecat acolo unde erau adunați mai-marii împărăției așteptîndu-l la sfat.

Vestea despre întîmplarea lui Abu-Hasan s-a răspîndit îndată în tot Bagdadul. Fiindcă era din fire om cu inima deschisă și cu vorbele lui prietenoase și cu glumele lui bine potrivite împrăștia veselie oriunde se afla, califul nu se mai putea despărți de el și la fiecare petrecere trebuia să-l aibă alături ; uneori îl lua chiar la soția sa Zobeida, căreia îi povestise toată istoria. Domnița aceea, care îl făcea mult haz pe Abu-Hasan, a luat seama de mai multe ori că de cîte ori venea la ea califul cu prietenul lui, prietenul trăgea mereu cu coada ochiului la una din roabele ei, pe care o chema *Vraja inimii*, și astfel Zobeida s-a hotărît să-i spună odată califului, cînd erau singuri :

— Iubite stăpîne, eu am luat seama că de cîte ori vine Abu-Hasan nu-și mai ia ochii de la Vraja, și ea, cum îl vede, se zăpăcește de nu mai știe ce face ; știi că eu țiu la fata asta, cum și măria-ta ții la Abu-Hasan. Ce zici ? n-ar fi bine să-i căsătorim ?

— Draga mea — a răspuns califul — îmi pare foarte bine că mi-ai adus aminte ; eu chiar i-am fost făgăduit prietenului Abu-Hasan să-l căpătuiesc, să-i găsesc o femeie pe placul lui, și atît mai bine că s-a nimerit să și-o găsească el singur... Pînă să isprăvească bine califul, iată-i intrînd amîndoi, Abu-Hasan și *Vraja inimii*.

Abu-Hasan, auzind ce pusese la cale stăpînul lui preaiubit, a căzut în genunchi și a zis :

— Nu puteam primi o soție mai scumpă din mai binecuvîntate mîini ; dar oare pot nădăjdui că are să se învoiască și Vraja ?

— Tu ce zici? a întrebat-o Zobeida pe fată.

Fata n-a ştiut răspunde nimic; numai s-a roşit pînă-n vîrful urechilor şi cu mîinile la sîn şi-a plecat fruntea, ceea ce arăta mai bine ca oricîte vorbe frumoase că şi ea e fericită a se supune la ce hotărîse preaiubita ei stăpînă.

Nunta s-a făcut îndată la palat, după care multe zile au urmat petreceri pline de veselie, iar apoi însurăţeii au fost lăsaţi să se bucure în pace de dragostea lor. Abu-Hasan şi soţia sa într-adevăr se iubeau foarte, şi afară de ceasurile cînd trebuia să se înfăţişeze înaintea califului şi a Zobeidei, toată vremea şi-o petreceau nedezlipiţi unul de altul. Adevărul e că *Vraja inimii* avea toate darurile cu care să poată robi pe Abu-Hasan; nu numai că era frumoasă, dar, după dorinţa lui, ştia să-l înveselească serile, la masă, ţinea una cu el şi la glume, şi la bărdacă.

Aşa au trăit ei amîndoi împreună cuminţi, veseli şi fericiţi sub ocrotirea strălucitului calif Harun-al-Raşid şi a minunatei Zobeide, pînă la adînci bătrîneţe.

Publicată postum în vol. *Abu-Hasan*, Bucureşti, 1915.

POVESTE

Au fost odată doi împărați prieteni, Crin și Bujor, stăpînind alături — cel dintîi o împărăție mare, cel de-al doilea una mai mică, și amîndoi erau văduvi. Soția lui Crin se prăpădise din facere dînd naștere la doi gemeni : Verde-voievod și Floarea-doamna ; iar a lui Bujor, care născuse cu vreo cinci ani mai-nainte pe Roșu-voievod, s-a fost molipsit, cînd bîntuia o boală năprasnică asupra norodului, de la pătimași, îngrijindu-i, și din împărăția, a căreia era ca o podoabă, s-a mutat întru împărăția cerului, de care altă femeie mai vrednică nici nu putea fi. Așa spunea chiar văduvul jalnic. Cei doi împărați, ca să strîngă și pe viitor legătura dintre împărățiile lor, s-au hotărît să căsătorească pe Roșu al lui Bujor cu Floarea lui Crin ; și cînd au împlinit flăcăul douăzeci și cinci și fata douăzeci de ani i-a cununat. La un an după cununie, au mers tinerii să vadă pe Crin-împărat și să petreacă la curtea lui o lună ; dar d-abia au petrecut acolo cîteva zile și iată că Roșu-voievod primește știrea că tată-său Bujor e pe moarte. Sosind copiii de zor acasă, l-au găsit în adevăr pe bătrînul spovedit și grijit gata să treacă

pragul veciniciei, pe care, d-abia a apucat să-i binecuvînteze şi l-a şi trecut.

— Fătul meu şi fata mea, mie-mi sună ceasul să-mi plătesc datoria, ca orice muritor. Îngrijiţi de moştenirea pe care v-o las. Nu uitaţi niciodată că stăpîn este împărăţia, iar împăratul slugă. Rugaţi-vă la Dumnezeu pentru sufletul robului său... Bujor-împărat...

Şi zicînd acestea, Bujor-împărat a închis ochii, ca să nu-i mai deschidă vreodată. Mult l-a plîns o lume, fiindcă fusese om cuminte şi drept : iar pe tron s-a ridicat fiul său, cu numele de Roşu-mpărat, un tînăr tot aşa de ispravă, şi de aceea toată lumea îl cinstea şi-l iubea ca şi pe răposatul.

Cam la doi ani după aceasta, simţind Crin că i se apropie şi lui sfîrşitul, a lăsat cu limbă de moarte fiei-sii [sic] Floarea, soţia lui Roşu-mpărat, ca danie, un ţinut la hotar, neam de neamul ei să-l stăpînească, rămînînd ţinutul nedezlipită parte din trupul împărăţiei ; şi în inima acelui ţinut ridicase el, întru pomenirea răposatei sale soţii, mînăstirea Crinului, cu hramul Troiţei, şi o înzestrase cu multe podoabe şi avere mare. Puţin pe urmă, Crin a plecat după prietinul său Bujor, iar în locul lui s-a suit pe tron fiu-său cu numele de Verde-mpărat. Acest tînăr, care de mic nu prea călca a popă, fiind totdeuna arţăgos, batjocoritor şi lepădat de cele sfinte, cum a-nchis ochii bătrînul, s-a arătat nesocotit din cale-afară, n-a aşteptat, cum cerea cuviinţa, să treacă măcar nouă luni de la moartea tatălui, în care timp să-nştiinţeze după datorie pe toţi împăraţii despre suirea sa pe tron, ci îndată ce s-a-ntors de la-ngropăciune, a poruncit să s-adune a doua zi dimineaţa tot sfatul, şi toţi fruntaşii împărăţiei şi aleşii tagmelor şi ai breslelor, şi spătarul cu căpeteniile oştilor, şi mitro-

politul cu episcopii şi arhiereii, ca să fie față la încoronarea sa ca împărat. S-au adunat fireşte toți, tare-ngrijați în sufletele lor, că unde se mai pomenise un aşa început de domnie? Mitropolitul era un bătrîn de aproape nouăzeci de ani, foarte înțelept, smerit şi cucernic; era slăbuț de trup, cumpătat în trai, toată viața şi-o petrecuse-n rugăciuni şi faceri de bine. O dată nu fusese măcar bănuit de vreo faptă necuviincioasă — în sfîrşit adevărat omul lui Dumnezeu. După ce l-a uns cu sfîntul mir pe tînărul împărat, acesta şi-a pus singur coroana pe cap, aşa cam mai la o parte, încît unii din cei de față au zîmbit, iar mitropolitul, neluînd seama la asta, şi găsindu-se dator să-i țină o cuvîntare după datină, a început astfel:

— Preaslăvite-mpărate, sfîntul apostol Pavel, în cartea lui întîia către rîmleni, ne-nvață că puterea de stăpînire de la Dumnezeu purcede...

Dar tînărul, coborîndu-se de pe treptele tronului, i-a tăiat vorba, şi zise:

— Lasă astea, înaltpreasfinte, şi spune-mi drept: îți mai dă brînci inima să faci cu ochiul la oițele Domnului? Şi i-a arătat cu mîna spre tinerele curtene de față. Cîteva dintre ele au început să rîză-nfundat.

Toată lumea cealaltă a rămas cu ochii-n pămînt; iar bietul mitropolit, zdruncinat pînă-n suflet, s-a-ntors către lume şi tremurîndu-i din bărbie a zis:

— Dacă spre ocara unui netrebnic păcătos ca mine au fost rostite asemenea vorbe de duh, eu trebuie să le sufăr, fiindcă Dumnezeu, care, pentru mîntuirea oamenilor, a suferit ocări şi palme, mi-a poruncit să port crucea, semnul jertfirei lui, iar nu sabia pedepsitoare; iar dacă spre ocara celor de față au fost rostite, gîndească oricine ce

poate gîndi... Oricum, eu rog pe milostivul stăpîn al tutulor împăraților să fi zburat vesele-n vînt acele vorbe, făr-a fi fost semnul unor mari primejdii ce vor să s-abată peste împărăția noastră și... peste capul tînărului nostru-mpărat !

Și, zicînd acestea, cuviosul bătrîn a plecat cu pasul măruntel, blagoslovind în drepta și-n stînga lumea care-și pleca fruntea în calea lui.

Într-un an după asta, încet-încet s-au depărtat dimprejurul tronului unul cîte unul toți sfetnicii cu greutate, iar noul împărat a rămas cu o droaie de tineri curteni care de care mai veseli și mai „dă cu barda-n Dumnezeu“, și cu toții s-au pus pe petreceri, să se ducă vestea, iar de trebile-mpărăției să mai vază și Cel-de-sus.

Roșu-mpărat, auzind despre toate astea, se mîhnea foarte și zicea soției sale :

— Dacă fratele nostru merge tot așa cum a apucat și nu intră pe altă cale, o să-și dea împărăția de rîpă.

Iar soția sa îi răspundea :

— Ei și ? N-avem noi destulă grije cu împărăția noastră ? Să purtăm grije și de a lui ? Cine și-o poate păstra, bine ; cine nu, piarză-și-o !... O, Doamne, un cal pierde o potcoavă, și se găsește cine s-o strîngă de pe drumuri ; darmite o-mpărăție ! Împărăție să fie, că împărați, destui !

Roșu-mpărat avea la curtea lui cumnatu-său un sol foarte deștept și dibaci. Acesta le trimetea în fiecare săptămînă cu de-amănuntul știri despre tot ce se-ntîmpla acolo, scrise cu semne-nvoite, așa că să fi căzut chiar o scrisoare în mîna cuiva străin, nimica n-ar fi-nțeles din acea îngrămădire de slove, dacă nu le avea cheia.

În scrisoarea din urmă spunea că Verde-mpărat, aflîndu-se în mare lipsă de mijloace, desființează

jumătate din oastea lui ; că e-n vorbă să ia bani mulți cu împrumut de la negustori din toată lumea ; că a hotărît să dărîme cîteva dintre cetăți, și cu piatra lor să clădească niște palaturi nouă, unul, în vîrful munților, pentru o curteană care-i cînta și din gură, și din tambură la petreceri ; și că lumea toată e-ngrijată, că anul următor amenință cu foamete mare.

Cînd i-a arătat împăratul acestea, Floarea a zis oftînd ca de-ndoială :

— Numai de nu le-o fi încornorînd omul nostru !

Împăratul n-a prea-nțeles cum vinea vorba femeii, și zice :

— De-ar da Dumnezeu să le fi-ncornorat !

Da-mpărăteasa a răspuns[:]

— Ba dimpotrivă.

Peste cîteva zile alta :

„Verde-mpărat, cu o ceată mare de tineri și tinere, mergînd la vînătoare, au gonit o ciută sălbatică pînă-n curtea mînăstirii Crinului. Ciuta strînsă din toate părțile n-a mai avut încotro să fugă și a dat năvală orbește în biserică unde slujeau părinții vecernia ; iar Verde-mpărat și tovarășii, cu un haitic de cîini chiaunînd și urlînd au năpădit în sfîntul lăcaș, au ajuns-o de urmă și-au străpuns-o cu sulițele în fața altarului, unde gîfîind de osteneală căzuse-n genuchi. Încetaseră scurt slujba și cîntările ; călugării steteau înlemniți în stranele lor ; vînătorii au luat hoitul de labele dinapoi și l-au tîrît afară, lăsînd pe lespezi o dîră de murdărie. Toate astea s-au petrecut în cîteva clipe : dar părintele starețul, dezmeticindu-se repede, a strigat :

— Să iasă toţi ! s-a văzut sînge în casa Domnului ! să se stingă toate luminile ! să se acopere feţele icoanelor !

Dar Verde-mpărat s-a-ntors în loc supărat şi, aruncîndu-şi lancea după umere, zice :

— Ce zbieri aşa, popo ?

Şi l-a apucat cu mîna stîngă de piept, ridicînd dreapta.

— Să nu mă loveşti, a strigat bătrînul tremurînd, că te loveşte Dumnezeu !

N-a apucat însă a rosti întreg sfîntul nume, şi palma tînărului i-a căzut grea peste obrazul bătrînului, care s-a făcut ghem jos pe lespezi... Apoi toată ceata a plecat rîzînd şi chiuind de răsunau dealurile, şi pe urmă au dat foc şi pădurii ; a venit peste noapte un potop de ploaie, aminteri ardea şi pădurea întreagă, şi mînăstirea Crinului pînă-n temelii."

Citind aceste veşti, împăratul a rămas dus pe gînduri ; iar împărăteasa, luînd o pană, a-nceput să scîrţîie pe hîrtie, şi isprăvind pe nerăsuflate îndată i-a dat împăratului să iscălească degrabă, pentru ca numaidecît omul care adusese scrisoarea solului să-i ducă-napoi şi răspunsul împărătesc. Şi era scris aşa : că „s-a aflat cu mare mîhnire despre cele-ntîmplate la mănăstirea Crinului pe moşia împărătesei, moşie asupra căreia nici un drept n-are nimini decît ea, moştenitoarea lui tatîni-său Crin-împărat pe acel ţinut ; că Verde-mpărat trebuie cu cheltuiala lui să pună a se sfinţi din nou biserica pîngărită, pînă cel mai tîrziu într-o lună ; că toţi tovarăşii care au călcat sfîntul lăcaş împreună cu vinovatul, oricare va fi fost acela, faţă de stareţ să stea în genuchi la slujba sfinţirii, iar după slujbă să ceară iertare de la cuviosul bătrîn. Tăgăduindu-se cumva dreptatea tu-

tulor acestor cereri şi nedîndu-li-se deplină mulţumire pînă-ntr-o lună de la împărtăşirea lor, orice legătură de bună prietinie şi de vecinătate între cele două împărăţii va fi cu desăvîrşire ruptă, iar de urmări va răspunde acela care, prin nesocotita-i purtare, a pricinuit această ruptură."

Împăratul deocamdată s-a codit să iscălească :

— Draga mea, nu e bine să ne grăbim aşa... Făcînd un pas ca acesta, nu mai putem da-napoi... Să lăsăm cîteva zile încă... să ne mai sfătuim...

— Nu, măria-ta, asta nu se poate. Eu nu sunt călugăriţă ! Dumnezeu nu mi-a poruncit să port crucea şi să iert pe cel ce mă loveşte ! Eu port coroană şi soţul meu poartă sabie !

— Dar nu putem uita că ne e frate..

— Cu atît mai mult, a zis Floarea, ridicîndu-se drept în picioare şi rezemîndu-se cu pumnul strîns pe masă. Am drept să-l pilduiesc pe acest nemernic, care batjocoreşte fără ruşine cinstita pomenire a părinţilor mei... care, fără frică de Dumnezeu, pîngăreşte sfîntul lăcaş ; care, fără nici o sfială, calcă-n picioare drepturile mele... care... În sfîrşit, aici nu e vorba de mine, e vorba de împărăţia lui Crin, pe care n-o pot lăsa eu s-o dea de rîpă un lipsit de minţi !... El vrea s-o prăpădească, s-o scăpăm noi... şi cu un ceas mai potrivit pentru asta cine ştie cînd mai ne-ntîlnim !

N-a avut ce să facă împăratul ; a iscălit, şi a trimis solului scrisoarea.

Cerînd solul să se-nfăţişeze înaintea lui Verdempărat cu o scrisoare, acesta l-a primit, şi, ţinîndu-l în picioare, i-a poruncit scurt să i-o citească faţă cu toţi veselii curteni ; după ce a auzit cele cuprinse, a-nceput întîi să rîză ca de o glumă proastă, apoi a cerut să vază şi el acea hîrtie şi aplecîndu-şi ochii pe ea, a zis solului :

— Ascultă-mă, unchiule, pe unde ai venit pe acolo să te duci îndată-napoi şi să spui cui te-a trimis că daca i s-a scrintit minţile, am eu pe cine mîna să i le pună la loc.

Apoi mototolind în mîini hîrtia a aruncat-o în barba solului, strigînd :

— Ai plecat ?... Ieşi !

Peste două săptămîni, Roşu-mpărat călca graniţele împărăţiei lui Verde împărat. În alte trei săptămîni, oastea cîtă o putuse strînge-n grabă Verde-mpărat era parte risipită, parte prinsă ; iar el, cu cîţiva credincioşi, împresuraţi de toate părţile, chefuiau într-o cetate de margine. După cîteva zile, isprăvindu-se mîncarea şi băutura, cerea pace. Împărăteasa, sora lui, care primea zilnic veşti de la soţul său, aflînd despre acestea a trimis repede răspuns :

„Pune stăpînire pe toată-mpărăţia. Pacea nu acolo trebuie încheiată, ci aicea. Mi s-a făcut dor de frăţiorul meu. Adu-mi-l aici îndată. Dacă tentorci fără el, viu ori mort, pîine şi sare cu mine nu mai mănînci !"

Roşu-mpărat a urmat întocmai : l-a strîns în cetate şi prin foame şi sete l-a silit pe cumnatu-său să deschidă porţile şi să i se predea. L-a luat cu blîndeţe şi l-a trimis sub bună pază la Floarea ; iar el s-a dus cu oastea să isprăvească odată şi cu un mic voievod de margine, care se trăsese într-o cetate la munte şi singur din toată împărăţia, cînd chiar împăratul se predase, nu vru să se supuie şi să cunoască pe biruitor. Dar în creierii munţilor era să meargă mai greu ca pe loc şes, fiindcă vizuina neînduplecatului voievod era aşezată pe

nişte colţi de stîncă, pe care degeaba se căţărau[1] vitejii oşteni, căci pînă s-ajungă rupţi de oboseală la ziduri, apărătorii de sus porneau asupră-le bolovani mari şi braţe de vreascuri aprinse, şi apă, şi smoală în clocote, şi-i prăvăleau în prăpastie ; iar prin foame nu era chip să-i strîngi, fiindcă aveau pe creste şi pe brîie cărări ascunse cunoscute numai lor — şi fîntîni cu destulă apă în curţile cetăţii.

Şi cu cît întîrzia războiul, cu atît îşi pierdea răbdarea împăratul, că şi el era om, i se făcuse dor de-mpărăteasa, măcar că ea era tare aşezată, nu de-alea de se prăpădesc cu dragostea.

În vremea aceasta, Verde[-mpărat] trăia mai bine decît biruitorul lui ; soră-sa nu ştia cum să se poarte mai frumos cu el, parcă n-ar fi fost biruit şi prins, ci poftit la petrecere şi cinste : prînzuri, plimbări, vînători — doar atîta că singur, neprivegheat de aproape nu rămînea, şi numai o mînă dumnezeiască l-ar fi putut scoate viu din capcană. Soră-sa, stînd cu el, seara tîrziu, îi spunea cît e de nerăbdătoare să vază odată-ntors pe soţul ei, şi pe frate-său luîndu-şi iar stăpînirea lui ; mereu aducea vorba despre acel voievod care singur e de vină că se-ntîrzie atîta încheierea păcii, şi-l ruga pe frate-său cu lacrimi să-i spună el cum s-ar putea îngenunchea acel neînduplecat şi isprăvi cu atîtea jertfe de viteji.

Într-o seară, după ce iar pierduse mulţi oşteni fără nici o ispravă, stînd Roşu-mpărat scîrbit şi dus pe gînduri în cortul lui, iată-i soseşte stafetă ; deschide cartea soţiei sale şi citeşte :

„Într-un pahar de vin mai mult stă ascuns adevărul. Aseară am petrecut foarte tîrziu cu frate-

[1] În manuscris : „se căţereau".

meu. Trimite îndată noaptea oameni încercați să calce mănăstirea Pajiștea și să-ți aducă de-acolo, unde stau ascunși, în vestminte de călugăriță, pe nevasta și băiatul voievodului. Cetatea ori capetele lor. D-zeu să ție în sfînta sa pază pe m.-ta.“

La aceasta, Roșu a răspuns peste cîteva zile :

„Lăudat fie Domnul, care face să rodească vița noastră ! Viteazul voievod[1] *ni s-a închinat jurîndu-ne credință și lăsînd ostatec pe copilul lui, pe care îl luăm împreună cu noi să crească la curtea noastră... Dumnezeu ș.c.l.“*

A doua zi, pasămite ștafetele se-ncrucișaseră pe drum, primea împăratul de la soția sa următoarea tristă veste :

„Nepătrunse de slaba minte omenească sunt cărările Domnului ! Cu sufletul zdrobit aduc la cunoștința m.-tale că fără să ne fi dat mai dinainte nici un semn de neliniște, ba dinpotrivă petrecînd vesel împreună cu noi pînă tîrziu seara, frățiorul nostru iubit, Verde-mpărat, în cine știe ce clipă de scîrbă sau deznădejde, și-a pus singur capăt vieții peste noapte, lăsîndu-ne în cea mai adîncă jale, la care nici o mîngîiere nu-i cu putință. Azi-dimineață, slujitorii l-au găsit fără suflare în cămara lui. Așadar m.-ta, în cea mai mare grabă, trebuie să mergi la cetatea lui de scaun cu oastea, să aduni pe toți sfetnicii, fruntașii și căpeteniile tutulor stărilor și să-i mîngîi arătîndu-le că pierderea unui om, fie cît de strălucit, nu poate opri în loc mersul lumii ale cărui socoteală și capăt numai Dumnezeu le știe, iar apoi să le faci cunoscut că m.-ta, prin dreptul nostru de moștenire

[1] În manuscris : „Viteazul voievodul“.

de la tată şi frate, şi prin dreptul biruitoarei săbii a m.-tale, iei frînele stăpînirii şi răspunderea toată despre liniştea şi fericirea întregii împărăţii. Dumnezeu ş.c.l.“

Nu s-a pomenit aşa jale pe o femeie la moartea fratelui. După ce, învălită-n negru din cap pînă-n picioare, l-a dus cu mare cinste pînă la lăcaşul de veci, a pornit în grabă : întîi a mers la mănăstirea Crinului. Acolo a stat în paraclis pe post şi-nchinăciuni trei zile şi trei nopţi cu priveghere, cerînd ca din partea frăţini-său iertare stariţului, i-a dat bani să-nfrumuseţeze biserica şi s-o sfinţească din nou şi patruzeci de zile pe rînd să se roage pentru mîntuirea sufletului răposatului Verde-mpărat ; după aceea a mers la cetatea unde o aştepta nerăbdător soţul ei şi-mpreună cu el s-a dus la Mitropolie, unde dormeau alături părinţii ei, să-ngenunchie amîndoi, şi ea, vărsînd lacrimi multe, a atins cu fruntea lespedea mormintelor şi a zis :

— Am scăpat împărăţia : rugaţi-vă pentru iertarea mea !

A lepădat apoi vestmintele ei negre, şi amîndoi, ca urmaşi ai tatălui şi fratelui ei, încoronîndu-se cu mare pompă, cele două-mpărăţii s-au contopit într-una singură, şi lume [1] peste lume de toate stările, veselă că se iertase tutulor plata rămăşiţelor de biruri şi-mbrăcată-n haine de sărbătoare mişuna pîn toate părţile cetăţii, că era şi o vreme strălucitoare, şi pretutindeni sunau surlele şi peste toată cetatea fluturau, mîndre-n lumina soarelui, păduri de steaguri roşii şi verzi împerecheate.

---

[1] În manuscris : „lumea“.

Ceilalți împărați dimprejur, ca și cei mai depărtați, intrînd la grijă mare, și-au ridicat glasurile lor împotriva apucăturii lui Roșu-mpărat, în care vedeau o amenințare primejdioasă pentru siguranța lor. Mai întîi unul, apoi al doilea, pe urmă trei deodată au pornit război împotrivă-i. Pe unul cîte unul, și la urmă pe toți trei la un loc i-a pilduit scurt, luînd de la fiecare cîte un petec din împărăție, ca să-și întărească granițele spre liniștea lui.

După ce și-au statornicit astfel Roșu-mpărat stăpînirea, i-a dăruit Dumnezeu două mari bucurii : într-un an de zile împărăteasa Floarea a dat naștere la doi coconi ; p-ăl dintîi l-au botezat Ler-voievod iar pe al doilea Mezin-voievod. Nu-mpliniseră flăcăii nici doisprece-treisprece ani și mama i-a pornit sub bună îngrijire să vază lumea și să se arate pe la toate curțile-mpărătești, pe unde-i primeau toți cu brațele deschise, nu numai că erau odraslele unui puternic împărat, dar fiindcă și ei de felul lor erau niște copii minunați, nu se poate mai plăcuți, și mai bine-crescuți, și nu știa lumea pe care să-l mîngîie mai întîi. Așa de tineri, și erau o podoabă la toate sărbătorile împărătești. Călăreau frumos, mînuiau armele cu dibăcie. Ler cînta frumos din gură și Mezin din harfă, și împărătese, doamne, domnițe, curtene nu mai puteau după ei încît se dusese vestea-n lume de cei doi minunați coconi ai lui Roșu-mpărat și ai împărătesei Floarea. Au umblat astfel amîndoi împreună pînă cînd au ajuns Ler vîrsta de 19 ani și Mezin la 18, și un an apoi au umblat unu-ntr-o parte și altu-ntr-alta. Și-ntorcîndu-se acasă din călătorie unul după altul i-a pus părinții să le povestească cum au petrecut ; Mezin era foarte vesel și spunea

multe şi fel de fel, iar Ler sta tot dus pe gînduri, spunea puţine şi într-una ofta.

După ce se plimbaseră ei de mici sub bună pază pe la toate curţile-mpărăteşti, cînd au trecut de douăzeci şi unu de ani, împărăteasa s-a sfătuit cu soţul său, şi într-o dimineaţă s-a hotărît : să plece-n plimbare ea cu Ler la Albu-mpărat care stăpînea la hotarul de miazăzi o împărăţie de seamă, iar împăratul să plece cu Mezin, în plimbare la Negru-mpărat cu împărăţia căruia se-nvecinau spre miazănoapte. Albu-mpărat avea doi copii, pe Mugur-voivod care era cam schilod şi tot tînjea de mic, fiindcă mamă-sa îl născuse înainte de vreme, dintr-o mare spaimă, cînd luase peste noapte foc palatul ; şi pe Liliana-doamna, o fată ruptă din stîncă, nu atît de frumoasă, cît de vioaie şi de arătoasă, şi nu prea apropiată şi zîmbitoare. Ajungînd acolo, Floarea-mpărăteasa şi cu Ler-voievod au fost întîmpinaţi de Albu-mpărat, de împărăteasa lui, de copii şi de o ceată-ntreagă de fruntaşi. Au mers cu toţii la cetatea de scaun unde erau pregătite sărbători mari în cinstea lor. Acolo, Floarea şi-a făcut prilej de vorbă şi fără mult încunjur a spus gazdelor că vine să pecetluiască prietinia celor două curţi prin încuscrire, că în numele soţului, cere în căsătorie pentru fiul său Ler-voievod pe Liliana-doamna. Şi a adăogat că fiind Mugur-voivod fratele fetii, asta are să prindă bine [nu] numai lor, cari ştiu preţui darurile fetii, dar în viitor şi împărăţiei, căci, la vremea lui, dea Dumnezeu să fie cît mai tîrziu, rămînînd Mugur moştenitor al tronului, nu de puţin sprijin îi va fi cumnatul lui Ler-voi[vod], cînd la vremea lui — dea Dumnezeu să fie cît mai tîrziu — va pune pe cap coroana tatîni-său. Lui Albu-vodă şi soţiei lui de bucurie nu le venea să crează ; fi-

rește — nu era glumă să ia de ginere pe moștenitorul celei mai strălucite coroane. Seara după ospăț, Floarea a luat pe Ler, iar Albu-mpărat și soția lui pe Liliana și s-au dus în odăile lor.

— Fătul meu, a zis Floarea lui Ler, poate ai înțeles de ce am venit împreună aici. Nu mai ești copil, ai împlinit douăzeci și unu de ani, trebuie să te căsătorești. Ți-am găsit o femeie cum nu se poate mai de potriva... noastră, cuminte, vrednică și cu... mare viitor... Ai înțeles pe cine ?

— Nu, mamă, a răspuns băiatul, care era cu gîndul foarte departe.

— Pe Liliana... Ce zici ?... Nu răspunzi ?

— Ba da, mamă ! la ce ?

— La ce ți-am spus...

— Ce mi-ai spus ?

— Ce fel, n-ai auzit tu cînd ți-am spus pentru ce am venit aici ? că am hotărît să iei de soție pe Liliana, fata lui Albu-mpărat.

— Pe Liliana, eu ? a întrebat domirit Ler.

— Da, tu, pe Liliana !

— Apăi, asta, iartă-mă, mamă, nu se poate.

— De ce nu se poate ? a-ntrebat mama ne-nțelegînd.

— Fiindcă eu am făgăduit să iau pe alta...

— Pe cine ?

— Pe Viorica-doamna, fiica lui Negru-mpărat.

— Cînd ai făgăduit ?

— Acum șase luni cînd am fost la curtea lor.

— Cui ai făgăduit ?

— Ei.

Mama a-ngălbenit și a strigat :

— Și cum ai îndrăznit să făgăduiești fără voia mea ? fără voia împăratului ? De cînd un copil care n-a rămas încă sărman de părinți poate să facă de capul lui ce-i place ? Și de cînd un voie-

vod care are să moştenească una din cele mai mari împărăţii ale lumii are voie să pornească în lume încotro-i abate? ...Pe Viorica? fata lui Negru-mpărat?... Da ştii cîţi feciori are şi cîtă împărăţie stăpîneşte acel crăişor care s-a împopoţonat şi el cu numele de-mpărat; du-te, şi trei zile călare ţi-ajung să-i măsori în lung şi-n lat întreaga împărăţie, dar pe urmă-ţi trebuie tot atîtea ca să-i numeri prăsila... îm-pă-rătească. Să nu te mai aud cu asemenea copilării!

Totodată, în altă parte a palatului, Liliana spunea părinţilor că ea, dacă e să se mărite, numai pe Mezin-voievod, fratele lui Ler, îl ia — pe altul nu, că lui i s-a făgăduit de-acum un an de cînd a fost pe-aici, ori... merge la călugărie!...

— Dar Ler are să moştenească tronul celei mai mari împărăţii de pe lume, fată!

— Ş-apoi? fiecare cu dreptul lui!

— Dar Mezin are să moştenească un mic ţinut, şi supus fratelui său, care o să aibă moştenitori, voievod de margine în cine ştie ce munţi în veci a să rămîie.

— Ş-apoi? fiecare cu partea lui!

— Atunci o să te duci la călugărie!

— Ş-apoi, fiecare cu norocul lui!

N-a fost chip s-o domolească-n seara aceea pe-ndărătnica Liliana — ei! ea n-avea o mamă ca Floarea!

Cînd au ajuns Ler cu maică-sa înapoi, au găsit acasă pe împăratul şi pe Mezin, întorşi de cu seara de la curtea lui Negru-voievod. Fraţii s-au grăbit să se ducă a vorbi împreună, iar împărăteasa rămînînd cu împăratul i-a povestit toate. Împăratul a rîs şi i-a povestit şi el soţiei sale cum Mezin nu vrea să se-nsoare cu Viorica, fiindcă a făgăduit Lilianei s-o ia pe dînsa, şi cum Negru-

vodă i-a răspuns că Viorica lui nu vrea în ruptul capului să-l ia pe Mezin, fiindcă, fără ştirea părinţilor, ea s-a fost făgăduit lui Ler, şi că el ca tată nu-ndrăzneşte să calce pe inima fetei, că o singură fată are... şi pentru nimic în lume nu-i poate strica hatîrul.

— Da, a răspuns Floarea, s-aştepte ; fiindcă ai mei pînă la urmă s-au învoit : Ler a stat la masă alături de Liliana, a jucat toată seara numai cu ea şi, cînd s-au despărţit, fata i-a dat băiatului o rămurică de liliac, şi la plecare i-a strigat : „Ler-voievod, să nu uiţi !" şi pînă nu ne-am pierdut din ochi el a privit tot înapoi la năframa ei care fîlfîia de departe.

— Da, a răspuns împăratul, şi Mezin a stat la masă alături de Viorica, şi toată seara a jucat numai cu ea, şi cînd s-au despărţit fata i-a dat băiatului un mănunchi de viorele, şi la plecarea noastră i-a strigat : „Mezin-voievod, să nu uiţi !" Şi pînă nu ne-am pierdut din ochi, el a privit tot înapoi la năframa care fîlfîia de departe... [1]

„Statornicia tinereţii !" a gîndit Floarea zîmbind foarte mulţumită.

— Ia ascultă ! a zis împăratul trăgînd cu urechea, şi au mers amîndoi să se uite pe fereastră ; de acolo au văzut pe flăcăi ; şedeau amîndoi pe o laviţă ; Ler cînta din gură, iar Mezin îl ţinea din harpă. Au bătut părinţii din palme de mult ce le-a plăcut cîntecul flăcăilor şi i-a chemat sus, i-a sărutat şi mama zice lui Ler, care purta la piept mănunchiul de viorele vestejite adus de frate-său :

— Care va să zică, ne-am înţeles ! Tu iei pe Liliana.

---

[1] În manuscris : „fîlfîia departe".

— Nu mamă, iartă-mă, daca e să mă-nsor numaidecît, eu iau pe Viorica.

— Ieşi ! a strigat mama.

Şi Ler a ieşit.

— Tu, a urmat ea către Mezin, care purta la pălărie o ramură ofilită de liliac, tu eşti mai cuminte, tu ai să iei pe Viorica, nu el, aşa vreau eu.

— Mamă, iartă-mă, a răspuns băiatul, daca e să mă-nsor numaidecît, apoi pe alta decît pe Liliana n-o iau.

— Ieşi !

Şi a ieşit şi Mezin.

Împăratul a-nceput să rîză, parcă era lucru de rîs. Iar împărăteasa a-nceput să se plimbe de colo pînă colo mai turburată şi mai învăpăiată decît o văzuse el vreodată, şi cam de multe ori o văzuse, aşa încît strălucitul ei soţ n-a îndrăznit să mai zică o vorbă ; s-a plimbat ea cît s-a plimbat fierbînd şi pe urmă s-a aşezat la masă, şi a scris în fuga mare, de scîrţiia pana straşnic, două cărţi, le-a-ndoit şi a trimis să-i aducă pe băieţi îndată dinaintea ei :

— Acuma fără zăbavă trebuie să plecaţi. Tu, Ler, să mergi cu cartea asta[1] la Albu-mpărat : acolo ai să petreci pînă te chem eu înapoi ; tu, Mezin, tot aşa, la Negru-mpărat cu cartea asta. Nici umbră de-ndoială n-am că veţi şti să vă purtaţi cuviincios, aşa cum se cuvine coconilor lui Roşu-mpărat şi Floarei, mamei voastre, care vă iubeşte şi numai la binele vostru se gîndeşte.

Au plecat amîndoi, dar fiindcă scaunul împărăţiei nu sta în mijlocul ţării ci cam la o parte, au trebuit aproape pînă seara să meargă împreună pe aceeaşi cale mare pînă la un loc, unde era o cetăţuie mică şi de unde să pornească a doua zi di-

[1] În manuscris : „astea".

mineață, unul spre miazăzi și altul spre miazănoapte, precum li se poruncise hotărît.

Seara, ajungînd la cetățuie, s-au oprit să poposească și după cină mergînd la culcare, ce le-a dat băieților în gînd? să încerce n-or putea să vază și ei ce scrisese mama în cărțile cu care-i trimisese.

Și așa le-au scos din sîn și uitîndu-se bine la scrisul de dasupra au rămas în mare nedomirire.

— Nouă ne-a poruncit altfel: tu n-ai auzit?

— Ba da.

— Atunci se vede că e greșală; de grabă ție ți-a dat-o pe a mea și mie pe a ta.

— Să vedem, dacă se poate, ce spune-năuntru.

Și, fiindcă tot de degrabă, pesemne, uitase împărăteasa, îndoise numai cărțile și nu le mai pecetluise, ei le-au deschis și au găsit că și cuprinsul se potrivea cu ce era scris dasupra: de preastrălucitul prieten Albu-mpărat se ruga să-l primească bine pe Mezin, ca pe un copil al lui, iar credinciosului vecin Negru-mpărat îi spunea între altele: nu mă-ndoiesc că Ler-voievod va fi cinstit precum se cuvine... Negru pe alb.

N-au așteptat să se lumineze bine de ziuă și, urîndu-și drum bun și petrecere frumoasă, au plecat flăcăii, nu cum de degrabă le poruncise greșit mama, Mezin spre miazănoapte și Ler spre miazăzi, ci — cum sta limpede și potrivit la carte — Ler către Viorica, iar către Liliana, Mezin.

După cîteva zile, stăteau părinții înainte de culcare într-un pridvor la răcoare fără să vorbească, și le era dor de feciori — că poate fi cît de-mpărat, părintele e tot părinte — și împărăteasa a pus mîna la ochi, a stat așa parcă ar fi adormit și pe urmă zice:

— Uite, eu văd acuma pe Liliana jucînd cu Ler...

— Cum asta ?

— Nu ştii ? Ia pune şi măria-ta mîna la ochi şi gîndeşte-te acolo cu dor adînc, dar adînc de tot, cît poţi mai adînc.

Împăratul şi-a rezemat coatele pe spetezele jeţului, şi-a acoperit ochii cu amîndouă mîinile şi s-a gîndit cît a putut mai adînc, şi pe urmă zice :

— Aşa e, da ! Adevărat o văz pe Liliana, dar nu joacă Ler cu ea, joacă Mezin.

— Ba Ler ! Nu vezi ?

— Ba văz... Dar e Mezin... Uite !... uite ! Ler se plimbă cu Viorica !

— Ba cu Liliana.

— Ei aş !...

Ba Ler, ba Mezin, ba Viorica, ba Liliana !

S-a cam îmbufnat împărăteasa şi zice :

— În sfîrşit, rămîi măria-ta cu părerea măriei-tale, eu rămîn cu a mea. Hai să ne culcăm că e tîrziu.

Nu prea-i era somn împăratului, ar mai fi stat de vorbă, dar după obiceiul lui, a ascultat-o ca totdeauna.

În odaia lor de culcare ardeau zi şi noapte la icoane două candele mari de argint, una-n dreapta, alta-n stînga, alături de căpătîie. S-a închinat fiecare sub candela lui, şi fără să mai schimbe alte vorbe decît „somn uşor" s-au aşezat la culcuş şi n-a trecut mult ş-au adormit amîndoi.

Despre ziuă, tocmai cînd era somnul mai dulce, ce să se pomenească-mpăratul ? începe să geamă împărăteasa grozav şi apoi să strige ca într-o pieire de moarte. Sare-mpăratul din somn şi-o deşteaptă.

— Ce e ?

Iar împărăteasa, cu ochii mari, luîndu-l strîns în brațe, ca să se-ncredințeze că e aievea, oftează greu și zice :

— Ah ! ce vis am visat ! și întorcîndu-se către icoane se-nchină.

— Ce vis ?

— Mi-e groază parcă să ți-l spun. Apoi trăgîndu-și sufletul urmează :

— Se făcea că mă rătăcisem într-un palat pustiu și-ntunecos. Treceam dintr-o sală într-alta, căutînd să dau de o ieșire, și cu cît umblam, cu atît mă rătăceam mai adînc. Era tăcere mare... cînd auz deodată-n urma mea trosnind podelele putrede ca de pas de om... Trec din sala aceea[1] și merg mai iute, pașii vin și mai iute după mine... tot mai aproape... îi aud la spatele meu... M-a ajuns, dau să fug ; dar nu mă țin picioarele. Atunci m-apucă o mînă uscată și grea de umăr ; înghet și caz în genunchi cu ochii-nchiși, dar îndată simt că mă ridică cineva cu putere, și cînd deschid ochii văd dinaintea mea un pustnic sălbatic cu părul și barba vîlvoi, și-mi zice rîzînd urît :

„Ce ? nu-ți mai aduci aminte ? Ori ești mîndră și nu mai vrei să cunoști pe frățîni-tău iubit, pe Verde-mpărat ?"

Și se pornește pe un rîs cu hohote de răsuna pădurea.

„Frate, iartă-mă !" iar el m-a luat de mînă și rîzînd mereu ca un nebun zice :

„Vino să-ți arăt ceva."

Și m-a dus într-o sală mare și acolo m-a poftit să șez alături cu el pe-o laviță de piatră, am șezut ; el a făcut un semn cu mîna și s-a arătat numaidecît o femeie zdrențuită și despletiă, s-a așe-

[1] În manuscris „acea".

zat jos în fața noastră, a scos dintr-o desagă un cap de om, și-a-nceput să-l mîngîie și să-l pieptene cu unghiile ei, și să-l sărute... și... era capul copilului meu, al lui Ler... și capul clipea din ochi... și o săruta și el, și pe urmă l-a pus la loc în desagă și s-a făcut nevăzută.

Și a-nceput să tremure de groază și pînă nu s-a făcut ziuă bine și n-a dat cu ochii de soare, nu s-a putut astîmpăra.

De acum îi era peste putință mamei să lase a o mai prinde o noapte acasă ; trebuia fără întîrziere pentru liniștea ei să-și vază băiatul, și astfel chiar în acea zi, n-a fost chip să se împotrivească Roșu-mpărat, împărăteasa a pornit urmată de călăreți și de curteni spre unde știa că-l trimisese pe Ler. Zi și noapte, fără popas a tot umblat pînă cînd a ajuns către seară aproape de cetatea de scaun a lui Albu-mpărat. Și iată că la o înfurcătură de drumuri, de pe un drum lăturalnic vede apropiindu-se către drumul ei o ceată veselă de călăreți tineri, care pesemne se-ntorceau împodobiți cu flori de liliac de la plimbare în pasul cailor ; cîntau cu toții încetinel, iar pe dasupra tutulor se auzea în liniștea cîmpiilor un glas de fată mare. Cînd s-au apropiat una de alta cetele la-nfurcătura drumurilor, unul dintre tineri, care mergea în frunte alături cu fata cîntăreață, zice :

— E mama, și dă pinteni calului, fata după el, iar cînd ajung în dreptul călăreților dinaintea trăsurii împărătești, ridică mîna dreaptă și strigă : „*Opriți*“. Oamenii opresc. Toți stau. Cîntecul încetează, flăcăul sare jos repede de pe cal, ajută pe tovarășa lui să coboare și ea, și amîndoi dau fuga la trăsura împărătesei :

— Mamă, zice Mezin.

Dar mamei nu-i vine să-și crează ochilor.

— Tu, Mezin ! ce cauți tu aicea ? Unde-i Ler ?
— Unde l-ai trimis măria-ta.
— Unde l-am trimis eu ? strigă nedomirită împărăteasa.
— La Negru-mpărat, răspunde Mezin-voievod
— Eu ? pe Ler ? La Negru-mpărat ?
— Da, mamă.
— Nu te-am trimis pe tine la Negru-mpărat ?
— Nu, mamă, pe mine m-ai trimes aici la Albu-mpărat, așa scrie-n scrisoarea măriei-tale.
— Arată scrisoarea.
— I-am dat-o lui Albu-mpărat.

Împărăteasa n-a mai zis nimic, a luat-o pe Liliana în trăsura ei și amîndouă cetele amestecîndu-se au pornit împreună pe tăcute spre cetate.

La palat n-au dat tocmai peste veselie, căci Mugur-voievod era greu bolnav, încă mai dinainte chiar de sosirea lui Mezin și nu-i putea da cu nimic de leac. Cum a sosit, Floarea a cerut așa de o doară lui Albu-mpărat cartea cu care-l trimisese pe Mezin, și după ce încruntînd sprîncenile a citit-o din slovă-n slovă și iar a mai citit-o, s-a pătruns că graba strică treaba ; a-nceput să rîză singură, ridicînd din umeri : „Să vedem, a gîndit ea, pînă unde merge norocul lui Mezin !“ Și-ndată a mers să vază pe împărăteasa care nu se dezlipea o clipă de la căpătîiul bolnavului. A găsit-o zdrobită de veghere, moțăind pe un jeț : lui Mugur-voievod îi fusese tare rău peste noapte și toată ziua, de-abia acum spre seară ațipise puțin. Așa din ce în ce tot mai rău, pînă să nu plece Floarea de-acolo s-a stins bietul Mugur-voievod, sămînță degerată, la vreo trei-patru zile după astea, lăsînd în adîncă mîhnire pe toată lumea și mai ales pe biată mamă lui.

Să vă povestesc despre jalea ei... dar se poate

cu vorbe arăta atîta adîncime ? Ori, poate, să fac şi eu ca alţi povestitori ? În loc să vă arăt scurt ce nenorocire s-a-ntîmplat femeii, să-ncep a vă spune cu ce mi se pare acuma mie c-ar semăna acea nenorocire de-atunci a unei împărătese ? Dar inima acelei mame se poate sămăna, pentru cine are vreme de pierdut ca cititor, hîrtie şi cerneală de pierdut ca scriitor, cu un turn înalt pe care grozavul cutremur îl năruie dintr-o zguduitură, făcînd din el, care, pîn-adineaori îşi înălţa sprinten vîrful aurit spre-nălţimile albastre, o grămadă pleoştită de bolovani sparţi, risipiţi fără altă socoteală decît nebunia oarbei întîmplări... sau cu un sărman, plăpînd, gingaş trandafir d-abia-nflorit, pe care viscolul vrăjmaş, l-a smuls cu cruzime din crenguţa lui subţirică, spulberîndu-l mort cu fragedele-i foiţe smulse, în şivoiul turbat, năvalnic, prăpăstios... sau mai bine cu o mîndră stîncă de cremene, pe care trăsnetul năprasnic, într-o clipă, a despicat-o în două, din frunte pînă-n temeliile ei ? ori şi mai şi : cu un stejar plin de viaţă, pe care securea nemernică... şcl., şcl....

Cu care poftiţi să v-o asemăn, cu una, cu două, ori cu toate odată ? Aş putea-o face şi aşa de hatîrul dv. dacă de dragul cuvintelor am căutat anume să vă născocesc o povestire. Dar nu credeţi asta. Eu de hatîrul povestirii caut într-adins cuvinte, cu care să v-o spun cum mi-o închipuiesc eu, cît mai degrabă şi mai limpede pot.

Şi asta, fiindcă — povestirea nu este ori este şi ea un meşteşug ? Dacă nu este meşteşug, atunci ce să mai vorbesc, dacă toată lumea o poate face ; dar dacă este şi ea meşteşug, ca toate meşteşugurile, ca, bunioară, ciubotăria, apoi ia să vedem : ciubotarul cît de prost, oare de hatîrul sculelor lui (cuţite, pile, calapoade, sule, ciocane, undrele,

ace şi cîte şi mai cîte, unele mai mari, altele mai mici), oare de hatîrul lor s-apucă să lucreze ciubote ? ori de hatîrul ciubotelor ia, numai la trebuință şi cuminte, sculă după sculă ? Apoi atunci, cum ? ciubotăria care va să zică să fie mai subțire meşteşug decît povestirea ?... Şi pe urmă, cînd vă povestesc, pe cît mă taie capul să fac meşteşugul meu, nu voi să pat măcar cu unul dintre dv. ce-a pățit odată un om şaşiu, pe care într-o seară un călător rătăcit l-a întrebat încotro s-o ia ca s-ajungă mai drept în cutare loc, şi saşiul i-a arătat aşa cu mîna într-o parte ; dar călătorul l-a întrebat : „Mă omule, spune drept, că mi-e degrabă s-ajung pînă nu-nnoptează : încotro s-apuc ? încotro mi-arăți cu mîna, ori încotro te uiți cu ochii ?...

Aşadar, destul e să vă spun că oricît de nevolnic de viață fusese Mugur copilul ei, pe-mpărăteasa aşa jale a cuprins-o încît, fără să se fi bocit grozav, ba chiar zîmbind uneori, nu mult după aceea, din asta i s-a tras şi moartea ei. Dar înainte de moarte s-a-ndurat Milostivul de ea, şi i-a trimis o mare mîngîiere : fiică-sa Liliana-doamna s-a căsătorit cu Mezin-voievod, şi auzi dumneata ! zi cu zi, la nouă luni în cap, a născut cocon frumos pe care biata bunica l-a botezat Mugurel — în cinstita pomenire a răposatului ei fecior. Şi era straşnic de voinic Mugurel — şi vesel copil ! Cînd l-a cufundat mitropolitul în cristelniță, el, în loc să zbiere ca alți copii, după groaznicul obicei prost al acestor îngeri nevinovați, el a-nceput să rîză ca o călugăriță gîdilată... A rîs toată lumea, iar î.p.s.-sa zice :

— Ei, aşa băiat îmi place şi mie ! să nu-i fie de deochi ! ăsta o să iasă un bărbat şi jumătate.

Ei ! n-ai ce-i face ! Aşa e lumea noastră : bine

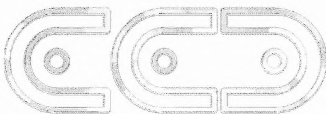
şi rău, rău şi bine! Dumnezeu a dat o dată de toate din destul cu ridicata; iar omul tot cîntăreşte cu măruntişul; şi vine cîntar după cîntar; marfa tot aia şi cîntarele tot altele; unul bate mai la dreapta, altul mai la stînga, unul simte mai mult, altul mai puţin; dar să tragă vreunul drept de tot, adică fără greş deloc, peste putinţa omului! Ei! ş-apoi! mai la urmă ce supărare poate-ncăpea? Cîntarul fiecăruia tot pe el îl înşală, şi dacă-l înşală tot într-o parte, nu cînd într-una, cînd într-alta, va să zică îi iese omului totdeauna socoteala la fel... Numa dacă n-o fi omul aşa de sec să nu crează-n cîntarul său, ci să umble pîn vecini luînd împrumut cîntarul cînd de la unul, cînd de la altul... Sunt şi d-ăştia destui, care ard lumînare în toate serile să-şi facă socoteala cît a păgubit el ziua după atîtea cîntare streine, nu cît ar fi cîştigat după cîntarul lui.

Dar, în sfîrşit, să lăsăm nimicurile astea negustoreşti, cu socoteli şi cîntare, şi să ne-ntoarcem mai bine la povestea noastră.

Manuscris neterminat, publicat postum
în vol. *Abu-Hasan*, Bucureşti, 1915.

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

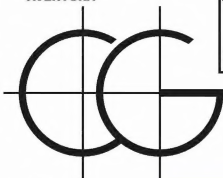

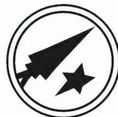
de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

